Hallituksen esitys eduskunnalle Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin lisätään säännökset Rajavartiolaitoksen uhkaperusteisesta rikostiedustelusta, joka kuuluisi Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan. Ehdotetun lainsäädännön tavoitteena on vahvistaa Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia ennalta estää ja torjua laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvää järjestäytynyttä ja muuta vakavaa rikollisuutta. Uhkaperusteista rikostiedustelua koskeva sääntely perustuisi menetelmällisesti ja määritelmällisesti rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa säädettyihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin, mutta niiden käyttöedellytyksistä säädettäisiin ehdotetussa uudessa luvussa rikosten estämistä ja paljastamista koskevista edellytyksistä poikkeavalla tavalla.

Esityksessä ehdotetaan myös muutoksia ja täsmennyksiä sääntelyyn, joka koskevat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain salaista tiedonhankintaa. Rajavartiolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset automaattisesta tiedonkeräämisestä avoimista lähteistä silloin, kun se on tarpeellista Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rajavartiolakia, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia, tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia ja eräitä muita lakeja. Lakeihin ehdotetaan tehtäväksi muutokset, jotka johtuvat ehdotetusta uhkaperusteista rikostiedustelua koskevasta sääntelystä.

Ehdotetut muutokset parantaisivat Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia tehokkaammin puuttua uhkaperusteisesti laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvään järjestäytyneeseen ja muuhun vakavaan rikollisuuteen. Ehdotetuilla muutoksilla arvioidaan olevan yhteiskunnan turvallisuutta lisääviä vaikutuksia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan aikaan kuin poliisin rikostiedustelua koskeva lainsäädäntö.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ....1
PERUSTELUT....5
1 Asian tausta ja valmistelu....5
1.1 Tausta....5
1.2 Valmistelu....6
2 Nykytila ja sen arviointi....7
2.1 Rajavartiolaitoksen rikostorjunta....7
2.1.1 Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtävät....7
2.1.2 Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaan liittyvä toimintaympäristö ja sen muutos....8
2.2 Rikostiedustelusta käsitteenä....12
2.3 Rajavartiolaitoksen salaiset tiedonhankintakeinot....13
2.4 Salaisten tiedonhankintakeinojen valvonta....18
2.5 Henkilötietojen käsittely Rajavartiolaitoksen tehtävissä....19
2.6 Tiedonhaku, tiedon tallentaminen ja tiedon kerääminen avoimista lähteistä....22
2.7 Nykytilan arviointi....23
2.7.1 Tarve rikostiedustelusääntelylle....23
2.7.2 Tiedonhankinta avoimista lähteistä – yleisvalvonta tietoverkoissa....28
3 Tavoitteet....29
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset....30
4.1 Keskeiset ehdotukset....30
4.1.1 Uhkaperusteinen rikostiedustelu....30
4.1.2 Uhkaperusteisen rikostiedustelun valvonta ja oikeusturvaan liittyvät säännökset....33
4.1.3 Salaiset tiedonhankintakeinot rikoksen estämiseksi....34
4.1.4 Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä....34
4.2 Pääasialliset vaikutukset....34
4.2.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan....34
4.2.1.1 Rajavartiolaitos....34
4.2.1.2 Tiedonhallinta....36
4.2.1.3 Tuomioistuimet....37
4.2.1.4 Tiedusteluvalvontavaltuutettu....38
4.2.2 Taloudelliset vaikutukset....38
4.2.2.1 Valtiontalous....38
4.2.2.2 Yritykset....41
4.2.3 Vaikutukset rikollisuuteen ja arjen turvallisuuteen....41
4.2.4 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin....42
4.2.5 Vaikutukset Ahvenanmaan maakunnassa....44
4.2.6 Yhteenveto vaikutuksista....45
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot....46
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset....46
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot....48
5.2.1 Ruotsi....49
5.2.2 Tanska....53
5.2.3 Viro....56

6 Lausuntopalaute 58
6.1 Esitysluonnoksesta annetut lausunnot 58
6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto 70
7 Säännöskohtaiset perustelut 70
7.1 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 70
7.2 Rajavartiolaki 127
7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 130
7.4 Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta 132
7.5 Esitutkintalaki 135
7.6 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 136
7.7 Pakkokeinolaki 136
7.8 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa 143
7.9 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa 144
7.10 Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 145
8 Lakia alemman asteinen sääntely 146
9 Voimaantulo 146
10 Toimeenpano ja seuranta 146
11 Suhde muihin esityksiin 147
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys 148
12.1 Yleiset lähtökohdat Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön arvioinnissa 148
12.2 Yksilöidystä ja konkreettisesta rikosepäilystä irtautuva uhkaperusteinen rikostiedustelu 149
12.2.1 Yksityiselämän suoja 149
12.2.2 Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset 153
12.2.3 Rikostiedustelutietojen käyttö ja luovuttaminen 164
12.2.4 Henkilötietojen suoja ja tietojen luovuttaminen 167
12.2.5 Muut rikostiedustelua koskevat ehdotukset 171
12.3 Muut rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 lukuun ehdotetut muutokset 172
12.4 Tiedonkeräimet avointen tietolähteiden tiedon hankkimisessa 173
12.5 Säätämisjärjestyksen arviointi 177
LAKIEHDOTUKSET 179
1. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta 179
2. Laki rajavartiolain muuttamisesta 195
3. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta 197
4. Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muuttamisesta 199
5. Laki esitutkintalain 4 luvun 15 §:n muuttamisesta 201
6. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta 202
7. Laki pakkokeinolain 10 luvun muuttamisesta 204
8. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 20 §:n muuttamisesta 206
9. Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 30 §:n muuttamisesta 207
10. Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 208

LIITE 209
RINNAKKAISTEKSTIT 209
1. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta 209
2. Laki rajavartiolain muuttamisesta 236
3. Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta . 238
4. Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muuttamisesta 242
5. Laki esitutkintalain 4 luvun 15 §:n muuttamisesta 246
6. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta 248
7. Laki pakkokeinolain 10 luvun muuttamisesta 253
8. Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 20 §:n muuttamisesta 258
9. Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 30 §:n muuttamisesta 259
10. Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 260

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut viime vuosina nopeasti ja pitkäaikaisesti. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon (valtioneuvoston julkaisuja 2024:33) mukaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa tehdään vakavassa ja vaikeasti ennakoitavassa toimintaympäristössä. Perinteisten sotilaallisten uhkien rinnalle on tullut uhka hybridivaikuttamisesta ja laaja-alaisesta vaikuttamisesta, joita on käsitelty muun muassa valtioneuvoston puolustusselonteossa (puolustusministeriön julkaisuja 2024:5). Näillä viitataan suunnitelmalliseen toimintaan, jossa valtiollinen tai ei-valtiollinen toimija hyödyntää laaja-alaisesti ei-sotilaallisia keinoja pyrkien vaikuttamaan valtion heikkouksiin ja saavuttamaan omat tavoitteensa. Tarkoituksena on aiheuttaa kohdevaltiolle painetta, vahinkoa, epävarmuutta ja epävakautta sekä lamaannuttaa sen viranomaisten toimintakyky.

Valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteon (valtioneuvoston julkaisuja 2025:85) mukaan erilaisiin turvallisuusuhkiin tulee kyetä varautumaan ja vastaamaan tehokkaasti. Tämä edellyttää ajantasaista lainsäädäntöä sekä riittäviä viranomaisresursseja ja -toimivaltuuksia. Lisääntyneen hybridivaikuttamisen myötä on yhä tärkeämpää, että viranomaisilla on kyky ja edellytykset toimia kaikenlaisissa, vaikeastikin ennakoitavissa tilanteissa (s. 8 ja 29).

Sisäisen turvallisuuden selonteossa todetaan Suomen sisäisen turvallisuuden tilanteen olevan yleisesti ottaen vakaa, mutta ulkoisen turvallisuusympäristön perustuvanlaatuisilla ja pitkäkestoisilla muutoksilla arvioidaan olevan vaikutuksia myös sisäiseen turvallisuuteen. Sisäisen turvallisuuden viranomaiset ovat ensivaste monissa uhkissa ja niillä on keskeinen rooli, vastuu ja toimivalta myös sellaisten ulkoisten uhkien torjunnassa, jotka eivät ole sotilaallisia (s. 8).

Sisäisen turvallisuuden selonteossa todetaan, että viranomaisten tiedonhankinnan tarve on siirtynyt yhä enemmän uhkaa koskevan tiedon hankintaan, analysointiin ja hyödyntämiseen. Vakavana rikollisuutena ilmenevien uhkien torjunnan kannalta on olennaista, että poliisi voisi käynnistää tiedonhankinnan nykyistä varhaisemmassa vaiheessa. Paremman rikostiedustelun mahdollistamien säännösten säätämisellä pyritään mahdollistamaan nykyistä tehokkaampi puuttuminen muun muassa vakavaan jengi- ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen (s. 18). Selonteko määrittelee sisäisen turvallisuuden painopisteiksi muun muassa vakavan rikollisuuden torjunnan. Selonteon johtopäätöksissä mainitaan uuden rikostiedustelusääntelyn käyttöönotto vakavan rikollisuuden torjuntaa koskevana toimenpiteenä (s. 30).

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman (valtioneuvoston julkaisuja 2023:58) mukaan Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia kehitetään turvallisuusympäristön vaatimusten mukaisesti (s. 185). Hallitusohjelman mukaan hallitus vahvistaa rikostorjuntaa kansalaisten turvallisuuden ja viranomaisia kohtaan koetun luottamuksen lisäämiseksi (s. 180). Hallitus pitää järjestäytynyttä rikollisuutta vakavana uhkana Suomen turvallisuudelle ja lailliselle yhteiskuntajärjestykselle. Hallitus torjuu voimakkaasti järjestäytynyttä rikollisuutta. Hallitus päivittää järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian ja valmistelee tarvittavat lainsäädäntöesitykset (s. 180). Sisäisen turvallisuuden suojaamiseksi otetaan käyttöön uusi rikostiedustelusääntely, joka mahdollistaa nykyistä tehokkaamman puuttumisen uhkaperusteisesti muun muassa vakavaan jengi- ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen Hallitus arvioi tarpeen perustuslain täsmentämiseksi tehokkaan rikostiedustelun mahdollistamiseksi (s. 181). Hallitusohjelman mukaan tekninen eli automaattinen valvonta mahdollistetaan tietoverkkojen avoimissa lähteissä (s. 181).

Sisäministeriö asetti 25.9.2023 hankkeen valmistelemaan ehdotuksen poliisin rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (SM047:00/2023). Hankkeen asettamispäätöksen mukaan hankkeen tehtävänä oli valmistella poliisin rikostiedustelua koskevat keskeiset säännökset ja näin parantaa poliisin mahdollisuuksia saada tehokkaammin poliisin tehtäviin liittyvistä sisäisen turvallisuuden uhkista. Valmistelu voitiin tarvittaessa toteuttaa myös vaiheittain ottaen huomioon perustuslaista nykyisin johtuvat mahdolliset rajoitukset. Samassa yhteydessä voitiin valmistella muut sellaiset lainsäädäntömuutokset, jotka katsottaisiin ehdottoman välttämättömiksi.

Yhteiskunnan odotus on, että viranomaisten tulee ensisijaisesti pyrkiä ennalta estämään vakavia rikoksia ja niiden vakavia seurauksia rikosten uhreille ja yhteiskunnalle. Tämä tarve on korostunut, kun on kysymys laittoman maahantulon järjestämisen ja ihmiskaupan kaltaisista rikoksista, joissa kyse on ihmissalakuljetuksesta, jonka aikana ja päätyttyä salakuljetettava ihminen on erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ja altis kaltoinkohtelulle, erityyppiselle hyväksikäytölle ja jopa hengenvaaralle.

Rajavartiolaitoksen osalta on tunnistettu poliisia vastaava sääntelytarve Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevalle lainsäädännölle.

1.2 Valmistelu

Sisäministeriö asetti 18.11.2025 hankkeen Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevan lainsäädännön valmistelemiseksi (SM030:00/2025, *Rajavartiolaitoksen rikostiedustelulakihanke*) ajalle 24.11.2025–30.10.2026. Hankkeen tehtävänä oli valmistella Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevat keskeiset säännökset ja siten parantaa Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia saada tehokkaammin tietoa Rajavartiolaitoksen tehtäviin liittyvistä sisäisen turvallisuuden uhkista. Hankkeen tavoitteena oli erityisesti vahvistaa Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia ennalta estää ja torjua laittomaan maahantuloon liittyvää järjestäytynyttä rikollisuutta sekä torjua vakavaa rikollisuutta, joka uhkaa rajaturvallisuutta. Asettamispäätöstä on tarkennettu 25.5.2026.

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelulakihankkeen asettamispäätöksessä todetaan, että valmistelu voidaan tarvittaessa toteuttaa myös vaiheittain ottaen huomioon perustuslaista nykyisin johtuvat mahdolliset rajoitukset. Sisäministeriö on asettanut 2. vaiheen lainsäädäntöhankkeen Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (SM012:00/2026). Hankkeen toisessa vaiheessa valmistellaan ne muutokset, joiden toteuttaminen edellyttäisi perustuslain 10 §:n muutosta.

Esitys on valmisteltu virkatyönä sisäministeriön rajavartio-osastolla. Valmistelun aikana kuultiin Rajavartiolaitoksen, sisäministeriön poliisiosaston, valtiovarainministeriön vero-osaston, Poliisihallituksen, suojelupoliisin ja Tullin asiantuntijoita. Hallituksen esitysluonnos oli lausuntokierroksella 27.5.–10.7.2026. Lausuntoja pyydettiin lausuntopalvelun kautta keskeisiltä viranomaisilta ja järjestöiltä. Myös muilla kuin nimetyillä tahoilla oli mahdollisuus antaa lausunto.

Lausunnon antoivat Eduskunnan oikeusasiamies, Electronic Frontier Finland ry – Effi ry, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Helsingin hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus, Huoltovarmuuskeskus, Juristiliitto – Juristförbundet ry, Keskusrikospoliisi, Liikenne- ja viestintäministeriö, Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Maahanmuuttovirasto, Medialiitto ry, oikeusministeriö, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Päällystöliitto ry, Rikosseuraamuslaitos, sisäministeriön poliisiosasto, suojelupoliisi, Suomen Asianajajat, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbundet ry, Syyttäjälaitos, Tietoliikenteen

ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry, Tiedusteluvalvontavaltuutettu, Tietosuojavaltuutettu, Tulli, Tuomioistuinvirasto, Turvallisuuskomitea, Ulosottolaitos, Valtioneuvoston oikeuskansleri, Valtiovarainministeriö, Verohallinto ja Verohallinnon Harmaan talouden yksikkö. Lisäksi lausunnon antoivat kaksi yksityishenkilöä. Korkein oikeus, korkein hallinto-oikeus, Helsingin hallinto-oikeus sekä sosiaali- ja terveysministeriö ilmoittivat, etteivät ne anna asiassa lausuntoa. Maa- ja metsätalousministeriö sekä ympäristöministeriö ilmoittivat, ettei niillä ole lausuttavaa asiassa. Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa https://intermin.fi/hankkeet osoitteessa tunnuksella SM030:00/2025.

Lainsäädännön arviointineuvosto on XX.XX.2026 antanut esitysluonnoksesta lausunnon, joka on luettavissa osoitteessa X.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Rajavartiolaitoksen rikostorjunta

2.1.1 Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtävät

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia (108/2018, jäljempänä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaki) sovelletaan Rajavartiolaitoksen tehtävänä oleviin toimiin rikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi. Rajavartiolaitos on esitutkintalaissa (805/2011) tarkoitettu esitutkintaviranomainen.

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvista rikoksista säädetään Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 4 §:ssä. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopisteenä on ihmisten rajanylittämiseen liittyvä rikollisuuden torjunta, joista esimerkkejä ovat laittoman maahantulon järjestäminen, ihmiskaupparikokset, matkustusasiakirjoihin liittyvät väärennysrikokset, rahanpesurikokset, kätkemisrikokset, valtionrajarikokset ja alueloukkaukset. Ihmiskauppaa, rahanpesua ja kätkemisrikoksia Rajavartiolaitos estää ja selvittää rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän yhteydessä. Lisäksi Rajavartiolaitos on toimivaltainen estämään ja selvittämään muun muassa tiettyjä luonnonvararikoksia, merellisiä ympäristörikoksia ja vesiliikennerikoksia.

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimialuetta rajaa rajavartiolain (578/2005) 4 §. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos toimii siellä, missä se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi, rajavalvonnan suorittamiseksi taikka Rajavartiolaitokselle säädettyjen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävien suorittamiseksi perusteltua, sekä merialueella ja Suomen talousvyöhykkeestä annetussa laissa (1058/2004) tarkoitetulla talousvyöhykkeellä. Muualla Rajavartiolaitos toimii vain, jos se on tarpeen sen lakisääteisen tehtävän loppuun saattamiseksi, virka-avun antamiseksi taikka tuen antamiseksi toiselle suomalaiselle viranomaiselle.

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa sovelletaan rajavartiolaissa säädettyjä yleisiä periaatteita, erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista (11 §), suhteellisuusperiaatetta (7 §), vähimmän haitan periaatetta (7 a §), tarkoitussidonnaisuuden periaatetta (7 b §) sekä mahdollisuutta siirtää toimenpidettä tai luopua siitä (9 §). Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevan rajavartiolain 11 §:n mukaan rajavartiomiehen on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista. Suhteellisuusperiaatetta koskevan rajavartiolain 7 §:n mukaan toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin nähden.

Käytettävien keinojen ja niiden aiheuttamien haittojen tulee olla järkevässä suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Suhteellisuusperiaate ilmenee myös rajavartiolain 9 §:stä, jonka mukaan rajavartiomiehellä on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun saattaminen voisi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin tavoiteltavaan tulokseen nähden. Vähimmän haitan periaatetta koskevan rajavartiolain 7 a §:n mukaan kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tarkoitussidonnaisuuden periaatetta koskevan 7 b §:n mukaan toimivaltuutta saa käyttää vain säädettyyn tarkoitukseen.

2.1.2 Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaan liittyvä toimintaympäristö ja sen muutos

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Uusia ilmiöitä ovat rikosten tekotapojen muuttuminen sekä maahantulon välineellistämisen ilmeisen pysyväisluonteinen jääminen osaksi valtioiden välistä vaikuttamista, mikä osaltaan liittyy myös kansalliseen turvallisuuteen.

Rikosten ennalta estäminen ja selvittäminen ovat entistä haastavampia tehtäviä. Rikokset ovat vaikeammin selvitettäviä ja rikoskokonaisuudet voivat olla laajoja. Useat rikostyypit, kuten ihmiskauppa ja laittoman maahantulon järjestäminen, ovat entistä ammattimaisempaa ja järjestäytyneempää toimintaa. Lisäksi esimerkiksi ihmiskaupparikokset tai laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvät rikokset ovat tyypillisesti piilorikollisuutta, joka ei välttämättä tule viranomaisten tietoon esimerkiksi rikosilmoitusten kautta.

Turvallisuusympäristön muuttuessa rikollisuuden muodostamat uhkat ovat muuttuneet entistä vakavammiksi, monimuotoisemmiksi ja nopeammin kehittyviksi, minkä vuoksi ne tulisi pystyä torjumaan ennalta. Uhkien muuttuminen entistä vakavammiksi ja nopeammin kehittyviksi liittyvät esimerkiksi siihen, että erilaisten verkkoalustojen ja keskusteluryhmien avulla suuria ihmisryhmiä on nopeasti mobilisoitavissa liikkeelle salakuljettajien toimesta tiettyjä reittejä ja tekotapoja hyväksikäyttäen. Nykyisen viestintäteknologian avulla tällaiset viestit ja tieto reiteistä ja tekotavoista ovat nopeasti levitettävissä, rikolliset pystyvät tavoittamaan nopeasti suuren määrän salakuljetettavia ihmisiä ja ilmiö voi saavuttaa nopeasti laajat ja vakavat mittasuhteet. Myös tieto kiinnijäämisriskin mataluudesta tai yllättäen havaitusta kohonneesta korkeudesta saavuttaa nopeasti kohdeyleisön, joten tekotapaa pystytään muokkaamaan nopeasti tietoperusteisesti. Tämä lisää ilmiön vahingollisuutta ja piilorikollisuuden määrää.

Esimerkkinä uhkien monimuotoisuudesta ja vakavuutta lisäävistä seikoista on se, että rikollisjärjestöjen ja -verkostojen toimeksiantajina voi olla valtiollisia toimijoita, jolloin kyse voi olla myös välineellistetystä maahantulosta. Asialla voi olla kytkös myös hybridivaikuttamiseen. Siihen voi liittyä muita vakavuutta lisääviä elementtejä, kuten se, että salakuljetettavia henkilötahoja voidaan pyrkiä valitsemaan tavalla, mikä olisi mahdollisimman haitallista (esimerkiksi riskihenkilöitä, sotilastaustaisia henkilöitä tai sellaisia henkilöitä, joiden palauttaminen lähtömaahan on mahdotonta jne.). Laajamittaisen maahantulon ja sen järjestämisen riskinä on, että turvapaikkajärjestelmä kuormittuu eikä maahan saapuvia kyetä tunnistamaan. Suureen maahantulijoiden määrään on mahdollista soluttautua esimerkiksi rikollisia, tiedustelijoita ja sotilaallisia erikoisjoukkoja.

Uhkan vakavuutta lisää se, että laittoman maahantulon järjestämisen taustalla on vahvoja kansainvälisiä verkostoja ja organisaatioita, jotka tavoittelevat suurta taloudellista hyötyä. Sisäisen turvallisuuden selonteossakin todetaan, että järjestäytynyt rikollisuus kytkeytyy myös ihmiskauppaan ja laittoman maahantulon järjestämisrikoksiin, joiden tuotto on suurta ja rangaistukset huumekauppaan verrattuna marginaalisia (s. 17–18).

Rikostorjunnan on myös kyettävä vastaamaan entistä enemmän kansainväliseen liikkuvaan rikollisuuteen sekä teknologian kehittymiseen erityisesti tietoverkkoavusteisen ja -välitteisen rikollisuuden muodossa. Esitutkintaviranomaisten toiminnan kannalta on tärkeää kyetä tuottamaan tilannekuvaa rikollisuudesta ja sen eri ilmentymismuodoista, sekä suuntaamaan resursseja entistä tehokkaammin paljastavaan ja estävään toimintaan. Rikosten estäminen edellyttää riittäviä toimivaltuuksia tiedonhankinnan osalta.

Rajavartiolaitoksen kannalta keskeisimpiä ovat laittomaan maahantuloon liittyvät rikokset liitännäisrikoksineen ja ihmiskaupparikokset. On tärkeää kyetä kohdentamaan tällaiseen rikollisuuteen riittävästi tiedonhankintaa ja muita ennakollisia toimenpiteitä ja siten kyetä puuttumaan rikollisuuteen jo varhaisessa vaiheessa.

Järjestäytyneessä rikollisuudessa tapahtuneet muutokset

Järjestäytyneen rikollisuuden haitallisuus yhteiskunnalle on itsestäänselvyys. Järjestäytynyt rikollisuus edustaa erityistä uhkaa oikeusjärjestyksen suojaamille eduille toiminnan tehokkuuden ja laajamuotoisuuden vuoksi.[1] Järjestäytyneellä rikollisryhmällä on suuri ja pitkäaikainen rikosten tekemiseen liittyvä potentiaali. Ryhmän jäsenet tuovat ryhmään erilaisia rikosten tekemistä edistäviä resursseja. Rikosten tekeminen usean henkilön voimin on tavallista helpompaa ja ryhmän jäsenillä saattaa olla rikosten tekemiseen liittyvää erityisosaamista. Rikollisryhmässä voidaan yleensä tehdä enemmän ja vakavampia rikoksia kuin mihin yksittäinen henkilö pystyisi. Järjestäytyneen rikollisryhmän rikoksentekopotentiaalia lisää myös tällaiseen yhteenliittymään liittyvä ryhmädynamiikka. Rikosten tekeminen ryhmässä voi heikentää rikoksen tekemiseen osallistuvan ryhmän jäsenen henkilökohtaista vastuunottoa yksittäisestä rikoksesta ja rikosten tekemisestä perääntyminen voi ryhmäpaineen vuoksi olla vaikeampaa ryhmän jäsenelle kuin yksittäiselle rikoksentekijälle. Tätä saatetaan ryhmässä myös tehostaa kurinpidollisin toimin ja rangaistuksin. Rikosten tekemisestä kieltäytyminen ja ryhmästä eroaminen voivat olla vahvasti sanktioituja. Ryhmän jäsenyys saattaakin olla ryhmästä eroon pyrkivälle suuri ongelma. Yksittäiselle ryhmän jäsenelle rikollinen yhteenliittymä voi myös olla keskeinen viiteryhmä ja rikosten tekeminen ja liittymän jäsenyys voivat tuoda arvonantoa.[2]

Järjestäytyneen rikollisryhmän suureen rikoksentekopotentiaaliin voi liittyä myös suurempi potentiaali rikosten jälkien hävittämiseen. Rikokset voidaan ensinnäkin pyrkiä tekemään tavalla, jolla rikosoikeudellinen vastuu vältetään joko kokonaan tai osittain. Toiseksi ryhmällä voi olla tavallista paremmat mahdollisuudet yksittäisen rikoksen selvittämisen vaikeuttamiseen. Tähän voivat vaikuttaa muun muassa yhteenliittymän rikoksentekoa palveleva rakenne ja rikosten suunnitelmallisuus. Selvittäminen voi olla vaikeaa myös siksi, että henkilötodistelulla ei välttämättä ole samaa merkitystä kuin muissa rikosasioissa. Asianomistajat saattavat pelätä rikosten tekijöitä.[3]

Järjestäytyneen rikollisuuden puitteissa toimimista tulee pitää rikosten vakavuutta korostavana seikkana riippumatta siitä, onko rikollisen tekemisen järjestäytyneisyys ulkoisesti havaittavissa. Järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa tehdyn rikoksen vahingollisuutta ja vaarallisuutta lisää se, että rikos on järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan ”tuote”. Henkilötasolla rikoksen

[1] Rikoksen tekeminen vakavia rikoksia varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä on säädetty Suomessa jo vuonna 1976 yleiseksi rangaistusten koventamisperusteeksi. Ks. myös rikoslain yleisiä oppeja koskeva hallituksen esitys HE 44/2002 vp, s. 191.
[2] HE 263/2014 vp, s. 19.
[3] HE 263/2014 vp, s. 19–20.

tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ilmentää päättäväisempää asettumista oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä ja tuota suojaa toteuttavaa oikeusjärjestystä vastaan.[4]

Arvioitaessa järjestäytyneen rikollisuuden roolia ja siinä viime vuosikymmeninä tapahtuneita muutoksia voidaan havaita eräitä trendejä ja muutosajureita. Järjestäytyneen rikollisuuden yhteiskunnallisena ilmiönä voidaan sanoa muodostuneen Suomessa viimeisten noin 30–40 vuoden aikana. Kuten edellä on todettu, näiden vuosien aikana järjestäytynyt rikollisuus on kasvanut, kansainvälistynyt ja rikollisorganisaatioiden toimintaa palveleva väkivalta on koventunut ja yleistynyt. Hierarkkisemmin toimineet ryhmät ovat osin korvautuneet löyhemmillä yhteisten intressien varaan rakentuvilla verkostoilla, rikollisten palvelujen kaupalla ja solumaisilla rakenteilla. Yhteiskunnan digitalisaatio on avannut uusia rikoksentekomahdollisuuksia ja kehittyvät teknologiat ovat avanneet uusia mahdollisuuksia rikosten tekemiseen ja rikollisen toiminnan suojaamiseen. Rikollista toimintaa voidaan pyrkiä suojaamaan esimerkiksi virtuaalivaluuttoja ja rikollisiin tarkoituksiin kehitettyjä niin sanottuja kovennettuja viestijärjestelmiä käyttämällä. Järjestäytynyt rikollisuus on myös saanut selkeän jalansijan suomalaisessa elinkeinoelämässä. Laillisten rakenteiden hyödyntäminen kasvattaa rikollista toimintaa, vahvistaa rikollisten vaikutusvaltaa yhteiskunnassa ja lisää korruption riskejä.[5]

Järjestäytyneen rikollisuuden muodostamaa uhkaa torjuttaessa järjestäytynyttä rikollisryhmää tai rikollisjoukkoa tärkeämpi käsite on *rikollisverkosto.* Useimmat järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytketyt yksilön ja yhteiskunnan turvallisuuden uhkat ovat käsillä myös löyhemmin toimivien rikollisverkostojen ollessa kyseessä.[6] Rikollisverkostoissa toimimisella aiheutetaan samoja haittoja kuin toimittaessa järjestäytyneempien rakenteiden puitteissa. Rikosten tekeminen usean henkilön voimin on tavallista helpompaa. Verkoston jäsenet tuovat verkostoon erilaisia rikosten tekemistä edistäviä resursseja henkilöiden ja erityisosaamisen muodossa. Myös rikollisverkostossa toimittaessa yhteenliittymän ryhmädynamiikka voi lisätä rikoksentekopotentiaalia. Erityisesti, jos tietoisuutta kokonaisuudesta on rajoitettu toimimalla soluissa, voi rikosten tekeminen rikollisverkoston osana heikentää rikoksen tekemiseen osallistuvan ryhmän jäsenen henkilökohtaista vastuunottoa yksittäisestä rikoksesta. Verkostossa toimimiseen voi liittyä myös suurempi potentiaali rikosten jälkien hävittämiseen.

Rikollisverkostossa rikokset voidaan myös tehdä siten, että rikosoikeudellinen vastuu hämärtyy, minkä lisäksi verkostossa voi olla tavallista paremmat valmiudet rikoksen selvittämisen vaikeuttamiseen. Rikollisverkostossa toimittaessa pidäkkeitä rikoksen tekemisestä irtaantumiselle ja rikoksista kieltäytymiselle saattavat ryhmäpaineen ja väkivallan uhan sijasta olla taloudellisen hyödyn menetys ja luotettavan rikoskumppanin maineen menetys. Toisaalta verkostomaisesti eri toimijoiden osaamisen varaan rakentuva rikollinen verkosto voi myös luontevasti ostaa esimerkiksi väkivaltaiseen perintään tai uhkailuun liittyviä rikollisia palveluja.[7] Myös

[4] HE 263/2014 vp, s. 20. Järjestäytyneen rikollisuuden yleistä haitallisuutta on kuvattu myös EU:n uhka-arviossa. Ks. tästä SOCTA 2025, s. 6 ja 11.

[5] Järjestäytynyt rikollisuus suomalaisessa yrityskentässä. Selvitys 14/2024. (julkaisupäivä 1.12.2024). Harmaantalouden selvitysyksikkö.

[6] Rikollisverkostojen luonteesta ja haitallisuudesta ks. myös SOCTA 2025 s. 82–83. On huomattava, että vaikka rikollisverkosto rakentuu rikollisen toiminnan ympärille, voi verkoston jäsenillä olla muitakin yhteisiä verkoston koheesiota ja resilenssiä vahvistavia tekijöitä, kuten kulttuurinen tausta, kieli, kansallisuus, sukulaissuhteet. Tällaisten klaani, mafia- tai veljeskuntatyyppiset piirteet vahvistavat verkoston koheesiota ja resilienssiä.

[7] SOCTA 2025 s. 30 ja 32.

valtiollisten toimijoiden on havaittu hyödyntävän järjestäytynyttä rikollisuutta osana hybridivaikuttamistaan. Kyse on kansainvälisesti järjestäytyneestä ja osittain geopoliittisesti motivoituneesta toiminnasta, joka on osa nykypäivän sodankäyntiä.[8]

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopiste on järjestetyn laittoman maahantulon ja ihmiskaupan torjunta. Rajavartiolaitoksen tutkintayksiköt ovat erikoistuneet tutkimaan laittoman maahantulon järjestämisrikollisuutta. Laittoman maahantulon järjestäminen on piilorikollisuutta, joka on paljastettava viranomaisen valvonnassa, rikostiedustelun keinoin tai paljastavalla tutkintaotteella. Laittoman maahantulon järjestämiseen liittyy yleisesti järjestäytynyttä rikollisuutta ja ammattirikollisuutta, ja esimerkiksi väärennettyjen asiakirjojen valmistaminen ja välittäminen on pääosin ulkomaisen järjestäytyneen rikollisuuden käsissä. Suomessa paljastuvat ihmissalakuljetustapaukset ovat tyypillisesti ulkomaisten rikollisryhmien tekoja, jotka ulottuvat Suomeen vain osin. Ihmissalakuljetukseen ja siihen liittyvään salakuljetettavien hyväksikäyttöön liittyy maailmassa kovaa kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta.

Vuonna 2025 Rajavartiolaitos paljasti 72 laittoman maahantulon järjestämisrikosta, joista 32 %:ssa (23) oli syytä epäillä törkeää tekomuotoa, sillä perusteella, että teko oli tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Noin 7 %:ssa (5) löydettiin myös tapaukseen liittyvä epäilty ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa. Laittoman maahantulon järjestämisrikoksiin ei kaikissa tapauksissa liity hyväksikäyttöä, mutta riskejä on paljon. Salakuljetettavat maksavat salakuljetettaville huomattavia summia, jonka seurauksena voi olla velkasuhde, mikä altistaa hyväksikäytölle. Laittomasti maahan saapuneet ovat myös laittoman oleskelunsa vuoksi usein hyvin haavoittuvassa asemassa, eivätkä joko uskalla tai osaa turvautua yhteiskunnan järjestelmiin ja viranomaisiin. Joidenkin kansallisuusryhmien keskuudessa on myös syviä ennakkoluuloja viranomaisia kohtaan, mikä voi myös nostaa kynnystä kertoa asioita viranomaisille. Monen hyväksikäytön uhriksi tai velkasuhteeseen joutuvan sukulaiset ja läheiset ovat edelleen lähtömaassa, jossa viranomaiset eivät voi suojella heitä rikollisilta. Yhteisvaikutuksena on usein hyvin tiiviisti sulkeutuneita sosiaalisia yhteisöjä, ja rikoksia, joissa edes uhrit ja asianomistajat eivät halua antaa ilmi tekijöitä.

Laittoman maahantulon järjestämiseen ja ihmiskauppaan liittyvästä ulkomaisesta järjestäytyneestä rikollisuudesta paljastuu vain osa, ja todellisia tapausmääriä on vaikea arvioida. Työperäistä hyväksikäyttöä on todettu mm. ravintola-, siivous-, rakennus- ja luonnonmarja-alalla, ja myöskään näiden osalta todellisia tapausmääriä ei voida luotettavasti todeta. Monissa tapauksissa asianosaiset ovat muun maan kuin Suomen kansalaisia, ja osa heistä on tullut Suomeen laittomasti. Rikostiedustelutoimivaltuuksien ehdotettu muutos edistäisi viranomaisten mahdollisuuksia paljastaa ja keskeyttää ihmissalakuljetukseen ja ihmiskauppaan liittyviä tekoja erityisesti tilanteissa, joissa uhrit ja asianomistajat eivät omaehtoisesti ole yhteydessä viranomaisiin. Suljettujen etnisten, sosiaalisten tai muiden yhteisöjen sisällä tapahtuvien rikosten osalta yhteisöt voivat välillisesti suojata tekijöitä siten, että rikokseen osallisten tunnistaminen on vaikeaa. Tällöin, vaikka rikoksen olemassaolo voitaisiin päätellä yhteisön ulkopuolelta, saattaa kehenkään yksittäiseen ihmiseen olla mahdoton liittää asiaankuuluvaa tosiseikastoa niin, että perinteisen osallisuusopin mukaiset edellytykset rikosperusteiselle tiedonhankinnalle täyttyisivät. Valmisteltavan esityksen mukaan tapauksissa, joissa voidaan olettaa rikoksen tapahtuneen tai olevan käynnissä, mutta oletettua rikoksen tekijää ei kyetä yksilöimään, voitaisiin välttämättömyys- ym. ehtojen täyttyessä kohdistaa tiedonhankintaa tiettyyn henkilöryhmään, esimerkiksi rikokseen liittyvän yrityksen edustajiin.

[8] Valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030 s. 16.

2.2 Rikostiedustelusta käsitteenä

Tiedustelulla yleisesti tarkoitetaan julkisiin ja ei-julkisiin lähteisiin kohdistuvaa tiedonhankintaa, jonka tarkoituksena on kartoittaa ja lisätä ymmärrystä erilaisista uhkista, riskeistä, mahdollisuuksista sekä muutoksista. Tiedusteluun kuuluu kiinteänä osana tiedon analysointi, joka tarkoittaa hankitun tiedon jäsentämistä ja muuta jatkokäsittelyä myöhemmin tapahtuvaa tiedon hyödyntämisvaihetta varten. Tiedustelulla tuotetaan varhaisvaiheen tietoa, joka mahdollistaa uhkiin, riskeihin, mahdollisuuksiin ja muutoksiin vaikuttamisen sekä varautumisen.[9]

Tiedustelun konkreettinen sisältö määrittyy tarkemmin sen mukaan, mitä tiedustelusta ja siinä käytettävistä toimivaltuuksista lainsäädännössä säädetään. Suomen lainsäädännössä ei ole rikostiedustelun legaalimääritelmää, mutta rikostiedustelun käsitettä käytetään muun muassa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetussa laissa (687/2009). Perinteisesti rikostiedustelun on ymmärretty tarkoittavan joko näytön hankkimista rikosprosessia varten tai yksittäiseen rikokseen taikka rikoskokonaisuuteen liittyvää esitutkintaa edeltävää tiedonhankintaa.

Viime vuosikymmeninä tapahtuneen rikostiedustelutoiminnan kehittymisen myötä rikostiedustelulla tarkoitetaan nykyään yleisellä tasolla rikollisuutta ja rikoksia koskevaa tiedon hankintaa ja hankitun tiedon analysointia rikostorjuntaa varten. Osa rikostiedustelutoiminnan tavoitteista ei liity suoraan havaittuihin rikoslain tunnusmerkistöjen mukaisiin yksittäisiin tekoihin, vaan rikollisuuteen astetta yleisemmin. Poliisin tehtäväkentässä rikostiedustelu kytkeytyy keskeisellä tavalla rikosten ennalta estämiseen, rikollisuutta koskevan analysoidun tilannekuvan muodostamiseen sekä varhaisen vaiheen tiedon keräämiseen kokonaiskuvan saamiseksi.[10]

Laajimmillaan rikostiedustelun voidaan ymmärtää olevan toimivaltaisten esitutkinta- sekä tiedusteluviranomaisten suorittamaa, johdettua ja suunnitelmallista, rikollisuuteen liittyvää tiedonhankintaa, jonka tavoitteena on viranomaisen hallussa olevan hankitun ja saadun tiedon analyysin ja prosessoinnin sekä toiminnan- ja tiedon suojaamisen kautta tuottaa merkityksellistä tiedustelutietoa yksittäisistä rikoksista tai rikollisuudesta laajemmin. Tällaista tietoa hyödynnetään tilannekuvan ja tietojohtoisen päätöksenteon tai rikostutkinnan tukena sekä poliisin toiminnan suuntaamisessa ja ohjaamisessa. Laaja määritelmä pitää siten sisällään myös rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja selvittämisen.[11]

Rikostiedustelu on keskeinen osa rikostorjuntaa, joka käsitteenä on kuitenkin paljon rikostiedustelun käsitettä laajempi kattaen laajan joukon erilaisia yhteiskunnan toimia rikosten ehkäisemiseksi ja rikollisuudesta johtuvien haittojen vähentämiseksi.

Siltä osin kuin rikostiedustelun tiedonhankinta ei kytkeydy yksittäisiin estettäviin, paljastettaviin tai selvitettäviin rikoksiin, ei sitä varten ole säädetty erityisiä tiedonhankintatoimivaltuuksia. Tämän lakiesityksen lähtökohtana on uuden uhkaperusteisen rikostiedustelusääntelyn säätäminen Rajavartiolaitokselle. Uhkaperusteinen rikostiedustelu kytkeytyy ajallisesti ennen

---

[9] Tiedonhankintalakityöryhmän mietintö: Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja, Puolustusministeriö 2015, s. 15 ja 16. Mietinnössä lisäksi määritelty rikostiedustelu seuraavasti: Rikostiedustelulla voidaan tarkoittaa lainvalvontaviranomaisen suorittamaa tiedustelua, jonka tarkoituksena on hankkia rikoksen estämisen, paljastamisen tai selvittämisen kannalta merkityksellistä tietoa rikollisista, rikoksista ja rikoksenteko-olosuhteista."

[10] Rikostorjunnan tila. Selvityshankkeen loppuraportti. Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2018

[11] OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen. Poliisin rikostiedustelulainsäädännön kehittämistarpeet -loppuraportti (s. 13–14). Sisäministeriön julkaisuja 2023:19.

rikoksen estämistä tai keskeyttämistä käsillä olevaan vaiheeseen sekä rikollisuuteen astetta yleisemmin. Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin ehdotetun vakavan rikollisuuden torjuntaan pyrkivän, uhkaperusteisen rikostiedustelusääntelyn ulkopuolelle jää rikosten esitutkinta, josta säädetään esitutkintalaissa. Rikosten selvittämiseen liittyvistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa.

Rikostiedustelun avulla pyritään estämään rikollisuuden muodostamien uhkien toteutuminen vakavina rikoksina. Viime kädessä kysymys on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta (mukaan lukien oikeus- ja yhteiskuntajärjestystä sekä yleistä järjestystä ja turvallisuutta) vahvistavasta toiminnasta. Rikostiedustelulla luodaan siten ensi sijassa edellytyksiä rikosten estämiseen ja paljastamiseen sekä muille uhkien torjumisen edellyttämille toimenpiteille ja vaikuttamiskeinoille. Vaikka rikostiedustelun keinoin pyritään hankkimaan tietoa ja ymmärrystä rikollisuuden muodostamista uhkista, ymmärryksen lisääminen ei ole itsetarkoitus, vaan sen avulla uhkiin voidaan vaikuttaa ja niitä voidaan torjua eri tavoin.

Rikosten ennalta estämiseen liittyvien edellytysten luomisen ohessa rikostiedustelulla voidaan hankkia tietoa rikollisuudesta yksittäisiä, nimettyjä rikostekoja laajemmin, muun muassa rikoksenteko-olosuhteista sekä alueellisista ilmiöistä ja trendeistä. Kattava ja ajankohtainen rikollisuuden tilannekuva palvelee Rajavartiolaitoksen suunnittelua, ohjausta, resursointia, painopisteiden valintaa ja päätöksentekoa strategisella ja taktisella tasolla. Rikostiedustelun voidaankin nähdä välillisesti hyödyttävän laajemmin yhteiskunnallista päätöksentekoa muun muassa rikollisuuteen liittyvän tilannekuvan hahmottamisen sekä toiminnan ja talouden suunnittelun tasolla.

2.3 Rajavartiolaitoksen salaiset tiedonhankintakeinot

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvussa säädetään salaisista tiedonhankintakeinoista, joita Rajavartiolaitos saa käyttää tietojen hankkimiseksi toimenpiteen kohteelta salassa. Rajavartiolaitoksen käytössä olevat salaiset tiedonhankintakeinot televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen tarkkailu (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta, yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto, tietolähdetoiminta mukaan lukien tietolähteen ohjattu käyttö sekä valvottu läpilasku. Rajavartiolaitoksen käytössä ei ole niin sanottu reaalimaailman peitetoiminta eikä valeosto.

Rajavartiolaitos voi käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja tutkittavakseen kuuluvan rikoksen estämiseksi sekä joissain tapauksissa vaaran torjumiseksi. Rikoksen estämiseksi salaista tiedonhankintaa saa käyttää siten, kuin kutakin salaista tiedonhankintakeinoa koskevassa säännöksessä on määritelty. Rajavartiolaitoksella ei ole lainkaan toimivaltuutta käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja rikosten paljastamiseen. Rikoksen paljastamisessa käytettävä salainen tiedonhankinta rajoittuu valtion turvallisuuteen kohdistuviin vakaviin rikoksiin ja terrorismirikoksiin painottuen lähinnä suojelupoliisin tehtäviin kuuluvien rikosten paljastamiseen. Paljastettujen rikosten tutkinta kuuluu poliisin tehtäviin.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 2 §:n 2 kohdan mukaan rikoksen estämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä on kysymys silloin, kun teko kyetään estämään ennen kuin tunnusmerkistön mukaiseen täytäntöönpanotoimeen on ryhdytty. Myös rangaistavan yrityksen estäminen

mainitaan nimenomaisesti. Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen valmistelun estämisellä tarkoitetaan rangaistavan teon valmistelua, vaikka itse valmistelua ei ole kriminalisoitu. Lisäksi valmistelun estämiseen kuuluu myös rangaistavan valmistelun estäminen.[12]

Henkilön toiminnasta tehdyillä havainnoilla tai siitä muutoin saaduilla tiedoilla tarkoitetaan välittömästi henkilön omasta toiminnasta tehtyjä havaintoja ja ulkopuolisen henkilön antamia vihjetietoja ja muuta välillistä selvitystä. Havaintoihin ja muuten saatuihin tietoihin kuuluvat myös muun muassa rikostiedustelutiedot, tarkkailuhavainnot, muut vihjetiedot ja rikosanalyysilla tiedoista tehtävät johtopäätökset. Edellytyksenä rikoksen estämiseksi säädetyn tiedonhankintakeinon käytölle on, että tällaisten tietojen perusteella on muodostunut perusteltu oletus henkilön syyllistymisestä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen.[13]

Rikoksen estämisellä tarkoitetaan määritelmän mukaan myös aloitetun rikoksen keskeyttämistä ja vahingon tai vaaran rajoittamista. Tämän seurauksena esitutkinta ja rikoksen estämiseksi tehtävät toimenpiteet voivat limittyä, jolloin lähinnä tiedonhankinnan tavoitteet erottavat toimenpiteiden luonnetta. Esitutkinta- ja pakkokeinolakeihin perustuvilla toimenpiteillä pyritään rikoksen selvittämiseen ja näytön hankintaan, kun taas Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain mukaisilla keinoilla pyritään rikoksen estämiseen, keskeyttämiseen tai vaaran ja vahingon rajoittamiseen.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain määritelmäsäännösten mukaisesti rikoksen estämiseksi voidaan ryhtyä toimenpiteisiin, jos henkilön voidaan *perustellusti olettaa* syyllistyvän rikokseen. *Perustellusti olettaa* sijoittunee varsin lähelle syytä epäillä –kynnystä ja edellyttää aina perusteita tuekseen.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 2 §:n 3 kohdan mukaan rikoksen paljastamisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko rikoksen esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Säännöstasolla paljastamisen käsite on siten rajattu esitutkinnan aloittamista edeltävään vaiheeseen eli se kattaa lähinnä esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitetun esiselvityksen. Rikoksen paljastamisen käsite kattaa rikoksen estämisen ja selvittämisen väliin jäävän harmaan alueen. Rikoksen paljastamisesta on kyse esimerkiksi tilanteessa, jossa vihjetiedon mukaan rikos olisi jo tehty, mutta konkreettista perustetta epäilylle ei vielä ole eli esitutkintalain mukainen syytä epäillä -kynnys ei ole ylittynyt.

Paljastamisen käsitteen ”*voidaan olettaa”* on matalampi kuin esitutkintalain mukainen syytä epäillä -kynnys, jonka ylityttyä esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta. Rajavartiolaitos ei kuitenkaan voi käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja rikosten paljastamiseen.

Eri tiedonhankintakeinojen käytölle on Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa asetettu niin sanottuja yleisiä edellytyksiä ja erityisiä edellytyksiä.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 14 §:n 1 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon *yleisenä edellytyksenä* on, että sillä voidaan olettaa saatavan Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi tai vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Pykälän 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön

[12] HE 41/2017 vp, s. 20.
[13] HE 41/2017 vp, s. 20.

teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiselle.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi. Välttämättömyyttä koskeva lisäedellytys tarkoittaa käytännössä sitä, että kyseisten keinojen käyttäminen on tarkoitettu viimesijaisiksi suhteessa muihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin. Näiden menetelmien käytölle on siten asetettu muita salaisia tiedonhankintakeinoja selvästi tiukemmat edellytykset.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön *erityisinä edellytyksinä* ovat ne yksilöidyt ja konkreettiset rikokset, joiden estämiseksi kutakin keinoa voidaan käyttää. Lisäksi eri tiedonhankintakeinoja koskevissa säännöksissä on myös voitu asettaa muita erityisiä edellytyksiä. Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yhtenä edellytyksenä on yleensä se, että estettävänä on tietty rikos (niin sanottu perusterikos). Tuolloin mahdollisuus käyttää tiedonhankintakeinoja rikoksen estämiseksi määräytyy kyseisestä rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen mainitaan rikosnimikkeeltään keinokohtaisessa säännöksessä.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön perusteille yhteinen piirre on se, että ne on määritelty henkilö- ja rikoslähtöisesti. Niitä voidaan kohdistaa vain sellaiseen henkilöön tai käyttää hankittaessa tietoa vain sellaisen henkilön toiminnasta, jonka voidaan perustellusti olettaa tulevaisuudessa syyllistyvän tai jo syyllistyneen tietyn rangaistusuhan täyttävään rikokseen tai sellaisen kriminalisoituun valmisteluun. Jos tällaista tiettyyn henkilöön liittyvää rikostorjunnallista perustetta ei ole olemassa, ei Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain mukaisen salaisen tiedonhankintakeinon käyttö ole mahdollista. Muun tiedustelutiedon hankinnan on näin ollen perustuttava avointen lähteiden seurantaan, niin sanottuun yleisvalvontaan sekä tietoihin, jotka Rajavartiolaitos yhteistyöverkostonsa kautta saa muilta viranomaisilta ja yksityisiltä tahoilta.

Rikoksella tarkoitetaan nimettävissä olevaa rikostunnusmerkistöä. Tiedonhankintaa tekevällä täytyy siten olla käsitys siitä, mitä rikosta tai rikoksen lajia tiedonhankinta koskee. Tiedonhankinnan kestäessä rikosnimike voi muuttua. Ratkaisevaa onkin rikosteko, ei välttämättä rikosnimike. Tiedonhankinnan kohteena olevan teon tosiseikaston tulee kuitenkin olla jo niin täsmentynyt, että tosiseikaston voidaan katsoa laissa säädetyin todennäköisyyskynnyksin toteuttavan tiedonhankintaan oikeuttavan rikoksen tunnusmerkistön.

Rajavartiolaitoksen käytössä olevien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö on kytketty rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen ja suunnitelmallisessa tarkkailussa lisäksi säännöksessä erikseen mainittuun rikostyyppiin eli kätkemisrikokseen. Tietolähdetoimintaa saa käyttää Rajavartiolaitokselle laissa tutkittavaksi säädettyjen rikosten estämiseen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamiseksi. Televalvontaa, peiteltyä tiedonhankintaa ja henkilön teknistä seurantaa ei kuitenkaan saa käyttää estettäessä rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 30 tai 31 §:ssä tarkoitettua sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön epäiltyä syyllistymistä sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuun sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävään rikokseen tai Rajavartiolaitoksessa palvelevan henkilön epäiltyä syyllistymistä rikoslain 40 luvussa tarkoitettuun virkarikokseen, rikoslain 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettua virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja 14 §:ssä tarkoitettua törkeää lahjuksen antamista, laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvää rikoslain 25 luvun 4 §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamista ja 4 a §:ssä tarkoitettua

panttivangin ottamisen valmistelua tai Rajavartiolaitokseen kohdistuvia rikoslain 34 luvussa tarkoitettuja yleisvaarallisia rikoksia.

Salaisen tiedonhankintakeinon käytön sitominen tietyn vakavuustason rikokseen liittyy rajavartiolain 7 §:ssä ilmaistuun suhteellisuusperiaatteeseen, jonka keskeisenä sisältönä on oikeasuhtaisuus käytettävän tiedonhankintakeinon ja estettävänä olevan rikoksen vakavuuden välillä.

Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttötapansa ja -tarkoituksensa mukaan ryhmitellä eri tavoin. Kohdehenkilön viestintään kohdistuvia teknisiä tiedonhankintakeinoja ovat telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella sekä tekninen kuuntelu.

Kohdehenkilön käyttäytymisen teknisen havainnoinnin keinoja ovat tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu. Suunnitelmallinen tarkkailu puolestaan perustuu kohdehenkilön käyttäytymisen aistinvaraiseen havainnointiin.

Perinteisenä henkilötiedustelun keinona pidetään tietolähdetoimintaa ja siihen liittyvää tietolähteen ohjattua käyttöä. Tiedonhankintakeinon käyttäjän ja joko välikäden tai suoraan kohdehenkilön välisessä vuorovaikutuksessa käytettäviä harhauttavien tai väärien tietojen käyttöä sisältäviä henkilötiedustelun keinoja ovat peitelty tiedonhankinta, peitetoiminta ja valeosto.

Tiedonhankintakeinoja voidaan jaotella myös sen mukaan, minkä tyyppistä tiedustelutietoa niillä on hankittavissa. Tarkkailun, televalvonnan, teknisen katselun, teknisen seurannan ja tukiasematietojen avulla saadaan tietoa esimerkiksi kohdehenkilöiden liikkumisesta, yhteydenpidosta, henkilöiden tapaamisista ja asioinnista eri kohteissa. Telekuuntelun, teknisen kuuntelun, teknisen laitetarkkailun, peitetoiminnan, valeostojen ja tietolähdetoiminnan keinoin puolestaan saadaan niin sanottua sisältötietoa rikollisen toiminnan laajuudesta, henkilöiden viestinnästä, suunnitelmista, motiiveista, heidän roolistaan rikollisessa tekemisessä sekä esimerkiksi heidän hallussaan olevista muistiinpanoista ja yhteystiedoista.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 7 §:n nojalla Rajavartiolaitoksen on ilmoitettava poliisille rikoksen estämiseen ja selvittämiseen liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa ja pakkokeinolaissa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttämisestä. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista rikoksista ja ilmoituksen käytännön toteutuksesta sovitaan Rajavartiolaitoksen ja poliisin välisessä yhteistoiminnassa.

Uhkaperusteista rikostiedustelua tehdään nykyisin erityisesti Rajavartiolaitoksen hallussa olevia tietoja ja eri rekistereissä olevia tietoja käsittelemällä ja analysoimalla. Nämä tiedolliset toimivaltuudet perustuvat erityisesti henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin. Tiedonsaantioikeuden merkitystä rikostiedustelutyössä vähentää se, että tyypillisesti rikostorjunnallisesti merkittävää tai jopa kriittistä tietoa ei ole taholla, jolta sitä voitaisiin tiedonsaantioikeutta hyödyntämällä tiedustella. Ilmeistä on myös, että joissakin tilanteissa tietojen pyytäminen vaarantaisi rikostiedustelun tavoitteiden toteutumisen.

Arvioitaessa muiden kuin Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun mukaisten tiedonhankintamahdollisuuksien hyödynnettävyyttä uhkaperusteisessa rikostiedustelussa, voidaan todeta, että joissakin tilanteissa uhkaperusteisessa rikostiedustelussa voidaan käyttää myös henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 19 § viranomaiselta tai 20 § nojalla yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä saatuja tietoja ja esimerkiksi henkilöiden puhuttamista, mutta pääsääntöisesti rikostiedustelutyössä tunnistettuja tiedontarpeita voidaan nykysääntelyn puitteissa pyrkiä täydentämään tiedonsaantioikeuden hyödyntämisen ohella vain

kohdentamattomalla avointen lähteiden tiedonhankinnalla sekä muilla valvontatyyppisillä keinoilla. Ottaen huomioon niiden seikkojen luonne, joihin rikostiedustelukeinoilla pyrittäisiin saamaan selvyyttä, voitaneen pitää selvänä, että edellä mainitut toimenpiteet ja keinot eivät ole rikostiedustelun tehokkaan suorittamisen kannalta riittäviä. Vaikka mainituista lähteistä onkin mahdollista saada tietoa esimerkiksi henkilöiden yhteyksistä, harrastuksista ja omistuksista, ei niistä juuri koskaan ole saatavissa kaivattua lisätietoa rikoksiin tai rikosvastuun välttämiseen liittyvistä suunnitelmista, rikollisen toiminnan rakenteista tai esimerkiksi henkilöiden rooleista rikollisessa toiminnassa.

Voimassa olevaan lakiin sisältyvistä varsinaisista salaisista tiedonhankintakeinoista voidaan uhkaperusteisessa rikostiedustelussa hyödyntää ainoastaan tarkkailua ja tietolähdetoimintaa, niitäkin varsin rajatusti. Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 21 §:n 1 momentin mukaan tarkkailulla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa. Tarkkailussa voidaan rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä käyttää näköhavaintojen tekemiseen tai tallentamiseen kameraa tai muuta sellaista teknistä laitetta. Tästä niin sanotusta perusmuotoisesta tarkkailusta tulee erottaa suunnitelmallinen tarkkailu, jolla tarkoitetaan mainitun pykälän 2 momentin mukaan muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen.

Suunnitelmallista tarkkailua voidaan pykälän 3 momentin mukaan kohdistaa rikoksen estämiseksi henkilöön mainittuun henkilöön, jos on perusteltua syytä olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka kätkemisrikokseen. Säännöksen 1 momentin mukaisen niin sanotun perusmuotoisen tarkkailun kohdehenkilöpiiriä ei siten ole rajoitettu, mutta toisaalta tarkkailua rajoittaa suunnitelmallisen tarkkailun määritelmä, minkä johdosta perusmuotoisena tarkkailuna sallittua on vain lyhytaikainen tiedonhankinta. Käytännössä 1 momentti tuleekin sovellettavaksi lähinnä tarkastustyyppiseen toimintaan, jolla pyritään varmistamaan muilla keinoin hankittuja tietoja esimerkiksi kohdehenkilöiden liikkeistä, kontakteista tai rikostorjunnallisesti mielenkiintoisista kohteista. Mahdollisuus tehdä havaintoja osana lyhytkestoista tarkkailua on luonnollisesti rikostorjunnallisesti merkityksellinen toimivaltuus, mutta uhkaperusteisen rikostiedustelun tavoitteet huomioon ottaen keinon merkitys osana kokonaisuutta on varsin vähäinen. Kattavan ymmärryksen muodostamisen esimerkiksi yksittäisen henkilön osuudesta vakavassa rikollisuudessa edellyttää usein pidempikestoista, jatkuvaa ja kattavaa tarkkailua.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 36 §:n 1 momentin mukaan tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, Rajavartiolaitokselle laissa tutkittavaksi säädettyjen rikosten estämiseen ja selvittämiseen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista rajavartio- ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä, tietolähteeltä. Säännöksen mukaisessa niin sanotussa perusmuotoisessa tietolähdetoiminnassa on siis kyse tietojen vastaanottamisesta viranomaisten ulkopuoliselta henkilöltä. Tästä seuraa se, että perusmuotoisessa tietolähdetoiminnassa tietolähdettä ei voida ohjata hankkimaan rikostorjunnallisesti merkityksellistä tietoa eivätkä tietolähteet siviilihenkilöinä voi muutoinkaan olla tietoisia niistä tiedontarpeista, joita Rajavartiolaitoksella on uusien, konkreettisiin rikoksiin liittymättömien rikollisuuden muodostamien uhkien osalta. Tietolähteet toimittavatkin viranomaisille lähinnä tietoa, jonka he siviilihenkilöinä mieltävät liittyvän estettäviin tai selvitettäviin rikoksiin.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 36 §:n 2 momentissa todetusti poliisi saa joissakin tilanteissa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan tarvitsemiaan tietoja poliisin tehtävien hoitamiseksi merkityksellisiä tietoja (tietolähteen ohjattu käyttö). Tosiasiallisesti

keinon käyttöä rajaa muun muassa se seikka, että pykälästä ilmenevin tavoin tietolähteen tulee suostua tiedonhankintaan ja olla lisäksi henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan siihen sopiva.

Tietolähdetoiminnan mahdollisuuksia uhkaperusteisessa rikostiedustelussa rajoittaa myös se seikka, että tietolähdetoiminnalla ei voida koskaan saavuttaa rikostorjunnallisesti riittävää kattavuutta. Mitä vakavammasta rikollisuudesta on kyse, sitä todennäköisemmin rikollispiirit ottavat korostetusti huomioon myös tietolähdetoiminnan mahdollisuuden. Tietolähdetoimintaa pidetään merkityksellisenä ja kustannustehokkaana tiedonhankintakeinona, mutta uhkaperusteista rikostiedustelutoimintaa ei voida eikä ole tarkoituksenmukaista rakentaa tietolähdetoiminnan varaan.

Uhkaperusteinen rikostiedustelu rakentuu nykytilassa siis pääosin viranomaisten hallussa olevan tiedon ja sen käsittelyn sekä analyysin varaan. Osa tästä tiedosta tulee muilta esitutkinta- ja turvallisuusviranomaisilta kuin Rajavartiolaitokselta. Yhteistoiminnan ja tiedonvaihdon tehostamiseksi on luotu muun muassa niin sanottu PTR-rakenne, joka perustuu poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annettuun lakiin (687/2009). PTR-yhteistoiminta onkin todettu tehokkaaksi yhteistoiminnan muodoksi, joka tehostaa jossakin määrin myös viranomaisten tiedonhankintaa mahdollistaessaan rikostorjuntaan, valvontatoimintaan tai kansainväliseen yhteistyöhön liittyvän toimenpiteen suorittamisen toisen PTR-viranomaisen puolesta tai apuna tämän tehtäväalueella sekä toimimisen yhteistyössä PTR-viranomaisten yhteisellä tehtäväalueella.

Vaikka PTR-rikostiedusteluyksiköiden tehtävänä on lain 5 §:n 2 momentin mukaan hankkia, analysoida ja välittää ajantasaista ja kattavaa rikostiedustelutietoa PTR-viranomaisten valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin tarkoituksiin, laki ei kuitenkaan uhkaperusteisen rikostiedustelun kannalta merkityksellisellä tavalla anna viranomaisille laajempia toimivaltuuksia tai esimerkiksi mahdollista tiedonhankintaa matalammalla kynnyksellä. Lain 1 §:n 3 momentin mukaisesti PTR-viranomaisten tehtävistä ja niihin liittyvistä toimivaltuuksista on voimassa, mitä niistä on erikseen säädetty. Myös PTR-tiedonhankinta- ja tutkintaryhmiä sääntelevän 7 §:n 3 momentissa on todettu, että PTR-tiedonhankinta- ja tutkintaryhmässä PTR-viranomaisen edustajalla on oikeus osallistua ryhmän johtajan johdon ja tarpeellisen valvonnan alaisena sellaisten tiedonhankinta- ja tutkintatoimenpiteiden suorittamiseen, joihin kyseisen PTR-viranomaisen edustaja on toimivaltainen omalla tehtäväalueellaan kyseiselle PTR-viranomaiselle kuuluvissa rikostorjuntatehtävissä.

2.4 Salaisten tiedonhankintakeinojen valvonta

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 3 §:n mukaan Rajavartiolaitos on sisäministeriön johdon ja valvonnan alaisena toimiva valtion keskushallintoon kuuluva viranomainen. Rajavartiolaitoksen esikunta kehittää, ohjaa ja valvoo Rajavartiolaitoksen laillisuusvalvonnan järjestämistä ja se kohdistaa laillisuusvalvontaa kaikkiin Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköihin. Rajavartiolaitoksen esikunta suorittaa valvontaa esimerkiksi hallintoyksiköiden salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttöön sekä hallintoyksiköiden oman valvonnan järjestämiseen ja toteutumiseen. Hallintoyksiköt suorittavat omaan toimintaansa sisäistä laillisuusvalvontaa. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisella osastolla on laillisuusvalvontayksikkö, joka vastaa laillisuusvalvonnan suunnittelusta ja toteutuksesta suorittamalla esimerkiksi laillisuustarkastuksia ja rekisterien käytön valvontaa.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 62 §:ssä säädetään salaisten tiedonhankintakeinojen valvonnasta. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia

tiedonhankintakeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt valvovat laissa tarkoitettua tiedonhankintaa. Pykälän 2 momentin mukaan Rajavartiolaitos antaa sisäministeriölle vuosittain selvityksen salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta Rajavartiolaitoksessa. Pykälän 2 momentin mukaan eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavista salaista tiedonhankintaa ja salaisia pakkokeinoja koskevista kertomuksista säädetään poliisilaissa (872/2011) ja pakkokeinolaissa (806/2011). Poliisilain 5 luvun 63 §:n 2 momentin mukaan sisäministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n 1 ja 2 momentissa on vastaavanlainen sääntely salaisten pakkokeinojen osalta. Pakkokeinolain 10 luvun 65 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen salaisten pakkokeinojen käyttöä valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia pakkokeinoja käyttävät Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt.

Salaisen tiedonhankinnan valvonnasta säädetään lisäksi esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (122/2014) 3 luvun 21 §:ssä. Pykälän mukaan Poliisihallitus asettaa salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä seuraamaan ryhmän, jonka jäseniksi voidaan määrätä Poliisihallituksen, Keskusrikospoliisin, suojelupoliisin ja poliisilaitoksen edustajat. Ryhmän jäseneksi kutsutaan sisäministeriön edustaja, Rajavartiolaitoksen esikunnan nimeämä Rajavartiolaitoksen edustaja, pääesikunnan nimeämä puolustusvoimien edustaja ja Tullin edustaja. Saman pykälän 2 momentin mukaan ryhmän tehtävänä on toiminnan, yhteistyön ja koulutuksen seuranta, toiminnassa ja yhteistyössä havaittujen tai laillisuusvalvonnan kannalta tärkeiden seikkojen käsitteleminen ja raportoiminen Poliisihallitukselle, kehittämisehdotusten tekeminen ja eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavien kertomusten valmistelun yhteensovittaminen.

Lisäksi Rajavartiolaitos noudattaa poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta annettua Poliisihallituksen määräystä (POL-2018-11889). Tämän lisäksi Rajavartiolaitoksella on omia pysyväisasiakirjoja, jotka edellyttävät, että Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköissä nimetään salaisten pakkokeinojen käytön toteuttamisesta vastaavat henkilöt, joiden tehtävänä on huolehtia muun muassa valvonta- ja raportointivelvoitteiden täyttymisestä. Lisäksi määräyksen mukaan hallintoyksiköiden tulee nimetä riittävä määrä salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen asianhallintajärjestelmän laillisuuden valvontaa suorittavia henkilöitä. Hallintoyksiköiden tulee huolehtia siitä, että salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja tarkastetaan vuosittain Rajavartiolaitoksen laillisuusvalvontaa koskevan ohjeen periaatteiden mukaan. Lisäksi hallintoyksiköiden tulee raportoida salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käytön valvonnan toteutumisesta Rajavartiolaitoksen esikunnalle. Rajavartiolaitoksen esikunta raportoi salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja valvonnasta edelleen sisäministeriölle, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen näiden toimenpiteiden käytöstä ja valvonnasta. Oikeusasiamiehelle annettavista rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi käytettyä salaista tiedonhankintakeinoa koskevista kertomuksista säädetään Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaissa.

2.5 Henkilötietojen käsittely Rajavartiolaitoksen tehtävissä

Rajavartiolain 3 §:ssä tarkoitettujen Rajavartiolaitokselle kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (639/2019, *Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki*). Henkilötietojen käsittelyssä on Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 3 §:n 1 momentin mukaan noudatettava rajavartiolain 2 luvussa säädettyjä suhteellisuusperiaatetta, vähimmän haitan periaatetta, tarkoitussidonnaisuuden periaatetta ja perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen vaatimusta. Pykälän 2 momentissa on yleistä syrjintäkieltoa koskeva säännös.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolain säännökset täsmentävät ja täydentävät tietosuojan yleislainsäädäntöä. Henkilötietojen käsittelyyn sovellettava yleislainsäädäntö määräytyy tietojen käyttötarkoituksen ja yleissäädösten soveltamisalaa koskevien säännösten mukaisesti. Rajavartiolaitoksen lakisääteisissä tehtävissä käsittelyyn sovelletaan käyttötarkoituksen mukaan joko yleistä tietosuoja-asetusta ja asetusta täydentävää kansallista tietosuojalakia (1050/2018) taikka henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018, *rikosasioiden tietosuojalaki*), jolla on pantu kansallisesti täytäntöön ns. rikosasioiden tietosuojadirektiivi (EU) 2016/680.

Rikosasioiden tietosuojalakia sovelletaan Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 2 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyyn rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi sekä yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelemiseksi ja tällaisten uhkien ehkäisemiseksi, kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sekä sotilasoikeudenhoidossa, jollei Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa toisin säädetä. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 8 §:ssä säädetään henkilötietojen käsittelystä rikosten selvittämiseksi sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, 10 §:ssä henkilötietojen käsittelystä rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi sekä 13 §:ssä henkilötietojen käsittelystä sotilasoikeudenhoidossa.

Rikostiedustelun kannalta keskeisimmät Rajavartiolaitoksen henkilötietolain säännökset ovat lain 8 ja 10 §:ssä, joissa säädetään Rajavartiolaitoksen oikeudesta käsitellä henkilötietoja rikosten selvittämiseksi sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi (8 §) sekä rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi (10 §). Lain 8 §:n 2 momentissa säädetään tyhjentävästi henkilöryhmistä, joiden tietoja Rajavartiolaitos saa käsitellä rikoksen selvittämiseen tai syyteharkintaan saattamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tietojen on liityttävä henkilöihin, jotka ovat (1) rikoksesta tai rikokseen osallisuudesta epäiltyjä; (2) alle 15-vuotiaita rikollisesta teosta epäiltyjä; (3) esitutkinnan tai Rajavartiolaitoksen toimenpiteen kohteena; (4) rikoksen ilmoittajia tai asianomistajina esiintyviä henkilöitä; (5) todistajia; (6) uhreja; (7) muutoin tehtävään liittyvien lisätietojen antajia. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 9 §:ssä säädetään rikosten selvittämiseksi sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi käsiteltävien henkilötietojen sisällöstä.

Lain 10 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan tietojen on liityttävä henkilöihin, (1) joiden voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen tai syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta; (2) jotka ovat yhteydessä 1 kohdassa tarkoitettuun henkilöön tai jotka tavataan tämän seurassa ja yhteydenpidolla tai tapaamisella voidaan toistuvuuden, olosuhteiden tai henkilön käyttäytymisen vuoksi olettaa olevan yhteys rikokseen; tai (3) jotka ovat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 21 §:n mukaisen tarkkailun tai Rajavartiolaitoksen muun toimenpiteen kohteena. Pykälän 3 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa käsitellä tietoja myös rikoksen todistajista, uhreista ja asianomistajina esiintyvistä ja rikoksen tai muun havainnoin ilmoittajista, jos se on rikoksen ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi välttämätöntä. Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 11 §:ssä säädetään rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi käsiteltävien henkilötietojen sisällöstä.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 6 §:ssä säädetään henkilön perustietojen käsittelystä. Rajavartiolaitos saa käsitellä muun muassa 8 ja 10 §:ssä säädettyihin tarkoituksiin pykälässä lueteltuja henkilön perustietoja. Lain 4 §:ssä säädetään erityisiin henkilöryhmiin kuuluvien tietojen käsittelystä. Sen mukaan Rajavartiolaitos saa käsitellä erityisiin henkilöryhmiin kuuluvia tietoja vain, jos käsittely on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä.

Yleistä tietosuoja-asetusta ja sitä täydentävää tietosuojalakia sovelletaan Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 7 §:ssä tarkoitettuun henkilötietojen käsittelyyn rajavalvonnassa sekä rajaturvallisuuden ja rajajärjestyksen ylläpitämiseksi. Henkilötietojen käsittely näissä tehtävissä perustuu yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan, jonka mukaan käsittely on lainmukaista, kun se on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 16 §:ssä säädetään henkilötietojen käsittelystä muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen. Jollei muualla laissa toisin säädetä, Rajavartiolaitos saa käsitellä 7–11, 13–15 ja 15 a §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen: (1) rikoksen ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi; (2) sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta; (3) etsintäkuulutetun tavoittamiseksi; (4) syyttömyyttä tukevana selvityksenä; (5) hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi; (6) kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi; (7) Schengenin rajasäännöstössä säädetyn rajavalvonnan suorittamiseksi; (8) palveluskelpoisuuden määrittämistä sekä palveluksen suunnittelua ja järjestämistä varten; (9) poikkeusolojen tehtäviin sijoittamista tai varautumista varten; (10) sotilasarvossa ylentämistä tai palkitsemista varten; (11) henkilöllisyyden selvittämiseksi suoritettaessa sellaista Rajavartiolaitoksen toimenpidettä, joka välttämättä edellyttää henkilöllisyyden varmistamista; (12) Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi.

Lain 8 §:n perusteluissa viitataan rikosten ennalta estämisen osalta rajavartiolain 3 §:n 2 momenttiin, jossa tarkoitettu rikosten ennalta estäminen on käsitteenä laaja-alaisempi kuin rikoksen estäminen. Rikosten ennalta estämiseksi suoritettava rikosanalyysi edellyttää pohjakseen tietoa. Erilaisten uhkien tunnistaminen jo hiljaisista signaaleista ja mahdollisesti eri lähteistä tulleiden tietojen yhdistämisen kautta parantaa Rajavartiolaitoksen toiminnan tehokkuutta sekä Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia torjua rikoksia ja rikollisuutta mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi tapahtuvien tietojen käsittelyn intressi on tiedustelullinen. Tietoja käsitellään Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi, mutta myös laaja-alaisesti turvallisuusympäristössä tapahtuvien muutosten havainnoimiseksi, pyrkimyksenä ennalta estävyys ja turvallisuuden ylläpitäminen. Tiedustelullisen tiedonintressin keskeisenä tavoitteena on paremman ymmärryksen saaminen turvallisuus- ja toimintaympäristöön liittyvien tilannetekijöiden havainnoimiseksi. Rikostiedustelutoiminnassa tiedonintressi kohdistuu ensisijaisesti toiminnan suuntaamiseen, kun vastaavasti tutkinnassa tiedonintressin painopiste on tiedon rikosprosessuaalisessa käyttötarkoituksessa.[14]

Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki sisältää lisäksi säännöksiä Rajavartiolaitoksen oikeudesta tietojen saamiseen (3 luku), henkilötietojen luovuttamisesta (4 luku), henkilötietojen poistamisesta ja arkistoinnista (5 luku) sekä rekisteröidyn oikeuksista (6 luku). Lakiin ei ole otettu säännöksiä asioista, joista säädetään kattavasti tietosuojan yleislainsäädännössä. Yleinen tietosuoja-asetus sisältää säännökset muun muassa henkilötietojen käsittelyn yleisistä periaatteista, käsittelyn oikeusperusteista, rekisterinpitäjän ja henkilötietojen käsittelijän vastuista sekä rekisteröidyn oikeuksista. Tietosuojalaissa on asetusta täydentäviä yleisesti sovellettavia säännöksiä muun muassa käsittelyn lainmukaisuudesta, erityisiä henkilötietoryhmiä koskevasta käsittelystä, valvontaviranomaisesta ja tämän tehtävistä ja toimivaltuuksista sekä oikeusturvasta ja seuraamuksista. Rikosasioiden tietosuojalaki sisältää vastaavasti säännökset muun muassa henkilötietojen käsittelyä koskevista periaatteista, rekisterinpitäjästä ja henkilötietojen käsittelijästä, rekisteröidyn oikeuksista, tietoturvallisuudesta, tietosuojavastaavasta, henkilötietojen

[14] HE 241/2018 vp, s. 40.

siirroista kolmansiin maihin ja kansainvälisille järjestöille, valvontaviranomaisesta ja oikeusturvasta, vahingonkorvauksesta, rangaistuksista ja vaitiolosta.

Tietosuojan yleislainsäädännön ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolain lisäksi Rajavartiolaitoksen henkilötietojen käsittelyyn vaikuttavat keskeisesti muun muassa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999, *julkisuuslaki*) sekä laki julkisen hallinnon tietohallinnosta (906/2019, *tiedonhallintalaki*). Julkisuuslaissa säädetään oikeudesta saada tieto viranomaisten julkisista asiakirjoista, asiakirjojen salassapidosta ja muista tietojen saantia koskevista yleisten ja yksityisten etujen suojaamiseksi välttämättömistä rajoituksista. Luovutettaessa tietoja viranomaisten henkilörekistereistä on otettava huomioon julkisuusperiaate ja salassapitosäännökset siten kuin julkisuuslaissa säädetään. Julkisuuslain nojalla määräytyy myös asianosaisen oikeus tiedonsaantiin, joka koskee usein samoja tietoja kuin henkilötietolainsäädännön takaama rekisteröidyn tarkastusoikeus. Tiedonhallintalaki on yleislaki, jossa säädetään muun muassa julkisuusperiaatteen ja hyvän hallinnon vaatimusten toteuttamisesta viranomaisten tiedonhallinnassa. Lain tarkoituksena on edistää viranomaisten tiedonhallinnan laatua, tietoturvallisuutta sekä viranomaisten tietoaineistojen tietoturvallista ja vastuullista hyödyntämistä. Tiedonhallintalain säännökset on huomioitava myös esityksessä ehdotetussa tietojen käsittelyssä.

2.6 Tiedonhaku, tiedon tallentaminen ja tiedon kerääminen avoimista lähteistä

Avointen lähteiden tiedustelu (Open source intelligence, OSINT) on yksi tiedustelulajeista. Sen on katsottu olevan sallittua tavanomaisoikeuden perusteella. Avointen lähteiden tiedonhankinnan ei katsota puuttuvan perus- ja ihmisoikeuksiin, minkä vuoksi siitä ei ole säädetty laintasolla.[15]

Avointen lähteiden tiedonhankintaa voidaan käyttää muiden tiedonhankintakeinojen tukena tai itsenäisenä keinona hankkia tietoa esimerkiksi tilanteissa, joissa muiden tiedonhankintakeinojen käyttö ei ole mahdollista tai tehokasta.[16] Yhdistämällä avoimista lähteistä kerättyä tietoa voidaan muodostaa kokonaisuuksia ja siten saada sellaista tietoa tiedonhankinnan kohteesta, jota ei olisi muuten mahdollista saada. Avointen lähteiden tiedonhankinnan etuja on nopeus ja edullisuus sekä se, ettei se rajoitu maantieteellisesti. Avointen lähteiden tiedonhankinta mahdollistaa myös tietojen keräämisen tulevista tapahtumista.[17]

Avoimia tiedonlähteitä ovat muun muassa kirjallisuus, tilastot, kartat, lehdet, yksityisten ja viranomaisten julkaisut, viranomaisten julkiset rekisterit ja tietokannat, yleisölle suunnatut televisio- ja radiolähetykset sekä tietoverkon ja sosiaalisen median sisällöt.[18] Avointen lähteiden sisältämä tieto on kaikille tarkoitettua ja se on kaikkien saatavilla.

Tietoverkoissa suoritettavalle avointen lähteiden tiedonhankinnalle on tyypillistä erilaisiin palveluihin rekisteröityminen sellaisilla tiedoilla, jotka eivät paljasta tiedonhankinnan tarkoitusta eikä toteuttajaa. Myös sen on katsottu olevan sallittua, että tiedonhankintaa suorittava virkamies hakeutuu sellaiseen suljettuun sosiaalisen median ryhmään, johon pääseminen edellyttää ryhmän ylläpitäjän hyväksyntää. Tavanomaisoikeuden perusteella sallittuun avointen lähteiden tiedonhankintaan ei kuitenkaan sisälly aktiivinen osallistuminen esimerkiksi verkkosivuilla tai sosiaalisessa mediassa käytävään keskusteluun tiedon hankkimiseksi.

---

[15] Ks. Lohse – Meriniemi – Honkanen: Tiedustelumenetelmät 2019, s. 88.
[16] HE 203/2017 vp, s. 218.
[17] HE 203/2017 vp, s. 218.
[18] HE 203/2017 vp, s. 218.

Rajavartiolaitoksen tehtävistä säädetään rajavartiolain 3 §:ssä. Avointen lähteiden tiedustelua voidaan käyttää laajasti kaikissa Rajavartiolaitoksen tehtävissä. Rajavartiolaitoksen suorittamalla yleisvalvonnalla tarkoitetaan ennalta määräämättömään ihmisryhmään kohdistuvaa seurantaa. Tarkkailussa havaintojen tekeminen sen sijaan keskitetään tiettyyn henkilöön tai henkilöryhmään heidän tietämättään. Yleisvalvonnan avulla voidaan saada tietoja, joiden johdosta ruvetaan tarkkailemaan tiettyä henkilöä. Tarkkailulla tarkoitetaan tiedonhankintaa, joka kohdistuu yksittäisiin henkilöihin ja jonka tarkoituksena on tiettyä henkilöä koskevien tietojen hankkiminen. Pitempiaikainen tietyn henkilön toiminnan tarkkaileminen voi olla suunnitelmallista tarkkailua, jonka edellytyksistä säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 21 §:ssä.

Yleisvalvonnan tarkoituksena on tunnistaa Rajavartiolaitoksen tehtäviin, kuten Rajaturvallisuuden ylläpitämiseen vaikuttavia tapahtumia ja ilmiöitä, joilla voi olla vaikutusta rajaturvallisuuteen. Rajavartiolaitoksella on tarve sen tehtävien suorittamiseksi avoimista lähteistä hankittavalle tiedolle. Valvonta voi tapahtua joko pelkästään normaalein näkö-, kuulo- ja muin aistihavainnoin tai teknisiä laitteita käyttäen. Rajavartiolaitos saa suorittaa tilapäistä yleisvalvontaa kotirauhan piirin ulkopuolella. Reaalimaailmassa tehtävän valvonnan lisäksi Rajavartiolaitos voi suorittaa yleisvalvontaa myös tietoverkoissa. Yleisvalvonta voi siten olla myös pidempikestoisempaa yleisvalvontaa rikolliseen toimintaan oletettavasti liittyvällä keskustelupalstalla.

Yleisvalvonta perustuu vakiintuneeseen käytäntöön, jolle ei ole katsottu tarvittavan säännöspohjaa, koska sillä ei ole katsottu puututtavan kenenkään perusoikeuksiin. Sen sijaan yleisvalvonnan erityiseksi lajiksi erotetun teknisen valvonnan on katsottu edellyttävän nimenomaista laintasoista toimivaltuussäännöstä. Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan valvontaa, joka on jatkuvaa tai toistuvaa tietojen automaattista tallentamista. Teknisestä valvonnasta säädetään rajavartiolain 29 §:ssä.

Tiedonhankintaa esimerkiksi tietystä tietoverkon keskustelupalstasta tai muusta vastaavasta kohteesta ei pidetä tarkkailuna vaan ennalta määrättömään joukkoon ihmisiä kohdistuvana yleisvalvontana. Avointen lähteiden suuri tietomäärä asettaa haasteita tiedon keräämiselle ja sen käsittelylle. Erityisesti yleisessä tietoverkossa olevalle tiedolle on ominaista sen suuren määrän lisäksi nopea tiedon päivittyminen tai poistuminen. Tiedon kerääminen manuaalisesti onkin hidasta, eikä kaikkea tietoa välttämättä ehditä kerätä sen nopean poistumisen vuoksi.

Yleisvalvontaa tietoverkoissa ei ole mahdollista suorittaa siten, että valvonnan suorittamiseksi tietyiltä sivustoilta haettaisiin ja tallennettaisiin teknisen ohjelmiston avulla toistuvasti ja automaattisesti tietoja. Tällaisen tietoverkoissa tapahtuvan valvonnan on katsottu rinnastuvan tekniseen valvontaan ja siten edellyttävän erillistä laintasoista toimivaltuussäännöstä.

Sitä, että tiedonhankinta avoimista lähteistä perustuu tavanomaisoikeuteen, ei voida pitää tyydyttävänä. Tämän vuoksi Rajavartiolaitoksen avoimiin lähteisiin kohdistuvasta tiedonhankinnasta tulisi säätää lain tasolla.

2.7 Nykytilan arviointi

2.7.1 Tarve rikostiedustelusääntelylle

Rajavartiolaitos suorittaa toimenpiteitä rikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa noudattaen mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään. Rajavartiolaitos on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen. Rajavartiolaitos voi käyttää laissa erikseen säädettyjä pakkokeinoja, salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja. Rajavartiolaitoksen salaisten

tiedonhankintakeinojen käyttöperusteiden yhteinen piirre on se, että ne on määritelty henkilö- ja rikoslähtöisesti. Niitä voidaan kohdistaa vain sellaiseen henkilöön tai käyttää hankittaessa tietoa vain sellaisen henkilön toiminnasta, jonka voidaan perustellusti olettaa tulevaisuudessa syyllistyvän tai jo syyllistyneen tietyn rangaistusuhan täyttävään rikokseen tai sellaisen valmisteluun. Jos tällaista tiettyyn henkilöön liittyvää rikostorjunnallista perustetta ei ole olemassa, ei Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain mukaisen salaisen tiedonhankintakeinon käyttö ole mahdollista. Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain mukaisten tiedonhankintakeinojen käyttö edellyttää siis sellaisia seikkoja, joiden perusteella voidaan perustellusti olettaa käsillä olevan tietyn rangaistusuhan täyttävä rikos sekä tiettyyn yksilöitävissä olevaan henkilöön liittyvä rikostorjunnallinen peruste.

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopiste on järjestetyn laittoman maahantulon ja ihmiskaupan torjunta. Rajavartiolaitoksen tutkintayksiköt ovat erikoistuneet tutkimaan laittoman maahantulon järjestämisrikollisuutta. Laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvä rikollisuuden estäminen kuuluu viranomaisista juuri Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan ja sillä onkin tämän toimintaympäristön eritysasiantuntemusta. Tämän vuoksi laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvän yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan järjestäytyneen ja muun vakavan rikollisuuden on perusteltua olla myös Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteena. Laittoman maahantulon järjestäminen on piilorikollisuutta, joka on paljastettava viranomaisen valvonnassa, rikostiedustelun keinoin tai paljastavalla tutkintaotteella. Laittoman maahantulon järjestämiseen liittyy yleisesti järjestäytynyttä rikollisuutta ja ammattirikollisuutta, ja esimerkiksi väärennettyjen asiakirjojen valmistaminen ja välittäminen on pääosin ulkomaisen järjestäytyneen rikollisuuden käsissä. Suomessa paljastuvat ihmissalakuljetustapaukset ovat tyypillisesti ulkomaisten rikollisryhmien tekoja, jotka ulottuvat Suomeen vain osin. Ihmissalakuljetukseen ja siihen liittyvään salakuljetettavien hyväksikäyttöön liittyy maailmassa kovaa kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta. Esimerkiksi Kaakkois-Aasian järjestäytynyt rikollisuus toimii Euroopassa aktiivisesti ihmissalakuljetuksessa, ja osa laittomasti Eurooppaan tuoduista päätyy parituksen uhreiksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa alentaviin olosuhteisiin. Myös Euroopan unionin vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arviossa vakavimpina järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvinä uhkakuvina on mainittu muun muassa ihmisten salakuljetus ja laiton maahanmuutto uusine tekotapoineen, joissa hyödynnetään uusia teknologioita.[19]

Vuonna 2025 Rajavartiolaitos paljasti 72 laittoman maahantulon järjestämisrikosta, joista 32 %:ssa (23) oli syytä epäillä törkeää tekomuotoa, sillä perusteella, että teko oli tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Noin 7 %:ssa (5) löydettiin myös tapaukseen liittyvä epäilty ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa. Laittoman maahantulon järjestämisrikoksiin ei kaikissa tapauksissa liity hyväksikäyttöä, mutta riskejä on paljon. Salakuljetettavat maksavat salakuljetettaville huomattavia summia, jonka seurauksena voi olla velkasuhde, mikä altistaa hyväksikäytölle. Laittomasti maahan saapuneet ovat myös laittoman oleskelunsa vuoksi usein hyvin haavoittuvassa asemassa, eivätkä joko uskalla tai osaa turvautua yhteiskunnan järjestelmiin ja viranomaisiin. Joidenkin kansallisuusryhmien keskuudessa on myös syviä ennakkoluuloja viranomaisia kohtaan, mikä voi myös nostaa kynnystä kertoa asioita viranomaisille. Monen hyväksikäytön uhriksi tai velkasuhteeseen joutuvan sukulaiset ja läheiset ovat edelleen lähtömaassa, jossa viranomaiset eivät voi suojella heitä rikollisilta. Yhteisvaikutuksena on usein

[19] SOCTA 2025 s. 36–37. SOCTA perustuu tuhansista Europolin vuosittain tukemista tutkinnoista kerättyyn tietoon sekä lainvalvonta-asiantuntijoiden, muiden EU:n virastojen ja kansainvälisten järjestöjen, yksityisen sektorin, Europolin asiantuntijaryhmien ja akateemisen neuvoa-antavan ryhmän näkemyksiin (SOCTA 2025 s. 6).

hyvin tiiviisti sulkeutuneita sosiaalisia yhteisöjä, ja rikoksia, joissa edes uhrit ja asianomistajat eivät halua antaa ilmi tekijöitä.

Laittoman maahantulon järjestämiseen ja ihmiskauppaan liittyvästä ulkomaisesta järjestäytyneestä rikollisuudesta paljastuu vain osa, ja todellisia tapausmääriä on vaikea arvioida. Työperäistä hyväksikäyttöä on todettu mm. ravintola-, siivous-, rakennus- ja luonnonmarja-alalla, ja myöskään näiden osalta todellisia tapausmääriä ei voida luotettavasti todeta. Monissa tapauksissa asianosaiset ovat muun maan kuin Suomen kansalaisia, ja osa heistä on tullut Suomeen laittomasti. Rikostiedustelutoimivaltuuksien ehdotettu muutos edistäisi Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia torjua laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvän vakavan rikollisuuden muodostamia uhkia. Laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvässä rikollisuudessa on tyypillistä, että uhrit ja asianomistajat eivät omaehtoisesti ole yhteydessä viranomaisiin, ja ihmiskaupan tekotapoihin kuuluu uhrin ottaminen määräysvaltaan eri tavoin. Kansainväliset arvioijat, kuten Euroopan neuvoston GRETA-asiantuntijaryhmä, ovat kehottaneet Suomea tehostamaan ihmiskaupan uhrien tunnistamista, tapausten tutkintaa ja tekijöiden rikosvastuun toteuttamista. Suljettujen etnisten, sosiaalisten tai muiden yhteisöjen sisällä tapahtuvien rikosten osalta yhteisöt voivat välillisesti suojata tekijöitä siten, että rikokseen osallisten tunnistaminen on vaikeaa. Tällöin, vaikka rikoksen olemassaolo voitaisiin päätellä yhteisön ulkopuolelta, saattaa kehenkään yksittäiseen ihmiseen olla mahdoton liittää asiaankuuluvaa tosiseikastoa niin, että perinteisen osallisuusopin mukaiset edellytykset rikosperusteiselle tiedonhankinnalle täyttyisivät. Valmisteltavan esityksen mukaan tapauksissa, joissa voidaan olettaa rikoksen tapahtuneen tai olevan käynnissä, mutta oletettua rikoksen tekijää ei kyetä yksilöimään, voitaisiin välttämättömyys- ym. ehtojen täyttyessä kohdistaa tiedonhankintaa tiettyyn henkilöryhmään, esimerkiksi rikokseen liittyvän yrityksen edustajiin.

Laittoman maahantulon järjestämisrikoksiin ei kaikissa tapauksissa liity hyväksikäyttöä, mutta riskejä on paljon. Salakuljetettavat maksavat salakuljetettaville huomattavia summia, jonka seurauksena voi olla velkasuhde, mikä altistaa hyväksikäytölle. Laittomasti maahan saapuneet ovat myös laittoman oleskelunsa vuoksi usein hyvin haavoittuvassa asemassa, eivätkä joko uskalla tai osaa turvautua yhteiskunnan järjestelmiin ja viranomaisiin. Joidenkin kansallisuusryhmien keskuudessa on myös syviä ennakkoluuloja viranomaisia kohtaan, mikä voi myös nostaa kynnystä kertoa asioita viranomaisille. Monen hyväksikäytön uhriksi tai velkasuhteeseen joutuvan sukulaiset ja läheiset ovat edelleen lähtömaassa, jossa viranomaiset eivät voi suojella heitä rikollisilta. Yhteisvaikutuksena on usein hyvin tiiviisti sulkeutuneita sosiaalisia yhteisöjä, ja rikoksia, joissa edes uhrit ja asianomistajat eivät halua antaa ilmi tekijöitä.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun mukaiset salaiset tiedonhankintakeinot eivät ole riittäviä uhkien torjumiseksi, eikä niillä voida riittävän tehokkaasti ja varhaisessa vaiheessa havaita uhkia eikä ryhtyä niiden edellyttämiin toimenpiteisiin. Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö estämistarkoituksessa on lainsäädännössä sidottu rikoksen käsitteeseen. Rajavartiolaitoksella, joka keskittyy erityisesti laittomaan maahantuloon liittyvän rikollisuuden torjuntaan, ei nykylainsäädännössä ole käytettävissä salaisia tiedonhankintakeinoja rikoksen paljastamiseen kuten poliisilla. Tämän vuoksi ehdotettu rikostiedustelusäätely parantaisi erityisesti mahdollisuuksia torjua ennalta laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvän vakavan rikollisuuden muodostamia uhkia.

Siltä osin kuin rikostiedustelun tiedonhankinta ei kytkeydy edellä kerrotuin tavoin yksittäisiin estettäviin, paljastettaviin tai selvitettäviin rikoksiin, ei sitä varten ole säädetty erityisiä tiedonhankintatoimivaltuuksia. Nykylainsäädännössä salaisten tiedonhankintakeinojen edellytykset eivät huomioi yksilöön tai yhteiskuntaan kohdistuvaa vakavaakaan uhkaa muutoin kuin valitun tiedonhankintakeinon puolustettavuuden kokonaisarvioinnin kautta. Laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan voi kuitenkin liittyä vakava uhka yksilön terveydelle esimerkiksi silloin,

mikäli yksilö on meneillään olevan ihmiskaupparikoksen uhri, ja voidaan olettaa esimerkiksi uhrin avuntarpeen tai muun vastaavan syyn perusteella olettaa, että hän on vaarassa joutua pakkotyöhön, parituksen uhriksi tai muihin vastaavalla tavalla ihmisarvoa alentaviin olosuhteisiin. Laittoman maahantulon osalta yksilöön kohdistuva vakava uhka voisi olla kyseessä mm. silloin, jos laittoman maahantulon järjestämisrikoksessa käytetään vaarallisella tavalla ajoneuvojen rakenteisiin kätkemistä, tai jos rikoksen kohteena olisi 18 vuotta nuorempi henkilö. Vakavalla tavalla yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaa laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvää rikollisuutta ovat esimerkiksi tapaukset, joissa rikoksentekijät ovat aseistautuneita ja valmiita käyttämään väkivaltaa viranomaisia ja uhreja vastaan, kuten Keski-Euroopassa, Puolassa ja Baltiassa on raportoitu.

Erityisesti uhkien ennakolta torjumisen näkökulmasta kohdennettua salaista tiedonhankintaa ei siis voida nykyisin toteuttaa, jos Rajavartiolaitoksen tiedossa ei ole riittävän yksilöitävissä olevaa, tietyn rikostunnusmerkistön täyttävää rikosta, jonka estämiseksi salainen tiedonhankinta voitaisiin käynnistää, tai uhkaava toiminta ei ole vielä konkretisoitunut estettäväksi rikokseksi. Nykysääntelyn näkökulmasta konkretisoinnin vaatimus edellyttää lähtökohtaisesti, että ainakin ulkoisesti havaittavien seikkojen olemassaololle voidaan esittää perusteluja eikä relevanttien seikkojen olemassaolo perustu arvailuun tai spekulointiin. Lähtökohtaisesti perustellun oletaman tulisi siis ulottua tekijään, rikosnimikkeeseen, tekoaikaan, tekopaikkaan, teon potentiaaliseen uhriin tai ainakin useampiin näistä seikoista. Käytännössä näissä tilanteissa on mahdollista, että tiedossa olevaan rikolliseen hankkeeseen liittyvät henkilöt ovat tiedossa, mutta teko ei ole vielä edennyt estettävän rikoksen tasolle. Tyypillisesti hankkeilla oleva rikostyyppi tai rikollisuuden laji on tiedossa, mutta vaaditulle olennaisten seikkojen olemassaololle ei voida esittää perusteluja.

On myös mahdollista, että tiedossa olevaan uhkaan ei ole kytkettävissä yhtään henkilöä, mutta tyypillisemmin kyse on siitä, että uhkaan voidaan kytkeä henkilöryhmä tai henkilöjoukko, mutta kenenkään ryhmään tai joukkoon kuuluvan henkilön osalta ei ole käsillä sellaista selvitystä, että juuri hänen voidaan olettaa syyllistyvän rikokseen. Salaisen tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö tulee pystyä yksilöimään vähintään henkilön roolin tai tehtävän kautta, vaikka hän olisikin Rajavartiolaitokselle vielä henkilöllisyydeltään tuntematon. Ilman tiettyyn henkilöön liittyvää rikostorjunnallista perustetta ei Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain mukaisen salaisen tiedonhankintakeinon käyttö ole mahdollista.

Rikostiedustelun suurimmat haasteet ja jopa esteet liittyvät salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan sääntelyn nykymuotoon. Haasteet ovat osin yhteneviä niiden haasteiden kanssa, joita siviili- ja sotilastiedustelussa kohdattiin ennen näitä toimintoja koskevien lakien säätämistä. Vaikka tiedustelulakeja säädettäessä pyrittiin irtaantumaan toimivaltasääntelyn rikosperusteisuudesta, rikostiedustelun tiedontarpeet ja tavoitteet liittyvät rikollisuuteen ja rikollisuuden muodostaman uhkan torjumiseen, jolloin irtaantuminen rikosperusteisuudesta ei ole ilmaisuna riittävän tarkka. Rikostiedustelun osalta kyse on siitä, että tiedonhankinnan ja -käsittelyn perusteena oleva uhkaava toiminta irtaantuu yksittäisistä konkreettisista rikoksista ja rikosnimikkeistä, vaikka uhkaava toiminta itsessään kytkeytyy kiinteästi rikollisuuteen ja kehittyessään ja konkretisoituessaan täyttäisi rikoksen tunnusmerkistön.

Valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden sanaston mukaan uhkalla tarkoitetaan mahdollisesti toteutuvaa haitallista tapahtumaa tai kehityskulkua.[20] Rikostiedustelun asiayhteydessä uhka tarkoittaa toteutuessaan rikollista tekoa. Uhkan vakavuus riippuu siitä, kuinka vakavia seurauksia

[20] Ks. Sisäisen turvallisuuden sanasto 2023, s. 10. Sisäisen turvallisuuden sanasto on saatavilla osoitteesta https://valtioneuvosto.fi/documents/1410869/4024872/Sisaisen_turvallisuuden_sanasto.pdf/

sillä toteutuessaan on. Uhkan ollessa mahdollisilta seurauksiltaan hyvin vakava, tulee tiedonhankinta olla mahdollista, vaikka uhkan toteutuminen olisikin epätodennäköistä. Rikollisuuteen ja yleisemminkin Rajavartiolaitoksen tehtäviin liittyvät rajaturvallisuuteen kohdistuvat uhkat voivat ilmetä eri tavoin. Vastaavasti myös uhkaperusteisen rikostiedustelun tilanteet ovat hyvin erityyppisiä vaihdellen ilmiötasoon kohdistuvasta rikostiedustelutyöstä yksittäisten vaarallisten tapahtumien estämiseen.

Ilmiötasolla toimittaessa kyse voi olla siitä, että ulkomailla vakavia yhteiskunnallisia ongelmia aiheuttaneesta rikosilmiöstä saadaan viitteitä tai hiljaisia signaaleja myös Suomessa. Mainitut yhteiskunnalliset ongelmat voivat liittyä esimerkiksi uusien ihmisalakuljetukseen keskittyvien rikollisryhmien leviämiseen Suomeen. Yksittäiset konkreettiset rikollisuuteen liittyvät uhkat puolestaan realisoituvat viranomaistoiminnan näkökulmasta eri tilanteissa eri tavoin ja myös käytettävissä olevien tietojen määrä ja laatu vaihtelevat suuresti. Eräänlaisen ilmiöiden ja yksittäisten tapahtumien välimaastoon sijoittuvan uhkan muodostavat yhteiskunnan rakenteisiin kiinnittyneet pitkään toimineet rikollisryhmät. Yleisesti ottaen tyyppitilanteiden kuvaaminen on hyvin haastavaa ja käytännön viranomaistoiminnassa uhka-arviot joudutaan tekemään tapauskohtaisesti useiden käytettävissä olevien, osin jopa eri suuntiin viittaavien tiedustelutietojen pohjalta. Toimivaltasääntelyyn puutteet ilmenevät tilanteissa, joissa taustatietojen ja havaintojen perusteella Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun tiedonhankintakeinojen edellytykset eivät täyty, mutta uhkan torjuminen edellyttäisi rikostiedustelutarkoituksessa tehtävää tiedonhankintaa ja hankitun tiedon käsittelyä.

Siviili- ja sotilastiedustelusta poiketen Rajavartiolaitoksen rikostiedustelussa uhkaperusteisen tiedonhankinnan ja tiedonkäsittelyn keskeisin tarkoitus olisi tuottaa tietoa rikostorjunnassa ja rikollisuuden muodostamien uhkien torjunnassa tapahtuvan päätöksenteon tueksi. Tietoa tulisi voida hyödyntää laaja-alaisesti yksittäisten operaatioiden johtamisesta ja taktisen tason kohdevalinnasta aina Rajavartiolaitoksen johdon strategiseen päätöksentekoon ja painopistevalintaan asti. Toisaalta rikostiedustelun kiinteä yhteys rikollisuuteen tarkoittaa sitä, että uhkan torjumiseksi tehtävä tiedustelu voi johtaa rikoksen estämistä, paljastamista tai selvittämistä koskeviin toimenpiteisiin.

Toiminnallisesta näkökulmasta voidaan arvioida, että vaikka rikostiedustelu rikosuhkien ja -ilmiöiden selvittämiseksi ja torjumiseksi edellyttänee nykylain mukaisiin rikosten estämiseen tähtääviin operaatioihin verrattuna pidempikestoisia tiedusteluoperaatioita, ovat erilaiset rikostiedusteluoperaatiot lähtökohtaisesti lyhytkestoisempia kuin siviili- tai sotilastiedustelun tiedusteluoperaatiot. Toisaalta siviilitiedustelun kansallisen turvaamisen suojaamiseen liittyviin tavoitteisiin ja kohteisiin verrattuna rikostiedustelun kohteiden voidaan katsoa lähtökohtaisesti olevan tarkkarajaisemmin määriteltyjä, koska ne liittyvät rikollisuuteen ja viime kädessä rikoslaissa kriminalisoituihin tekoihin, jotka on Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetussa laissa säädetty Rajavartiolaitoksen tutkittaviksi.

On perusteltua, että viranomaisten toimivaltuudet ovat osittain limittäisiä, mikä vastaa nykyistä esitutkintaviranomaisten sekä sotilas- ja siviilitiedusteluviranomaisten työnjakoa. Tiedustelutoiminnan ja esitutkintaviranomaisten perimmäisten tavoitteiden poiketessa merkittävästi toisistaan vakavaan rikollisuuteen kohdistuvaa uhkaperusteista rikostiedustelua ei voida pitää epätarkoituksenmukaisella tavalla päällekkäisenä siviili- ja sotilastiedustelun kanssa.

Toimivaltuussääntelyn lisäksi uhkaperusteinen rikostiedustelu edellyttää muutoksia myös henkilötietojen käsittelyä koskevaan sääntelyyn. Voimassa olevassa henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa on mahdollistettu henkilötietojen käsittely rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Säännöksiä tulisi kuitenkin täydentää siten, että Rajavartiolaitoksella olisi oikeus käsitellä tietoja myös uhkaperusteisen rikostiedustelun kannalta

merkityksellisistä henkilöryhmistä. Lisäksi rekisteröidyn tarkastusoikeutta uusilla toimivaltuuksilla hankittuihin henkilötietoihin olisi tarkoituksenmukaista rajoittaa. Rekisteröidyllä ei voimassa olevan lain mukaan ole suoraa tarkastusoikeutta myöskään Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun ja pakkokeinolain 10 luvun mukaisin toimivaltuuksin hankittuihin tietoihin. Rekisteröity voi kuitenkin käyttää tarkastusoikeuttaan tietosuojavaltuutetun välityksellä.

2.7.2 Tiedonhankinta avoimista lähteistä – yleisvalvonta tietoverkoissa

Tiedonhankintaa esimerkiksi tietystä tietoverkon keskustelupalstasta tai muusta vastaavasta kohteesta ei pidetä tarkkailuna, vaan ennalta määräämättömään joukkoon ihmisiä kohdistuvana yleisvalvontana. Avointen lähteiden suuri tietomäärä asettaa kuitenkin haasteita tiedon keräämiselle ja sen käsittelylle. Erityisesti yleisessä tietoverkossa on valtava määrä tietoa ja siellä olevalle tiedolle on ominaista sen suuren määrän lisäksi nopea tiedon päivittyminen tai poistuminen. Laittomia esineitä ja aineita koskevat myynti-ilmoitukset ovat alustoilla nähtävissä vaihtelevasti: osa ilmoituksista poistuu lukemisen jälkeen, osa on esillä pidemmän aikaa. Osa markkinapaikoista ja -alustoista sekä viestiryhmistä ovat lyhytikäisiä teknisten jälkien häivyttämiseksi ja lainvalvontaviranomaisten toimien vaikeuttamiseksi.

Yleisvalvontaa tietoverkoissa ei ole nykyisin mahdollista suorittaa siten, että viranomainen *hakisi ja tallentaisi* valvonnan suorittamiseksi teknisen ohjelmiston avulla toistuvasti ja *automaattisesti* tietoja esimerkiksi sellaiselta sivustolta, jolla harjoitetaan viranomaisen havaintojen mukaan yksinomaan tai pääasiassa lainvastaista toimintaa. Tällaisen tietoverkossa tapahtuvan valvonnan on katsottu rinnastuvan rajavartiolain 29 §:n nojalla suoritettavaan tekniseen valvontaan ja edellyttävän siten yleisellä paikalla tai tiellä suoritettavaa teknistä valvontaa vastaavasti erillistä laintasoista toimivaltuussääntelyä.

Tiedon kerääminen käsin esimerkiksi verkkosivustojen laittomien esineiden ja aineiden myyntipalstoilta sekä erilaisilta rikollisten tarkoitusten edistämiseksi perustetuilta keskustelufoorumeilta ja alustoilta on työlästä ja hidasta eikä pistemäisillä tarkistuksilla saavuteta riittävää kattavuutta. Tärkeää tietoa voi myös jäädä saamatta, koska tieto poistuu pikaviestipalvelun ryhmästä, kanavasta tai muulta alustalta nopeasti. Haasteena on lisäksi erilaisten myyntikanavien jatkuvat muutokset: uusia perustetaan, vanhat lakkaavat tai muuttuvat. Sääntelytarpeen osalta on otettava huomioon sekin, että pimeän verkon alustojen alasajo ei vaikuta pitkällä aikavälillä esimerkiksi huumausaineiden kokonaiskauppaan, joka siirtyy muihin palveluihin.

Ilman tiedon automaattista keräämistä yksittäinen Rajavartiolaitoksen virkamies joutuu ottamaan tietomassasta (keskustelusta) kuvaruutukaappauksia, koska tiedon kerääminen automaattisesti ei ole mahdollista. Tiedonkeruuta ei useimmiten ole mahdollista suorittaa ympärivuorokautisesti ja vain virka-aikana kerätty aineisto ei välttämättä heijasta rikollisen toiminnan todellista kuvaa ja voi pahimmillaan aiheuttaa asianosaisten joutumista vaaraan, mikäli ei ajoissa havaita mm. suunnitelmaa kuljettaa ihmiskaupan uhri toiseen maahan.

Tietomäärät verkossa ovat niin valtavia, että reaalisen tilannekuvan saaminen aineistoa manuaalisesti läpikäymällä on haastavaa ja keskeisten toimijoiden tunnistaminen on vaikeaa ja osin sattumanvaraista. Tiedonkeräämisen tarpeita ei olekaan mahdollista ratkaista henkilöresursseja lisäämällä tai uudelleen kohdentamalla, vaan tiedontarpeet tulee pyrkiä täyttämään laissa säädettyihin toimivaltuuksiin perustuvilla teknisillä ratkaisuilla. Ilman automaattista keräinten avulla tapahtuvaa tiedon tallennusta uusia rikosilmiöitä on vaikea tunnistaa. Tietojen automaattinen tallennus mahdollistaa muiden käsittelymenetelmien käytön, jolloin tietojen automaattinen tallennus on osa virkamieslähtöistä prosessia.

Johtuen tietoverkoissa olevan tiedon suuresta määrästä ja sen aiheuttamista edellä kuvatuista haasteista rikostorjunnalle, olisi yhteiskunnan turvallisuuden kannalta perusteltua, että ryhmiin, joiden tarkoituksena on vakava rikollinen toiminta, kuten ihmiskauppa tai muu laittomaan maahantuloon liittyvä vapauteen kohdistuva rikos, tai uhkaverkostoihin voitaisiin kohdentaa valvontaa automaattisilla keräimillä.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti varmistaa, että esitutkintaviranomaisten toimivaltuudet tukevat rikostorjuntaa riittävällä tavalla sekä vahvistaa viranomaistoimintaa ja sisäisen turvallisuuden suojaamista valmistelemalla ja ottamalla käyttöön rikostiedustelun mahdollistava lainsäädäntö. Esityksen tavoitteena on erityisesti tehostaa Rajavartiolaitoksen vakavan rikollisuuden torjuntaa ja mahdollistaa nykyistä tehokkaampi puuttuminen uhkaperusteisesti muun muassa vakavaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Rikollisuus rapauttaa yhteiskunnan vakautta ja yleistä lainkuuliaisuutta, pahentaa sosiaalisia ongelmia, heikentää yleistä turvallisuuden tunnetta sekä aiheuttaa merkittäviä kustannuksia. Pelon ja turvattomuuden tunteen lisäksi rikollisuus voi yksilötasolla aiheuttaa pahimmillaan vakavia ja jopa peruuttamattomia keskeisiin oikeushyviin kohdistuvia seurauksia. Mitä vakavampaa ja järjestäytyneempää rikollisuus on, sitä merkittävämpiä mainitut haittavaikutukset ovat ja sitä korostuneempaa on tarve torjua haittavaikutukset ennalta.

Rikollisuuden muodostamat uhkat ovat sitä tehokkaammin torjuttavissa, mitä varhaisemmassa vaiheessa tapauskohtaisesti valittavia tiedonhankinta- ja vaikuttamiskeinoja päästään käyttämään. Rikosten ennalta estäminen on yksi esitutkintaviranomaisten ydintehtävistä. Tämän tehtävän suorittamiseksi Rajavartiolaitokselle on säädetty rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa mahdollisuus salaiseen tiedonhankintaan rikosten estämiseksi. Mahdollisuus tiedonhankintatoimivaltuuksien käyttöön on sidottu konkreettisen rikoksen estämiseen eli perusteltuun olettamaan siitä, että jokin yksilöity rikos on tapahtumassa. Käytännössä mahdollisuus salaiseen tiedonhankintaan aukeaa vasta, kun rikollinen hanke on edennyt jo varsin pitkälle ja on konkretisoitumassa lyhyen ajan kuluttua rikoslain mukaan rangaistavaksi teoksi. Käytettävissä olevan ajan vähäisyys vaikuttaa mahdollisuuksiin hankkia riittävästi tietoa estettävästä teosta sekä mahdollisuuksiin suunnitella ja toteuttaa konkreettisia torjuntatoimia.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on mahdollistaa salaisen tiedonhankinnan aloittaminen jo ennen kuin rikollinen hanke on edennyt yksilöidyksi estettäväksi rikokseksi niissä tilanteissa, kun käsillä on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuuteen kohdistuva vakavan rikollisuuden muodostama uhka. Varhaisemmassa vaiheessa aloitettavan tiedonhankinnan tavoitteena on mahdollistaa kattavamman kuvan muodostaminen uhkaavasta rikollisuuden ilmiöstä. Käytettävissä olevien tietojen tarkkuus ja ajantasaisuus edistäisivät analyysityötä ja sen myötä tukisivat jatkotiedonhankintaa ja vaikuttamiskeinoja koskevaa päätöksentekoa. Parempi tieto ja pidempi reagointiaika tuottavat parempia päätöksiä ja vaikuttavampaa toimintaa.

Vakavan rikollisuuden muodostamien uhkien torjumiseksi ehdotetulla rikostiedustelusäänttelyllä pyritään viime kädessä estämään haitallisimpia rikosilmiöitä saapumasta Suomeen tai konkretisoitumasta Suomessa. Haitallisimmat rikollisuuden ilmiöt kytkeytyvät lähes poikkeuksetta organisoituneeseen rikollisuuteen.

Rikostiedustelutoimivaltuuksien ehdotettu muutos edistäisi viranomaisten mahdollisuuksia paljastaa ja keskeyttää ihmissalakuljetukseen ja ihmiskauppaan liittyvää rikollisuutta erityisesti tilanteissa, joissa uhrit ja asianomistajat eivät omaehtoisesti ole yhteydessä viranomaisiin. Suljettujen etnisten, sosiaalisten tai muiden yhteisöjen sisällä tapahtuvien rikosten osalta yhteisöt

voivat välillisesti suojata tekijöitä siten, että rikokseen osallisten tunnistaminen on vaikeaa. Tällöin, vaikka rikoksen olemassaolo voitaisiin päätellä yhteisön ulkopuolelta, saattaa kehenkään yksittäiseen ihmiseen olla mahdoton liittää asiaankuuluvaa tosiseikastoa niin, että perinteisen osallisuusopin mukaiset edellytykset rikosperusteiselle tiedonhankinnalle täyttyisivät. Valmisteltavan esityksen mukaan tapauksissa, joissa voidaan olettaa rikoksen tapahtuneen tai olevan käynnissä, mutta oletettua rikoksen tekijää ei kyetä yksilöimään, voitaisiin välttämättömyysym. ehtojen täyttyessä kohdistaa tiedonhankintaa tiettyyn henkilöryhmään, esimerkiksi rikokseen liittyvän yrityksen edustajiin.

Laittoman maahantulon järjestämiseen liittyy yleisesti järjestäytynyttä rikollisuutta ja ammattirikollisuutta, ja esimerkiksi väärennettyjen asiakirjojen valmistaminen ja välittäminen on pääosin ulkomaisen järjestäytyneen rikollisuuden käsissä. Suomessa paljastuvat ihmissalakuljetustapaukset ovat tyypillisesti ulkomaisten rikollisryhmien tekoja, jotka ulottuvat Suomeen vain osin. Ihmissalakuljetukseen ja siihen liittyvään salakuljetettavien hyväksikäyttöön liittyy maailmassa kovaa kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta. Esimerkiksi Kaakkois-Aasian järjestäytynyt rikollisuus toimii Euroopassa aktiivisesti ihmissalakuljetuksessa, ja osa laittomasti Eurooppaan tuoduista päätyy parituksen uhreiksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa alentaviin olosuhteisiin. Uhkaperusteisessa rikostiedustelussa korostuu rikosvastuun toteuttamisen sijasta rikollisuuden muodostaminen uhkien ja rikosten torjunta jo ennakolta. Arvioitaessa uhkaperusteista rikostiedustelua ja rikollisuuden muodostamiin uhkiin vaikuttamista rikosten tilannetorjunnan näkökulmasta keskiössä ovat erityisesti pyrkimys rikoksenteon vaikeuttamiseen, rikoksenteon riskien lisäämiseen ja mahdollisista rikoksista saatavan hyödyn minimointiin. Uhkaperusteisella rikostiedustelulla ja sen mahdollistamilla toimilla tavoiteltavien vaikutusten voidaankin arvioida olevan yhteiskunnallisesti merkittävimpiä niissä tilanteissa, joissa rikollisuus perustuu rationaaliseen päätöksentekoon. Varhaisessa vaiheessa saatu tieto lisää kuitenkin mahdollisuuksia torjua myös muun tyyppistä vakavaa rikollisuutta, esimerkiksi sellaista toimintaa tietoverkossa, joka lisää alttiutta yksilön tai yhteiskunnan kannalta vakaviin rikoksiin.

Voimassa olevaan Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin ehdotetuilla muutoksilla mahdollistetaan nykyistä laajempien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö vakavien rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi. Ehdotettujen muutosten tavoitteena on parantaa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntakyvykkyyksiä kaikkein vakavimpien rikosten osalta sekä varmistaa salaisessa tiedonhankinnassa käytettävien keinojen looginen jatkuminen siirryttäessä uhkaperusteisesta rikostiedustelusta tiedonhankintaan ja edelleen rikoksen esitutkintaan.

Esityksessä ehdotetun automaattista tiedonkeräämistä avoimista lähteistä koskevan toimivaltuuden tavoitteena on tehostaa niin sanottua kohdennettua yleisvalvontaa yleisessä tietoverkossa olevista ryhmistä, joiden tarkoituksena on vakava rikollinen toiminta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Uhkaperusteinen rikostiedustelu

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin 3 a luku, jossa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelusta vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Luvussa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen tiedonhankinnasta sellaisesta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan kuuluvasta vakavasta rikollisuudesta, joka vakavasti uhkaa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta sekä sellaisen tiedon hyödyntämisestä uhkan torjumiseksi. Kyseessä ei olisi Rajavartiolaitokselle säädettävästä uudesta tehtävästä, vaan

Rajavartiolaitoksen tehtäväkentässä sääntely kytkeytyisi ennen kaikkea rajavartiolain 3 §:ssä säädettyyn rikosten ennalta estämistä koskevaan tehtävään.

Turvallisuusympäristön muuttuessa rikollisuuden muodostamat uhkat ovat muuttuneet entistä vakavammiksi, monimuotoisemmiksi ja nopeammin kehittyviksi, minkä vuoksi ne tulisi pystyä torjumaan ennalta. Rajavartiolaitoksen tiedon tarve onkin siirtynyt yhä enemmän konkreettisesta rikosepäilystä ja jo yksilöitävissä olevasta epäillystä rikoksentekijästä kohti uhkaa koskevan tiedon hankintaa ja tuon tiedon analysointia sekä hyödyntämistä. Ehdotetuilla säännöksillä pyritään mahdollistamaan tiedonhankinnan aloittaminen nykyistä varhaisemmassa vaiheessa ja siten parantamaan Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten mahdollisuuksia ennalta puuttua uhkaavaan toimintaan ennen sen konkretisoitumista rikollisiksi teoiksi. Olemassa olevista tai nousevista uhkista saadut signaalit voivat tyypillisesti olla heikkoja tai hajanaisia ja uhkaperusteisen rikostiedustelun keinoin niitä voitaisiin pyrkiä mahdollisuuksien mukaan vahvistamaan tai osoittamaan vääriksi. Mahdollisuudet lisäselvityksen hankkimiseen riippuvat lainsäädännön lisäksi myös esimerkiksi tiedon lähteestä sekä tiedonhankintaan käytettävissä olevasta ajasta. Jotta Rajavartiolaitos kykenisi estämään ennalta sen torjuntavastuulle kuuluvia vakavia rikoksia ja niiden vakavia seurauksia, sen tulee voida hankkia tietoja jo hyvin varhaisista rikosten esivaiheista.

Uhkaperusteista rikostiedustelua koskeva sääntely perustuisi menetelmällisesti ja määritelmällisesti rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa säädettyihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin, mutta niiden käyttöedellytyksistä säädettäisiin ehdotetussa rikostiedustelua koskevassa luvussa rikosten estämistä ja paljastamista koskevista edellytyksistä poikkeavalla tavalla. Luvussa ei siksi olisi tarpeen säätää rikostiedustelukeinojen määritelmistä erikseen. Ehdotetussa 57 b §:ssä säädettäisiin niistä rikostiedustelukeinoista, joita voitaisiin käyttää uhkaperusteisessa rikostiedustelussa. Niitä olisivat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, tekninen seuranta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta, yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto, valvottu läpilasku sekä ohjattu tietolähdetoiminta. Perustuslain yksityisyydensuojaa koskevan 10 §:n kvalifioituihin lakivarauksiin sisältyvien rajoitusten vuoksi tässä esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi luottamukselliseen viestintään kohdistuvasta tai kotirauhan piirissä tapahtuvasta tiedonhankinnasta.

Ehdotetussa 57 c §:ssä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteista. Rikostiedustelun keskeisimpänä kohteena olisi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä järjestäytynyt rikollisuus. Käsitteenä järjestäytynyt rikollisuus pitäisi sisällään hierarkkisesti rakentuneiden rikollisryhmien lisäksi myös toiminnallisesti väljemmin ja joustavammin toimivat rikollisverkostot. Rikostiedustelua voitaisiin kohdistaa sekä Suomessa jo toimiviin rikollisryhmiin ja -verkostoihin että Suomeen vaikuttaviin ja tänne pyrkiviin ryhmiin ja verkostoihin. Lisäksi rikostiedustelun kohteena olisi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä muu vakava rikollisuus. Kohdeluettelo olisi tyhjentävä ja jokaisen rikostiedustelukeinon käytön kohdalla tulisi voida osoittaa kohdeluettelossa mainitun uhkaperusteen olemassaolo sekä se, että kyseinen uhkaperuste myös muodostaisi vakavan uhkan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuudelle.

Ehdotetussa 57 d §:ssä säädettäisiin rikostiedustelukeinojen käytön edellytyksistä. Yleisenä edellytyksenä olisi keinon käyttämisen välttämättömyys tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta rikostiedustelun kohteesta, joka uhkaa vakavasti yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Pykälässä myös rajattaisiin kokonaan pois mahdollisuus kohdentaa rikostiedustelukeinoja pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviin tiloihin. Rikostiedustelukeinon henkilöllisestä kohdentamisesta säädettäisiin ehdotetussa 57 e §:ssä. Rikostiedustelukeino voitaisiin kohdentaa

henkilöön, jonka voidaan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan rikostiedustelun kohteena olevaan, yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan. Jos henkilöä ei voida yksilöidä, voitaisiin tiettyjä rikostiedustelukeinoja kohdentaa myös henkilöryhmään, jolla tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa yhteenliittymää, jonka voidaan olettaa osallistuvan edellä mainittuun toimintaan. Viimesijaisesti rikostiedustelua voitaisiin kohdentaa myös muuhun henkilöön, jos keinon käytöllä voitaisiin perustellusti olettaa saatavan rikostiedustelun kohteena olevasta uhkaavasta toiminnasta tärkeää tietoa.

Ehdotetut 57 g–57 o §:t sisältäisivät päätöksentekoa koskevat säännökset. Lain 3 a luvun osalta ehdotetaan, että kunkin päätöksentekoon toimivaltaisen viranomaisen osalta tämän päätöksentekotoimivaltaan kuuluvat asiat eli rikostiedustelukeinot lueteltaisiin kootusti kyseisen viranomaisen päätöksentekoa koskevassa pykälässä. Sääntely sisältäisi myös kootut säännökset tuomioistuimelle tehtävän vaatimuksen sisällöstä sekä rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen sisällöstä ja voimassaoloajasta.

Tuomioistuimen päätöksentekotoimivaltaan ehdotetaan kuuluvaksi yksityisyyden suojaan voimakkaimmin puuttuvien keinojen käytöstä päättäminen (tekninen katselu, henkilön tekninen seuranta 57 g §). Vaatimuksen käsittelystä tuomioistuimessa ja käsittelyjen keskittämisestä Helsingin käräjäoikeuteen säädettäisiin 57 o §:ssä. Keskusrikospoliisin päällikkö päättäisi yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta rikostiedustelusta, mutta päätös olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi sen osalta, ovatko käytön edellytykset olemassa (57 h §). Ehdotetun 57 j §:n mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä.

Neljäs päätöksentekoon toimivaltainen taho olisi rikostiedusteluun määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi olla rikostiedusteluun perehtynyt eli hänen tulisi olla esimerkiksi suorittanut salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinoja koskevan erityiskoulutuksen ja lisäksi perehtynyt nyt ehdotettuun 3 a luvun uhkaperusteiseen rikostiedustelusääntelyyn. Perehtyneisyyden lisäksi vaadittaisiin, että kyseinen virkamies on määrätty hoitamaan 3 a luvussa tarkoitettua uhkaperusteista rikostiedustelua. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksentekotoimivaltaan kuuluisi muiden 3 a lukuun sisältyvien rikostiedustelukeinojen käytöstä päättäminen sekä kiiretilanteessa tuomioistuimen päätöksentekotoimivaltaan kuuluvista keinoista päättäminen (57 k §).

Rikostiedustelukeinojen käytön tarkoituksena olisi tuottaa välttämätöntä tietoa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta vakavasta rikollisuudesta ja mahdollistaa tiedon hyödyntäminen uhkien torjumiseksi ennalta. Tietojen käytöstä, käsittelystä ja luovuttamisesta ehdotetaan säädettäväksi ehdotetuissa 57 op–57 u §:ssä. Ehdotettujen säännösten mukaan Rajavartiolaitos saisi käyttää rikostiedustelukeinoilla hankittuja tietoja aina rikostiedustelun kohdeuhkan torjumiseksi sekä rikoksen estämiseksi ja Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi.

Rikostiedustelukeinoilla saatua tietoa voitaisiin luovuttaa myös muille sellaiselle viranomaisille, joilla on uhkan torjumiseksi tarvittava kyseisen viranomaisten tehtäviin perustuva ja niiden puitteissa käytettävä toimivalta, jos luovuttaminen on välttämätöntä uhkan torjumiseksi. Lisäksi tietoa voitaisiin luovuttaa muille esitutkintaviranomaisille toiminnan suuntaamiseksi, rikoksen estämiseksi ja tiettyjen lähtökohtaisesti törkeiden rikosten selvittämiseksi. Tiedon luovuttaminen syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi syyttäjälle ja esitutkintaviranomaisille olisi myös aina sallittua salassapitosäännösten estämättä. Myös tiedon luovuttaminen sotilas- ja siviilitiedusteluviranomaisille maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi olisi tietyin

edellytyksin sallittua. Tiedon käyttöä toiminnan suuntaamiseksi koskisi kuitenkin erityiset laissa säädetyt rajoitukset, jotka rajoittaisivat suuntaamiskäyttöön määritellyn tai luovutetun tiedon käyttöä muun muassa esitutkinnan aloittamiseksi ja näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

Rikostiedustelukeinolla saatu tieto olisi hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikostiedustelua koskevassa luvussa säädettyihin käsittelytarkoituksiin. Henkilötietoja voitaisiin tallettaa ja säilyttää henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaisesti. Asianosaisjulkisuuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa säädettäisiin 57 u §:ssä.

Luku sisältäisi lisäksi muun muassa säännökset rajavartiomiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa (57 ö §), rikoksentekokiellosta (58 a §), rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisesta (58 b §), rikostiedustelun suojaamisesta (58 c §) sekä ilmaisukiellosta (58 e §).

4.1.2 Uhkaperusteisen rikostiedustelun valvonta ja oikeusturvaan liittyvät säännökset

Rajavartiolaitokselle ehdotettujen uhkaperusteisten rikostiedustelutoimivaltuuksien katsotaan edellyttävän tehokasta valvontaa. Uhkaperusteiseen rikostiedusteluun liittyy osin samankaltainen erityisten ulkoisten valvontajärjestelyjen tarve kuin sotilas- ja siviilitiedusteluun, joita koskevan sääntelyn osalta perustuslakivaliokunta korosti valvonnan poikkeuksellista merkitystä. Kyseisen lainsäädännön säätäminen edellytyksenä oli, että samanaikaisesti turvataan tiedustelutoiminnan tehokas valvonta.

Uhkaperusteisessa rikostiedustelussa tiedonhankinnan perusteet erkaantuvat yksilöidystä ja konkreettisesta rikosepäilystä kohdentuen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 57 c §:ssä määriteltyihin vakavan rikollisuuden uhkiin. Esityksessä ehdotetaankin laajennettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain soveltamisalaa niin, että tiedusteluvalvontavaltuutettu suorittaisi laillisuusvalvontaa uhkaperusteiseen rikostiedusteluun. Laillisuusvalvontaan kuuluisivat kyseisen valvontalain 3 luvussa tiedusteluvalvontavaltuutetulle säädetyt tehtävät ja toimivaltuudet lähtökohtaisesti kokonaisuudessaan ja säännökset mahdollistaisivat kattavan ja reaaliaikaisen valvonnan. Rikostiedustelun osalta ei ehdoteta tiedusteluvalvontavaliokunnan suorittamaa parlamentaarista valvontaa.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luku sisältäisi myös valvontaa koskevia säännöksiä. Rikostiedustelun valvontaa koskevat säännökset jakautuisivat rikostiedustelun valvontaan Rajavartiolaitoksessa (57 z §), rikostiedustelun ulkoiseen valvontaan (57 å §) sekä tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtäviin ilmoituksiin (57 ä §). Rajavartiolaitoksen olisi annettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tieto rikostiedustelukeinoa koskevasta vaatimuksesta, luvasta tai päätöksestä. Rajavartiolaitoksen olisi myös mahdollisimman pian ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle rikostiedustelun suojaamista, ilmaisukieltoa ja keinon käyttämisestä ilmoittamisen siirtämistä koskevista päätöksistä. Tiedusteluvalvontavaltuutetulla olisi tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 14 §:n 3 momentin mukaan oikeus kannella lupa-asiassa annetusta tuomioistuimen päätöksestä.

Rikostiedustelua koskeva lain 3 a luku sisältäisi useita säännöksiä, joilla pyritään muun muassa turvaamaan rikostiedustelun kohteena olevien tai rikostiedusteluun muulla tavalla kytkeytyvien henkilöiden oikeusturvaa. Teknistä katselua ei saisi lain 58 g §:n 1 momentin mukaan kohdistaa sellaiseen viestintään, josta viestinnän osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 17 tai 20 §:n taikka 22 §:n 2 momentin nojalla. Säännöksen nojalla suojaa nauttisivat tiedot, jotka kuuluvat asianajosalaisuuden,

terveydenhuollon ammattihenkilön vaitiolovelvollisuuden, papin rippisalaisuuden ja journalistin lähdesuojan piiriin. Katselukielto koskisi myös kohdehenkilön ja tämän lähiomaisen välistä viestintää. Katselukielto ei koskisi tapauksia, joissa suojaa nauttiva henkilö osallistuu rikostiedustelun kohteena olevaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti vaarantavaan toimintaan, ja myös hänen osaltaan on tehty päätös teknisestä katselusta.

Luku sisältäisi myös säännökset tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisesta (58 h §) ja tutkimisesta (58 i §), tietojen säilyttämisestä (58 j §) ja rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittamisesta (58 k §). Tiedustelumenetelmän käytön lopettamisen jälkeen olisi laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja (58 l §). Pöytäkirjattavista asioista voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

4.1.3 Salaiset tiedonhankintakeinot rikoksen estämiseksi

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 3 lukuun ehdotetaan muutoksia, jotka osaltaan vahvistaisivat rikostorjuntaa. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 lukuun ehdotetaan muutoksia yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevaan määritelmään (34 h §) ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevan päätöksen voimassaoloaikaan (34 j §).

Rajavartiomiehen turvaamista peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen estämiseksi koskevaa säännöstä (35 §) ehdotetaan täydennettäväksi seurannan osalta. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 36 c §, jossa säädettäisiin rajavartiomiehen turvaamisesta tietolähdetoiminnassa. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi säännökset salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavista rajoituksista (48 a §) ja salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytön rajoituksista toiminnan suuntaamisessa (48 b §).

4.1.4 Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä

Rajavartiolakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset (29 e–g §:t), jotka mahdollistaisivat niin sanottujen automaattisten keräinten käytön avoimiin lähteisiin kohdistuvan tiedon haussa ja tallentamisessa. Ehdotuksen mukaan keräimen käytöstä tulisi tehdä erillinen päätös, mikäli keräimen käytön yhteydessä kerättäisiin henkilötietoja. Päätöksen voisi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Automaattisten keräinten avulla olisi mahdollista merkittävästi tehokkaammin kohdentaa valvontaa ja kerätä tietoa esimerkiksi sellaisista yleisessä tietoverkossa olevista ryhmistä, joiden tarkoituksena on vakava rikollinen toiminta.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

4.2.1.1 Rajavartiolaitos

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin 3 a luku, jossa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelusta vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Kyse ei olisi Rajavartiolaitokselle säädettävästä uudesta tehtävästä, vaan sääntely kytkeytyisi erityisesti rajavartiolain 3 §:ssä säädettyyn rikosten ennalta estämistä koskevaan tehtävään. Ehdotetut toimivaltuudet olisivat erittäin merkityksellisiä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltuuksien tehostamisen kannalta ja parantaisivat Rajavartiolaitoksen toimintamahdollisuuksia muuttuneessa turvallisuusympäristössä.

Poliisin rikostiedustelutoimivaltuutta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 121/2026 vp) todetaan arvioitu, että uusien toimivaltuuksien vaikutus rikostorjuntaan on osin riippuvainen niiden käyttöön osoitetuista resursseista. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopiste on laittoman maahantulon järjestämisrikosten ja ihmiskaupparikosten torjunta. Näitä rikoksia kirjattiin vuonna 2025 yhteensä 77, joista noin puolet paljastettiin tiedustelu- ja analyysitoiminnassa, ja Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain 3 luvun tiedonhankintamenetelmin. Nyt esitettävät toimivaltuudet ja niiden tehokkaan toteuttamisen edellyttämä lisäresursointi voisi mahdollistaa vuositasolla 5–15 tapauksen havaitsemisen ja nostamisen tutkintakynnyksen yläpuolelle. Erityisesti kohdistettaessa rikostiedustelukeinoja järjestäytyneen rikollisuuden rakenteisiin on todennäköistä, että tiedonhankinnalla saataisiin tietoa, jonka perusteella on syytä epäillä jonkin rikoksen tapahtuneen.

Esityksessä ehdotetaan myös muutoksia ja täsmennyksiä sääntelyyn, joka koskevat Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun mukaista salaista tiedonhankintaa. Rajavartiolakiin ehdotetaan lisäksi lisättäväksi säännökset automaattisesta tiedonkeräämisestä avoimista lähteistä silloin, kun se on tarpeellista Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Mahdollisuus avointen lähteiden tiedonhankinnan tapaus- tai kohdekohtaiseen automaatioon tehostaisi tietoverkossa tapahtuvaa Rajavartiolaitoksen tiedonhankintaa. Verkko on keskeinen ympäristö sekä organisoidun laittoman maahantulon, väärennettyjen asiakirjojen kaupan että ihmiskaupan valmistelussa ja tekijöiden ja uhrien välisessä kommunikaatiossa. Toimivaltuusmuutokset tehostaisivat tapausten ja uhrien tunnistamista. Esitutkintaa edeltävässä toiminnassa automaattisten keräinten käyttö säästäisi Rajavartiolaitoksen resursseja, mutta todennäköisesti samalla lisäisi tutkintaan nousevien tapausten määrää.

Schengen-alueen neliportaisen maahanpääsyn valvonnan mallin neljäs porras on toimenpiteet jäsenvaltioiden alueella.[21] Tähän kuuluu keskeisesti rikostorjunnan toimenpiteet laittomassa maahantulossa, jota ei ole kyetty torjumaan kolmella ensimmäisellä portaalla. Tehostuva ja oikein suunnattu rikostiedustelu ja tiedonhankinta tukisivat Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan suuntaamista, ja edistävät rajaturvallisuutta myös tuottamalla kattavampaa ilmiötasoista tietoa viranomaisille niistä tekotavoista, joilla maahanpääsyn valvontaa onnistutaan kiertämään.

Ehdotetut rikostiedustelukeinot ovat lähtökohtaisesti samoja keinoja, joita Rajavartiolaitos käyttää jo nykyisin salaiseen tiedonhankintaan Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun ja pakkokeinolain nojalla. Uudet ja tarkennettavat toimivaltuudet edellyttäisivät kuitenkin Rajavartiolaitoksen henkilöstön täydennyskoulutusta yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun ja keskusrikospoliisin kanssa sekä Rajavartiolaitoksen antamaa tarkempaa ohjeistusta. Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköiden ohjeistus olisi tarpeen, koska ehdotetun Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 57 d §:n mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta johtaisi ja ohjaisi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua ja määräisi rikostiedustelua toteuttavan hallintoyksikön. Lisäksi esikunnan tulisi huolehtia tiedustelutoiminnan asianmukaisesta valvonnasta. Ehdotetun esikunnan johtavan, ohjaavan ja valvonnallisen roolin ei kuitenkaan arvioida aiheuttavan merkittäviä vaikutuksia esikunnan tehtäviin, koska sillä on nykyisin myös vastaavan kaltaisia tehtäviä.

Ehdotetuilla muutoksilla ei olisi vaikutusta viranomaisten välisiin toimivaltasuhteisiin tai vastuisiin. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopiste poikkeaa poliisin ja Tullin rikostorjunnan

[21] EU:n ulkorajavalvonnan ydin perustuu neliportaiseen maahanpääsyn valvontamalliin. Ensimmäisellä portaalla viitataan kolmansissa maissa toteutettaviin toimenpiteisiin. Toiseen portaaseen kuuluvat naapureina olevien kolmansien maiden kanssa toteutettavat toimenpiteet. Kolmas porras kattaa ulkorajoilla toteutettavat rajavalvontatoimenpiteet ja neljäs porras Schengen-alueella toteutettavat toimenpiteet. Ks. Euroopan yhdennetyn rajaturvallisuuden tekninen ja operatiivinen strategia 2019, s. 14.

painopisteistä. Rikostiedustelun koordinointi on kuitenkin tärkeää viranomaisten toiminnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen ja mahdollisen päällekkäisen toiminnan estämisen kannalta. Hallituksen esitykseen sisältyy säännösehdotukset Rajavartiolaitoksen yhteistyöstä keskusrikospoliisin kanssa, ilmoitusvelvollisuudesta keskusrikospoliisille sekä rikostiedustelun siirtämisestä keskusrikospoliisille tai Tullille. Säännöksillä edistettäisiin rikostiedustelun koordinointia ja rikostiedustelun yleisviranomaisena toimivan keskusrikospoliisin riittävää kokonaiskuvaa rikollisuuteen kohdistuvasta eri viranomaisten tiedustelutyöstä.

4.2.1.2 Tiedonhallinta

Tiedonhallintalaissa säädetään muun muassa tiedonhallinnan järjestämisestä ja kuvaamisesta, tietovarantojen yhteentoimivuudesta, teknisten rajapintojen ja katseluyhteyksien toteuttamisesta sekä tietoturvallisuuden toteuttamisesta. Tiedonhallintalailla varmistetaan viranomaisten tietoaineistojen yhdenmukainen hallinta ja tietoturvallinen käsittely julkisuusperiaatteen toteuttamiseksi.

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin 3 a luku, jossa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelusta vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Esityksessä ehdotetaan myös muutoksia ja täsmennyksiä sääntelyyn, joka koskevat Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun mukaista salaista tiedonhankintaa. Rajavartiolakiin ehdotetaan lisäksi lisättäväksi säännökset automaattisesta tiedonkeräämisestä avoimista lähteistä silloin, kun se on tarpeellista Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Rajavartiolaitos voisi ehdotetun sääntelyn nojalla hankkia ja käsitellä tietoja tehtäviensä suorittamiseksi laajemmin kuin nykyisten toimivaltuuksiensa puitteissa. Tietoja voitaisiin myös luovuttaa laissa säädetyin edellytyksin muille viranomaisille.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaan liittyvät kirjaukset tehdään jo nykyisellään poliisin kanssa yhteisiin tietojärjestelmiin niin esitutkinnan ja pakkokeinojen kuin salaisten pakkokeinojen ja tiedustelutietona käsiteltävien havaintotietojen suhteen. Tietojen luovuttaminen rikostiedustelua tekevien viranomaisten välillä voidaan toteuttaa nykyjärjestelyjen kaltaisesti. Erityisesti Keskusrikospoliisissa on erikseen nimetyllä henkilöstöllä pääsy kaikkeen Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tietoon. Viranomaisten välisen tiedonvaihdon järjestäminen ei aiheuta Rajavartiolaitokselle erillisiä muutoksia tai tietojärjestelmäkustannuksia, mutta poliisin tietojärjestelmämuutosten kustannuksilla vastataan myös Rajavartiolaitoksen tarpeeseen.

Lukuun ottamatta automaattisten keräinten käyttöönottoa tietojen käsittely ei edellyttäisi uusien tietojärjestelmien perustamista, vaan tarvittavat toiminnallisuudet voitaisiin toteuttaa jo käytössä olevissa tietojärjestelmissä. Poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos käsittelevät tietoturvavaatimusten näkökulmasta vastaavia arkaluonteisia ja salassa pidettäviä tietoja järjestelmissään myös nykyisen sääntelyn puitteissa. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia tietojärjestelmien ylläpitoa ja rekisterinpitoa koskevaan vastuunjakoon. Laissa säänneltäisiin täsmällisesti ja tarkkarajaisesti siitä, mihin tarkoituksiin tietoja voidaan käyttää ja kenen käyttöön ja mitä tarkoitusta varten tietoja voidaan luovuttaa. Sääntelystä ei arvioida aiheutuvan merkittäviä muutoksia tietojen luovuttamisen toteutustapaan tai tiedonhallintalain ja muun yleislainsäädännön mukaisten vaatimusten toteutumiseen.

Viranomaisten on jatkossakin noudatettava tietojen käsittelyssä samoja vaatimuksia, joita lainsäädännössä jo nykyään edellytetään salassa pidettävien, erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien ja arkaluonteisten tietojen käsittelyltä. Tietojen käsittelyssä ja luovuttamisessa noudatettaisiin viranomaiskohtaisten henkilötietolakien lisäksi tietosuojan yleislainsäädännössä, julkisuuslaissa ja tiedonhallintalaissa asetettuja vaatimuksia. Tiedonhallintalaissa tarkoitettuina tiedonhallintayksiköinä toimivien viranomaisten on arvioitava tiedonhallinnan muutosvaikutukset

tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin mukaisesti ja päivitettävä tarvittaessa tiedonhallintamallinsa, asiakirjajulkisuuskuvaus sekä muu tarvittava dokumentaatio vastaamaan uuden sääntelyn mukaisia toimintamalleja.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia voimassa olevaan asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa koskevaan sääntelyyn. Asianosaisen tiedonsaantioikeutta on voimassa olevassa lainsäädännössä rajoitettu, kun kyse on salaisilla pakkokeinoilla ja salaisilla tiedonhankintakeinoilla saaduista tiedoista. Asianosaisjulkisuutta ehdotetaan rajattavaksi vastaavin perustein myös ehdotetuilla uusilla rikostiedustelukeinoilla saatujen tietojen osalta.

4.2.1.3 Tuomioistuimet

Ehdotetulla sääntelyllä olisi välittömiä vaikutuksia tuomioistuimiin. Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 57 o §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että uhkaperusteisen rikostiedustelun rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevat tuomioistuinkäsittelyt keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuteen. Asioiden keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen olisi perusteltua ja tarkoituksenmukaista tietojen turvallisen käsittelyn, resurssoinnin ja osaamisen varmistamisen vuoksi. Lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla, mutta päätöksestä saisi ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Esityksen vaikutukset kohdistuisivatkin mainittuihin tuomioistuimiin.

Ehdotetun 57 g §:n mukaan tuomioistuin päättäisi teknisestä katselusta rikostiedustelussa, kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Lisäksi tuomioistuin päättäisi henkilön teknisestä seurannasta rikostiedustelussa. Ehdotetun 57 o §:n mukaan rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva vaatimus olisi otettava viipymättä käsittelyyn ja myös kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Helsingin käräjäoikeudelle ja Helsingin hovioikeudelle tulisi näin ollen uusia kiireellisesti käsiteltäviä asiaryhmiä, jotka edellyttäisivät uusia menettelyjä ja erityistä asiantuntemusta. Alustavan arvion mukaan Rajavartiolaitos tulisi tekemään 5–10 rikostiedustelukeinoa koskevaa vaatimusta vuodessa. Asioiden määrän arvioidaan näin ollen olevan vähäinen ja siten sillä olisi myös vähäisiä vaikutuksia tuomioistuinlaitokseen. Tuomioistuinlaitoksen edustajat ovat kuitenkin tuoneet esille, että myös muut viimeaikaiset uudistukset vievät tuomioistuinten resursseja ja että esityksen mukaisten asioiden kiireellisyys johtaa muiden asioiden käsittelyaikojen pidentymiseen. Tuomioistuinviraston mukaan tuomioistuinten toimintakyky edellyttää myös tietojärjestelmärajapintojen (Salpa-AIPA) toimivuutta ja järjestelmien yhteensopivuutta muuttuneen lainsäädännön vaatimusten kanssa. Poliisin rikostiedustelua koskevassa hallituksen esityksessä (HE 121/2026 vp) on tarkemmin arvioitu tuomioistuimille aiheutuvia vaikutuksia ja kustannuksia.

Sääntelykokonaisuuteen liittyy eduskunnassa vireillä oleva perustuslain 10 §:n muuttamista koskeva hallituksen esitys, jossa ehdotetaan mahdollistettavaksi kotirauhan suojan ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan välttämätön rajoittaminen tiedon hankkimiseksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumista. Mikäli lakiehdotus hyväksyttäisiin, uhkaperusteista rikostiedustelua koskevaa sääntelyä olisi tarkoitus täydentää sellaisilla toimivaltuuksilla, joilla voitaisiin puuttua esimerkiksi luottamuksellisen viestin suojaan. Tämäntyyppisten rikostiedustelukeinojen mahdollistaminen vaikuttaisi käytettävissä olevien keinojen määrään ja oletettavasti heijastuisi siten vähäisessä määrin esimerkiksi tuomioistuimelle tehtävien vaatimusten määrään.

4.2.1.4 Tiedusteluvalvontavaltuutettu

Esityksellä olisi vaikutuksia tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintaan. Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain soveltamisalaa niin, että tiedusteluvalvontavaltuutettu suorittaisi laillisuusvalvontaa uhkaperusteiseen rikostiedusteluun. Kyse ei olisi täysin uuden tyyppisestä tehtävästä, vaan valvontatehtävä ja valvontatoimivaltuudet olisivat samanlaiset kuin nykyisin siviili- ja sotilastiedustelun yhteydessä. Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäviin kuuluu lisäksi suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisten rikoksia estävän ja paljastavan toiminnan ja siihen liittyvän salaisten tiedonhankintakeinojen käytön valvonta.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan uuden valvontatehtävän hoitamisen vaatimaan henkilöresursseihin vaikuttaisivat uhkaperusteisen rikostiedustelun rikostiedustelumenetelmien käyttöä koskevien asioiden määrä ja laatu, käytännön valvontajärjestelyt sekä valvonnalta edellytetty intensiteetti eli kattavuus ja reaaliaikaisuus. Kaikkien Poliisihallituksen alaisten poliisiyksiköiden sekä Rajavartiolaitoksen ja Tullin käytettävissä olevana kokonaan uudentyyppisenä toimintamuotona uhkaperusteiseen rikostiedusteluun liittyvien asioiden määrä ja niiden käsittelyn mahdollinen päivystysluonteisuus olisivat vaikeasti ennustettavissa. Asioiden määrää voisi lisätä myös mahdollisen perustuslain 10 §:n muutoksen jälkeinen uhkaperusteisessa rikostiedustelussa käytettävissä olevien rikostiedustelukeinojen valikoiman laajentaminen. Tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontavoimavarojen käyttöä tehostaisivat käytännössä esityksessä ehdotettu uhkaperusteisen rikostiedustelun rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevien tuomioistuinkäsittelyjen keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen sekä mahdolliset tiedusteluvalvontavaltuutetun omista toimitiloista käsin toteutetut tiedusteluvalvontavaltuutetun tekninen käyttöyhteys uhkaperusteista rikostiedustelua harjoittavien viranomaisten rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevat lupavaatimukset, päätökset ja pöytäkirjat sisältäviin asianhallintajärjestelmiin ja tiedusteluvalvontavaltuutetun videoneuvotteluyhteys Helsingin käräjäoikeuteen.

Kuten edellä tuomioistuinvaikutusten yhteydessä todetaan, sääntelykokonaisuuteen liittyy eduskunnassa vireillä oleva perustuslain 10 §:n muuttamista koskeva hallituksen esitys. Mikäli perustuslain 10 §:n muuttamista koskeva lakiehdotus hyväksyttäisiin, uhkaperusteista rikostiedustelua koskevaa sääntelyä olisi tarkoitus täydentää sellaisilla toimivaltuuksilla, joilla voitaisiin puuttua esimerkiksi luottamuksellisen viestin suojaan. Tämäntyyppisten rikostiedustelukeinojen mahdollistaminen vaikuttaisi oletettavasti tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittamaan laillisuusvalvonnan tarpeen määrään.

4.2.2 Taloudelliset vaikutukset

4.2.2.1 Valtiontalous

Ehdotetun lainsäädännön toimeenpano olisi alkuvaiheessa mahdollista toteuttaa Rajavartiolaitokselle myönnettyjen määrärahojen puitteissa. Talouspoliittinen ministerivaliokunta linjasi helmikuussa 2024, että uusien EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Linjaus tarkoittaa tehtävien hoitamista nykyisten määrärahojen puitteissa. Linjaus on toistettu huhtikuussa 2024 hallituksen kehysriihen yhteydessä. Ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Toimivaltaisten viranomaisten tulee kuitenkin seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia, ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia, voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa. Rajavartiolaitos tulisi näin ollen seuraamaan ehdotetun lainsäädännön täytäntöönpanon

kustannuksia ja tekisi tarvittaessa lisämäärärahoja koskevan esityksen. Mahdollisista lisämäärärahoista päätetään osana julkisen talouden suunnitelman valmistelua ja talousarviomenettelyä.

Esityksen taloudelliset vaikutukset ovat luonteeltaan pääosin epäsuoria, koska ehdotus ei eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta sisällä uusia ja kustannuksia aiheuttavia viranomaistehtäviä. Esityksen sisältämillä lakiehdotuksilla ajantasaistettaisiin voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä nojautuen kuitenkin nykyisiin tehtäviin ja organisatorisiin rakenteisiin.

Kustannusvaikutusten arviointia on tarkasteltava yhdessä poliisin rikostiedustelutoimivaltuuksien uudistuksia koskevan hallituksen esityksen (HE 121/2026 vp) kustannusvaikutusten arvioinnin kanssa. Rajavartiolaitoksella ei ole erillisiä omia rikostorjunnan tietojärjestelmiä, vaan Rajavartiolaitoksen esitutkinnan, pakkokeinojen, salaisten pakkokeinojen ja tiedustelun rekisterit on toteutettu poliisin järjestelmien teknisenä osana. Salaisten pakkokeinojen asianhallintajärjestelmään (Salpa) on luotava oma päätöksenteon mahdollistama asian käsittely- ja hallintaprosessi sekä luotava tekninen suorakäyttöyhteys tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Tietojärjestelmämuutokset kattaisivat myös Rajavartiolaitoksen tarpeet. Tietojärjestelmäkehityksen kustannukset kohdistuvat pääosin poliisille. Edellä mainitussa poliisin rikostiedustelua koskevassa hallituksen esityksessä kertaluonteisten tietojärjestelmäkustannusten on arvioitu olevan noin 150 000 euroa. Rajavartiolaitoksen osalta nähtävissä on vain poliisiin verrattuna vähäinen määrä tietoteknisiä hankintoja. Kustannusvaikutukset on arvioitu nykyisen kaltaisen mallin mukaisesti, jossa poliisi tuottaa rikostiedustelun tietojärjestelmäkehityksen ja tarjoaa sen Rajavartiolaitoksen käyttöön.

Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on otettu lähtökohdaksi, että rikostiedustelua koskeva lainsäädäntö tulisi voimaan vuoden 2027 puolivälissä. Arvioidut taloudelliset vaikutukset konkretisoituvat lain voimaantulovuonna, pois lukien eräät poliisin menot, jotka toteutuvat etupainotteisesti jo ennen lainvoimaan tuloa.

Suurin osa esityksessä ehdotettujen muutosten aiheuttamista taloudellisista vaikutuksista kohdistuisi Rajavartiolaitoksen esikuntaan ja sen alaisiin operatiivisiin hallintoyksiköihin. Rajavartiolaitoksen tehtäväkentässä ehdotettu uhkaperusteinen rikostiedustelusääntely kytkeytyy ennen kaikkea vakavan rikollisuuden torjuntaan. Rajavartiolaitoksen tehtävänä on Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain mukaisesti rikosten estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa. Ehdotetussa lainsäädännössä ei siten olisi kysymys Rajavartiolaitokselle säädettävästä uudesta tehtävästä. Uhkaperusteinen rikostiedustelusääntely mahdollistaisi vakavan rikollisuuden torjunnassa sääntelyn ja rikostorjunnan painopisteen siirtämisen yksilöidyn ja konkreettisen rikosepäilyn estämisestä nykyistä varhaisemman vaiheen tiedonhankintaan ja tarjoaisi siten nykyistä paremmat työkalut ja mahdollisuudet puuttua vakavaan rikollisuuteen kytkeytyvien uhkiin varhaisessa vaiheessa.

Sääntelyn tavoitteena on tehostaa vakavan rikollisuuden muodostamien uhkien torjuntaa. Vaikka kyse ei ole Rajavartiolaitokselle säädettävästä uudesta tehtävästä, vaan jo nykyisin käytössä olevien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä varhaisemmassa vaiheessa tiettyjen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavien vakavien rikollisuuden uhkien torjumiseksi, voidaan arvioida, että uuden sääntelyn tarkoituksenmukainen, tehokas ja yhteiskunnallisesti vaikuttava toimeenpano edellyttää riittävän henkilöresurssin kohdentamista uhkaperusteiseen rikostiedustelutoimintaan.

Esitetyn sääntelyn lähtökohtana on, että sitä voidaan soveltaa Rajavartiolaitoksen esikunnassa ja sen määräämissä rikostiedustelua toteuttavissa hallintoyksiköissä. Rajavartiolaitoksen rooli

uhkaperusteisen rikostiedustelun toteuttajana erityisesti laittoman maahantulon järjestämisen ja ihmiskaupan osalta on merkittävä.

Rajavartiolaitos kykenisi olemassa olevia resursseja uudelleenkohdentamalla käynnistämään esityksen mukaisen rikostiedustelun. Rajavartiolaitoksen arvion mukaan alkuvaiheessa operatiivisen kyvykkyyden luomiseen ja teknisten järjestelmien rakentamiseen sitoutuisi 2–3 henkilötyövuotta Rajavartiolaitoksessa yhteensä olettaen, että vaadittavat tietojärjestelmämuutokset ja automaattiseen tiedonkeräämiseen rakennettavat suorituskyvyt toteutetaan yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Pidemmällä aikavälillä rikostiedustelun johtamiseen, ohjaamiseen ja valvontaan sekä operatiivisen toiminnan toteuttamiseen tulisi vahvistaa kokonaisuudessaan 10 henkilötyövuotta. Operatiiviseen rikostiedustelutoimintaan kohdistuva resurssi koostuisi rikostiedustelujohtajasta, muutamasta rikostiedustelijasta sekä muutamasta analyytikosta. Uhkaperusteisen rikostiedustelun osalta kysymys on toisaalta poikkeuksellisten toimivaltuuksien käytöstä aivan vakavimman rikollisuuden uhkien torjunnassa, eikä toimintaa voida sinänsä verrata volyymiltaan niin sanottuun arkipäiväiseen, laajan kirjon käsittävään perinteiseen rikostorjuntatyöhön. Rikostiedustelutoiminnan toteuttaminen pyrittäisiin turvaamaan talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksen mukaisesti olemassa olevia määrärahoja uudelleen kohdentamalla. Mahdollisista lisämäärärahoista päätettäisiin osana julkisen talouden suunnitelman valmistelua ja talousarviomenettelyä.

Uhkaperusteisen rikostiedustelusääntelyn toimeenpanon volyymi ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus riippuu yhtäältä siihen käytettävissä olevista tiedusteluresursseista mutta toisaalta myös turvallisuusympäristön kehityksestä. Turvallisuusympäristön ollessa jatkuvassa ja voimakkaassa muutoksessa on mahdollista ja jopa todennäköistä, että tarve uhkaperusteisen rikostiedustelun toteuttamiselle kasvaa.

Esitetyn uhkaperusteisen rikostiedustelusääntelyn toimeenpano edellyttää asianmukaista koulutusta ja perehtyneisyyttä rikostiedustelutehtävissä toimivien osalta. Toisaalta on huomattava, että rikostiedustelussa käytettävät keinot vastaavat sisällöltään nykyisiä salaisia tiedonhankintakeinoja. On kuitenkin selvää, että uuden sääntelyn oikeudellisten reunaehtojen omaksuminen edellyttää erillistä koulutuskokonaisuutta. Arvion mukaan tämä voidaan kuitenkin järjestää nykyisten resurssien ja talousarvion puitteissa Poliisiammattikorkeakoulun ja keskusrikospoliisin yhteistyönä.

Esityksessä ehdotetaan Rajavartiolaitokselle uutta toimivaltuutta automaattisten tiedonkeräinten käyttämiseksi avoimista lähteistä. Rajavartiolaitoksen arvion mukaan toiminta olisi tarkoituksenmukaista rakentaa valtakunnallisesti. Vaihtoehtoisesti käyttö voi olla valtakunnallisesti keskitettyä tai käyttöoikeus on kattavasti kaikilla Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköillä.

Tarvittavat ohjelmistohankinnat on toteutettava viranomaisyhteistyössä, ja virastokohtaisia kustannuksia on vaikea arvioida. Tyypillisesti jokaiselle osallistuvalle virastolle aiheutuu vähintään vuotuisia lisenssikustannuksia, jotka saattavat olla järjestelmästä riippuen useita kymmeniä tuhansia euroja per lisenssi. Lisäksi uusien järjestelmien käyttöönotosta arvioitavasti aiheutuu perustietotekniikan lisähankintoja joitakin kymmeniä tuhansia euroja vuositasolla.

Esitetty sääntely ei edellytä keräinten hankkimista ja käyttöönottoa välittömästi sääntelyn tullessa voimaan, vaan toimivaltuuden edellyttämiä järjestelmiä voidaan ottaa käyttöön ja hyödyntää käytettävissä olevien resurssien puitteissa.

4.2.2.2 Yritykset

Esityksellä olisi välittömiä ja välillisiä vaikutuksia yrityksiin. Erityisesti vaikutukset kohdentuisivat teleyrityksiin ja muihin tiedonluovutusvelvollisiin toimijoihin. Ehdotetulla sääntelyllä voisi olla kustannusvaikutuksia eri toimialojen yrityksille. Kustannukset muodostuisivat erityisesti tietopyyntöihin vastaamisesta, mutta ehdotetusta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun sääntelystä voisi aiheutua myös kustannuksia, jotka kuuluisivat lain 56 §:n ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:n perusteella korvattavien kustannusten piiriin.

Kustannusvaikutusten arvioinnin kannalta on olennaista, että ehdotukseen sisältyvät rikostiedustelukeinot ovat lähtökohtaisesti samoja keinoja, joita Rajavartiolaitos käyttää salaiseen tiedonhankintaan Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun ja pakkokeinolain nojalla. Näiden keinojen samoin kuin tietopyyntöjen osalta voidaan arvioida, että yrityksiin kohdistuvien pyyntöjen määrä kasvaisi jonkin verran. Uhkaperusteisen rikostiedustelun ja rikostiedustelukeinojen ennakoitu määrä huomioon ottaen tietopyyntöjen määrän kasvun arvioidaan kuitenkin olevan varsin maltillinen. Uhkaperusteiseen rikostiedusteluun liittyviä pyyntöjä tehtäneen vuositasolla teleyrityksille ja muille yrityksille muutamia kymmeniä. Pienempiin palveluntarjoajiin kohdistuvien, manuaalista työtä edellyttävien pyyntöjen määrän arvioidaan olevan vuositasolla vähäinen. Kokonaisuutena yrityksiin kohdistuvien pyyntöjen ja niiden aiheuttamien kustannusten osalta on huomioitava, että pyyntöjen määrän kasvu ei samassa suhteessa kasvattaisi niiden toteuttamisesta aiheutuvia kuluja. Toisaalta ehdotetut kattavat laillisuusvalvontajärjestelyt vähentäisivät todennäköisesti esimerkiksi teleyritysten tarvetta arvioida sille tehtyjen pyyntöjen asianmukaisuutta.

Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä ei edellyttäisi toimenpidepyyntöjä teleyritysten suuntaan eikä se muutoinkaan edellytä toimenpiteitä teleyrityksiltä.

Uhkaperusteisella rikostiedustelulla arvioidaan vaikuttavan myönteisellä tavalla yritysten toimintaan erityisesti uhkaperusteisen rikostiedustelun yhteiskunnan turvallisuutta edistävän vaikutuksen kautta. Yksilöiden lisäksi myös yrityksiin kohdistuvia toteutusasteelle edenneitä rikoksia ja niistä seuraavia vahinkoja voidaan arvioida jatkossa olevan vähemmän.

4.2.3 Vaikutukset rikollisuuteen ja arjen turvallisuuteen

Uhkaperusteinen rikostiedustelu lisäisi Rajavartiolaitoksen (ja muiden viranomaisten) mahdollisuuksia reagoida viranomaisaloitteisesti nouseviin rikollisuuden muodostamiin uhkiin, jota voimassa oleva erityisesti rikosvastuun toteutumiseen keskittyvä sääntely ei mahdollista. Uhkaperusteinen rikostiedustelu on lähtökohtaisesti yhteiskunnallisesti edullisempaa kuin rikoksien selvittäminen ja rikosvastuun toteuttaminen. Rajavartiolaitoksen uhkaperusteinen rikostiedustelu parantaisi mahdollisuuksia torjua laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvää vakavan rikollisuuden muodostamia uhkia erityisesti työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvissä tapauksissa, kuten ravintola- tai luonnonmarja-alalla. Tällaisen rikollisuuden alalla on tyypillistä se, että hyväksikäytön kohteeksi joutuvat henkilöt ovat samaa kansallisuutta kuin tekijät, ovat olleet tekijöihin nähden alisteisessa asemassa koko sen ajan, jonka he ovat olleet Suomessa, eivätkä ole tekemisissä saman yhteisön ulkopuolella oleviin ihmisiin. Työaikasäädösten laiminlyönti ja työnantajan tiloissa majoittuminen ovat niin ikään yleisiä, ja sulkevat osaltaan hyväksikäytön uhreja irti ulkopuolisista kontakteista.

On perusteltua olettaa, että ihmiskauppa on ilmiön tunnistamisen vaikeuden vuoksi aliraportoitu sekä Suomessa että muualla maailmassa, ja että Suomessa on ihmiskaupparikollisuutta, joka jää paljastumatta. 1.9.2025 voimaan tulleen lakimuutoksen myötä Rajavartiolaitoksen toimivaltuus ihmiskaupparikosten torjuntaan laajeni siten, että toimivaltuus ihmiskaupparikoksen tutkintaan

on muutoinkin kuin samalla teolla tehdyn epäillyn laittoman maahantulon järjestämisrikoksen tutkinnan yhteydessä. Lakimuutosta seuranneen kuuden kuukauden aikana Rajavartiolaitos kirjasi 9 epäiltyä ihmiskaupparikosta, kun 2015–2024 näitä rikoksia koskevia tutkintoja avattiin Rajavartiolaitoksessa yhteensä 13 kappaletta. Voidaan arvioida, että lakimuutos paransi Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia torjua ihmiskauppaa, ja että ihmiskaupan vastaisten toimenpiteiden lisäämiselle on yhteiskunnallinen tarve. Uhkaperusteinen rikostiedustelu tehostaisi viranomaisten ihmiskaupan vastaista toimintaa parantamalla edellytyksiä uhrien havaitsemiseen ja tunnistamiseen ja meneillään olevien tekojen keskeyttämiseen.

Uhkaperusteisen rikostiedustelun keskittyessä rikollisuuden muodostamien uhkien torjumiseen ennakolta ehdotetun sääntelyn rikostorjunnallisten vaikutusten ennakollinen arviointi sekä vaikutusten jälkikäteinen mittaaminen on haastavaa. Paremman ja oikea-aikaisesti käytössä olevan tiedon voidaan kuitenkin arvioida johtavan kustannustehokkaampaan ja vaikuttavampaan viranomaistoimintaan verrattuna tilanteeseen, jossa tietoa ei olisi käytössä.

Kuten yritysvaikutuksia koskevassa jaksossa todetaan, uhkaperusteisesta rikostiedustelusta säätämisen arvioidaan vaikuttavan myönteisesti arjen turvallisuuteen, koska yksilöihin kuin yrityksiinkin kohdistuvia toteutusasteelle edenneitä rikoksia ja niistä seuraavia vahinkoja voidaan arvioida jatkossa olevan vähemmän.

4.2.4 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Ehdotetun uhkaperusteisen rikostiedustelun keskiössä on rikostiedustelukeinojen käyttö tiedon hankkimiseksi tiedonhankinnan kohteilta salaa. Rajavartiolaitoksen salaista tiedonhankintaa ja salaisen tiedonhankinnan keinoin saadun tiedon käsittelyä koskeva sääntely on ilmeisen perus- ja ihmisoikeusherkkää. Tämä seikka korostuu tehtäessä tiedonhankintaa uhkaperusteisesti konkreettisiin ja yksilöityihin rikosepäilyihin perustuvan tiedonhankinnan sijasta.

Rikostiedustelukeinoista säätäminen rajoittaa tiedonhankinnan kohteiden perusoikeuksia ja puuttuu perustuslaissa sekä kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin, erityisesti yksityiselämän suojaan. Tietojen käyttöä ja luovuttamista koskevalla sääntelyllä on vaikutusta tietosuojaan ja perustuslain 21 §:n nojalla suojattuun oikeusturvaan. Ehdotukseen ei kuitenkaan sisälly kotirauhan ydinalueelle tai luottamukselliseen viestintään ulottuvia tiedonhankinta- tai tiedonkäsittelytoimivaltuuksia. Ehdotettujen muutosten suhdetta perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin sekä ihmisoikeuksiin käsitellään säätämisjärjestystä koskevassa jaksossa 12.

Turvallisuuden nimenomainen mainitseminen perustuslain 7 §:ssä korostaa julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta.[22] Perus- ja ihmisoikeuksiin kajoaminen on esityksessä rajattu sääntelyllä mahdollisimman tarkasti siihen, mikä on yhteiskunnan tärkeiden, erityisesti sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseen ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntakyvykkyyteen liittyvien, intressien suojaamiseksi välttämätöntä. Toisaalta rikostiedustelukeinojen käyttö rajataan sääntelyn keinoin kohdennettavaksi niihin henkilöihin ja yksilöityihin ryhmiin, joihin kohdistettuna tiedonhankinnan voidaan arvioida olevan tehokasta ja suhteellisuusperiaatteen mukaista ja siten parhaiten edistävän yhteiskunnan ja yksilöiden turvallisuutta.

Uhkaperusteisessa rikostiedustelutoiminnassa tulisi yleisten Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudatettavien periaatteiden lisäksi noudattaa perustuslain 9 §:ssä turvattua yhdenvertaisuutta

[22] HE 309/1993 vp, s. 47.

ja syrjintäkieltoa sekä niitä konkretisoivan yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 §:n mukaista syrjinnän kieltoa. Esimerkiksi rikostiedustelun asiallisessa kohdistamisessa, rikostiedustelukeinojen valinnassa tai kohdentamisessa taikka rikostiedustelukeinoilla hankittujen tietojen käsittelyssä ei saisi syrjiä ketään iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kiellettyä riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Rikostiedustelukeinoja kohdistettaisiin tyypillisesti rikollispiireissä toimiviin ja liikkuviin henkilöihin, jotka osallistuvat tai ovat ainakin tietoisia käynnissä olevista rikollisista hankkeista. Salaista tiedonhankintaa ei kohdistettaisi henkilöihin, jotka ovat tulleet sattumalta tietoisiksi vakavan rikollisuuden uhkista. Esitykseen ei sisälly myöskään ehdotuksia massaluontoisesta tai kohdentamattomasta tiedonhankinnasta, vaan myös avointen lähteiden tiedonhankintaan ehdotetut toimivaltuudet edellyttävät tiedonhankinnan kohdentamista yksilöityyn avoimeen lähteeseen. Rikostiedustelukeinoilla saadun tiedon käyttöä tapahtuneen rikoksen paljastamiseen ja rikoksen selvittämiseen rajataan merkittävästi, mikä vaikuttaa erityisesti perustuslain 21 §:n mukaisen oikeusturvan toteutumiseen. Oikeusturvaa ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin edistetään myös lakiin ehdotetulla 58 a §:n mukaisella rikoksentekokiellolla.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteet ja tarkoitus, rikostiedustelutoimintaan käytettävissä olevat resurssit sekä Rajavartiolaitoksen salaista tiedonhankintaa koskevat tilastot huomioon ottaen voidaan esittää karkea arvio, että vuositasolla eri rikostiedustelukeinoja tultaisiin kohdistamaan enintään 5–20 yksilöityyn henkilöön. Sääntelyn voimaantuloa seuraavan uhkaperusteisen rikostiedustelutoiminnan käynnistämisvaiheen aikana määrä voi olla huomattavasti pienempi. Rikostiedustelukeinojen käytön kohdentaminen ryhmään on toissijaista suhteessa tiedonhankinnan kohdentamiseen yksittäisiin henkilöihin, joten ryhmiin kohdistuvaa tiedonhankintaa tehtäisiin vuosittain todennäköisesti vain yksittäisissä tapauksissa.

Ehdotetulla sääntelyllä ja sen mahdollistamalla varhaisen vaiheen tiedonhankinnalla pyritään parantamaan Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia estää rikollisuuden muodostamia uhkia konkretisoitumasta vakavina rikoksina. Vakavien rikosten estäminen ennalta tukee vahvasti keskeisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, vaikka joidenkin rikoslajien osalta haitalliset vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin olisivatkin välillisiä. Rikostiedustelun kohteena on erikseen mainittu järjestäytynyt rikollisuus, jonka kielteiset vaikutukset kohdistuvat yhteiskunnan eri osa-alueille laajasti. Ehdotettu rikoksen paljastamiseksi käytettävien toimivaltuuksien laajentaminen vähentää erityisesti kaikkein vakavimpien rikosten osalta piilorikollisuutta, tukee yleisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa sekä parantaa järjestäytyneen rikollisuuden uhrien asemaa.

Merkittävintä perus- ja ihmisoikeuksiin kajoamista tarkoittavien rikostiedustelukeinojen osalta päätöksenteko esitetään tapahtuvaksi tuomioistuimessa. Rikostiedustelukeinojen käytön seurauksena tapahtuvaa perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista ehdotetaan myös valvottavaksi lukuisin eri keinoin ja tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtäväkenttä ehdotetaan laajennettavaksi kattamaan ehdotetun rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun mukaisen uhkaperusteisen rikostiedustelukeinojen käytön. Tehokkaalla ennakolta, reaaliaikaisesti ja jälkikäteen tapahtuvalla valvonnalla pyritään ehkäisemään perus- ja ihmisoikeuksia uhkaavat väärinkäytökset ja huonojen käytäntöjen muodostuminen. Oikeusturvan toteutumista tukee myös rikostiedustelukeinojen käytöstä ilmoittamista koskeva sääntely sekä mahdollisuus tutkimispyynnön tekemiseen tiedusteluvalvontavaltuutetulle.

Esityksen arvioidaan vahvistavan mainittujen perusoikeuksien toteutumista yhteiskunnassa siinä määrin, että tiedonhankinta- ja tiedonkäsittelytoimivaltuuksiin tehtävistä muutoksista

seuraavat perus- ja ihmisoikeusvaikutukset ovat perusteltuja ja oikeasuhtaisia. On myös huomattava, että paremmat varhaisen vaiheen tiedonhankintavaltuudet vähentävät tarvetta rikoksen estämis- tai selvittämisvaiheen salaisten tiedonhankinta- tai pakkokeinojen käytölle.

4.2.5 Vaikutukset Ahvenanmaan maakunnassa

Ahvenanmaan maakunnan alue on ollut vuodesta 1856 demilitarisoitu. Ahvenanmaan demilitarisointi ja neutralisointi perustuu Ahvenanmaansaarten linnoittamattomuutta ja puolueettomuutta koskevaan sopimukseen (SopS 1/1922) ja sopimukseen Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä Ahvenanmaan saarista (SopS 24/1940). Ahvenanmaan maakunta on kansainvälisten sopimusten perusteella demilitarisoitu ja neutralisoitu alue.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:ssä säädetään maakunnan lainsäädäntötoimivaltaan kuuluvista asioista ja 27 §:ssä säädetään valtakunnan lainsäädäntötoimivaltaan kuuluvista asioista. Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 6 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat yleistä järjestystä ja turvallisuutta 27 §:n 27, 34 ja 35 kohdassa säädetyin poikkeuksin, samoin kuin palo- ja pelastustointa. Lain 18 §:n 10 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta muun muassa luonnon- ja ympäristönsuojelua koskevissa asioissa, 11 kohdan mukaan muun muassa muinaismuistoja koskevissa asioissa, 16 kohdan mukaan muun muassa metsästystä ja kalastusta koskevissa asioissa ja 21 kohdan mukaan muun muassa tieliikennettä koskevissa asioissa. Lain 18 §:n 25 kohdan mukaan maakunta päättää teon rangaistavaksi säätämisestä ja rangaistuksen määrästä maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvissa asioissa.

Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 22 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat rikosoikeutta koskevat asiat 18 §:n 25 kohdassa säädetyin poikkeuksin. Mainitun lainkohdan mukaan maakunta päättää teon rangaistavaksi säätämisestä ja rangaistuksen määrästä maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvissa asioissa. Itsehallintolain 27 §:n 23 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat lisäksi asiat, jotka koskevat lainkäyttöä, ottaen huomioon lain 25 ja 26 §:n säännökset, sekä esitutkintaa, tuomioiden ja rangaistusten täytäntöönpanoa sekä rikoksentekijän luovuttamista.

Rajaturvallisuus kuuluu valtakunnan toimivaltaan 27 §:n 34 kohdan perusteella. Rajavartiolaitoksen tehtävät Ahvenanmaan maakunnassa määräytyvät rajavartiolain, meripelastuslain, Ahvenanmaan itsehallintolain sekä Rajavartiolaitoksen tehtävistä Ahvenanmaan maakunnassa annetun tasavallan presidentin asetuksen (255/2024, jäljempänä sopimusasetus) mukaan. Sopimusasetuksen 1 §:n mukaan asetuksessa säädetään Rajavartiolaitoksen tehtävistä ja toimivaltuuksista Ahvenanmaan maakunnan alueella ja maakunnan viranomaisten Rajavartiolaitoksella antamasta virka-avusta ottaen huomioon, mitä Ahvenanmaan itsehallintolaissa, rajavartiolaissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa säädetään.

Rajavartiolaitos tutkii Ahvenanmaalla sellaisia rikoksia, joiden kriminalisointi sisältyy säädöksiin, jotka kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Lisäksi sopimusasetuksen 3 §:n 3 momentin perusteella Rajavartiolaitos voi Ahvenanmaan maakunnassa valvoa tie- ja vesiliikennettä, kalastusta, metsästystä, luonnonsuojelualueita, laivalöytöjä ja niitä koskevien säännösten noudattamista sekä aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen estämistä ja merensuojelua. Valvoessaan Rajavartiolaitos voi toimittaa myös esitutkintaa.

Ahvenanmaan maakunnassa säädetään poliisitoiminnasta poliisihallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annetussa tasavallan presidentin asetuksessa (56/2020). Sen 1 §:n 1 momentin mukaan poliisitoimesta Ahvenanmaan maakunnassa huolehtivat osaksi maakunta ja osaksi valtakunta siten kuin asetuksessa säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan maakunnan poliisin

tehtävänä on ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä suorittaa muut poliisille kuuluvat tehtävät, jollei toisin erikseen säädetä laissa tai asetuksessa taikka määrätä 4 §:n nojalla. Ålands polismyndighet –niminen viranomainen on Ahvenanmaan maakunnan hallituksen alainen maakuntaviranomainen.

Asetuksen 1 §:n 3 momentin mukaan valtakunnan poliisi vastaa maakunnassa valtion turvallisuudesta sekä hoitaa suojelupoliisille ja keskusrikospoliisille kuuluvat tehtävät. Asetuksen 2 §:n 1 momentin mukaan 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tehtävien kustannuksista, siltä osin kuin tehtävät kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan, vastaa valtakunta sen mukaan kuin sisäministeriö ja Ahvenanmaan maakunnan hallitus sopivat.

4.2.6 Yhteenveto vaikutuksista

Esityksen olennaiset vaikutukset ovat seuraavat:

Vaikutuslaji	**Olennaiset vaikutukset**
Vaikutukset viranomaisten toimintaan	Ehdotetut muutokset parantaisivat Rajavartiolaitoksen toimintamahdollisuuksia muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Uudet toimivaltuudet edellyttävät henkilöstön lisäkoulutusta sekä tarvittaessa Rajavartiolaitoksen antamaa tarkempaa ohjeistusta. Ehdotetuilla muutoksilla ei olisi vaikutusta viranomaisten välisiin toimivaltasuhteisiin tai vastuisiin. Automaattisten tiedonkeräinten käyttöönotto edellyttää uusien tietojärjestelmien käyttöönottoa. Ehdotetuilla muutoksilla olisi vaikutuksia tuomioistuimiin ja erityisesti Helsingin käräjäoikeuteen, jonne olisi keskitetty rikostiedustelukeinoja koskevat tuomioistuinasiat. Esityksellä olisi vaikutuksia myös tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintaan, koska siinä ehdotetaan, että tiedusteluvalvontavaltuutettu suorittaisi uhkaperusteiseen rikostiedusteluun kohdistuvaa valvontaa.
Taloudelliset vaikutukset	Lainsäädännön toimeenpano on mahdollista alkuvaiheessa toteuttaa olemassa olevien määrärahojen puitteissa. Mahdollisista lisämäärärahoista päätetään osana julkisen talouden suunnitelman valmistelua ja talousarviomenettelyä. Esityksellä olisi välittömiä ja välillisiä vaikutuksia yrityksiin. Erityisesti vaikutukset

	kohdentuisivat teleyrityksiin ja muihin tiedonluovutusvelvollisiin toimijoihin.
Vaikutukset rikollisuuteen ja arjen turvallisuuteen	Ehdotetuilla muutoksilla arvioidaan olevan yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta lisääviä vaikutuksia Rajavartiolaitoksen mahdollisuudet ennalta estää ja torjua laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvää järjestäytynyttä ja muuta vakavaa rikollisuutta paranisi.
Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	Ehdotetut muutokset ovat merkityksellisiä usean perustuslaissa turvatun perusoikeuden kannalta. Näitä ovat oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §), yksityiselämän suoja (10 §) sekä oikeusturva (21 §). Ehdotettu sääntely kohdistuisi niihin henkilöihin, joihin rikostiedustelukeino kohdennettaisiin. Sääntelyyn sisältyvien rajausten vuoksi siitä ei kuitenkaan arvioida aiheutuvan merkittäviä kielteisiä vaikutuksia edellä mainittujen perusoikeuksien toteutumiseen. Esityksellä ei arvioida olevan vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon.
Vaikutukset Ahvenanmaan maakunnassa	Kaikki esityksessä ehdotetusta sääntelystä kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Osa ehdotetusta sääntelystä ei koske lainkaan Ahvenanmaan maakunnan aluetta. Ehdotettua sääntelyä sovellettaisiin Ahvenanmaan maakunnassa siltä osin kuin kyse on valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvista Rajavartiolaitoksen tehtävistä.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Hallituksen esityksessä eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 121/2026 vp) on arvioitu vaihtoehtoja uhkaperusteiselle rikostiedustelusääntelylle ja niiden vaikutuksia. Vaihtoehtoja esitettävälle lainsäädännölle on arvioitu emeritusprofessori Matti Tolvasen laatiman loppuraportin ”Poliisin rikostiedustelulainsäädännön kehittämistarpeet” (Sisäministeriön julkaisuja 2023:19) pohjalta. Rikostiedustelulainsäädännölle esitettyjen vaihtoehtojen ja niiden vaikutusten osalta viitataan edellä mainittuihin hallituksen esitykseen ja loppuraporttiin.

Poliisin rikostiedustelulakihankkeen ensimmäisen vaiheen jatkovalmistelussa päädyttiin keskittämään rikostiedustelu keskusrikospoliisille. Tämän vuoksi myös Rajavartiolaitoksen rikostiedustelulakihankkeen valmistelun aikana arvioitiin yhtenä toteuttamisvaihtoehtona myös Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun keskittämistä Keskusrikospoliisille. Rikostiedustelun keskittäminen keskusrikospoliisille olisi vastoin PTR-viranomaisten tehtäväalueesta säädettyä. Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 4 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää muun muassa laittoman maahantulon järjestämistä, ihmiskauppaa ja sen törkeää tekomuotoa. Rajavartiolaitoksen tutkintayksiköt ovat erikoistuneet tutkimaan laittoman maahantulon järjestämisrikollisuutta. Laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvä rikollisuuden estäminen, paljastaminen ja selvittäminen kuuluu viranomaisista juuri Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan ja sillä onkin tämän toimintaympäristön eritysasiantuntemusta. Mikäli myös Rajavartiolaitoksen rikostiedustelu keskitettäisiin keskusrikospoliisille, edellyttäisi se lisäresurssien kohdistamista keskusrikospoliisille ja henkilöstön kouluttamista

Rikostiedustelu ei ole esitutkintaviranomaisissa toiminteena tai käsitteenä uusi, vaikka nyt esitettävät toimivaltuudet ovat uusia. Rajavartiolaitoksessa termi on ollut käytössä mm. tehtävänimikkeissä ja pysyväismääräyksissä jo 2010-luvulla. Ilman erillisiä toimivaltuuksia rikostiedustelu on nykyisellään koostunut lähinnä valvonnassa ja tutkinnoissa kertyvän havaintotiedon analyysista. Kaikkien esitutkintaviranomaisten on suoritettava rikostiedustelua, jotta esitutkinnan ja pakkokeinojen edellyttämät resurssit voidaan suunnata tehokkaasti ja taloudellisesti. Ehdotettua Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 a lukua vastaavien rikostiedustelukeinojen käytön keskittäminen viranomaisten välillä ei poistaisi Rajavartiolaitoksen tai Tullin tarvetta rikostiedusteluun, vaan ainoastaan rajaisi sitä, mitä toimivaltuuksia kullakin viranomaisella on käytettävissään.

Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain rikostiedustelua koskevaan lukuun ehdotetaan lisättäväksi säännökset yhteistyöstä keskusrikospoliisin kanssa (57 v §), ilmoitusvelvollisuudesta (57 w §) ja rikostiedustelun siirtämisestä keskusrikospoliisille tai Tullille (57 x §). Ilmoitusvelvollisuutta koskevan säännöksen mukaan Rajavartiolaitoksen olisi ilmoitettava keskusrikospoliisille rikostiedusteluun liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien rikostiedustelukeinojen käyttämisestä. Rikostiedustelun siirtämistä koskevan säännöksen mukaan Rajavartiolaitos siirtäisi keskusrikospoliisin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan keskusrikospoliisille, jos asia tai sen edellyttämien toimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttäisi taikka jos keskusrikospoliisi sitä vaatisi. Ehdotettu Rajavartiolaitoksen ilmoitusvelvollisuutta ja keskusrikospoliisin otto-oikeutta koskeva sääntely mahdollistaisi sen, että poliisi voisi halutessaan ottaa kaikki Rajavartiolaitoksen rikostiedustelutehtävät itselleen.

Nykyisellään Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 7 §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen velvollisuudesta ilmoittaa poliisille ja Tullille näiden tutkintatoimivaltaan kuuluvan rikoksen estämisestä tai selvittämisestä. 8 § mukaan Rajavartiolaitoksen on siirrettävä rikoksen estäminen tai selvittäminen Tullille tai poliisille, jos asian laatu tai laajuus sitä edellyttää tai, jos toinen viranomainen sitä vaatii. Vakiintuneesti ilmoitus rikostorjunnan toimenpiteen aloittamisesta tehdään kirjaamalla asia yhteisiin tietojärjestelmiin. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa havainnot, ilmoitukset ja pakkokeinot kirjataan suoraan poliisin järjestelmiin, ja erityisesti Keskusrikospoliisilla on näkymä kaikkeen Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tietoon, ml. salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot. Tästä huolimatta 8 §:n mukainen asian siirto toiselle viranomaiselle on vakiintunut tapahtumaan käytännössä aina Rajavartiolaitoksen aloitteesta, ja 8 §:n mukaista toisen viranomaisen vaatimusta asian siirrosta ei käytännössä koskaan sovelleta. Voimassa oleva lainsäädäntö kuitenkin mahdollistaisi esimerkiksi Keskusrikospoliisille mahdollisuuden ratkaista, mitkä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tehtävät se ottaa suoritettavakseen. Vaikka poliisilla on Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan olemassaolon ajan ollut oikeus ottaa Rajavartiolaitoksen tutkittavana oleva rikosasia tutkittavakseen, Rajavartiolaitos on tutkinut

säännönmukaisesti yli 90 % Suomessa tutkituista laittoman maahantulon järjestämisrikoksista. Päällekkäinen toimivaltuus ei ole johtanut päällekkäisyyksiin operatiivisessa toiminnassa.

Rikostiedustelun osalta 7 ja 8 § vastaava ilmoitus- ja siirtämisvelvollisuus ehdotetaan säädettäväksi 57 w ja 57 x §:ssä. Ehdotettu sääntely varmistaa poliisin tiedonsaannin, ja mahdollistaa poliisille rikostiedustelun suuntaamisen laittoman maahantulon torjuntaan niissä tapauksissa, joissa poliisi arvioi sen tarpeelliseksi. Päällekkäinen toimivaltuus ei näin ollen johtaisi päällekkäisyyksiin operatiivisessa toiminnassa, mutta sen sijaan varmistaisi, että myös laittoman maahantulon järjestämisrikosten torjuntaan suunnataan rikostiedustelua. On luontevaa, että viranomaisten toimivaltuudet rikosasiassa riippuvat käsillä olevan rikosasian laadusta, eikä siitä, mikä viranomainen asiaa hoitaa. Ehdotettujen 58 w ja 58 x §:ien sääntely ilmoitus- ja siirtämisvelvollisuudesta varmistaa, että yksittäistapauksessa poliisille on rikostorjunnan yleisviranomaisena päätäntävalta siihen, minkä esitutkintaviranomaisen hoidettavaksi kukin tapaus otetaan. Tullin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvien tullirikosten osalta pykälissä säädetään vastaava ilmoitus- ja siirtämisvelvollisuus Rajavartiolaitokselta Tullille.

Valmistelun aikana arvioitiin myös vaihtoehtoa, että Rajavartiolaitoksen rikostiedustelu keskitettäisiin Rajavartiolaitoksen esikuntaan tai että se hajautettaisiin kaikkiin Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköihin. Rikostiedustelun hajauttaminen kaikkiin Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköihin olisi mahdollistanut rikostiedustelumahdollisuuksien käyttämisen tehokkaasti koko Suomen alueella. Jatkovalmistelussa päädyttiin siihen ratkaisuun, että Rajavartiolaitoksen esikunta johtaa ja ohjaa rikostiedustelua. Sillä, että rikostiedustelu keskitetään Rajavartiolaitoksen esikunnan johtoon, pyritään turvaamaan uusien säännösten yhdenmukainen soveltamiskäytäntö. Osaamisen varmistamiseksi on kuitenkin perusteltua, että rikostiedustelun toimivaltuuksien käyttö keskitetään tiettyihin hallintoyksiköihin.

Rajavartiolaitoksen ja poliisin organisaatiot poikkeavat toisistaan. Rajavartiolaitoksen esikunta on viraston johtoesikunta, jolla on kansallisesti johtosuhde Rajavartiolaitoksen muihin hallintoyksiköihin. Tämä mahdollistaa rikostiedustelukeinojen yleisten edellytysten arvioinnin yhdenmukaisesti ja riittävän koulutuksen ja kokemuksen omaavien virkamiesten toimesta. Rikosten estämisen ja selvittämisen toteuttaa Rajavartiolaitoksessa hallintoyksiköihin sijoitettu tutkintahenkilöstö. Rikostiedustelu on mahdollista toteuttaa Rajavartiolaitoksessa siten, että Rajavartiolaitoksen esikunta, joka toimii samalla Sisäministeriön Rajavartio-osastona, johtaa ja ohjaa tiedonhankintaa, jonka hallintoyksiköiden salaiseen tiedonhankintaan erityiskoulutettu henkilöstö toteuttaa.

Rikostiedustelu on perusteltua keskittää toteutettavaksi organisaatiossa siten, että sitä toteuttavat riittävän kokemuksen ja erityiskoulutuksen omaavat henkilöt. Keskittämisvaihtoehdoista tarkasteltiin myös vaihtoehtoista mallia, jossa Rajavartiolaitoksen esikunnan osaksi olisi koottu rikostiedustelukeinojen käytön suorittavia henkilöitä. Tällä olisi merkittäviä kustannusvaikutuksia, koska Rajavartiolaitoksen esikuntaan tarvittaisiin arviolta vähintään 10–12 henkilötyövuotta vastaava resurssi, jonka työ olisi suurelta osin päällekkäistä hallintoyksiköiden tutkintayksiköiden työn kanssa.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Eri maiden rajavartioviranomaisten toisistaan poikkeavat tehtävät ja toimivaltuudet vaikeuttavat salaisia tiedonhankintamenetelmiä ja salaisia pakkokeinoja koskevien lainsäädäntöjen ja käytänteiden vertailua eri EU-maiden rajavartioviranomaisten välillä. Tarkastelun kohteeksi valituissa maissa ei ole samanlaista erillistä rajavalvontaviranomaista kuin Suomessa ja osassa maista rajatarkastus- ja rajavalvontatehtävät kuuluvat poliisille tai poliisi- ja rajavartioviranomaisten muodostamalla organisaatiolle. Osassa maista rikosten estäminen, paljastaminen ja

selvittäminen on keskitetty poliisiviranomaisille. Eri maiden rajavalvontaa suorittavien viranomaisten toimivaltuuksiin käyttää salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja vakavien rikosten estämiseksi ja torjumiseksi sisältyy samankaltaisia piirteitä

Tarkastelun kohteeksi valittiin Ruotsi, Viro ja Tanska. Tarkastelun kohteeksi valituista maista vain Virolla on raja Schengen-alueeseen kuulumattoman maan kanssa.

5.2.1 Ruotsi

Ruotsin rajavartioviranomaiset

Ruotsissa rajavalvonnasta ja rajatarkastuksista vastaavat oikeusministeriön alainen poliisi, puolustusministeriön alainen rannikkovartiosto ja valtiovarainministeriön alainen tulli. Poliisille kuuluu päävastuu rajatarkastuksista. Rannikkovartiosto suorittaa rajavalvontaa ja rajatarkastuksia merellä.

Oikeudenkäymiskaaressa säädetään salaisten pakkokeinojen käytön edellytyksistä ja niiden käyttämisestä päättämisestä. Valeostosta ja peitetoiminnasta ei säädetä Ruotsissa laissa, vaikka ne ovatkin poliisin yleisesti käyttämä menetelmä. Valeostoon ja peitetoimintaan sovelletaan poliisilain yleisiä säännöksiä.

Poliisitoimivaltuuksista rajanläheisillä alueilla annettu laki (lag om polisiärä befogenheter i gränsnära områden, SFS 2023:474) tuli voimaan 1.8.2023. Laissa säädetään uusista toimivaltuuksista, jotka koskevat henkilöntarkastuksia, sisäisiä ulkomaalaistarkastuksia ja kameravalvontaa rajaseuduilla. Lain tavoitteena on parantaa poliisin edellytyksiä torjua luvatonta maassa oleskelua ja rajat ylittävää rikollisuutta, kuten salakuljetusta ja varastetun tavaran vientiä.

Ruotsin poliisi

Ruotsin poliisilaissa (polislag 1984:387) säädetään yleisesti poliisin tehtävistä, toimivaltuuksista ja organisaatiosta. Ruotsin oikeudenkäymiskaaressa (rättegångsbalk 1942:740) säädetään muun muassa esitutkinnasta ja pakkokeinoista rikoksen selvittämisen yhteydessä. Pakkokeinoista rikosten ennalta estämiseksi säädetään puolestaan toimenpiteistä tiettyjen erityisen vakavien rikosten ennalta estämiseksi annetussa laissa (lag (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen)), sähköistä viestintää koskevien tietojen hankkimisesta lainvalvontaviranomaisten tiedustelutoiminnassa annetussa laissa (lag (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen)) sekä salaisesta tietojen tarkkailusta annetussa laissa (lag (2020:62) om hemlig dataavläsning).

Toimenpiteistä tiettyjen erityisen vakavien rikosten ennalta estämiseksi annetussa laissa (jäljempänä ennaltaestämislaki) säädetään luvan myöntämisen edellytyksistä pakkokeinojen käyttämiseen tiettyjen vakavien rikosten ennalta estämiseksi (preventiva tvångsmedel). Jos esitutkinnan aloittamiselle on edellytykset, sovelletaan sen sijaan oikeudenkäymiskaaren (rättegångsbalk 1942:740) pakkokeinosäännöksiä. Ennaltaestämislaissa ei säädetä itsenäisiä pakkokeinoja, vaan siinä säädetään edellytyksistä, joiden täyttyessä voidaan antaa lupa käyttää sähköistä viestintää koskevaa salaista kuuntelua (hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation), sähköisen viestinnän salaista tarkkailua (hemlig övervakning av elektronisk kommunikation), salaista kameratarkkailua (hemlig kameraövervakning), salaista tilakuuntelua (hemlig rumsavlyssning) sekä lähetysten valvontaa (kontroll av försändelser). Viime vuosina sääntelyä on laajennettu, jotta salaisia pakkokeinoja voitaisiin käyttää entistä laajemmin rikosten estämiseen (ks. esimerkiksi Prop. 2023/24:117).

Ennaltaestämislain 1–1 g §:ssä luetellaan ne rikokset, joiden ennalta estäminen on edellytyksenä luvalle käyttää pakkokeinoja. Lisäksi edellytetään olosuhdearviointia sekä tiettyä vaaran astetta. Osassa säännöksistä vaara koskee henkilön ryhtymistä rikolliseen toimintaan ja osassa säännöksiä järjestön tai ryhmän sisällä harjoitettavaan rikolliseen toimintaan. Viimeksi mainitulla sääntelyllä pyritään puuttumaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Rikosepäilyn ei tarvitse olla käsillä, jotta pakkokeinoa voitaisiin käyttää, vaan jonkin laissa luetelluista rikoksista täytyy liittyä rikoksen vaaran muodostavaan tilanteeseen. Pääosin on kysymys turvallisuuspoliisin toimivaltaan kuuluvista rikoksista, mutta myös poliisiviranomaisen toimivaltaan kuuluvia rikoksia sisältyy lakiin. (Ks. Prop. 2023/24:117, s. 176). Lakiin on tehty väliaikaisia muutoksia, jotka ovat voimassa määräaikaisina 1.1.2028 saakka, ellei sääntelyn voimassaoloa jatketa. Sääntelyyn on muun muassa lisätty rikosnimikkeitä (esimerkiksi huumausainerikoksia ja aserikoksia) sekä säännökset pakkokeinojen soveltamisesta alle 15-vuotiaisiin.

Vaaran (risk) arviointi ei saa esitöiden mukaan perustua pelkästään arvailuihin tai yleisarvioihin, vaan sen tulee perustua tosiasiallisiin olosuhteisiin päätöksentekohetkellä. Esimerkiksi lausunnot, uhkaukset tai tosiasiallinen toiminta voivat viitata tietynlaisen rikollisen toiminnan harjoittamiseen. Vaaran tulee liittyä näiden seikkojen perusteella selvästi ennakoitavaan kehitykseen, esimerkiksi terrori-iskun mahdollisuuteen. Vaaralta edellytetään tiettyä todennäköisyyttä. Sen sijaan vaaran ei edellytetä tarkoittavan konkretisoitunutta tekoa. (Lindberg, Gunnel, Lag (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott. Karnov 2022 (JUNO)). Lupa pakkokeinojen käytölle tulisi esitöiden mukaan voida antaa myös, jos voidaan osoittaa, että sattuneet olosuhteet puoltavat voimakkaasti tietynlaisen rikoksen vaaraa, vaikka ei voida konkreettisesti selvittää, miten vaara toteutuu (ks. Prop. 2013/14:237 s. 195).

Olosuhteiden arviointi on tehtävä poliisin tiedustelu- ja tutkintatoiminnasta sekä kansainvälisestä poliisiyhteistyöstä saatujen tietojen perusteella. Olettamus ei saa perustua pelkästään spekulaatioihin tai yleisiin arvioihin, vaan sen on perustuttava tosiseikkoihin yksittäisen tapauksen tai tapahtuman yhteydessä, kuten lausuntoihin, uhkauksiin tai muihin tosiseikkoihin. (Lindberg, Gunnel, Lag (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott. Karnov 2022 (JUNO)).

Pakkokeinojen käytölle säädetään lisäksi muita edellytyksiä, jotka voivat liittyä yleisesti kaikkien pakkokeinojen käyttämiseen laissa säädetyissä tilanteissa tai tiettyjen pakkokeinojen käyttämiseen. Ennaltaestämislain 3 §:ssä säädetään yleisenä edellytyksenä, että ennaltaestämislain mukainen pakkokeinolupa voidaan myöntää vain, jos toimenpide on erityisen tärkeä rikollisen toiminnan estämiseksi, ja toimenpiteen syyt ovat painavammat kuin häiriöt tai haitat, joita toimenpiteestä aiheutuvat sille, jota toimenpide koskee, tai muulle vastakkaiselle intressille. Säännös konkretisoi suhteellisuusperiaatteen noudattamista pakkokeinoja käytettäessä. Ennaltaestämislain 4–4 d §:ssä ja 5–5 a §:ssä säädetään rajoituksia tiettyjen pakkokeinojen käytölle.

Ennaltaestämislain 9 b–9 g §:ssä säädetään rajoituksia ja edellytyksiä eri pakkokeinojen osalta toimenpiteessä läsnä olevaa henkilöä, asiakirjoja ja saatujen tietojen käyttöä koskien. Lain 11 §:ssä viitataan todistamiskieltosääntelyyn, joka estää todistamiskieltojen piirissä olevien tietojen hankkimisen käytettäessä sähköistä viestintää koskevaa salaista kuuntelua tai salaista tilakuuntelua. Jos tällaisia tietoja tulee ilmi, pakkokeinon käyttäminen on keskeytettävä ja tiedot tuhottava. Laissa säädetään lisäksi pakkokeinoilla saatujen tietojen säilyttämisestä ja tietojen käyttämisestä muuhun kuin alkuperäiseen tarkoitukseen, josta saa päättää syyttäjä. Lisäksi säädetään dokumentointivelvollisuudesta ja velvollisuudesta ilmoittaa toimenpiteistä asianomaiselle henkilölle. Lupaa täytäntöön pantaessa eli pakkokeinoa käytettäessä mitään vahinkoa ei saa aiheuttaa enempää kuin on välttämätöntä (absolut nödvändigt) (9 a §).

Ennaltaestämislain 6 §:n mukaan pakkokeinoja koskevat asiat tutkii tuomioistuin syyttäjän pyynnöstä. Ennaltaestämislain 8–8 e §:ssä on säädetty edellytyksiä sille, mitä sisältöä eri pakkokeinoja koskevissa hakemuksissa on oltava. Jos on vaara, että luvan saaminen tuomioistuimelta viivästyttäisi merkittävästi rikollisen toiminnan estämistä, syyttäjäviranomainen voi myöntää luvan tähän toimenpiteeseen tuomioistuimen ratkaisua odotettaessa (6 a §). Jos syyttäjän päätös on pantu täytäntöön ennen kuin tuomioistuin on suorittanut toisessa momentissa tarkoitetun tutkinnan, tuomioistuimen on tutkittava, oliko toimenpiteelle perusteita. Jos tuomioistuin katsoo, että tällaisia syitä ei ole, tietoon tulleita tietoja ei saa käyttää rikostutkinnassa toimenpiteen kohteena olevan henkilön tai muun tiedon kohteena olevan henkilön vahingoksi (6 a §).

Ennaltaestämislain 15 §:n mukaan tuomioistuimen päätös ennaltaestämislain mukaisten pakkokeinojen käytöstä voidaan panna täytäntöön välittömästi. Ennaltaestämislain mukaiseen menettelyyn sovelletaan oikeudenkäymiskaaren sääntelyä pakkokeinoja koskevien kysymysten käsittelystä tuomioistuimessa ja muutoksenhausta näitä asioita koskevaan päätökseen, jollei ennaltaestämislaissa toisin säädetä. Käsittelyn on oltava viivytyksetöntä. Lupa pakkokeinon käyttämiseen ei saa olla voimassa pidempään kuin on tarpeen (nödvändigt), kuitenkin enintään kuukauden myöntämispäivästä (7 §).

Sähköistä viestintää koskevien tietojen hankkimisesta lainvalvontaviranomaisten tiedustelutoiminnassa annetussa laissa (jäljempänä tiedonhankintalaki) säädetään poliisiviranomaisen, turvallisuuspoliisin ja tullilaitoksen toimivaltuuksista hankkia sähköistä viestintää koskevia tietoja tiedustelutoiminnassa. Laissa säädetään, mitä tietoja, mihin tarkoituksiin ja millä edellytyksillä kyseiset viranomaiset voivat hankkia. Laissa säädetään myös siitä, että syyttäjä tekee päätöksen tiedonhankinnasta. Lailla 2024:564 laajennettiin lain soveltamisalaa koskemaan useampia rikoksia ja sallittiin viestien tietojen reaaliaikainen kerääminen (ks. Prop. 2023/24:117).

Tiedonhankintalain 1 §:n mukaan poliisiviranomainen, turvallisuuspoliisi tai tullilaitos voi tiedonhankintalaissa säädetyin edellytyksin kerätä salaa tietoja tiedustelutoiminnassa seuraavista lähteistä: 1) sähköisessä viestintäverkossa lähetetyt viestit puhelinnumeroon tai muuhun osoitteeseen tai puhelinnumerosta tai muusta osoitteesta vastaanotetut viestit; 2) sähköiset viestintälaitteet, jotka ovat tietyllä maantieteellisellä alueella, tai 3) maantieteellinen alue, jolla tietty sähköisen viestinnän laite sijaitsee tai on sijainnut. Tietoja voidaan saada taholta, joka sähköistä viestintää koskevan lain (2022:482) mukaan tarjoaa sähköisen viestintäverkon tai sähköistä viestintäpalvelua, joka ei ole numeroista riippumaton henkilöiden välinen viestintäpalvelu. Haku on mahdollista myös viranomaisten omilla teknisillä apuvälineillä. Viestejä koskevien tietojen kerääminen voi koskea sekä lähetettyjä että vastaanotettuja viestejä. Aiempi rajoitus, jonka mukaan tiedonhankinta sai koskea vain historiatietoja, on poistettu, ja keruu voi tapahtua myös reaaliajassa. (Ks. Prop. 2023/24:117 s. 202 sekä Sandvik, Karl, Lag (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet, Karnov (JUNO)).

Tiedonhankintalain 2 §:ssä säädetään edellytyksistä, joiden mukaisesti tietoja voidaan hankkia. Ensinnäkin toimenpiteen on oltava erityisen tärkeä rikollisen toiminnan ennalta estämisen, estämisen tai paljastamisen (förebygga, förhindra eller upptäcka) kannalta. Toiseksi rikolliseen toimintaan on sisällyttävä yksi tai useampi 1–8 kohdassa mainituista edellytyksistä. Kolmanneksi toimenpiteen on oltava oikeasuhtainen. Tiedonhankintalain 2 §:n 2 momentin mukaan tietoja voidaan hankkia vain, jos toimenpiteen syyt ovat painavammat kuin puuttuminen tai haitta, jota toimenpiteestä aiheutuu henkilölle, jota toimenpide koskee, tai muulle vastakkaiselle edulle.

Tiedonhankintalain 2 a § on poikkeus 2 §:stä ja laajentaa tiedonhankintamahdollisuuksia tietyissä tilanteissa. Pykälän mukaan tietoja voidaan hankkia myös, jos toimenpide on olosuhteiden vuoksi erityisen tärkeä sellaisen rikollisen toiminnan estämisen, ennalta estämisen tai paljastamisen kannalta, jota todennäköisesti harjoitetaan järjestäytyneessä muodossa tai järjestelmällisesti ja johon kuuluu joku säännöksessä erikseen luetelluista rikoksista. Myös 2 a §:ssä edellytetään oikeasuhtaisuuden arviointia.

Tiedonhankintalain 2 b §:ssä säädetään tiukemmista edellytyksistä tietojen keräämiselle, kun ne koskevat alle 15-vuotiaan hallussa tai käytössä olevaa puhelinnumeroa, muuta osoitetta tai sähköistä viestintälaitetta. Tietoja saa kerätä vain, jos olosuhteet ovat sellaiset, että toimenpide on erityisen tärkeä sellaisen rikollisen toiminnan estämiseksi, estämiseksi tai havaitsemiseksi, johon liittyy rikos, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä vuotta vankeutta, tai muu säännöksessä lueteltu rikos. Myös 2 b §:ssä edellytetään oikeasuhtaisuuden arviointia. Säännös on voimassa määräaikaisena syyskuuhun 2030 saakka.

Päätöksen tiedonhankinnasta tiedonhankintalain mukaisesti tekee syyttäjä hakemuksen perusteella. Hakemuksen voi tehdä poliisiviranomainen, turvallisuuspoliisi tai tullilaitos (3 §). Tiedonhankintalain 4 §:ssä säädetään päätöksen sisältövaatimuksista ja voimassaolon rajoituksista. Lain 5 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta valvontaviranomaiselle (Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden), joka valvoo pakkokeinojen käyttöä. Lain 6 §:n mukaan täytäntöönpanoviranomainen voi päättää, että tietoja, jotka on saatu hankittaessa tietoja tiedonhankintalain nojalla, voidaan käyttää muuhun tarkoitukseen kuin siihen, johon lupa perustui. Säännös vastaa oikeudenkäymiskaaren 27 luvun 23 a §:ää sekä ennaltaestämislain 12 §:ää sillä erotuksella, että ylimääräisten tietojen käytöstä päättää täytäntöönpanoviranomainen eikä syyttäjä, kuten ennaltaestämislaissa. Lain 7–9 §:ssä säädetään tietojen säilyttämisestä, dokumentoinnista ja mahdollisuudesta käyttää teknisiä apuvälineitä.

Salaisesta tietojen tarkkailusta annetussa laissa (jäljempänä tietojentarkkailulaki) säädetään sekä oikeudenkäymiskaaren 27 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen täytäntöönpanosta että salaisten pakkokeinojen täytäntöönpanotoimenpiteistä ennaltaestämislain, tiedonhankintalain ja ulkomaalaisten erityisvalvonnasta annetun lain (lag (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar) nojalla. Tietojentarkkailulaki oli alun perin määräaikainen, mutta se on ollut pysyvästi voimassa huhtikuusta 2025 alkaen. Salainen tietojen tarkkailu (hemlig dataavläsning) on pakkokeino, joka muodostuu uudesta tavasta panna täytäntöön jo olemassa olevia salaisia pakkokeinoja (2 §:n 1 momentin 1–5 kohdat) ja mahdollisuudesta saada tietojärjestelmään tallennettuja tietoja (2 §:n 1 momentin 6 kohta) tai osoittaa, kuinka tietojärjestelmää käytetään (2 §:n 1 momentin 7 kohta). Kaksi viimeksi mainittua kohtaa ovat uusia salaisia pakkokeinoja. Salainen tietojen tarkkailu on siis käsite, joka kattaa useita eri ilmiöitä. (Lindberg, Gunnel, Lag (2020:62) om hemlig dataavläsning. Karnov (JUNO)). Salainen tietojen tarkkailu on lainvalvontaviranomaisten keino jollakin teknisellä apuvälineellä päästä salassa käsiksi tietokoneeseen tai muuhun tekniseen laitteeseen, jota voidaan käyttää viestintään, ja sitä kautta saada tietoja siitä, miten laitetta käytetään tai on käytetty ja mitä tietoja siitä löytyy. Salaisella tietojen tarkkailulla voidaan saada monenlaista tietoa, esimerkiksi tilakuuntelutietoja. (Ks. Prop. 2019/20:64).

Tietojentarkkailulain 1 §:n mukaan salaisella tietojen tarkkailulla tarkoitetaan sitä, että automaattiseen käsittelyyn tarkoitetut tiedot luetaan tai tallennetaan luettavassa tietojärjestelmästä salaa ja teknisin keinoin. Tietojentarkkailulain 2 §:ssä säädetään tyhjentävä luettelo tiedoista, jotka lupa salaisten tietojen tarkkailuun voi sisältää. Tietojentarkkailulain 3 §:ssä säädetään suhteellisuusperiaatteesta, jonka mukaan lupa salaiseen tietojen tarkkailuun voidaan myöntää ainoastaan, jos toimenpiteen syyt ovat painavammat kuin se haitta, jota toimenpiteestä aiheutuu henkilölle, jota toimenpide koskee, tai muille vastakkaisille intresseille.

Yleisiä edellytyksiä säädetään lisäksi 22–26 §:ssä. Lain 27 §:ssä säädetään kieltoja lukea tai tallentaa eräitä tietoja. Lain 22 §:ssä säädetään sallituista teknisistä menetelmistä, joita voidaan käyttää luvan myöntämisen jälkeen. Teknologian mukauttamisesta luvan mukaiseksi ja kiellosta hankkia muita kuin luvan mukaisia tietoja säädetään 23 §:ssä. Lain 24 §:ssä säädetään tiettyjen sähköisen viestinnän toimijoiden osallistumisvelvollisuudesta salaisten tietojen tarkkailuun. Tietojentarkkailulain 25 §:ssä säädetään huolellisuusvelvollisuudesta, joka liittyy osin suhteellisuusperiaatteeseen. Pykälän mukaan, kun salaista tietojen tarkkailua koskeva päätös pannaan täytäntöön, mitään haittaa tai vahinkoa ei saa aiheutua enempää kuin on välttämätöntä (absolut nödvändigt). Muiden kuin luvan kattamien luettavien tietojärjestelmien tietoturvaa ei saa loukata, heikentää tai vahingoittaa pakkokeinoa käytettäessä. Kun täytäntöönpano on saatettu päätökseen, täytäntöönpanoviranomaisen on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että luvassa tarkoitetun luettavan tietojärjestelmän tietoturva on vähintään samalla tasolla kuin täytäntöönpanon alkaessa. Käytetty tekninen apuväline on poistettava tai muuten tehtävä käyttökelvottomaksi heti, kun se voidaan tehdä luvan voimassaolon päätyttyä tai luvan peruuttamisen jälkeen. Lain 26 §:ssä edellytetään, että täytäntöönpanoviranomaisen on nimettävä yksi tai useampi henkilö suorittamaan salaista tietojen tarkkailua. Tällaisten henkilöiden on oltava tehtävään erityisen sopivia ja heillä on oltava erityistä tietoa tietoturvasta sekä muutoin tarvittavaa erityisosaamista, koulutusta ja kokemusta. Tietojentarkkailulain 27 §:ssä kielletään hankkimasta tietoa, joka jonkin pykälässä viitatun oikeudenkäymiskaaren säännöksen mukaan estäisi todistamisen tai takavarikon. Jos tällaisia tietoja käy ilmi tiedonhankinnan aikana, tiedonhankinta on välittömästi keskeytettävä ja tällaiset tiedot välittömästi tuhottava.

Tietojentarkkailulain 7–8 b §:iä sovelletaan yhdessä ennaltaestämislain kanssa, 9 §:ää yhdessä eräiden ulkomaalaisten erityisvalvonnasta annetun lain kanssa ja 10 §:ää yhdessä tiedonhankintalain kanssa.

5.2.2 Tanska

Tanskan rajavartioviranomaiset

Tanskassa rajavalvonta, rajatarkastukset sekä turvapaikka- ja maahanmuuttoasiat kuuluvat oikeusministeriön hallinnonalaan. Rajavalvonnan ja rajatarkastusten suorittamisesta vastaa oikeusministeriön alainen poliisi.

Poliisi käyttää laajasti erilaisia pakkokeinoja estäessään ja selvittäessään ihmiskaupparikoksia. Lainsäädännössä on asetettu edellytyksiä tutkintatoimenpiteiden käyttämiselle rikosten tutkinnassa. Tällaisia erityisiä tutkintamenetelmiä ovat muun muassa salakuuntelu, peitetoiminta ja valvottu läpilasku. Edellä mainitut tutkintamenetelmät soveltuvat ihmiskaupparikosten tutkintaan. Tanskassa poliisin ja turvallisuus- ja tiedustelupalvelun toimintaa sääntelee oikeudenkäyttölaki. Lain toisessa osassa säädetään tutkimuksista ja pakkokeinoista.

Tanskan poliisi

Keskeisimmät Tanskan poliisitoimea koskevat säädökset ovat poliisilaki (bekendtgørelse af lov om politiets virksomhed, politiloven) ja oikeudenhoitolaki (bekendtgørelse af lov om rettens pleje, retsplejeloven).

Poliisilaissa määritellään poliisin tarkoitus ja toimintaperiaate, poliisin tehtävät, poliisin puuttumistoimivaltuudet (politiets indgreb), poliisin voimankäyttö, poliisin itseapu, valtuutussäännökset, puolustusvoimien virka-apu poliisille ja voimaantulossäännökset. Poliisin tehtävistä säädetään poliisilain 2 §:ssä. Pykälässä määritellyt tehtävät liittyvät keskeisesti rikosten, yleisen rauhan ja järjestyksen häiriöiden sekä yksilöiden turvallisuuteen ja yleiseen turvallisuuteen

kohdistuvan vaaran ehkäisemiseen. Myös rikollisen toiminnan lopettaminen sekä rikosten tutkinta ja syyttäminen ovat säädetty nimenomaisesti poliisin tehtäväksi. Pykälän luettelo ei ole tyhjentävä, ja esimerkiksi pykälän 7 kohdassa poliisin tehtäväksi on säädetty myös muiden sellaisten tehtävien hoitaminen, jotka perustuva lakiin tai joilla on muutoin luonnollinen yhteys poliisin toimintaan. Poliisilain 2 a §:n mukaan poliisi voi tehdä käsittelemiensä tietojen pohjalta poikkileikkaavia analyyseja (1 momentti) sekä kerätä ja käsitellä tietoa julkisesti saatavilla olevista lähteistä (2 momentti), jos ne ovat tarpeellisia 2 §:n tarkoittamien tehtävien hoitamiseksi. Pykälän 3 momentin perusteella oikeusministeri vahvistaa yksityiskohtaiset säännöt poliisin suorittamasta tietojenkäsittelystä, mukaan lukien 1 ja 2 momentin mukainen tietojenkäsittely. Momentin mukaan oikeusministeri vahvistaa myös säännöt siitä, mihin tarkoituksiin tietoja voidaan käsitellä ja milloin tiedot on poistettava sekä käsittelyssä noudatettavista teknisistä ja organisatorisista toimenpiteistä.

Tanskan oikeudenhoitolain luvut 67–75 b sisältävät keskeiset säännökset liittyen poliisin toimintaan. Näissä luvuissa ovat tutkintaa koskeva yleiset säännökset (67 luku), säännökset kuulustelusta ja erityisistä tutkintatoimenpiteet (68 luku), pidättämisestä (69 luku), tutkintavankeudesta (70 luku), viestinnän luottamuksellisuuden loukkaamisesta, tarkkailusta, tietojen sieppaamisesta, radion tai televiestinnän häirinnästä tai keskeyttämisestä, verkkosivustojen estämisestä ja televisiovalvonnan haltuunotosta (71 luku), henkilöön kohdistuvista toimenpiteistä (72 luku), etsinnöistä (73 luku), takavarikosta (74 luku), henkilökohtaisista selvityksistä (75 luku), muista tutkintatoimenpiteistä (75 a luku) sekä alle 15-vuotiaisiin kohdistuvista toimenpiteistä (75 b luku).

Oikeudenhoitolain 67 luvun 742 §:n 2 momentti sisältää yleissäännöksen niin sanotusta esitutkintakynnyksestä. Momentin mukaan poliisi aloittaa tutkinnan tehdyn ilmoituksen perusteella tai omasta aloitteesta, kun on olemassa perusteltu epäily, että rikos on tehty. Oikeudenhoitolain 754 a §:n 1 momentti sisältää yleisen rikoksentekokiellon, jonka mukaan poliisi ei saa osana tutkintaa ryhtyä avunantoon tai toimenpiteisiin henkilön houkuttelemiseksi tekemään rikos tai jatkamaan rikoksen tekemistä. Kielto ei koske tilanteita, joissa rikos tai sen yritys on tekeillä, tutkintatoimen oletetaan olevan tutkinnan kannalta ratkaisevan tärkeä ja tutkittavasta rikoksesta voidaan tuomita vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistus, tai kyse on eräistä muista momentissa erikseen säädetyistä rikoksista. Edelleen pykälän 2 momentin perusteella kiellon soveltamisalaan eivät kuulu sellaiset toimenpiteet, joiden tarkoituksena on taivuttaa joku tekemään rikos tai jatkamaan rikoksen tekemistä, jos poliisi ei vaikuta rikoksen olennaisiin olosuhteisiin taikka jos yllytys koskee yksinomaan poliisin suorittamaa internetissä tarjottujen oikeuksien, esineiden tai muun aineiston hankkimista erikseen määritellyssä laajuudessa. Oikeudenhoitolain 754 b §:n 1 momentin mukaan edellä kuvatut poliisin toimenpiteet eivät saa lisätä rikoksen laajuutta tai vakavuutta. Pykälän 2 momentti sallii tietyin rajauksin niin sanottujen siviilihenkilöiden käyttämisen toimenpiteiden toteuttamiseksi. Edellä 754 a §:n tarkoittamista toimenpiteistä päättää 754 c §:n nojalla tuomioistuin. Jos asiassa nostetaan syyte, toimenpiteistä tulee 754 d §:n 1 momentin perusteella ilmoittaa puolustukselle. Jos vieraan vallan etu, kansallinen turvallisuus, asian selvittäminen tai sivullisen etu poikkeuksellisesti sitä edellyttää, poliisi voi määrätä puolustusasianajajan olemaan ilmaisematta saamiaan tietoja. Edellä kuvattua sääntelyä ei 754 e §:n mukaan sovelleta Tanskan rikoslain (straffeloven) 12 luvun 111–115 ja 118 §:ssä tarkoitettujen rikkomusten tutkintaan.

Pakkokeinoista säädetään oikeudenhoitolain 71 luvussa (indgreb i meddelelseshemmeligheden, observation, dataaflæsning, forstyrrelse eller afbrydelse af radio- eller telekommunikation, blokering af hjemmesider og overtagelse af tv-overvågning). Pakkokeinot rinnastuvat lähtökohtaisesti Suomen poliisilain salaiseen tiedonhankintaan ja pakkokeinolain salaisiin pakkokeinoihin. Viestinnän luottamuksellisuuteen puuttuvista keinoista on säädetty oikeudenhoitolain 71 luvun 780 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan poliisilla on oikeus: 1) kuunnella puhelinkeskusteluja

tai muuta vastaavaa televiestintää (telefonaflytning); 2) kuunnella muita keskusteluja tai lausuntoja laitteella (anden aflytning); 3) saada tieto siitä, mitkä puhelimet tai muut vastaavat viestintälaitteet on liitetty tiettyyn puhelimeen tai muuhun viestintälaitteeseen, vaikka puhelimen haltija ei olisi antanut siihen lupaa (teleoplysning); 4) saada tieto siitä, mitkä tietyllä alueella olevat puhelimet tai muut vastaavat viestintälaitteet on liitetty muihin puhelimiin tai viestintälaitteisiin (udvidet teleoplysning); 5) pidättää, avata ja tutustua kirjeiden, sähkeiden ja muiden aineistojen sisältöön (brevåbning); sekä 6) pysäyttää edellä tarkoitettujen lähetysten edelleen kuljettaminen (brevstandsning). Pykälän 2 momentin mukaan poliisilla on oikeus tehdä tallenteita tai jäljennöksiä 1 momentin viestinnästä samassa laajuudessa kuin poliisilla on oikeus tutustua niiden sisältöön.

Edellä kuvattujen viestinnän luottamuksellisuuteen puuttuvien keinojen käytön edellytyksistä säädetään oikeudenhoitolain 781 §:ssä. Keskeisimmät yleiset edellytykset koskevat viestinnän osapuolta (epäillyn tulee olla toinen osapuolista), keinon merkitystä rikoksen tutkimiselle (puuttuminen on oletettavasti ratkaisevan tärkeää) ja keinon käytön perusteena olevaa rikosta (perusterikos). Pääsääntönä on, että perusterikoksesta tulee voida tuomita vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Lisäksi pykälässä on säädetty useita erityisiä perusterikoksia. Pykälä yhdessä oikeudenhoitolain 781 a §:n kanssa sisältää myös useita rikos- ja keinokohtaisia poikkeuksia. Oikeudenhoitolain 782 § rajoittaa viestinnän luottamuksellisuuteen puuttuvien keinojen käyttöä. Pykälän 1 momentti sisältää suhteellisuusperiaatteen, jonka mukaan viestinnän luottamuksellisuuteen ei voida puuttua, jos se olisi kohtuutonta ottaen huomioon puuttumisen tarkoitus, asian tärkeys sekä loukkaus ja haitat, joita puuttumisesta todennäköisesti aiheutuu sille henkilölle, joihin se vaikuttaa. Pykälän 2 momentin mukaan puhelinkuuntelua, muuta salakuuntelua sekä kirjeiden avaamista ja pysäyttämistä ei saa käyttää siltä osin kuin kyse on epäillyn yhteydestä sellaisiin henkilöihin, jotka eivät voi todistaa saman lain 170 §:n nojalla. Viestinnän luottamuksellisuuteen puuttuvien keinojen käyttämisestä päättää oikeudenhoitolain 783 §:n nojalla eräin poikkeuksin tuomioistuin.

Postiyhtiöiden ja palveluntarjoajien avustamisvelvollisuudesta on säädetty oikeudenhoitolain 786 §:ssä. Pykälän 4 momentin mukaan oikeusministeri voi teollisuus-, elinkeino- ja valtiovarainministeriä kuultuaan antaa sääntöjä palveluntarjoajien poliisille antamasta käytännön avusta viestinnän luottamuksellisuuteen puuttumisen yhteydessä.

Kun viestinnän luottamuksellisuuteen puuttuminen on päättynyt, puuttumisesta on ilmoitettava oikeudenhoitolain 788 §:n mukaisesti. Pykälän 2 momentin mukaan ilmoitus tehdään puhelimen haltijalle, tai sille, jolla on hallinta siihen paikkaan tai tilaan, jossa keskustelu on käyty tai lausuma annettu, taikka kirjeen lähettäjälle tai vastaanottajalle riippuen käytetystä keinosta. Pykälän 3 momentin perusteella ilmoituksen tekee keinon käytöstä päättänyt tuomioistuin, ja ilmoitus on tehtävä pääsääntöisesti mahdollisimman pian. Poliisin hakemuksesta ilmoitus voidaan jättää tekemättä tai sitä voidaan lykätä, jos pykälän 4 momentin edellytykset täyttyvät. Perusteet ilmoittamatta jättämiselle tai ilmoituksen lykkäämiselle liittyvät käynnissä olevan tai muun tutkinnan turvaamiseen sekä poliisin menetelmien ja luottamuksellisten tietojen suojaamiseen. Luottamukselliseen viestintään puuttuvilla keinoilla saatujen tietojen käyttämisestä muuten kuin keinon käytön perusteena olevassa tutkinnassa on säädetty oikeudenhoitolain 789 §:ssä. Lähtökohtaisesti tietoja saa käyttää muun rikoksen tutkinnassa, mutta ei todisteena, ellei pykälässä säädetyt erityiset edellytykset täyty.

Poliisi voi antaa palveluntarjoajille määräyksen sähköisen todistusaineiston turvaamiseksi oikeudenhoitolain 786 a §:ssä säädettyjen edellytysten täyttyessä. Oikeudenhoitolain 786 b, 786 c ja 786 d §:t sisältävät säännökset Tanskan kansallisen poliisin oikeudesta määrätä henkilön liikennetietojen säilyttämisestä ja maantieteellisestä liikennetietojen säilyttämisestä kohdennetusti. Liikennetietojen yleisestä ja erotuksettomasta säilyttämisestä on säädetty

oikeudenhoitolain 786 e §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan oikeusministeri voi teollisuus-, liike- ja valtiovarainministeriä kuultuaan vahvistaa säännöt, joiden mukaan palveluntarjoajien on rekisteröitävä ja tallennettava liikennetietoja yleisesti ja erotuksetta, jos on riittävän konkreettisia olosuhteita, joiden perusteella on syytä uskoa, että Tanskan kansalliseen turvallisuuteen kohdistuu sellainen vakava uhka, jota pidetään todellisena ja joka on käsillä tai ennakoitavissa. Oikeudenhoitolain 786 f §:n nojalla internetin palvelujentarjoajien tehtävänä on tallentaa ja säilyttää yleisesti ja erotuksetta tiedot loppukäyttäjän pääsystä internetiin. Pykälän 2 momentin mukaan säilytysaika on vuosi.

Tarkkailutyyppisestä poliisin toimivaltuudesta on säädetty oikeudenhoitolain 71 luvun 791 a §:ssä. Pykälän 1 momentin perusteella säännös koskee ainoastaan paikkoja, joihin henkilöillä ei ole vapaata pääsyä (et ikke frit tilgængeligt sted). Momentin mukaan poliisi voi kuvata ja tarkkailla tällaisessa paikassa olevaa henkilöä kiikareilla ja muilla laitteilla, jos toimenpiteellä on todennäköisesti huomattava merkitys tutkinnan kannalta ja tutkinta koskee rikosta, josta voidaan tuomita vankeusrangaistus. Pykälän 2 momentin perusteella kauko-ohjattavaa tai automaattisesti toimivaa kameraa tai vastaavaa laitetta voidaan kuitenkin käyttää ainoastaan, jos tutkinta koskee sellaista rikosta, josta voidaan tuomita vankeutta vähintään vuosi ja kuusi kuukautta. Edelleen pykälän 3 momentin mukaan edellä tarkoitetulla laitteella voidaan kuvata asunnossa tai muussa vastaavassa tilassa olevaa henkilöä vain momentissa erikseen säädettyjen erityisten edellytysten täyttyessä. Pykälän 1–3 momenttien rajoitusten estämättä henkilöä voidaan 4 momentin nojalla kuvata ja tarkkailla 1 momentin tarkoittamassa paikassa, jos paikka on rikoksen uhrin käytössä ja tämä on antanut suostumuksen toimenpiteellä. Pykälän 5 momentti sisältää säännökset niin sanotusta etätarkkailusta (teleobservation). Toimenpiteen yleisenä edellytyksenä on, että sillä on todennäköisesti tutkinnan kannalta huomattava merkitys ja tutkinta koskee rikosta, josta voidaan tuomita vähintään vuoden ja kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Etätarkkailulla tarkoitetaan seuraavien tietojen hankkimisesta: epäillyn oletettavasti käyttämän matkapuhelimen sijaintiedot televiestintäverkkojen tai -palvelujen tarjoajilta sekä epäilyn tai toisen henkilön sijaintietiedot GPS:n tai muun vastaavan laitteen avulla. Jos jälkimmäiset tiedot kohdistavat muuhun kuin epäiltyyn edellytyksenä on lisäksi se, että henkilö on yhteydessä epäiltyyn taikka samaan ajoneuvoon tai omaisuuteen kuin epäilty tai vastaava. Pykälän 7 momentti sisältää suhteellisuusperiaatteen, jonka mukaan pykälän mukaista tarkkailua ei saa tehdä, jos se olisi kohtuutonta ottaen huomioon toimenpiteen tarkoitus, asian merkitys ja rikos sekä haitta, jota toimenpide todennäköisesti aiheuttaa sille henkilölle, johon se vaikuttaa.

Tietojärjestelmässä olevan muun kuin julkisesti saatavilla olevan tiedon lukemisesta säädetään Tanskan oikeudenhoitolain 71 luvun 791 b §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan tietoja voidaan lukea, jos on syitä uskoa, että epäilty käyttää tietojärjestelmään pykälässä mainittujen rikosten tekemisen tai suunnittelun yhteydessä ja jos toimenpiteellä on todennäköisesti ratkaiseva merkitys tutkinnalle. Toimenpiteen perusteena täytyy olla rikos, josta on säädetty vähintään kuuden vuoden vankeusrangaistus ja eräät muut rikokset. Pykälän 2 momentti sisältää suhteellisuusperiaatteen, jonka mukaan toimenpidettä ei saa tehdä, jos se olisi kohtuutonta ottaen huomioon toimenpiteen tarkoitus, asian merkitys sekä loukkaus ja haitta, jota toimenpide todennäköisesti aiheuttaa sille henkilölle, johon se vaikuttaa. Toimenpiteestä päättää tuomioistuin pykälän 3 momentin nojalla.

5.2.3 Viro

Viron rajavartioviranomaiset

Virossa rajavalvonnasta ja rajatarkastuksista huolehtii sisäministeriön alainen poliisi- ja rajavartiolaitos, joka on Viron poliisi- ja rajavartiolain mukaan poliisiviranomainen. Puolustusvoimat valvoo valtakunnanrajaa merellä.

Virossa esitutkinnasta ja peitetoiminnasta säädetään rikosprosessilaissa. Rikosprosessilain 3 luvussa säädetään valvontatoimista (jälitustoimingud), joissa on kyse lähtökohtaisesti samankaltaisista salaisista pakkokeinoista kuin mitä pakkokeinolain 10 luvussa säädetään. Rajavartiolaitoksella on oikeus suorittaa peiteoperaatio muun muassa rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi. Rikosprosessilaissa viitataan rikoslain pykäliin, joissa mainittujen rikosnimikkeiden estämiseksi ja selvittämiseksi peiteoperaatio voidaan suorittaa. Rajavartiolaitoksella on oikeus suorittaa peiteoperaatio muun muassa estääkseen ja selvittääkseen ihmiskaupan tukemista, laitonta valtion rajan ylittämistä ja rahanpesua.

Rikosprosessilaissa säädetään, että rajavartiolaitoksella on oikeus rikoksen paljastamiseksi ja rikoksentekijän pidättämiseksi jäljitellä rikosta. Rikoksen jäljittelemisellä tarkoitetaan rikoksen tunnusmerkistön täyttävän teon tekemistä. Tuomioistuin päättää rikoksen jäljittelemisestä.

Viron poliisi

Viron turvallisuusviranomaisia koskeva laki (Julgeolekuasutuste seadus) säätelee turvallisuusviranomaisten tehtävien suorittamiseksi tai niiden suorittamisen varmistamiseksi tapahtuvaa henkilötietojen keräämistä. Kyseisen lain 21 (1) §:n mukaan tietoja käsitellessä turvallisuusviranomainen voi rajoittaa rekisteröidyn oikeuksia, kuten oikeutta saada tieto henkilötietojensa käsittelystä tai käsittelyn tarkoituksesta ja laajuudesta, jos oikeuksien rajoittaminen voisi esimerkiksi haitata turvallisuusviranomaisen tehtävien suorittamista tai estää rikoksen torjuntaa. Tässä laissa säädetään 25 §:ssä lisäksi muun muassa viestin luottamuksellisuuden tai yksityiselämän suojan rajoittamisesta rikoksen torjumiseksi tietyillä edellytyksillä.

Myös poliisi- ja rajavartiolaissa (Politsei ja piirivalve seadus) säädetään henkilötietojen käsittelystä osittain samantapaisesti kuin turvallisuusviranomaisia koskevassa laissa. Poliisi- ja rajavartiolain 7 (47) §:n mukaan poliisilla on oikeus käsitellä henkilötietoja peitellysti eli salaamalla henkilötietojen käsittelyn tarkoitus rekisteröidyltä. Kyseisessä laissa säädetään, mitä henkilötietoja voidaan käsitellä tällä tavoin. Henkilöllä ei ole oikeutta saada tietoa peitellystä käsittelystä tai henkilötiedoista, jotka hänestä on kerätty peitellyn käsittelyn yhteydessä. Peitellystä käsittelystä on annettu asetus (Isikuandmete varjatud kogumise dokumenteerimise kord), jossa säädetään menettelystä henkilötietojen peitellyn keräämisen dokumentoimiseksi. Sen mukaan peitelty tietojen käsittely dokumentoidaan poliisin POLIS-järjestelmään. Tiedot keränneen poliisimiehen on välittömästi tehtävä merkintä järjestelmään peitellystä tietojen keräämisestä tai laadittava siitä todistus järjestelmään tallennettavaksi. Henkilötietojen peiteltyä keräämistä koskevia tietoja säilytetään POLIS-järjestelmässä vuoden ajan niiden keräämisestä.

Viron rikosprosessilain (Kriminaalmenetluse seadustik) 3 luvussa säädetään valvontatoimista (jälitustoimingud). Esimerkiksi poliisilla on oikeus suorittaa kyseisessä laissa säädettyjen perusteiden ja edellytysten täyttyessä salaisia/peiteltyjä operaatiota, jos tietoja ei ole mahdollista saada muilla toimilla. Tällaisessa tarkoituksessa tietojen (henkilötietojen) kerääminen voidaan salata kohteelta. Poliisilla on oikeus suorittaa mainitun kaltaisia operaatioita esimerkiksi rikoksen paljastamiseksi ja estämiseksi sekä tietojen keräämiseksi rikosprosessissa selvitettävästä rikoksesta. Viron rikosprosessilaissa säädetään erikseen henkilöistä, joihin peiteltyä toimintaa saa kohdistaa. Viron rikosprosessilaissa säädettyjä peiteltyjä toimivaltuuksia on esimerkiksi henkilöön, esineeseen tai alueeseen kohdistuva peitevalvonta, vertailua varten näytteen ottaminen peitellysti sekä esineen tutkiminen peitellysti. Erikseen säädetyissä tilanteissa poliisilla on oikeus suorittaa myös postilähetyksen tarkastuksia peitellysti, peiteltyä ääni- ja kuvatallenteiden tarkastamista ja peiteagentin käyttöä. Rikosprosessilaissa tiettyjä säädettyjä peiteoperaatioita suorittaessa on toimivalta muun muassa mennä peitellysti rakennukseen, huoneeseen, ajoneuvoon, tiettyyn alueeseen tai tietojärjestelmään, mikäli tämä on välttämätöntä operaation tavoitteiden saavuttamiseksi.

Viron rikosprosessilain 3 luvussa tarkemmin säädetyt toimivaltuudet voidaan toteuttaa syyttäjäviranomaisen tai tutkintatuomarin myöntämällä luvalla. Tutkintatuomari päättää luvan myöntämisestä syyttäjäviranomaisen hakemuksesta. Jos muun muassa rakennukseen tai huoneeseen on päästävä salaa peitellyn operaation suorittamiseksi tai tätä varten tarvittavien teknisten apuvälineiden asentamiseksi ja poistamiseksi, syyttäjäviranomainen pyytää tutkintatuomarilta erillistä lupaa. Salaisten operaatioiden kesto tiettyä henkilöä vastaan samassa rikosasiassa ei saa ylittää yhtä vuotta.

6 Lausuntopalaute

6.1 Esitysluonnoksesta annetut lausunnot

Lausuntokierros

Esitysluonnoksesta järjestettiin lausuntokierros 27.5.–10.7.2026. Lausuntopyyntö julkaistiin lausuntopalvelu.fi-sivustolla, jossa se oli julkisesti kaikkien vastattavissa. Sisäministeriö lähetti lausuntopyynnön Lausuntopalvelun kautta 61 taholle, mm. ministeriöille sekä keskeisille viranomaisille ja järjestöille. Lausuntoja annettiin yhteensä 38 kappaletta, joista 35 lausuntopyynnön vastaanottajilta ja 3 muilta tahoilta.

Lausunnon antoivat eduskunnan oikeusasiamies, Electronic Frontier Finland ry - Effi ry, Elinkeinoelämän keskusliitto ry, Helsingin hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus, Huoltovarmuuskeskus, Juristiliitto – Juristförbundet ry, keskusrikospoliisi, liikenne- ja viestintäministeriö, Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Maahanmuuttovirasto, Medialiitto ry, oikeusministeriö, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Päällystöliitto ry, Rikosseuraamuslaitos, sisäministeriön poliisiosasto, Suojelupoliisi, Suomen Asianajajat, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry, Syyttäjälaitos, tiedusteluvalvontavaltuutettu, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry, tietosuojavaltuutetun toimisto, Tulli, Tuomioistuinvirasto, Turvallisuuskomitean sihteeristö, ulkoministeriö, Ulosottolaitos, Valtioneuvoston oikeuskansleri, valtiovarainministeriö, verohallinto, verohallinnon Harmaan talouden yksikkö sekä kaksi yksityishenkilöä.

Maa- ja metsätalousministeriö sekä ympäristöministeriö ilmoittivat, että niillä ei ole lausuttavaa asiassa. Helsingin hallinto-oikeus, korkein hallinto-oikeus, korkein oikeus sekä sosiaali- ja terveysministeriö ilmoittivat, että ne eivät anna asiassa lausuntoa.

Lausunnoissa esitettyjä huomioita on tiivistetty ja muokattu jäljempänä kuvattua yhteenvetoa varten. Lausunnot kokonaisuudessaan ovat saatavilla julkisessa palvelussa hankesivulla.

Yleiset huomiot

Lausuntopalaute erityisesti uhkaperusteista rikostiedustelua koskevan muutoksen osalta jakaantui. Rajavartiolaitoksen rikostiedustelutoimivaltuuksista säätämistä kannattivat etenkin poliisiviranomaiset sekä sisäministeriön poliisiosasto, Syyttäjälaitos, Tulli, Maahanmuuttovirasto ja Verohallinto. Esitykseen suhtautuivat myönteisesti myös puolustusministeriö, valtiovarainministeriö, Turvallisuuskomitean sihteeristö, Huoltovarmuuskeskus ja Päällystöliitto. Ehdotetun sääntelyn tavoitteita kannattivat edellä mainittujen lisäksi liikenne- ja viestintäministeriö, ulkoministeriö, Rikosseuraamuslaitos, Ulosottolaitos ja Elinkeinoelämän keskusliitto EK. Juristiliitto piti esitystä kokonaisuudessaan perusteltuna siinä mielessä, että se mahdollistaisi Rajavartiolaitokselle paremmat edellytykset torjua laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvää järjestäytynyttä ja vakavaa rikollisuutta. Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry

piti esityksen tavoitteita kannatettavina siltä osin, kuin niillä pyritään torjumaan vakavaa järjestäytynyttä ja rajaturvallisuutta uhkaavaa rikollisuutta.

Useat lausunnonantajat pitivät rikostiedustelutoimivaltuuksia tarpeellisina Rajavartiolaitoksen toimintaympäristön muuttumisen vuoksi. Valtiovarainministeriö toi esiin, että Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa ja uusia ilmiöitä ovat rikosten tekotapojen muuttuminen sekä maahantulon välineellistämisen ilmeisen pysyväisluonteinen jääminen osaksi valtioiden välistä vaikuttamista. Poliisiammattikorkeakoulun mukaan esitys on tarpeellinen toimintaympäristön muutoksen vuoksi ja erityisesti vakavaan jengi- ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen puuttumiseksi. Suojelupoliisin mielestä rikosilmiöiden kansainvälistyessä on tarpeen parantaa viranomaisten mahdollisuuksia torjua ennalta uhkia, jotka vakavimmalla tavalla ja laajamittaisimmin kohdistuvat yksilöiden ja yhteiskunnan turvallisuuteen. Huoltovarmuuskeskus katsoi, että esitys tukisi huoltovarmuutta ja elintärkeiden toimintojen turvaamista nykyaikaisessa, hybridiuhkia korostavassa toimintaympäristössä. Päällystöliiton mukaan ehdotettu sääntely vastaisi hyvin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun nykytilan tarpeita rikostiedustelualan viime vuosien huomattava kehitys huomioiden. Myös Syyttäjälaitos, Poliisihallitus, Turvallisuuskomitean sihteeristö sekä Elinkeinoelämän keskusliitto EK perustelivat esityksen tarpeellisuutta Suomen turvallisuusympäristön vaatimuksilla.

Ehdotettuihin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelutoimivaltuuksiin suhtautuivat kielteisesti Helsingin hovioikeus, Suomen Asianajajat sekä Electronic Frontier Finland - Effi ry. Helsingin hovioikeuden näkemyksen mukaan ei ole tarkoituksenmukaista, että Suomeen muodostuisi viisi eri tiedusteluorganisaatiota, vaan nykymuotoinen Suojelupoliisi sekä Puolustusvoimat mahdollistavat riittävän tiedusteluvoiman. Suomen Asianajajat suhtautui ehdotettuun sääntelyyn kriittisesti siltä osin, kuin se mahdollistaisi salaisia tiedonhankintakeinoja ilman rikosepäilyä. Electronic Frontier Finland - Effin mielestä tarve viranomaisten rikostiedustelutoimivaltuuksille on perusteltu puutteellisesti ja toimivaltuuksien soveltamisehdot on määritelty epämääräisesti. Ehdotettu sääntely olisi sen mielestä askel kohti oikeusvaltioperiaatteen heikentymistä ja viranomaisten mielivaltaa. Valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies katsoivat, että esityksellä on merkittäviä perusoikeusvaikutuksia ja että siihen liittyy kysymyksiä välttämättömyysvaatimuksen täyttymiseen ja sääntelyn täsmällisyyteen liittyen. Ylimpien laillisuusvalvojien mielestä jatkovalmistelussa tulisi arvioida vaihtoehtona rikostiedustelun keskittämistä poliisiin ja sen sisällä keskusrikospoliisiin. Myös oikeusministeriö esitti, että jatkovalmistelussa tulisi arvioida toimivaltuuksien kohdentamiskysymystä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu nosti esiin huomioita erityisesti ehdotetun sääntelyn tarkkarajaisuudesta ja täsmällisyydestä, viranomaisten osin rinnakkaisista tehtävistä sekä rikostiedustelutoiminnan valvonnan järjestämisestä. Sisäministeriön poliisiosasto ja keskusrikospoliisi toivat esiin, että poliisin rikostiedustelulakihankkeessa päädyttiin keskittämään rikostiedustelu keskusrikospoliisiin ja että Rajavartiolaitoksen tulisi arvioida kyseisen keskittämisratkaisun merkitystä oman ehdotetun rikostiedustelunsa organisoinnissa. Tietosuojavaltuutetun mielestä jatkovalmistelussa tulisi pohtia, ovatko kaikki Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköt sellaisia, joille on perusteltua antaa oikeus kansalaisten oikeuksien kannalta merkittävien tiedustelukeinojen käyttöön. Esimerkiksi Raja- ja merivartiokoulun osalta tiedustelukeinojen käyttö jäisi heikosti perustelluksi. Valtiovarainministeriön mukaan on tärkeä kehittää viranomaisten rikostiedustelulainsäädäntöä tasapainoisesti siten, että Rajavartiolaitos, poliisi ja Tulli hyötyvät kaikki mahdollisesta uudesta rikostiedustelulainsäädännöstä tasapuolisesti. Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin toimintaa ohjaavan ja johtavan päätöksenteon tulee pohjautua laadukkaaseen ja ajantasaiseen tietoon.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan on tärkeää, että esityksen mukaisesti rikostiedustelua voitaisiin kohdentaa toissijaisesti henkilöryhmään, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä. Myös

mahdollisuutta viimesijaisesti kohdistaa tiedonhankinta myös muuhun henkilöön, jos siten voidaan perustellusti olettaa saatavan uhkan torjumiseksi tärkeää tietoa, voi keskusrikospoliisin mielestä pitää perusteltuna.

Suomen Asianajajat näki esityksessä periaatteellisen oikeusturvaongelman, kun Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet irrotettaisiin rikosprosessista. Tällaista kehitystä olisi arvioitava erityisen pidättyvästi, koska salaiset tiedonhankintakeinot merkitsevät luonteensa vuoksi merkittävää puuttumista yksityiselämän suojaan, luottamuksellisen viestinnän suojaan ja yksilön tosiasiallisiin mahdollisuuksiin valvoa oikeuksiaan. Suomen journalistiliitto, Medialiitto ja Elinkeinoelämän keskusliitto EK kiinnittivät huomiota esityksen suhteeseen journalistiseen lähdesuojaan. Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry edellytti, että esitystä täsmennettäisiin siltä osin, kuin se asettaa velvoitteita teleyrityksille ja muille palveluntarjoajille, sekä ilmaisukiellon osalta. Teleyrityksiin ja muihin palveluntarjoajiin kohdistuvia käytännön vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi. Lisäksi tulisi varmistaa, että poliisin ja Rajavartiolaitoksen rikostiedusteluun liittyvät menettelyt ovat yritysten näkökulmasta yhdenmukaisia.

Electronic Frontier Finland - Effin mielestä ehdotetussa sääntelyssä kansalaisten oikeusturva jäisi korostetusti tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittaman valvonnan ja viranomaisten antamien tietojen pohjalta tapahtuvien tuomioistuinratkaisujen varaan. Huomioiden nykyisen valvonnan puutteet olisi syytä pikemminkin lisätä nykyisten rikostorjuntatoimivaltuuksien valvontaa kuin ottaa käyttöön uusia toimivaltuuksia.

Lausunnon antaneet kaksi yksityishenkilöä nostivat esiin huolia muun muassa esityksen vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin, erityisesti yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin suojaan. Yksityishenkilöt painottivat, että rikosepäilyyn perustumatonta viranomaisten massavalvontaa ei tulisi mahdollistaa. Toinen yksityishenkilö katsoi myös, että esitys ja siinä käytetyt käsitteet vaatisivat täsmennyksiä.

Esityksen suhde perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Monet lausunnonantajat – valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, liikenne- ja viestintäministeriö, ulkoministeriö, Helsingin hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus, Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Juristiliitto, Suomen Asianajajat, Suomen tuomariliitto, Suomen journalistiliitto, Medialiitto, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja Electronic Frontier Finland - Effi – katsoivat, että esitykseen liittyy merkittäviä perusoikeuskysymyksiä. Useat lausunnonantajat (mm. oikeuskansleri) katsoivat myös, että esityksen perusoikeusvaikutuksia tulisi arvioida tarkemmin. Juristiliiton mielestä vaikutuksia tulisi arvioida kokonaisuutena yhdessä poliisin ja Tullin vastaavien rikostiedustelulakihankkeiden vaikutusarviointien kanssa. Liikenne- ja viestintäministeriön sekä liikenne- ja viestintävirasto Traficomin mielestä esityksessä jää epäselväksi, olisiko rikostiedustelukeinoilla tarkoitus puuttua luottamuksellisen viestin suojaan.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin, eduskunnan oikeusasiamiehen ja oikeusministeriön mukaan poliisilla käytössä olevien toimivaltuuksien säätäminen toiselle viranomaiselle ei välttämättä ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysedellytyksen kanssa. Poliisin ja Rajavartiolaitoksien toimivaltuuksien epäsymmetriaa ei voi sellaisenaan pitää perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatimana painavana yhteiskunnallisena tarpeena, joka perustelisi välttämättömyyden. Oikeuskansleri katsoi, että näitä kysymyksiä tulisi arvioida nykyistä huomattavasti perusteellisemmin Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys -jaksossa. Oikeuskanslerin ja Helsingin hovioikeuden mielestä esityksessä tulisi myös arvioida, miten poliisille ehdotettavat uhkaperusteisen rikostiedustelun toimivaltuudet vastaavat tämän lakiehdotuksen tavoitteisiin. Oikeuskansleri katsoi, että esitysluonnoksen mukaisia

yksityiselämään merkittävästi puuttuvia uusia toimivaltuuksia ei voitane pitää välttämättömänä, hyväksyttävänä tai oikeasuhtaisena, jos tehokas rikostiedustelutoiminta edellyttäisi perustuslain 10 § muuttamista vaativia rikostiedustelukeinoja. Esityksessä olisi aiheellista selventää perustuslain muuttamista koskevan esityksen merkitystä asiassa.

Oikeuskansleri piti ehdotettua sääntelykokonaisuutta tulkinnanvaraisena ja sen soveltamistilanteiden ennakointia vaikeana. Rikostiedustelun käytön edellytyksiä, rikostiedustelun kohteita ja rikostiedustelun kohdentamista koskevat säännökset sisältävät tutkinnanvaraisia ja avoimia käsitteitä. Esimerkeiksi oikeuskansleri nosti kysymykset, minkälaista vakavuutta edellytetään yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavalta laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvältä muulta vakavalta rikollisuudelta ja minkälaista selvitystä edellytetään sen osoittamiseksi, että henkilön voidaan lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan tällaiseen toimintaan. Myös tiedusteltuvalvontavaltuutetun mielestä esityksessä jää epäselväksi, milloin laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvän vakavan rikollisuuden katsottaisiin uhkaavan vakavasti yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Oikeuskanslerin näkemyksen mukaan täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden puutteet ovat säätämisjärjestyksen kannalta keskeisiä ongelmia ja merkityksellisiä oikeusturvajärjestelyjen ja valvonnan osalta. Puutteisiin esityksen täsmällisyydessä ja tarkkarajaisuudessa kiinnitti huomiota moni muukin lausunnonantaja.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan yksi esitysluonnoksen keskeisimmistä valtiosääntöoikeudellisista kysymyksistä liittyy tiedonhankinnan perusteen osittaiseen irrottamiseen yksilöidystä rikosepäilystä. Salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvän sääntelyn tulee olla täsmällistä, tarkkarajaista, välttämätöntä ja oikeasuhtaista. Mitä varhaisempiin vaiheisiin viranomaistoimivalta ulottuu, sitä korostuneempia nämä vaatimukset ovat. Perustuslain 10 §:n turvaama yksityiselämän suoja edellyttää, että salaisiin tiedonhankintakeinoihin rinnastuvien toimivaltuuksien käyttö rajataan siihen, mikä on välttämätöntä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi. Ei ole riittävää, että tiedonhankintakeino olisi hyödyllinen, tarkoituksenmukainen tai viranomaistoimintaa tehostava, vaan välttämättömyysvaatimus edellyttää lähtökohtaisesti sitä, ettei samaa tiedollista tavoitetta voida saavuttaa käytännössä yhtä tehokkaasti käytettävissä olevilla lievemmillä keinoilla.

Oikeuskanslerin lisäksi myös Oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus ja Elinkeinoelämän keskusliitto EK katsoivat, että eräät esityksen keskeiset käsitteet, kuten uhka, vakavasti uhkaava ja vakavasti uhkaava vakava rikollisuus, on määritelty väljästi ja että ne ovat tulkinnanvaraisia. Oikeusasiamiehen mielestä säännöskohtaisissa perusteluissa tulisi kuvata konkreettisemmin tosiasiallisia tunnusmerkkejä, joiden perusteella yksittäistapauksessa arvioidaan, onko kyse riittävän vakavasta ja riittävän todennäköisestä uhasta. Ilman tällaista täsmennystä lain soveltajan harkintavaraan jää enemmän kuin perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä seuraava täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus sallii. Oikeusasiamies nosti myös esiin kysymyksen siitä, onko ehdotettu sääntely liittyen järjestäytyneen rikollisuuden määrittelyyn lakiehdotuksissa ja niiden perusteluissa perusoikeusrajoitukselta edellytettävin tavoin täsmällistä ja tarkkarajaista ottaen huomioon sääntelyn tavoitteen, ettei epävarmuus henkilöiden rooleista ja rikollisen toiminnan rakenteista – – muodostuisi esteeksi – – tietojen hankkimisessa (esitysluonnos s. 61). Oikeusasiamies, Helsingin käräjäoikeus ja Syyttäjälaitos arvioivat, että ehdotetun sääntelyn väljyys ja tulkinnanvaraisuus aiheuttaisi haasteita laillisuusvalvonnalle.

Oikeusasiamies, Helsingin hovioikeus ja Suomen Asianajajat katsoivat, että ehdotetusta sääntelystä ei käy tarpeeksi selkeästi ilmi, keneen rikostiedusteluun liittyviä salaisia tiedonhankintakeinoja voitaisiin kohdistaa. Oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan henkilöryhmäperusteinen tiedonhankinta lisää väistämättä riskiä siitä, että tiedonhankinnan kohteeksi voi joutua henkilöitä, joilla ei ole tosiasiallista yhteyttä rikolliseen toimintaan. Jatkovalmistelussa tulisi

arvioida mahdollisuutta ainakin täsmentää henkilöryhmän määritelmää varsinkin laissa mainitun yhteenliittymän osalta, ryhmään kohdistettavan tiedonhankinnan edellytyksiä sekä sivullisia koskevien tietojen käsittelyä ja hävittämistä. Jatkovalmistelussa tulisi myös vähintään säännöskohtaisissa perusteluissa avata nykyistä konkreettisemmin, millaista näyttöä ja millaista harkintaa henkilöryhmään kohdistamiselta edellytetään.

Oikeusasiamies katsoi, että rikostiedustelukeinojen käytön edellytyksenä olevan välttämättömyyden määritelmää tulee esityksen perusteluissa korjata vastaamaan perustuslakivaliokunnan edellyttämää kynnystä ja sitä, mitä sillä muussa lainsäädännössä tarkoitetaan. Sääntelystä tulisi käydä selkeämmin ilmi, millä perusteella viranomainen arvioi, että tavanomaisista tiedonhankintakeinoista saatava tieto ei ole riittävää, kuinka välttämättömyys arvioidaan silloin, kun tiedonhankinnan kohteena ei ole yksittäinen henkilö vaan henkilöryhmä sekä milloin toimivaltuuden käyttö on lopetettava sen vuoksi, että välttämättömyyden edellytykset eivät enää täyty. Suomen Asianajajat katsoi, että perusoikeuksiin vaikuttavia rikostiedustelutoimivaltuuksia ja erityisesti niiden välttämättömyyttä sekä oikeasuhteisuutta ei ole riittävästi perusteltu esityksessä siten, että yksilön perusoikeudet sekä oikeusvaltioperiaatteen lainsäädännölle asettamat vaatimukset tulisivat asianmukaisesti huomioiduiksi. Perusteluja on lausuntopalautteen edellyttämällä tavalla jatkovalmistelussa korjattu.

Eduskunnan oikeusasiamies ja Helsingin hovioikeus näkivät puutteita niin sanotussa palomuurisääntelyssä koskien rikostiedustelutoimivaltuuksilla hankitun tiedon käyttöä muussa rikostorjunnassa. Helsingin hovioikeus katsoi, että ehdotettuun sääntelyyn liittyy vaara tiedon muuttumisesta viranomaistoiminnassa käytettäväksi yleiseksi turvallisuusinformaatioksi. Käyttötarkoitussidonnaisuuden lisäksi tämä kehityssuunta vaarantaisi myös rikostiedustelun kohteen oikeusturvan. Toisaalta oikeusasiamies ja tiedusteluvalvontavaltuutettu katsoivat, että rikostiedustelukeinoilla saatuun tietoon ei liity yhtä suurta palomuurisääntelyn tarvetta kuin siviili- ja sotilastiedustelulla saatuun tietoon. Turvallisuuskomitean sihteeristö toi esiin, että kiellolla hyödyntää rikostiedustelulla hankittuja tietoja rikosprosessin aloittamiseksi, rikosprosessin osana tai viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena on liitäntä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseen, jolloin on turvattava se, että esitutkinta- ja pakkokeinotoimivaltuuksia ei kierretä. Oikeusasiamies, ulkoministeriö ja Suomen Asianajajat katsoivat, että rikostiedustelukeinon käyttämisestä ilmoittaminen on merkittävä oikeusturvatae. Oikeusasiamiehen mukaan on välttämätöntä, että jatkovalmistelussa arvioidaan konkreettisesti, millä keinoin varmistetaan, että sääntelyssä mahdollistettavasta ilmoittamatta jättämisen poikkeuksesta ei muodostu käytännön pääsääntöä.

Journalistiliitto, Medialiitto ja Elinkeinoelämän keskusliitto EK kiinnittivät huomiota lähdesuojan toteutumiseen. Journalistiliiton mielestä esitysluonnoksessa jää epäselväksi, miten esityksen mahdollistamassa tarkkailussa voidaan erottaa ja turvata lähdesuojan alainen materiaali käytännössä. Kaikki kolme järjestöä tuovat esiin, että lähdesuojan henkilöpiiri on laajentunut median-vapausasetuksen myötä. Lähdesuoja kattaa journalistin läheisten lisäksi myös mediapalvelujen tarjoajan palveluksessa olevia muita henkilöitä, joilla on mahdollista olla lähdesuojan alaista tietoa. Lähdesuojan tosiasiallinen turvaaminen edellyttää, että kielletyn viestin katselun keskeyttämisestä ja saatujen tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämisestä säätämisen lisäksi lähdesuojan piiriin kuuluvan viestin tietojen käyttäminen tulisi kieltää. Medialiiton mukaan esitysluonnoksessa ei käsitellä tilannetta, jossa viranomainen on kuullut tai nähnyt kuuntelu- tai katselukiellon alaisen viestinnän tietosisällön ja omaksunut sen tietosisällön, eikä siis nimenomaisesti kielletä viranomaista käyttämästä suoraan tai välillisesti esimerkiksi virkamiehen ”muistiin jäänyttä” tietoa myöhemmin. Tällainen kielto tulisi lisätä hallituksen esitykseen.

Tietosuojavaltuutetun toimiston näkemyksen mukaan olisi perusteltua arvioida, olisiko ehdotetulla rajavartiolain 29 e §:llä mahdollisesti vaikutusta sananvapauden käyttämiseen, kun otetaan

huomioon hyvin laajalta vaikuttava avoimen tietolähteen käsite. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Elinkeinoelämän keskusliitto ja FiCom katsoivat, että esityksessä tulisi selkeästi rajata luottamuksellinen viestintä avointen tietolähteiden tiedonhankinnan ulkopuolelle sekä muutoinkin täsmentää avoimen lähteen määritelmää.

Ulkoministeriö toi esiin, että esitysluonnoksessa käsitellyn Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäksi myös YK:n eri ihmisoikeussopimukset ovat esityksen kannalta olennaisia.

Eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota syrjintäkiellon toteutumiseen. Toimivaltuuksien käyttö ei saisi käytännössä johtaa etniseen alkuperään, kansalaisuuteen, kieleen tai muuhun henkilöön liittyvään ominaisuuteen perustuvaan profilointiin.

Oikeusministeriö katsoo, että esitetyt rikostiedustelutoimivaltuudet poikkeavat merkittävästi nykyisistä rikostorjunnan toimivaltuuksista, sillä niissä irtaudutaan konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn edellytyksestä. Se, että rikostiedustelun tarkoituksena on hankkia tietoa kaikkein vakavimmista uhkista ja vakavimmista rikollisuuden muodoista korostaa toimivaltuuksien välttämättömyyden perustelemista ja oikeusturvakeinojen tarvetta.

Electronic Frontier Finland - Effi katsoi, että perusoikeuksiin tulisi puuttua näin merkittävästi vain, jos se olisi välttämätöntä, mutta esitysluonnoksesta ei kuitenkaan käy ilmi, että välttämättömyysedellytys täyttyisi. Tarpeet rajavartiolaitoksen uhkaperustaiselle rikostiedustelulle on esitetty puutteellisesti, eikä vaihtoehtoisia toteutusvaihtoehtoja ole arvioitu kunnolla. Esitystä perustellaan tarpeella selvittää heikkoja tai hajanaisia signaaleja rikostiedustelukeinoin, mutta heikot ja hajanaiset signaalit ovat pääosin vääriä positiivisia eivätkä merkkejä rikollisuudesta. Oikeusvaltion tasapainoon kuuluu, että viranomaisilla ei ole mielivaltaista oikeutta valvoa kansalaisten tekemisiä pelkkien heikkojen ja hajanaisten epäilyjen perusteella. Ehdotetut rajat toimivaltuuksien käytölle ovat tulkinnanvaraisia. Esimerkiksi Rajavartiolaitos voisi antaa itselleen nimettömiä vihjeitä mahdollisista rikoksista ja käyttää näitä vihjeitä perusteina salaisten pakkokeinojen käytölle. Esitysluonnoksessa ei ole huomioitu tällaisia väärinkäytön mahdollisuuksia eikä konkreettisia keinoja niiden hyödyntämisen ehkäisemiseksi.

Viranomaisten toimivallan ja tehtävien jako sekä yhteistoiminta

Valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies katsoivat edellä esitetyllä tavalla, että rikostiedustelun keskittäminen poliisiin ja sen sisällä keskusrikospoliisiin voisi olla perusteltua ja sitä olisi syytä arvioida vaihtoehtona.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu katsoi, että viranomaisten rinnakkaiset tehtävät voisivat toisaalta tehostaa ja toisaalta heikentää tehokasta resurssien käyttöä. Operaatioturvallisuuden ja kokonaistehokkuuden varmistaminen vaatii viranomaisten toiminnan yhteensovittamista. Poliisihallitus piti esitutkintaviranomaisten välistä yhteistyötä ja sen sujuvuutta ensisijaisen tärkeänä elementtinä rikostorjuntatyössä. Suojelupoliisi pitää ehdotetun 3 a luvun 57 x §:n mukaista velvoitetta rikostiedustelun yhteensovittamisesta muiden vakiintuneempien tiedustelulajien kanssa erittäin tärkeänä ottaen huomioon eri viranomaisten tiedustelutoiminnan limittyneisyys. Turvallisuuskomitean sihteeristö korosti, että eri tahojen yhteistoiminnassa tapahtuva ennakointi ja yhteinen tilanneymmärrys ovat olennainen osa kokonaisturvallisuuden toimintamallia. Erilaisiin uhkiin vastaamisessa korostuu viranomaisten yhteistyö, tiedonvaihto ja toiminnan koordinointi.

Keskusrikospoliisi piti ehdotettua sääntelyä yhteistyöstä Keskusrikospoliisin kanssa, ilmoitusvelvollisuudesta Keskusrikospoliisille sekä rikostiedustelun siirtämisestä Keskusrikospoliisille onnistuneena. Tulli piti oman toimintansa kannalta tärkeinä ehdotettuja rikostiedustelulla

hankitun tiedon luovutusta koskevia säännöksiä sekä sitä, että esitykseen sisältyvät säännökset rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan siirtämisestä joko keskusrikospoliisille tai Tullille. Suojelupoliisi korosti sen tärkeyttä, että Suojelupoliisi saa Rajavartiolaitokselta tiedon rikostiedustelussa tehdyistä havainnoista, jotka viittaavat tiedonhankinnan kohteena olevan toiminnan uhkaavan kansallista turvallisuutta ja siten kuuluvan Suojelupoliisin tehtäväkenttään. Puolustusministeriö puolestaan piti tärkeänä, että lakiehdotukseen lisättäisiin erillinen säännös koskien ilmoitusvelvollisuutta sotilastiedusteluviranomaiselle ja Puolustusvoimien rikostorjuntaan.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun mielestä ammattitaidon saavuttaminen rikostiedusteluasioissa voi vaatia, että viranomainen ja virkamies hoitavat riittävän suuria asiamääriä. Uhkaperusteisen rikostiedustelun mahdollistaminen useissa eri viranomaisissa ja niiden hallintoyksiköissä korostaisi toimivaltuuksien käyttöä koskevan ohjeistuksen, koulutuksen ja sisäisen sekä ulkoisen valvonnan merkitystä. Siviili- ja sotilastiedustelun kohteena oleva maanpuolustusta tai kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta voisi olla kohteena päällekkäinen rikostiedustelun kohteena olevan rikollisuuden kanssa. Kansainvälisen viranomaisten yhteistyön osalta se, että siviili- ja sotilastiedustelutoiminta sekä rikostiedustelutoiminta on organisoitu eri valtioissa eri tavoin, voi aiheuttaa haasteita kotimaisten viranomaisten väliselle tehtävienjaolle ja yhteistyölle.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan ei olisi ongelmallista, että Suomessa olisi rikostiedustelua koskevien lakihankkeiden seurauksena siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten lisäksi useita rikos-tiedusteluviranomaisia, kunhan viranomaisten toimialojen ja tehtävien rajat ovat riittävän selkeitä. Tiedustelutoimintaan ja sen kohteisiin liittyy epävarmuustekijöitä, eikä varsinkaan alkuvaiheessa ole aina mahdollista tunnistaa uhkan taustalla olevaa tahoa ja sen motiiveja. Joissain tilanteissa eri tiedustelulajit voivat limittyä, eikä tietynasteista limittyneisyyttä voi pitää kielteisenä verrattuna siihen, että eri viranomaisten väliin muodostuisi katvealueita. Tulisi kuitenkin huolehtia, että rikostiedustelu ei kohdistu kansallisen turvallisuuden ydinalueelle, koska perustuslakivaliokunnan linjauksien mukaisesti tiedonhankintaa kansallista turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta voidaan lailla osoittaa vain kansallisesta turvallisuudesta vastaaville viranomaisille, joita ovat nykyisin suojelupoliisi ja Pääesikunnan sotilastiedusteluviranomaiset. Toimialarajojen osalta on olennaista, kuuluuko tiedustelun kohde perustuslain nykyisen käsitteen kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta alle tai perustuslakiin ehdotetun käsitteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava vakava rikollisuus alle.

Puolustusministeriö kiinnitti huomiota siihen, että rikostiedustelun kohteena olevien rikollisuuden muotojen luettelo (nk. uhkaluettelo) on osittain rinnakkainen tai jopa päällekkäinen sotilastiedustelu-viranomaisen tehtäviin nähden. Tämä korostuu erityisesti tilanteessa, jossa syntyy epäily valtiollisen toimijan kytkeytymisestä toimintaan.

Helsingin hovioikeuden mielestä eri viranomaisten välisestä tehtävänjaosta tulisi muodostaa selkeä eikä se saisi olla päällekkäinen. Rikostiedustelulainsäädäntöuudistukset herättävät kysymyksiä, kuuluisivatko rikostiedusteluvaltuudet ensi sijassa Rajavartiolaitokselle, poliisille, Tullille vai siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisille. Esimerkiksi se, että rikostiedustelu ei kohdistu mutta voi limittyä valtiolliseen toimintaan tarkoittanee käytännössä päällekkäisyyttä Suojelupoliisin tiedustelun kanssa. Esitysluonnoksen perusteluissa koskien sitä, miten Rajavartiolaitoksen rikostiedustelu tukee poliisin tiedustelua, ei ole tarkennettu, missä kohtaa tiedustelu muuttuu tai voi muuttua päällekkäiseksi. Jatkovalmistelussa tulisi tarkastella lain ja esitöiden tasolla esitysluonnoksessa paikoin väljästi määriteltyä eri viranomaisten yhteistyötä erityisesti rikostiedustelutoimivaltuuksien kohdentumisen ja niiden käytön selkeyden näkökulmasta.

Juristiliitto esitti lausunnossaan, että pidemmällä tähtäimellä tulevaisuudessa voisi harkita, tulisiko päällekkäisyyksien välttämiseksi suppeaa laajemmat esitutkinnat ja niihin liittyvä rikostiedustelu ensisijaisesti keskittää kokonaan esimerkiksi KRP:n tai muun poliisin suoritettavaksi. Tällä voitaisiin kehittää toiminnan yhdenmukaisuutta saman toimijan sisällä.

Jatkovalmistelussa päädyttiin esittämään, että Rajavartiolaitoksen esikunta johtaisi ja ohjaisi rikostiedustelua ja määräisi rikostiedustelua toteuttavan hallintoyksikön. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö ratkaisisi rikostiedustelukeinon käytön yleisten edellytysten olemassaolon.

Valvonta ja tuomioistuinkontrolli

Eduskunnan oikeusasiamies, tiedusteluvalvontavaltuutettu, Juristiliitto ja Elinkeinoelämän keskusliitto EK nostivat esiin valvonnan riittävän resursoinnin. Tiedusteluvalvontavaltuutettu katsoi, että siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan tulisi ehdotetuista muutoksista riippumatta edelleen säilyä tiedusteluvalvontavaltuutetun voimavaroja suunnattaessa ensisijaisena tehtävänä. Oikeusasiamies kiinnitti huomiota myös tarpeeseen luoda tiedusteluvalvontavaltuutetulle toimiva sijaisjärjestely. Tiedusteluvalvontavaltuutetun mielestä Olisi selvyyden vuoksi perusteltua, että myös salaiset tiedonhankintakeinot mainittaisiin tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain säännöksissä, jotka koskevat tiedusteluvalvontavaltuutetun valvontatoimivaltuuksia. Oikeusasiamiehen ja tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan rikostiedustelutoiminnan riittävä dokumentointi on tärkeää valvonnan toteuttamisen kannalta.

Oikeusasiamies katsoi, että Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin rikostorjuntatoimivaltuuksien keskinäisen rajanvedon osalta jatkovalmistelussa tulisi täsmällisemmin kuvata, miten Rajavartiolaitoksen ja keskusrikospoliisin rikostiedustelu käytännössä yhteensovitetaan 57 u §:ssä tarkoitetulla tavalla, jotta toimivaltuuksien rinnakkaisuudesta ei muodostu valvonnan kannalta katvealueita. Poliisihallitus kannatti ehdotusta toimivaltaisten viranomaisten osalta yhdenmukaisesta uhkaperusteisten rikostiedustelutoimivaltuuksien valvonnasta. Yhdenmukainen valvonta vahvistaisi yhdenmukaista toimivaltuuksien käyttöä viranomaisten lakisääteisissä tehtävissä. Suojelupoliisi toi samansuuntaisesti esiin näkemyksensä, että oikeussuojakeinojen tulisi olla yhdenmukaisia riippumatta tiedustelun muodosta ja tiedustelua toteuttavasta viranomaisesta. Hallituksen esityksen perusteluissa olisi tärkeää arvioida eri viranomaisten tiedustelutoimintaa kokonaisuutena ja suhteessa tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtävään tehtävän tarkoitus huomioiden.

Keskusrikospoliisi katsoi, että uhkaperusteisten rikostiedustelutoimivaltuuksien käyttö edellyttää rinnalleen tehokasta sisäistä ja ulkoista valvontaa. On tärkeää, että jatkossa eduskunnan oikeusasiamiehen lisäksi myös tiedosteltuvalvontavaltuutettu valvoisi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelukeinojen käyttöä. Tiedusteluvalvontavaltuutetun mielestä uhkaperusteisen rikostiedustelun valvonnan olisi perusteltua olla konkreettisiin ja yksilöityihin rikoksiin sekä niiden rikostunnusmerkistöihin kiinteämmin kytketyn tavanomaisen rikostiedustelun valvontaa intensiivisempää, mutta sen ei olisi välttämättä tarpeen olla yhtä intensiivistä kuin rikostunnusmerkistöihin kokonaan kytkemättömän siviili- ja sotilastiedustelun valvonnan. Valvonnalta edellytettävään intensiteettiin voisi vaikuttaa, kuinka tarkasti tiedonhankinnan kohteena oleva toiminta ja kohteena olevat toimijat sekä toiminnan toteutumisen todennäköisyyttä koskeva vaatimus olisi rikostiedustelun yhteydessä määritelty. Jos rikostiedustelua tehdään kaikissa poliisiyksiköissä sekä Tullissa ja Rajavartiolaitoksessa, tiedusteluvalvontavaltuutettu ei voi muodostaa niihin yhtä kiinteää valvontasuhdetta kuin nykyään siviili- ja sotilastiedustelun toimijoiden kohdalla. Siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan tulisi säilyä tiedusteluvalvontavaltuutetun voimavaroja suunnattaessa edelleen ensisijaisena tehtävänä.

Helsingin hovioikeus katsoi, että ehdotettu sääntely vaikuttaisi ulottavan rikostiedusteluksi tarkoitetun toiminnan tosiasiallisesti varsin lähelle tiedustelutoimintaa ja tässä valossa ehdotettu valvonta ja tuomioistuinkontrolli eivät vastaisi ehdotettujen toimivaltuuksien laajuutta. Rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevan tuomioistuimen ennakkovalvonnan huomattava rajaaminen muodostaisi keskeisiä oikeusturvaan ja perusoikeuksien suojaan liittyviä kysymyksiä, joita olisi jatkovalmistelussa syytä arvioida sääntelyn täsmällisyyden ja oikeasuhtaisuuden näkökulmasta. Ehdotetussa sääntelyssä tuomioistuimen päätösvalta rajautuisi vain tekniseen katseluun ja seurantaan ja niihinkin vain osittain, vaikka myös useat muut rikostiedustelukeinot voivat merkittävällä tavalla puuttua oikeusturvaan. Tuomioistuinkontrollin kattavuutta ja sisältöä tulisi vahvistaa, koska rikostiedustelutoimivaltuuksia esitetään irrotettavaksi rikosepäilystä ja rikostiedustelukeinojen kohdentaminen voi perustua varsin yleisluonteisiin arvioihin uhkasta. Myös Juristiliiton mielestä perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta olisi perusteltua selvittää, tulisiko nykyistä useampi toimivaltuus saattaa riippumattoman ennakkokontrollin piiriin.

Helsingin hovioikeus katsoi, että tuomioistuimen lupaharkinnassa sovellettavaksi ehdotetut oikeudelliset kriteerit ovat väljiä ja tulkinnanvaraisia, mikä voi rajoittaa tuomioistuinkontrollin tosiasiallista tehokkuutta olennaisesti. Lisäksi ilmoitusvelvollisuus on ehdotetussa muodossaan riittämätön. Ehdotetut oikeussuojakeinot olisivat teoreettisia, jos rikostiedustelun kohteena ollut henkilö ei tiedä olleensa tiedustelun kohteena. Vastaavasti Suomen Asianajajat katsoi, että esityksessä tulisi arvioida erikseen, miten yksilön mahdollisuus saada jälkikäteen tieto häneen kohdistuneesta toimenpiteestä tai hakea muutosta käytännössä turvataan. Tilanteessa, jossa henkilö ei saa tietoa häneen kohdistetuista toimenpiteistä, mahdollisuudet arvioi-da toimenpiteiden lainmukaisuutta ja saattaa asia jälkikäteen tuomioistuimen tai muun riippumattoman tahon tutkittavaksi jäävät käytännössä rajallisiksi.

Helsingin hovioikeus katsoi, että sisäisen valvonnan korostumista ehdotetussa sääntelyssä tulisi tarkastella tarkemmin riippumattomuusnäkökulmasta. Puolustusministeriö kiinnitti sisäisen laillisuusvalvonnan osalta huomiota siihen, että puolustusministeriön käsityksen mukaan Rajavartiolaitoksen sisäisestä laillisuusvalvonnasta vastaa Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellinen osasto. Näin ollen vaikuttaa siltä, että joissakin rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevissa asioissa päätöksentekijä ja valvoja voisivat olla sama taho. Joka tapauksessa hallituksen esityksessä laillisuusvalvonnan järjestelyitä voitaisiin kuvata yksityiskohtaisemmin mahdollisten epäselvyyksien välttämiseksi. Eräänä vaihtoehtona olisi myös se, että laillisuusvalvonta eriytettäisiin sisäisesti omaksi kokonaisuudekseen rikostiedustelun operatiivisesta toiminnasta.

Helsingin käräjäoikeus piti oikeusturvan ja valvonnan näkökulmasta kannatettavana tiedusteluvalvontavaltuutetun mahdollisuutta tulla kuulluksi rikostiedustelua koskevassa tuomioistuinasiassa ja sille säädettyä itsenäistä kanteluoikeutta. Tältä osin tulisi käytännössä varmistaa, että valtuutetulla on resurssien puitteissa mahdollisuus osallistua käsittelyyn. Lausuntojen perusteella tehtiin pieniä täsmennyksiä mm. päätöksen sisältöä ja voimassaoloa koskeviin säännöksiin sekä tuomioistuinmenettelyä koskevaan pykälään. Jatkovalmistelussa erotettiin myös vaatimuksen sisältöä koskeva momentti omaksi pykäläksi.

Medialiitto katsoi, että esitysluonnos ei sisällä ehdotusta ulkoiseksi, riippumattomaksi laillisuusvalvonnaksi. Tämä osaltaan korostaa selkeän ja informatiivisen lakitasoisen suojan tarvetta toimitukselliselle lähdesuojalle. Olisi välttämätöntä luoda uskottavia korvaavia oikeusturvatakeita siltä osin, kuin normaali muutoksenhakumenettely tuomioistuimeen ei tule kyseeseen asian luonteen vuoksi. Electronic Frontier Finland - Effi katsoi, että ehdotuksessa ei ole konkreettisia oikeusturvakeinoja, joilla voitaisiin ehkäistä Rajavartiolaitosta itseään väärinkäyttämästä rikostiedustelutoimivaltuuksia esimerkiksi antamalla itselleen nimettömiä vihjeitä rikostiedustelutoimivaltuuksien käytön perustelemiseksi. Nykyisellään salaisia pakkokeinoja koskeva tuomioistuinvalvonta ei toteudu käytännössä eikä viranomaisia rangaista väärinkäytöksistä

esimerkiksi niiden antaessa tuomioistuimelle harhaanjohtavia tietoja. Siksi tulisi ennemmin lisätä nykyisten rikostorjuntatoimivaltuuksien valvontaa kuin säätää uusia toimivaltuuksia.

Ulkoministeriö toi lausunnossaan esiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön merkitystä valvonnan ja oikeussuojakeinojen järjestämisessä.

Viranomaisten resurssit

Tiedusteluvalvontavaltuutetun näkemyksen mukaan on vaikea ennustaa, miten paljon rikostiedustelun valvonta aiheuttaisi sille lisäresurssitarvetta. Resurssien tarve riippuu valvonta-asioiden määrästä ja laadusta, käytännön valvontajärjestelyistä, valvonnalta edellytetystä kattavuudesta ja reaaliaikaisuudesta sekä mahdollisesta perustuslain 10 §:n muutoksen jälkeisestä rikostiedustelukeinojen valikoiman laajentumisesta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun voimavarojen käyttöä tehostaisi rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevien tuomioistuinkäsittelyjen keskittäminen Helsingin käräjäoikeuteen sekä tiedusteluvalvontavaltuutetun toimitiloista toteutettava tekninen käyttöyhteys eri asianhallintajärjestelmiin ja videoneuvotteluyhteys Helsingin käräjäoikeuteen. Oikeusministeriö kiinnitti huomiota siihen, että esitysluonnoksessa ei käsitellä ehdotuksen vaikutuksia tiedusteluvalvontavaltuutetun resursseihin. Esityksessä tulisikin arvioida ehdotuksen vaikutus tiedusteluvalvontavaltuutetun toimintaan ja varmistua riittävistä resursseista.

Sisäministeriön poliisiosasto piti arviota esitetyn lainsäädännön aiheuttamasta henkilö- ja muun resurssitarpeen lisäyksestä realistisena. Arvio tietojärjestelmäkustannuksista ja niiden jakautumisesta poliisin ja Rajavartiolaitoksen välillä vastaa nykymallia.

Valtiovarainministeriö katsoi, että ehdotetun sääntelyn taloudelliset vaikutukset vaikuttavat muodostuvan asteittain rikostiedustelun käyttöönoton edetessä ja vakiintuessa. Näin ollen hallituksen esitys ei olisi ns. budjettilaki eivätkä uudet, vuotta 2027 koskevassa talousarviossa myönnettävät taloudelliset lisäresurssit olisivat edellytys lain toimeenpanon käynnistämiselle. Nykyisessä heikossa julkisen talouden näkymässä ja hallituksen linjausten mukaisesti toiminnan kehittämisestä ja uudistuvasta lainsäädännöstä aiheutuvat menot tulisi pyrkiä järjestämään käytössä olevalla kehysrahoituksella. Jatkovalmistelussa esitystä olisi tarkoituksenmukaista täydentää riittävästi jäsennellyllä arviolla viranomaisten tietojärjestelmien kehittämistarpeista, niiden kustannusten rakenteesta ja suuruusluokasta sekä mahdollisesti kehitystoimien arkkitehtuurisista vaikutuksista.

Helsingin hovioikeuden, Helsingin käräjäoikeuden, Tuomioistuinvirasto, Juristiliitto ja Suomen tuomariliitto katsoivat, että ehdotetun sääntelyn vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan ja resursseihin ei ole esityksessä arvioitu ollenkaan tai ainakaan riittävästi.

Helsingin hovioikeus ja Juristiliitto toivat esiin, että ehdotetun sääntelyn mukaiset tuomioistuinkäsittelyt keskitettäisiin esitysluonnoksen mukaan jo ruuhkautuneisiin Helsingin käräjäoikeuteen ja Helsingin hovioikeuteen, minkä vuoksi kyseisten tuomioistuinten resursointiin tulee kiinnittää huomiota. Helsingin käräjäoikeus totesi, että ilman asianmukaista resurssointia nykyisten ja uusien tehtävien hoitaminen ilman, että kiireettömämpien asioiden käsittelyajat pitenevät, ei ole mahdollista. Helsingin hovioikeus katsoi, että ehdotettu sääntely aiheuttaisi tuomioistuimiin uusia kiireellisesti käsiteltäviä lupa-asioita, jotka sitovat henkilöresursseja ja vaativat tuomareilta erityistä asiantuntemusta. Lisäksi rikostiedusteluun liittyvät asiat edellyttävät salassapito- ja muita erityisedellytyksiä turvaavia järjestelmä- ja tilaresursseja. Helsingin käräjäoikeuden, Tuomioistuinviraston ja Juristiliiton mukaan ehdotetut lakimuutokset aiheuttaisivat muutostarpeita tuomioistuinten AIPA-tietojärjestelmään. Tuomioistuinvirasto arvioi muutosten kustannukseksi noin 100 000 euroa. Tuomioistuinvirasto arvioi lisäksi, että ehdotettu sääntely aiheuttaisi tuomioistuimille myös koulutustarpeita.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan ehdotettu sääntely edellyttäisi valtakunnallista koulutusta rikostiedustelutehtävissä toimiville henkilöille. Koulutuksen järjestäminen vaatisi kouluttajaresursseja Poliisiammattikorkeakoulun lisäksi Keskusrikospoliisista.

Lausuntopalautteen perusteella vaikutusarviointeja on täydennetty.

Tiedonhankinta avoimista lähteistä

Juristiliitto piti perusteltuna, että viranomaisten avoimissa tietoverkoissa tapahtuvaan tiedonhankintaan luodaan nykyistä selkeämpi laillinen perusta. Sen sijaan tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan voi olla tulkinnanvaraista, minkälaiseen tiedonhankintaan avoimista lähteistä ylipäänsä tarvitaan nimenomaisesti säädetty toimivaltuus. Tiedusteluvalvontavaltuutetun mielestä tiedonhankintaa tai tietojen keräämistä digitaalisessa ympäristössä on perusteltua arvioida lähtökohtaisesti samalla tavalla kuin vastaavan kaltaista tiedonhankintaa tai tietojen keräämistä reaaliympäristössä. Esityksessä mukana oleva näkemys, että Rajavartiolaitokselle mahdollistettava automaattinen tiedonkerääminen rinnastuisi jatkuvaan tai toistuvaan tekniseen valvontaan reaaliympäristössä, vaikuttaa perustellulta.

Tietosuojavaltuutetun toimisto kiinnitti huomiota siihen, että esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa tai pohdittu sitä, millaisia tietoja automaattisessa tiedonkeräämisessä avoimista lähteistä mahdollisesti saadaan. Henkilötietojen käsittelyssä tämä arviointi olisi tärkeää, sillä arkaluontoisten henkilötietojen käsittelykynnys on erilainen kuin muilla henkilötiedoilla. Lisäksi tietosuojavaltuutetun toimisto pitää tärkeänä sitä, että päätöksen tekevälle virkamiehelle on selvää, mitkä tiedot ovat henkilötietoja. Esityksessä tulisi ottaa huomioon automaattisen tiedonkeräämisen avulla tallennettujen tietojen rekisteröityjen oikeuksien toteutuminen. Rekisteröidyillä tulee olla tietosuojalainsäädännön mukainen oikeus informaatioon, omien tietojen tarkastamiseen ja oikeuden saada henkilötietojensa käsittely valvontaviranomaisen tai tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Oikeusministeriön mukaan jatkovalmistelussa olisi syytä pohtia, tulisiko avointen lähteiden tiedonhakua koskevaa sääntelyä arvioida seikkaperäisemmin huomioiden Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen, EU:n yleisen tietosuojasääntelyn, perustuslain 10 §:n sekä Rajavartiolaitoksen henkilötietolain henkilötietojen käsittelylle asettamat vaatimukset. Oikeusministeriön mukaan jatkovalmistelussa EU:n tietosuojalainsäädäntöä koskevaa liikkumavara-arviota tulisi täydentää arvioimalla täsmällisemmin nyt esitettävän rikostiedustelua koskevan toimivaltuuden yhteydessä suoritettavaa henkilötietojen käsittelyä EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen sekä rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalojen kannalta. Oikeusministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa olisi täsmennettävä arvioita rikostiedusteluun liittyvistä henkilötietojen käyttötarkoituksista huomioiden EU:n tietosuojalainsäädännön asettamat edellytykset ja niitä koskeva EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön sekä perustuslain 10 §:n mukaista yksityiselämän suojaa koskeva perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön.

Electronic Frontier Finland - Effin mielestä esitysluonnoksessa ei perustella kunnolla tarvetta säännöksille avointen lähteiden tiedustelusta eikä sitä, miksi ei voida pitää tyydyttävänä, että tiedonhankinta avoimista lähteistä perustuisi jatkossakin tavanomaisoikeuteen. Ehdotetun automaattisten keräinten käytön tosiasiallinen hyöty jäisi varsin rajalliseksi, koska Rajavartiolaitoksen avointen lähteiden tiedustelun olennaisimmat kohteet käytännössä jo nyt estävät automaattisen tiedonkeräämisen sekä pimeässä verkossa että julkisessa verkossa. Mahdollisuudet tehostaa avointen lähteiden tiedustelua nykyisten toimivaltuuksien puitteissa tulisi kartoittaa ennen uusien toimivaltuuksien ehdottamista.

Avointen lähteiden automaattista tiedonkeruuta on jatkovalmistelussa kehitetty muun muassa lyhentämällä automaattisesta tiedonkeräämisestä annettavan päätöksen voimassaoloaikaa kuudesta kuukaudesta kolmeen kuukauteen sekä täsmentämällä päätöksen sisältövaatimusta koskevaa säännöstä tiedonkeräämisen kohteena olevan tehtävän osalta. Esityksen yleisperusteluja ja säännöskohtaisia perusteluja on myös pyritty täydentämään saatujen huomioiden johdosta. Säätämisjärjestysperusteluissa on käyty läpi tarkemmin suhdetta henkilötietojen suojaan ja sen toteutumiseen.

Muita huomioita

Suojelupoliisi katsoi, että ehdotettu pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 4 momentin muutos koskien ylimääräisen tiedon käyttämistä Rajavartiolaitoksen rikostiedustelussa ei näyttäisi mahdolliselta ennen kuin perustuslain 10 §:ää on muutettu siten, että se mahdollistaa viestintäsalaisuuteen puuttuvan rikostiedustelun.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan ehdotetun verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 18 §:n 1 momentin uusi 16 kohdan osalta jää epäselväksi, miten verohallinto voisi tietää, mitkä tiedot ja ketkä henkilöt ovat olennaisia Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kannalta. Jos keinona on se, että Rajavartiolaitos luovuttaa verohallinnolle laajamittaisesti tietoja rikostiedustelun kohdehenkilöistä, hallituksen esityksen perusteluja tulisi mahdollisesti täydentää, jotta lakiesitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toi esille, että rikostorjuntaa koskevassa lainsäädännössä käytetään käsitteitä rikoksen estäminen ja rikosten ennalta estäminen paikoin epäselvällä ja epäjohdonmukaisella tavalla. Olisi perusteltua erottaa toisistaan konkreettisen ja yksilöidyn rikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä koskeva tavanomainen rikostorjunta sekä väljemmin kohdennettu uhkaperusteinen rikollisuuden torjuminen, joka sisältää myös rikosten ennalta estämisen. Rikosten ennalta estämisellä voidaan tarkoittaa myös nk. hallinnollista rikostorjuntaa. Oma kysymyksensä ovat vielä aikaisempaan vaiheeseen sijoittuva rikoksia ennaltaehkäisevä toiminta esimerkiksi sosiaalihuollon toimin.

Puolustusministeriö toi esiin, että esitysluonnoksessa rikostiedustelukeinojen käyttöön liittyvät päätöksentekotasot eivät ole täysin yhteneväisiä sen kanssa, mitä vastaavantyyppisestä toiminnasta on säädetty sotilastiedustelua ja Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskien ja esitetään säädettäväksi poliisin rikostiedustelulakihankkeessa. Esimerkiksi esitysluonnoksessa ohjatun tietolähdetoiminnan päätöksenteko on osoitettu Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikölle tai apulaisosastopäällikölle, kun taas vakiintuneesti muissa viranomaisissa päätöksen tekee viraston päällikkö tai tehtävään määrätty erityisesti menetelmän käyttöön perehtynyt virkamies. Samoin ehdotetun sääntelyn mukaisesti rikostiedustelun suojaamiseksi tehtävistä rekisterimerkinnöistä ja valmistettavista asiakirjoista päätöksen tekisi Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö, kun taas vastaavassa muussa lainsäädännössä päätöksentekijänä on esimerkiksi Keskusrikospoliisin päällikkö tai Pääesikunnan tiedustelupäällikkö.

Valtiovarainministeriö kiinnitti huomiota siihen, että esityksestä puuttuu erillinen tarkastelu ehdotetun sääntelyn vaikutuksista ja vaatimuksista koskien viranomaisten tiedonhallintaa. Ehdotetun automaattisen tiedonkeruun ja laajamittaisen eri lähteistä saatavan tiedon yhdistelyn voi kuitenkin nähdä merkitsevän olennaisia muutoksia viranomaisen tiedonhallintaan ja sen toteutukseen. Tiedonhallintalaki huomioiden esityksen täydentäminen tällaisella arvioinnilla voisi olla perusteltua jatkovalmistelussa. Tämä tukisi sääntelyn läpinäkyvyyttä ja varmistaisi, että tiedonhallinnan muutokset ja niihin liittyvät velvoitteet tunnistetaan riittävällä tarkkuudella.

Lisäksi jatkovalmistelun yhteydessä olisi syytä arvioida tekoälyn käyttömahdollisuuksia avoimiin lähteisiin kohdistuvassa tiedonhankinnassa.

Verohallinnon Harmaan talouden selvitysyksikkö toi esiin, että velvoitteidenhoitoselvitystä voitaisiin hyödyntää rikostiedustelutehtävissä, kun tehtävä luonteeltaan kuuluu rikosten ennalta estämisen ja paljastamisen piiriin. Velvoitteidenhoitoselvityksen käytöstä olisi hyötyä kokonaiskuvan luomisessa, rikostiedustelun voimavarojen kohdentamisessa sekä varhaisena indikaattorina vakavan talousrikollisuuden uhasta.

Elinkeinoelämän keskusliitto r.y. ja Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry katsoivat, että esityksen yritysvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi. Vaikutukset erityisesti teleyrityksiin ja muihin tiedonluovutusvelvollisiin toimijoihin tulisi arvioida perusteellisemmin huomioiden muun muassa viranomaispyyntöjen määrä, pyyntöjen toteuttamistapa, mahdolliset järjestelmä- ja prosessimuutokset, henkilötyö, varallaolo, tietoturva, käyttövarmuus sekä kustannukset ja niiden korvaaminen. Laissa tulisi varmistaa, että avustamisvelvollisille yrityksille osoitettavat pyynnöt ovat selkeitä ja yksiselitteisiä. Niistä tulee ilmetä, mitä yritykseltä voidaan edellyttää, millä menettelyllä, millä päätöksellä ja millä edellytyksillä. Kustannusten korvaamisesta avustamisvelvollisille yrityksille tulisi säätää selkeästi. FiComin mielestä avustamisvelvollisilla yrityksillä tulee olla oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista viranomaisen avustamisesta aiheutuvista kustannuksista mukaan lukien henkilötyön osalta. Elinkeinoelämän keskusliitto katsoi, että täyden korvauksen tulisi olla pääsääntö.

6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

[Tämä luku kirjoitetaan arviointineuvoston käsittelyn jälkeen.]

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa

34 h §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset.* Voimassa olevan pykälän *1 momentin* määritelmäsäännöksen mukaan valeostolla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi saada viranomaisen haltuun tai löytää rikokseen liittyvä esine tai omaisuus taikka saada haltuun tai löytää todiste rikosasiassa tai rikoksella saatu hyöty.

Valeoston määritelmää ehdotetaan muutettavaksi siten, että esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjouksen tai oston tavoitteena voi olla myös rikoksen estämiseksi tarvittavien tietojen saaminen. Kyse voi esimerkiksi olla siitä, että tuntemattomien kohdehenkilöiden tunnistamiseksi tai muiden merkityksellisten olosuhteiden tai seikkojen selvittämiseksi tehdään ostotarjous tai hankitaan rikoksen estämisen kannalta sinänsä vähämerkityksellinen esine tai omaisuus.

Pakkokeinolain 10 luvun 34 §:n 1 momentin valeoston määritelmässä on käytetty vastaavasti ilmaisua ”taikka jonka avulla voidaan muuten saada selvitystä rikosasiassa”. Pakkokeinolain uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä on todettu tällä tarkoittavan erityisesti tilanteista, joissa ostetaan palveluita, jolloin viranomaisen haltuun ei välttämättä saada konkreettista esinettä, ainetta tai omaisuutta.[23]

[23] HE 222/2010 vp, s. 344.

Ilmaisu ”esine, aine, omaisuus tai palvelu” voidaan tulkita laajasti kattaen erityyppisiä omaisuuseriä. Vakiintuneesti on esimerkiksi katsottu, että datan ostaminen sisältyy jo nykyiseen valeoston määritelmään, eikä tätä tulkintaa ole tarkoitus muuttaa. Muotoilu ei kuitenkaan mahdollista ihmisen ostamista esimerkiksi ihmiskaupparikollisuuden torjumiseksi.[24]

Poliisilain 5 luvun 35 §:ssä säädetään valeostosta ja sen edellytyksistä. Poliisilain pykälään ehdotetut muutokset vastaavat asiasisällöltään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 h §:ään ehdotettavia muutoksia.

34 j §. *Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäminen.* Voimassa olevan pykälän *2 momentin* mukaan yksiomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskeva päätös voidaan antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Ehdotettu päätöksen voimassaoloaikaa koskeva muutos vastaisi poliisilain 5 luvun 36 §:n 2 momenttiin ehdotettua muutosta.

Taktisena toimenpiteenä valeosto on soluttautumista edellyttävää peitetoimintaa lyhytkestoisempi ja pistemäisempi toimenpide. Käytännössä valeostojen tekeminen edellyttää kuitenkin huolellista suunnittelu- ja valmistautumistoimia, joiden tekeminen edellyttää kuitenkin huolellisia suunnittelu- ja valmistautumistoimia, joiden tekeminen tarkoituksenmukaista vasta, kun tiedonhankinnasta on päätetty. Valeostot saattavat myös kytkeytyä peitetoimintaoperaatioihin. Tämän seurauksena valeoston toteuttaminen ei useinkaan ole mahdollista voimassa olevassa laissa säädetyn kahden kuukauden puitteissa. Toimivaltuussääntelyn kokonaisuuden näkökulmasta ei voida pitää perusteltuna, että uusia päätöksiä joudutaan usein tekemään siitä syystä, että tiedonhankintaa ei ole ollut mahdollista toteuttaa ensimmäisen päätöksen voimassaoloaikana. Lähtökohtaisesti tiedonhankinnan edellyttämät toimet tulisivat olla tehtävissä päätöksen voimassaoloaikana ilman tarvetta uusille samaa asiaa koskeville päätöksille. Muutoksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole muuttaa valeoston luonnetta pistemäisenä ostotarjoukseen, neuvotteluihin ja kauppaan liittyvänä tiedonhankintakeinona.

Valeoston voimassaoloajan pidentäminen ei itsessään heikentäisi kohdehenkilöiden oikeusasemaa, koska salaisen tiedonhankintakeinon käyttö tulee lopettaa ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole. Valeoston osalta on lisäksi huomattava, että ennen valeoston toteuttamista siitä tulee tehdä erillinen päätös, minkä yhteydessä valeoston edellytykset tulee arvioitavaksi.

35 §. *Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen estämiseksi.* Pykälässä säädetään rajavartiomiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen estämiseksi. Poliisilain 5 luvun 39 §:ssä säädetään poliisimiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa. Ehdotetut muutokset vastaavat asiasisällöltään poliisilain 5 luvun 39 §:ään ehdotettavia muutoksia.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että kuuntelun ja katselun mahdollistavien laitteiden lisäksi voitaisiin turvaamistarkoituksessa käyttää myös seurannan mahdollistavaa teknistä laitetta. Ehdotetun momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi toteuttava rajavartiomies varustettaisiin seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen olisi perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

[24] HE 224/2010 vp, s. 127.

Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että kuuntelun ja katselun lisäksi myös seuranta saataisiin tallentaa. Ehdotetun momentin mukaan seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet oli hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvittaisi rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin säilyttää ja käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet olisi hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

36 c §. *Rajavartiomiehen turvaaminen tietolähdetoiminnassa rikoksen estämiseksi.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rajavartiomiehen turvaamisesta tietolähdetoiminnassa rikoksen estämiseksi.

Poliisilain 5 luvun 39 §:ssä säädetään poliisimiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa. Ehdotetut muutokset vastaavat asiasisällöltään poliisilain 5 luvun 39 §:ään ehdotettavia muutoksia. Poliisilain 5 luvun 39 §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännökset poliisimiehen turvaamisesta myös tietolähdetoiminnassa.

Pykälän *1 momentin* mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää, että tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustettaisiin seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen olisi perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi tilanteissa, joissa rajavartiomies selvittäisi, olisiko tietolähteeksi rekrytoitava henkilö henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva tietolähteeksi. Tällaisissa tilanteissa rekrytoitavan henkilön suhtautumisessa häntä lähestyvään rajavartiomieheen ei olisi varmuutta ja turvallisuusuhkatkin olisivat mahdollisia. Lisäksi säännös voisi tulla sovellettavaksi muun muassa käsiteltäessä tietolähteitä, joiden käsittelemiseen sisältyisi erityisiä, jopa rajavartiomiehen henkeen ja terveyteen kohdistuvia turvallisuusriskejä. Ehdotettu säännös koskisi kaikkia tietolähdetoiminnan lajeja mukaan lukien niin sanottua perusmuotoista tietolähdetoimintaa.

Pykälän *2 momentin* mukaan seuranta, kuuntelu ja katselu saataisiin tallentaa. Tallenteet olisi hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvittaisi rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin säilyttää ja käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet olisi hävitettävä, kun asia olisi lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

48 §. *Ylimääräisen tiedon käyttäminen.* Pykälän *4 momentin* mukaan ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömänä tukevana selvityksenä. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatua ylimääräistä tietoa saisi aina käyttää ehdotetussa 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi.

Tiedon käyttäminen uhkan torjumiseksi sallisi tiedon käytön 3 a luvun nojalla tehtävien rikostiedustelukeinoja koskevien vaatimusten ja päätösten perusteluissa, minkä lisäksi ylimääräisen tiedon käyttämisellä uhkan torjumiseksi viitattaisiin muun muassa näkyvään toimintaan tai lupahallinnon toimenpiteisiin sisältäen tiedon käytön lupapäätöksen perusteluissa sekä konkreettisiin uhkan torjumiseen käytettäviin vaikuttamiskeinoihin siltä osin kuin kyse ei ole toiminnan suuntaamisesta. Ylimääräisen tiedon käyttämisenä suuntaamistarkoituksessa pidettäisiin esimerkiksi uhkaa koskevaa analyysiä ja tilannekuvatyötä.

Lainvalvontaviranomaisten hallussa olevien tietojen hyödyntämistä yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavien rikollisuuden muodostamien uhkien torjunnassa ei ole perusteltua rajoittaa. Perusoikeuksien näkökulmasta ylimääräisen tiedon käyttäminen rikollisuuden

muodostamien uhkien torjumiseksi rinnastuu rikoksen estämiseen, vaikkakin kohdistuu konkreettisia ja yksilöityjä rikosepäilyjä varhaisempaan vaiheeseen.

Ehdotettu sääntely vastaisi poliisilain 5 lukuun ehdotettua 54 §:n sääntelyä.

48 a §. *Salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asettavista rajoituksista. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilain 5 lukuun ehdotetun 52 a §:n sääntelyä.

Pykälän mukaan, ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaatisi, salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö voisi päättää, että salaisella tiedonhankintakeinolla hankittuja tietoja voisi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se olisi tarpeen tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saisi rajoittaa.

Ehdotetun pykälän keskeisenä tarkoituksena on varmistaa, että käyttörajoituksen alaista salaisella tiedonhankintakeinolla hankittua tietoa käsitellään niin, ettei se paljastu yleisölle tai asianosaiselle. Asetetut käyttörajoitukset sitovan Rajavartiolaitoksen lisäksi myös muita tahoja, joille salaisilla tiedonhankintakeinoilla hankittua tietoa voidaan luovuttaa. Käyttörajoitukset asetettaisiin lähtökohtaisesti sen jälkeen, kun tieto olisi jo hankittu, jolloin arvioinnissa voitaisiin ottaa huomioon sekä tiedon lähde että sen luonne. Käyttörajoitus voitaisiin poistaa vastaavassa menettelyssä kuin se asetettaisiin.

Pykälä koskisi erityisesti tilanteita, joissa tietoa käytettäisiin tai se luovutettaisiin käytettäväksi sellaisissa olosuhteissa, jossa muukin käyttö kuin toiminnan suuntaaminen olisi mahdollista. Esitetyn pykälän perusteella tiedon käyttö voitaisiin tiedon vastaanottajaa velvoittavalla tavalla rajata toiminnan suuntaamiseen, jolloin tietoa voitaisiin hyödyntää niissä rajoissa kuin 48 b §:ssä säädetään. Myös toiselle viranomaiselle vaaran torjumiseksi luovutettavan tiedon käyttöä voitaisiin rajata esitetyn pykälän perusteella, jolloin vastaanottavan viranomaisen tulisi käyttää tietoa siten, että tiedustelutieto ei paljastu yleisölle tai asianosaiselle. Viimeksi mainituissa tilanteissa tulee luonnollisesti tehtäväksi kokonaisarviointi, jossa otetaan käytön rajoittamisen perusteiden lisäksi huomioon torjuttava vaara tai vahinko sekä olosuhteet muutoinkin.

Pykälän mukaan käyttörajoituksesta voitaisiin päättää, jos se on tarpeen pykälässä yksilöityjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Käyttörajoituksesta päättäisi salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö. Ehdotus rakentuisi nykyisten Rajavartiolaitoksen salaisen tiedonhankinnan johto- ja valvontarakenteiden varaan, mutta mahdollistaisi tarkemman päätöksentekotahon määrittämisen joko Rajavartiolaitoksen esikunnan ohjauksella tai hallintoyksikön sisäisesti.

Tarpeellisuudella viitataan velvollisuuteen perustella päätös käyttörajoitusten tavoitteiden kannalta. Käytön rajaaminen toiminnan suuntaamiseen olisi mahdollista tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Säännös tulisi sovellettavaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa tietolähdetoiminnan tai peitetoiminnan keinoin hankittu tieto on luonteeltaan sellainen, että sen ilmaiseminen asianosaisille voisi paljastaa tiedon lähteen. Näissä tilanteissa paljastumisesta aiheutuvat uhkat hengelle ja terveydelle ovat lähes itsestään selvyyksiä.

Poliisilain kokonaisuudistuksen perusteluissa on todettu hengen ja terveyden suojaamisen osalta käytännön osoittaneen, että tiedonhankinnan kohteet pyrkivät selvittämään tarkoin eri henkilöiden roolit ja todellisen henkilöllisyyden, kun esitutkintaviranomaisen heihin kohdistavat

toimenpiteet ovat paljastuneet. Tämä puolestaan mahdollistaa kostotoimenpiteet. Mikäli samassa asiassa on esimerkiksi käytetty tietolähdettä ja peitehenkilöä, riittää jo toisen henkilön paljastuminen saattamaan molemmat henkilöt ja heidän läheisensä hengen ja terveyden vaaraan.[25] Mahdollisuus velvoittavien käyttörajoitusten asettamiseen tukee työnantajan työsuojeluvelvoitteiden toteutumista samoin kuin esitutkintaviranomaisiin kohdistuvia tietolähteiden suojaamiseen liittyvien velvoitteiden toteutumista.

Vastaavalla tavalla kuin poliisin hallinnosta annetun lain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä on todettu, että myös Rajavartiolaitoksen valeosto- ja peitetoiminnan laajempi paljastuminen voi aiheuttaa konkreettisen ja pitkään jatkuvan vaaran paitsi yksilölle myös yleisemmin viranomaisten vakavimman rikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntakyvylle sekä kansallisesti että kansainvälisessä yhteistyössä. Ehdotetun pykälän perusteella olisi mahdollista rajata tiedon käyttöä taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseksi, vaikka tietojen paljastumiseen ei liittyisikään hengen ja terveyden vaaraa. Tällä viitattaisiin tilanteisiin, joissa salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevan tiedon paljastuminen vaikuttaisi merkittävällä tavalla mahdollisuuksiin käyttää kyseistä tiedonhankintakeinoa tai taktista toimintamallia jatkossa. Tämä heikentäisi mahdollisuuksia torjua vakavinta ja järjestäytynyttä rikollisuutta. Tarve taktisten ja teknisten menetelmien salassa pitämiseen on otettu huomioon myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa, jonka 24 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla salassa pidettäviä ovat muun muassa polisiin taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevia tietoja sisältävät asiakirjat, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä.

Yleisten taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseen liittyvien intressien lisäksi juridisesti sitovia käyttörajoituksia olisi mahdollista asettaa myös yksittäisien käynnissä olevan rikostorjuntaoperaation tai muun tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Tällä viitataan erityisesti tilanteisiin, joissa rikostorjuntaoperaatioon liittyy pienempiä osakokonaisuuksia, jotka etenevät niin sanotun näkyvän esitutkinnan vaiheeseen rikostorjuntaoperaation ollessa edelleen käynnissä. Käyttörajoituksia voitaisiin asettaa myös muiden turvallisuusviranomaisten tiedonhankintaoperaatioiden suojaamiseksi ja säännöksessä mainittujen tiedonhankintaoperaatioiden tiedonhankinta voi perustua myös muuhun sääntelyyn kuin lain 3 lukuun.

Pykälän viimeisen lauseen mukaan syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saisi rajoittaa pykälässä sanotuin tavoin. Tältä osin viitataan ehdotetun 57 p §:n 2 momentin perusteluihin. Arvion siitä, onko jokin tieto syyttömyyttä tukeva, tekisi salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö. Mikäli esimerkiksi rikosaisan tutkinnanjohtaja arvioisi, että jokin hänelle luovutettu käyttörajoitusten alainen tieto onkin tosiasiassa syyttömyyttä tukeva, tulisi hänen saattaa tämä näkemys käyttörajoituksesta päättäneen hallintoyksikön tietoon, jotta tämä voisi arvioida käyttörajoituksen perusteet uudelleen. Viime kädessä käyttörajoituksesta päättäisi joka tapauksessa salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö.

Ehdotetun pykälän mukaista harkinnanvaraista käyttörajoitusta ei voitaisi kuitenkaan asettaa, jos se olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Yleisen edun liittyessä rikosvastuun toteuttamiseen harkintakriteereinä voisivat olla esimerkiksi odotettavissa oleva seuraamus, odotettavissa olevat menettämisseuraamukset, rikoksella saatu hyöty, mahdollisuus erityisen vaarallisten tekovälineiden haltuunottoon ja asianomistajan intressit.[26] Yleinen etu voisi liittyä esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen. Käyttörajoitusten asettaminen olisi kuitenkin sallittua, ellei harkinnassa huomioon otettava yleinen etu olisi erittäin tärkeä. Käyttörajoitusten asettamiseen

[25] HE 224/2010 vp, s. 60.
[26] HE 28/2013 vp, s. 21.

kohdistuville rajoituksille asetettaisiin siis varsin korkea kynnys, mitä voidaan pitää perusteltuna, kun kyse ei olisi esimerkiksi päätöksestä olla toimittamatta esitutkintaa tai rajoittaa sitä, vaan ainoastaan siitä, mitä tietoja voidaan hyödyntää rikosilmoituksen kirjaamisessa tai esitutkinnan aloittamispäätöstä tehtäessä. Luovutettava tieto olisi edelleen hyödynnettävissä eri tavoin rikoksen selvittämisen suuntaamisessa.

48 b §. *Salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytön rajoituksista toiminnan suuntaamisessa.

Pykälän mukaan salaisella tiedonhankintakeinolla hankittuja tietoja, jotka olisi määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saisi käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

Tietojen käytön rajaaminen toiminnan suuntaamiseen voi perustua lain säännökseen tai ehdotetun 48 a §:n perusteella asetettuun harkinnanvaraiseen käyttörajoitukseen. Tietojen köyttäminen toiminnan suuntaamiseen on tyypillistä tiedustelutoiminnalle ja myös rikostiedustelutoiminnalle, joka ei tähtää ensisijaisesti rikosvastuun toteuttamiseen, vaan ennemminkin rikollisuutta ja sen muodostamia uhkia koskevan tiedon ja ymmärryksen lisäämiseen ja sen myötä mahdollisuuteen torjua uhkia ja estää rikoksia ennalta. Tiedon käyttäminen toiminnan suuntaamiseen on laajalti käytetty tapa tietojen hyödyntämiseen.

Toiminnan suuntaamisesta säädettiin turvallisuusviranomaisten toimivaltasääntelyssä ensimmäisen kerran poliisi- ja pakkokeinolakien kokonaisuudistuksen yhteydessä. Toiminnan suuntaamista ei ole tarkemmin määritetty laissa, mutta mainittujen lakien esitöiden mukaan poliisin toiminnan suuntaamisella tarkoitetaan tiedon välillistä hyödyntämistä niin, että tietoa ei käytetä näyttönä taikka pakkokeinon tai tiedonhankintakeinon käytön perusteena. Poliisin toiminnan suuntaaminen voi liittyä esimerkiksi rikoksen estämiseen, paljastamiseen, analyysitoimintaan, esitutkinnan aloittamiskynnyksen selvittämiseen tai esitutkinnan suuntaamiseen. Esitutkinnan suuntaamista on myös esimerkiksi tutkintalinjan valinta.[27] Lainvalvontaviranomaisen toiminnan suuntaamista on kuvattu vastaavilla esimerkeillä myös tullin rikostorjuntalain uudistuksen yhteydessä[28] sekä rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain uudistuksen yhteydessä[29]. Esimerkkeihin on viitattu myös Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevan lakiuudistuksen esitöissä.[30]

Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevan lakiuudistuksen hallituksen esityksessä on esimerkkeinä toiminnan suuntaamisesta mainittu se, että rikostorjuntaviranomaisella jo käynnissä olevassa tutkinnassa voitaisiin useista eri tutkintalinjoista priorisoida vaihtoehtoa, johon tiedustelumenetelmän käytön avulla saatu ja luovutettu tieto antaisi aiheen kohdistaa tutkintaresursseja. Toiminnan suuntaamista olisi myös se, että poliisi tai muu säännöksessä tarkoitettu rikostorjuntaviranomainen voisi tiedon avulla suunnata operatiivisen toimintansa painopistettä ja mahdollisesti estää uuden rikoksen tai rikollisuuden ilmiön kärjistymistä. Samalla tieto voisi täydentää poliisin tai muun toimivaltaisen viranomaisen rikollisuuden tilannekuvaa ja sitä voitaisiin hyödyntää operatiivisessa ja strategisessa rikosanalyysissä esimerkiksi erilaisten rikollisuusilmiöiden muodostaman uhkan kartoittamiseksi. Suuntaaminen liittyisi yleensä rikosten estämiseen,

[27] HE 222/2010 vp, s. 357–358 ja HE 224/2010 vp, s. 134.
[28] HE 174/2014 vp, s. 72.
[29] HE 41/2017 vp, s. 55–56.
[30] HE 82/2023 vp, s. 160.

paljastamiseen ja selvittämiseen tähtäävään poliisin toimintaan, mutta tiedon luovuttaminen esitutkintaviranomaisen toiminnan suuntaamiseksi voisi tapahtua myös muiden poliisilain 1 luvun 1 §:ssä säädettyjen tehtävien kuten oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamisen tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen suuntaamiseksi. Mainitun hallituksen esityksen perusteella rikosta koskevan tiedon luovuttaminen Rajavartiolaitokselle voisi vastaavalla tavalla tapahtua, paitsi rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvitettäväksi harjoitettavan toiminnan suuntaamiseksi, myös rajavartiolain 3 §:n 1 momentissa Rajavartiolaitoksen tehtäväksi säädetyn rajaturvallisuuden ylläpitämisen suuntaamiseksi. Koska luovutettu tieto olisi ennen kaikkea toimintaa suuntaavaa ja tilannekuvaa rikastavaa, ei sitä saisi käyttää henkilön rikosvastuuseen saattamiseksi.[31]

Pykälällä pyritään osaltaan varmistamaan, että keskeisimmät tiedon käyttöön liittyvät käyttörajoitukset perustuvat lakiin.[32] Kuten edellä olevasta esityökatsauksesta ilmenee, tilanteet, joissa tietoja käytetään toiminnan suuntaamiseksi, ovat hyvin moninaisia kattaen poliisin toiminnan osalta lähtökohtaisesti kaikki poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaiset poliisin tehtäväalueet. Toisaalta uusia käyttötilanteita ja käyttömahdollisuuksia ilmenee toimintaympäristön muuttuessa ja poliisitoiminnan kehittyessä. Ehdotetussa pykälässä toiminnan suuntaaminen onkin määritelty käänteisesti kuvaamalla ne käyttötavat, jotka eivät ole sallittuja, kun tieto on rajattu käytettäväksi toiminnan suuntaamiseksi. Tällaista avoimempaa sääntelytapaa voidaan pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon, että voimassa olevassa poliisin ja muiden turvallisuusviranomaisten toimivaltasääntelyssä tietojen käyttämiseen toiminnan suuntaamiseen on suhtauduttu varsin sallivasti. Hallintovaliokunta on jo mietinnössään todennut poliisin henkilötiedustelukeinoihin (peitetoiminta, valeosto, tietolähdetoiminta) viitaten, että syytetyn oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei vaarannu silloin, kun peitetoiminnalla ja valeostolla saatuja tietoja ei ole käytetty syyteharkinnan perustana eikä oikeudenkäynnissä, vaan ne ovat ainoastaan auttaneet poliisin toiminnan suuntaamisessa.[33] Tietojen käyttämistä poliisin toiminnan suuntaamiseen koskevat säännökset ovat olleet myös perustuslakivaliokunnan käsittelyssä osana ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa sääntelyä.[34]

Pykälän mukaan toiminnan suuntaamista ei olisi tiedon käyttäminen tutkinnan aloittamiseksi, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Nämä käyttötilanteet ovat jännitteisessä suhteessa 48 a §:ssä mainittujen käyttörajoitusten perusteiden kanssa erityisesti asianosaisjulkisuuden johdosta, joka puolestaan konkretisoi erityisesti perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Kielto käyttää suuntaamiseen tarkoitettua tietoa tutkinnan aloittamiseksi perustuu erityisesti esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä turvattuun asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkintaan johtaneista seikoista. Toiminnan suuntaamiseksi luovutetun tiedon perusteella ei voida tehdä esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä ilmoituksen kirjaamista, joten myöskään esitutkintalain 4 luvun 15 § ei voi tulla sovellettavaksi. Käsitteellisesti kielletyt käyttötavat soveltuvat muuhunkin viranomaistoimintaan kuin esitutkintaviranomaisten toimintaan. Vaikka luovutettua tietoa ei voitaisi käyttää hallintoviranomaisen lupapäätöksen perusteena, tietoa voitaisiin käyttää esimerkiksi hallintoviranomaisen valvontatoiminnan suuntaamiseksi.

Velvoittavan sääntelyn toteutuminen edellyttää, että käyttörajoitukset seuraavat luovutettavaa tietoa esimerkiksi eri tallennusalustoilla siten, että tietoa luovutuksen jälkeen käsittelevät tahot ovat tietoisia käyttörajoituksista. Tämä on olennaisen tärkeää asianosaisen oikeuksien, tiedon

[31] HE 29/2025 vp, s. 26 ja 35–36.
[32] Ks. EOAK/592/2022, s. 10.
[33] HaVM 17/2000 vp, s. 9–10.
[34] PeVL 35/2018 vp, s. 21–22 ja PeVL 32/2013 vp, s. 6.

lähteiden, teknisten ja taktisten menetelmien sekä säädettyjen operatiivisten intressien suojaamisen ja turvaamisen kannalta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tiedon käyttäjän tai vastaanottajan tulee huolehtia siitä, että toiminnan suuntaamiseksi käytettävää tietoa ei kirjata esimerkiksi esitutkintapöytäkirjaan tai muuhunkaan yleisön tai asianosaisen tietoon tulevaan aineistoon.

Tietojen käytön rajaamisella toiminnan suuntaamiseen pyritään erityisesti varmistamaan, että tietoa käytetään ja käsitellään niin, ettei se paljastu yleisölle tai asianosaiselle. Tästä syystä toiminnan suuntaamiseksi luovutettua tietoa ei tule taktisestikaan käyttää niin, että salaisella tiedonhankintakeinolla saatu tiedustelutieto tai sen lähde paljastuisi, ellei tilanne sitä esimerkiksi akuutin vaaran takia edellytä. Mikäli esitutkintaviranomainen on esimerkiksi saanut toimintansa suuntaamiseksi tarkkaa tietoa huumausaineiden kätkön sijainnista, huumausaineiden etsintää ei tule toteuttaa siten, että ulkopuolinen havainnoitsija ymmärtää viranomaisella olleen tarkka ennakkotieto huumausaineen sijaintipaikasta. Tarvittaessa tiedon ja sen lähteen salassa pysymistä yleisöltä tai asianosaisilta tulee pyrkiä edistämään myös esimerkiksi hakemalla tuomioistuimelta lupaa olla ilmoittamatta salaisesta tiedonhankintakeinosta tai salaisesta pakkokeinosta taikka hakemalla oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:n mukaista salassapitomääräystä.

Tiedon käytön rajaaminen voi tukea myös tiedustelutiedoissa esiintyvien henkilöiden perusoikeuksien toteutumista. Vaikka tiedon lähteen ja tiedon luotettavuutta arvioidaan jatkuvasti osana tiedonhankintaa, liittyy erityisesti tietolähdetoimintaan epävarmuustekijöitä, joiden aiheuttamia haittavaikutuksia voitaisiin torjua ehdotettua säännöstä soveltamalla.

3 a luku **Rikostiedustelu vakavan rikollisuuden torjumiseksi**

57 a §. *Soveltamisala*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tämän luvun eli Rikostiedustelu vakavan rikollisuuden torjumiseksi -luvun säännösten soveltamisalasta.

Pykälän mukaan tässä luvussa säädettäisiin Rajavartiolaitoksen tiedonhankinnasta sellaisesta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan kuuluvasta vakavasta rikollisuudesta, joka vakavasti uhkaisi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta sekä sellaisen tiedon hyödyntämisestä uhkan torjumiseksi.

Ehdotetun luvun sääntelyllä mahdollistettaisiin Rajavartiolaitoksen tehokas tiedonhankinta vakavan rikollisuuden uhkista. Ilmaisua ”yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavat rikokset” käytetään perustuslain (731/1999) luottamuksellisen viestin suojaa koskevassa 10 §:n 4 momentissa. Ilmaisun piiriin kuuluvien rikosten ala on kehittynyt perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi huumausainerikokset, törkeät väkivaltarikokset, maan- ja valtiopetosrikokset sekä yleisvaarallisten rikosten törkeät tekomuodot, törkeä laittoman maahantulon järjestäminen, törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen, ihmiskauppa ja paritus. Myös sotarikosten ja rikosten ihmisyyttä vastaan sekä vahingonteon, datavahingonteon, petosrikosten ja ympäristön turmelemisen törkeiden tekomuotojen on katsottu olevan tällaisia rikoksia. Myös liike- ja ammattitoimintaa liittyvien taloudellisiin intresseihin kohdistuvien törkeiden rikosten tutkimiseksi on katsottu olevan mahdollista säätää rajoituksia luottamuksellisen viestin salaisuuteen. On huomattava, etteivät kaikki perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavat rikokset kuuluisi ehdotetun Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun soveltamisalaan.

Ehdotetussa säännöksessä säädettäisiin sekä Rajavartiolaitoksen *tiedonhankinnasta* yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta rikollisuudesta sekä sellaisen *tiedon*

hyödyntämisestä joko hyödyntämällä tietoa itse tai jakamalla tietoa muille uhkan torjumisen kannalta toimivaltaisille viranomaisille. Ehdotettu soveltumisalapykälä kattaisikin tiedonhankinnan sekä tiedon hyödyntämisen ja jakamisen muille toimivaltaisille viranomaisille.

Rajavartiolaitoksen tehtävistä säädetään rajavartiolain (578/2005) 3 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen tehtävänä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Rajavartiolaitos toimii rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Rajavartiolaitos vastaa yhteistyöstä Euroopan raja- ja meriviraston kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. Pykälän 2 momentin mukaan Rajavartiolaitos suorittaa erikseen säädettyjä valvontatehtäviä sekä toimenpiteitä rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Pykälän 3 momentin mukaan Rajavartiolaitos suorittaa poliisi- ja tullitehtäviä, etsintä-, pelastus- ja ensihoitotehtäviä sekä osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen. Rajavartiolaitoksen tehtävistä meripelastustoimen alalla säädetään meripelastuslaissa.

Poliisin rikostiedustelun soveltamisalasta säädettäisiin poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 1 §:ssä. Poliisilakiin ehdotetun soveltamisalapykälän mukaan tässä luvussa säädettäisiin keskusrikospoliisin tiedonhankinnasta sellaisesta vakavasta rikollisuudesta, joka vakavasti uhkaisi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta sekä sellaisen tiedon hyödyntämisestä uhkan torjumiseksi. Ehdotettu rajavartiolaitoksen rikostiedustelun soveltamisalapykälä vastaisi poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun soveltamisalaa soveltuvin osin. Rajavartiolaitoksen tiedonhankinta vakavan rikollisuuden torjumiseksi kuitenkin edellyttäisi, että yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavan rikollisuuden estämisen, paljastamisen ja selvittämisen tulisi kuulua Rajavartiolaitoksen toimivaltaan. Ehdotetulla rajauksella korostettaisiin sitä, että Rajavartiolaitoksen tiedonhankinnan vakavasta rikollisuudesta tulisi kytkeytyä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin. Rajavartiolaitoksen rikostiedustelu tukisi poliisin rikostiedustelua, koska Rajavartiolaitoksen ja poliisin rikostiedustelun soveltamisala poikkeaisivat toisistaan.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 2 §:n määritelmäsäännöksen 1 kohdan mukaan *rikostorjunnalla* tarkoitetaan rikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä. Pykälän 2 kohdan mukaan *rikoksen estämisellä* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Pykälän 3 kohdan mukaan *rikoksen paljastamisella* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko rikoksen esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta saatujen tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Pykälän 4 kohdan mukaan *rikoksen selvittämisellä* tarkoitetaan rikoksen esitutkintaa.

Ehdotetussa soveltamisalapykälässä käytettävällä ilmaisulla ”Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan kuuluva vakava rikollisuus” tarkoitettaisiin sitä, että rikollisuuden muodostavien rikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen tulisi kuulua Rajavartiolaitoksen tehtäväksi. Uhkaperusteisessa rikostiedustelussa tiedonhankinta ja analyysi suunnataan tunnistettujen rikollisuuden muodostamien uhkien havaitsemiseen ja torjuntaan. Lain 4 §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvista rikoksista. Rajavartiolaitoksen tiedonhankintaa vakavasta rikollisuudesta ei kuitenkaan olisi tarkoituksenmukaista rajata viittaamalla tähän pykälään, koska tiedonhankinnan tarkoituksena olisi luoda edellytyksiä rikollisuuden estämiselle ja se kohdistuisikin rikollisuuteen laajemmin ilmiönä eikä yksittäiseen rikokseen. Soveltamisalapykälässä tarkoitettu vakava rikollisuus voisi ilmetä konkretisoituessaan esimerkiksi rikoslain 17 luvun 8 a §:ssä rangaistavaksi säädettynä törkeänä laittoman maahantulon järjestämisenä

tai rikoslain 25 luvun 3 a §:ssä kriminalisoituna törkeänä ihmiskauppana. Rikostiedustelun kohteista säädettäisiin ehdotetussa pykälässä.

Ehdotetun luvun soveltamisalaa koskevalla säännöksellä ei olisi tarkoitus rajoittaa tässä laissa tai muulla lainsäädännössä säädettyjen rikostorjuntatoimivaltuuksien käyttöä vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Ehdotetut rikostiedustelua koskevat toimivaltuudet vahvistaisivat Rajavartiolaitoksen kykyä estää rikoksia. Rikostiedustelun ohessa syntyvään yleisen tason tietoon vakavan rikollisuuden ilmiöistä olisi hyödynnettävissä rikostorjunnan suunnittelussa ja toiminnan kohdentamisessa.

57 b §. *Rikostiedustelukeinot*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen käytettävissä olevista rikostiedustelukeinoista. Ehdotettu pykälä vastaisi soveltuvin osin poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 2 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan tässä luvussa tarkoitettuja rikostiedustelukeinoja olisivat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, tekninen seuranta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta, yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto, valvottu läpilasku sekä ohjattu tietolähdetoiminta. Poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 2 §:n 1 momentin mukaan tässä luvussa tarkoitettu rikostiedustelukeinoja ovat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, tekninen seuranta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, peitetoiminta, valeosto, valvottu läpilasku sekä ohjattu tietolähdetoiminta. Rajavartiolaitokselle ja poliisille ehdotetut rikostiedustelukeinot vastaisivat toisiaan sillä erotuksella, että Rajavartiolaitokselle ehdotettaisiin rikostiedustelukeinoiksi yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa peitetoiminnan sijasta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa valeoston sijasta.

Rajavartiolaitokselle ehdotetut rikostiedustelukeinot vastaisivat tämän lain 3 luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja. Rikostiedustelukeinojen määritelmät vastaisivatkin soveltuvin osin lain 3 luvussa säädettyjen salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmiä. On kuitenkin huomattava, että rikostiedustelukeinojen käytön edellytykset poikkeaisivat salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytyksistä ja rikostiedustelukeinojen käytön edellytyksistä säädettäisiin jäljempänä tässä luvussa.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 21 §:n 2 momentin mukaan *suunnitelmallinen tarkkailulla* tarkoitetaan muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen. Lain 23§:n 1 momentin mukaan *peitellyllä tiedonhankinnalla* tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa rajavartiomiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Lain 27 §:n 1 momentin mukaan *teknisellä katselulla* tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön taikka tilan tai muun paikan tarkkailua tai tallentamista kameralla tai muulla sellaisella paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla. Lain 29 §:n 1 momentin mukaan *teknisellä seurannalla* tarkoitetaan esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seurantaan siihen erikseen sijoitettavalla tai siinä jo olevalla radiolähettimellä tai muulla sellaisella teknisellä laitteella taikka menetelmällä tai ohjelmistolla. *Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta* säädetään lain 33 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi hankkia teknisellä laitteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 a §:ssä säädetään *yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta* ja sen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan

peitetoiminnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai tämän toimintaan kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja. Poliisilain 5 luvun 28 §:ssä säädetään peitetoiminnasta ja sen edellytyksistä. Lain 34 h §:ssä säädetään *yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta* ja sen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan valeostolla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi saada viranomaisen haltuun tai löytää rikokseen liittyvä esine tai omaisuus taikka saada haltuun tai löytää todiste rikosasiassa tai rikoksella saatu hyöty. Poliisilain 5 luvun 35 §:ssä säädetään valeostosta ja sen edellytyksistä.

1. päivänä syyskuuta vuonna 2025 voimaan tulleella rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muutoksella lakiin lisättiin säännökset yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta. Lain hallituksen esityksessä todetaan, että suuri osa Rajavartiolaitoksen estämis- ja tutkintavastuulla olevista rikosasioista on tietoverkkoavusteisia, mikä tarkoittaa sitä, että ainakin osa rikoksen valmistelusta ja toteutuksesta tapahtuu tietoverkoissa tai niiden avustuksella. Esityksessä ei ehdotettu Rajavartiolaitokselle kuin yksinomaan tietoverkossa tehtävien peitetoiminnan ja valeoston toimivaltuuksia, koska tarkoituksena oli nimenomaan vastata toimintaympäristön muutokseen tehostamalla tietoverkkoja hyväksikäyttävän rikollisuuden torjuntaa.[35] Tämän vuoksi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelukeinoiksi ehdotetaan yksinomaan tietoverkossa tehtäviä peitetoimintaa ja valeostoa.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 37 §:ssä säädetään *valvotusta läpilaskusta* ja sen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen tai muuhun toimitukseen tai siirtää tällaista puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaan rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamiseksi taikka tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden estämiseksi (*valvottu läpilasku*). Tietolähdetoiminnasta ja *tietolähteen ohjatun käytön* edellytyksistä säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 36 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, Rajavartiolaitokselle laissa tutkittavaksi säädettyjen rikosten estämiseen ja selvittämiseen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista rajavartio- ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*). Pykälän 2 momentin Rajavartiolaitos saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*).

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteista ehdotetaan säädettäväksi jäljempänä. Rikostiedustelun tilanteet ja kohteet olisivat hyvin erityyppisiä. Tämän vuoksi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelukeinovalikoiman tulisi olla mahdollisimman kattava, jotta uhkan torjumiseksi välttämätöntä tietoa olisi mahdollista hankkia ja käynnistää tiedon perusteella tarvittavat vaikuttamistoimenpiteet uhkan torjumiseksi.

Rikostorjunnassa käytetään tiedonhankintakeinoja tyypillisesti samanaikaisesti pyrkimyksenä optimoida mahdollisuudet saada tiedonhankinnan tavoitteiden kannalta merkityksellistä tietoa. Esimerkiksi teknistä seurantaa voidaan käyttää tarkkailutoiminnan tukemiseen. Sen lisäksi, että eri tiedonhankintakeinojen taktisesti järkevä samanaikainen käyttö on tiedonhankinnan

[35] HE 15/2025 vp, s. 24–25.

tavoitteiden ja resurssien käytön kannalta tehokasta, vähentää se tyypillisesti myös kohdehenkilöihin kohdistuvien toimivaltuuksien kokonaismäärää ja -kestoa.

Pykälän *2 momentin* mukaan tässä luvussa säädettäisiin siitä, millä edellytyksillä 1 momentissa tarkoitettuja rikostiedustelukeinoja käytettäisiin rikostiedustelussa. Rikostiedustelukeinojen määritelmäsäännökset olisivat lain salaista tiedonhankintaa koskevassa luvussa, mutta niiden käyttöedellytyksistä ja niitä koskevasta päätöksenteosta säädettäisiin tässä luvussa salaisia tiedonhankintakeinoja poikkeavalla tavalla.

Rikostiedustelukeinoja käytettäisiin tiedon hankkimiseksi toiminnasta, joka ei välittömästi ja kokonaisuudessaan liittyisi yksilöityyn ja konkreettiseen rikosepäilyyn. Mikäli jonkin tässä luvussa tarkoitetun toimivaltuuden 3 luvun mukaisessa määritelmäsäännöksessä ilmenisi rikoselementti, niin sitä ei sovellettaisi tämä luvun rikostiedustelukeinoja käytettäessä, koska rikostiedustelukeinolla hankitaan lähtökohtaisesti varhaisemman vaiheen tietoa vakavan rikollisuuden uhkaan kytkeytyvästä toiminnasta. Rikoselementillä tarkoitetaan esimerkiksi 3 luvun eräissä määritelmäsäännöksessä olevia viittauksia tekeillä olevaan rikokseen. Lisäksi ”millä edellytyksillä” viitattaisiin myös toimivaltuuden käytön kohdistamiseen. Kuten edellä on todettu, suunnitelmallista tarkkailua koskevan määritelmäsäännöksen mukaan tarkkailua voidaan kohdistaa henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen. Uhkaperusteisessa rikostiedustelussa suunnitelmallinen tarkkailu voitaisiin kohdentaa henkilöön tai henkilöryhmään 57 e §:ssä ehdotetun mukaisesti.

57 c §. *Rikostiedustelun kohteet*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteista, joista voitaisiin hankkia tietoa 57 b §:ssä ehdotettuja rikostiedustelukeinoja käyttäen. Poliisin rikostiedustelun kohteista säädettäisiin poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 3 §:ssä.

Pykälässä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteeksi sekä yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä *järjestäytynyt rikollisuus* että yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä *muu vakava rikollisuus*. Sekä yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavan järjestäytyneen rikollisuuden että muun vakavan rikollisuuden tulisi liittyä laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan. Pykälässä oleva rikostiedustelun kohdeluettelo olisi tyhjentävä. Poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisin rikostiedustelun kohteena olisi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava järjestäytynyt rikollisuus.

Ehdotetussa sääntelyssä *uhkalla* tarkoitetaan vakavasta rikollisuudesta seuraavaa haitallista tapahtumaa tai kehityskulkua, joka ei kuitenkaan välttämättä aiheuta välitöntä vaaraa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuudelle. Uhkan käsite viittaa välitöntä vaaraa epävarmempaan kehityskulkuun ja ajallisesti etäisempään haitalliseen tapahtumaan. Edellytys *”vakavasti uhkaava”* rajaa uhkaperusteisen rikostiedustelun soveltamisalan uhkiin, joihin liittyvät vahingolliset kehityskulut olisivat rikoksiksi konkretisoituessaan seurauksiltaan poikkeuksellisen vakavia ja joiden torjumiseksi on välttämätöntä irtaantua rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun sääntelyssä olevasta konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn edellytyksestä. Käsitteitä ”uhka” ja ”vakavasti uhkaava” käsitellään myös luvussa 12.2.2.

Rikoslain (39/1889) 6 luvun 5 §:ssä säädetään rangaistuksen koventamisperusteita. Pykälän 1 momentin mukaan rangaistuksen koventamisperusteita ovat muun muassa (2) rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja (6) rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa. Pykälän 2 momentin mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä

yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Pykälän 3 momentin mukaan rikollisjoukolla tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksessa (SopS 20/2024, jäljempänä *Palermon sopimus*) 2 artiklassa a alakohdan mukaan järjestäytynyt rikollisryhmä tarkoittaa sellaista kolmen tai useamman henkilön muodostaa rakenteeltaan jäsentynyttä ryhmää, joka on ollut olemassa jonkin aikaa ja jonka tarkoituksena on tehdä yksi tai useampi vakava rikos tai tämän yleissopimuksen mukaisesti rangaistavaksi säädetty tekovälittömän tai välillisen taloudellisen tai muun aineellisen hyödyn saamiseksi.

Ehdotetussa säännöksessä käytetty käsite ”järjestäytynyt rikollisuus” tulee ymmärtää laajemmin kuin rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa määritelty järjestäytynyt rikollisryhmä ja Palermon sopimuksen 2 artiklassa määritelty järjestäytynyt rikollisuus. Rikoslain ja Palermon sopimuksen järjestäytyneen rikollisuuden määritelmät edellyttävät pysyvää rakennetta, jatkuvuutta ja yhteistuumaisuutta. Rikoslain ja Palermon sopimuksen järjestäytyneen rikollisuuden määritelmät eivät ota huomioon järjestäytyneen rikollisuuden muotojen ja tekotapojen moninaisuutta eikä rikollisen toiminnan hajauttamista. Euroopan unionin vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden uhka-arviossa vakavimpina järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvinä uhkakuvina on mainittu muun muassa ihmisten salakuljetus ja laiton maahanmuutto uusine tekotapoineen, joissa hyödynnetään uusia teknologioita.[36]

Ehdotetun pykälän ilmaisun ”järjestäytynyt rikollisuus” olisi tarkoitettu kattavan myös rikollisverkostot, jotta epävarmuus henkilöiden rooleista ja rikollisen toiminnan rakenteista ei muodostuisi esteeksi yksilön ja yhteiskunnan turvallisuuteen kohdistuvien uhkien torjumiseksi välttämättömien tietojen hankkimisessa. Rikollisverkostolla järjestäytyneen rikollisuuden osana tarkoitettaisiin tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vakavasti vaarantamaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Järjestäytyneen rikollisuuden määritelmä kattaisi myös sellaiset yhteenliittymät, jotka eivät ole rakenteeltaan järjestäytyneitä eivätkä varsinaisesti toimi yhteistuumin rikosten tekemiseksi. Rikollisverkostoille on ominaista, että yhteenliittymän puitteissa tapahtuva rikollinen toiminta katsotaan rikollisverkoston hyväksymäksi, se tapahtuu verkoston puolesta, hyväksi tai nimissä ja on verkoston toimintakokonaisuuden mukainen. Rikollisverkostolta ei edellytettäisi, että yhteenliittymän jäsenillä olisi tietyt tehtävät taikka verkostolla olisi johtaja tai käskyvaltasuhteita.

Poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 3 §:n 1 momentin mukaan rikostiedustelun kohteena olisi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava järjestäytynyt rikollisuus. Erotuksena poliisin rikostiedustelun kohteeksi ehdotetusta yksikön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta järjestäytyneestä rikollisuudesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteeksi ehdotetulta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavalta järjestäytyneeltä rikollisuudelta edellytettäisiin lisäksi, että se liittyisi laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan.

---

[36] SOCTA 2025 s. 36–37. SOCTA perustuu tuhansista Europolin vuosittain tukemista tutkinnoista kerättyyn tietoon sekä lainvalvonta-asiantuntijoiden, muiden EU:n virastojen ja kansainvälisten järjestöjen, yksityisen sektorin, Europolin asiantuntijaryhmien ja akateemisen neuvoa-antavan ryhmän näkemyksiin (SOCTA 2025 s. 6).

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvista rikoksista säädetään tämän lain 4 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää muun muassa (2) rikoslain 17 luvun 8 §:ssä tarkoitettu laittoman maahantulon järjestäminen ja 8 a §:ssä tarkoitettu törkeä laittoman maahantulon järjestäminen sekä (3) laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä rikoslain 25 luvussa tarkoitettu vapauteen kohdistuva rikos. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää (4) rajavalvonnan, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaitokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä rikoslain 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa ja 3 a §:ssä tarkoitettu törkeä ihmiskauppa.

Laittoman maahantulon järjestämistä tapahtuu Suomeen ja Suomen kautta kaikilla rajaosuuksilla ja eri kuljetusvälineillä. Keskeisimpinä reitteinä Suomeen käytetään lento- ja laivaliikennettä. Myös maantieyhteydet Pohjois-Suomen kautta ovat suosittuja reittejä alhaisten kustannusten ja matalan kiinnijäämisriskin näkökulmasta. Suomen itärajan rajanylityspaikkojen kautta kulkevan liikenteen uudelleen alkaminen loisi järjestäytyneelle rikollisuudelle myös mahdollisuuden laittoman maahantulon järjestämiseen ja muuhun siihen liittyvään rikollisuuteen tätäkin reittiä hyödyntäen.

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan painopisteenä on vakava ja järjestäytynyt rajat ylittävä rikollisuus, erityisesti laittoman maahantulon järjestämiseen sekä ihmiskauppaan ja ihmissalakuljetukseen liittyvät rikokset. Rajavartiolaitoksella on mainittujen rikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen vaadittava ammattitaito ja osaaminen. Suurin osa Suomessa tutkittavista laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvistä rikoksista onkin Rajavartiolaitoksen selvittämisvastuulla. Tämän vuoksi Rajavartiolaitos olisi myös uhkaperusteisen rikostiedustelun osalta se viranomainen, jolla olisi parhaat edellytykset suorittaa uhkaperusteista tiedonhankintaa tehtäväalueellaan laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvästä järjestäytyneestä rikollisuudesta.

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteena olisi lisäksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä muu vakava rikollisuus. Rikostiedustelun kohteena voisi siten olla myös muu vakava rikollisuus, joka ei olisi järjestäytynyttä.

Laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvä yksilön turvallisuutta vaarantava muu vakava rikollisuus kuin järjestäytynyt rikollisuus voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tapauksissa, jossa ihmissalakuljetuksen tekotapa olisi sellainen, jossa salakuljetettaville aiheutettaisiin hengen ja terveyden vaara, esimerkiksi pakottamalla ihmiset vesistöylityksiin purjehduskelvottomalla aluksella, tai kuljettamalla ihmisiä kätkettynä ajoneuvossa pieneen tilaan, jossa on riittämätön määrä hengitysilmaa. Yhteiskunnan turvallisuutta vaarantava muu rikollisuus voisi koskea esimerkiksi tapauksia, jossa laittomasti maahan järjestettäviä henkilöitä aseistetaan tai kehotetaan väkivaltaan viranomaisia vastaan, tai jossa salakuljettajat valmistautuvat vastustamaan viranomaisia. Tällaisten laittomaan maahantuloon liittyvien rikosten on perusteltua olla rikostiedustelun soveltamisalan piirissä silloinkin, kun tietoa epäiltyjen lukumäärästä tai keskinäisestä koordinaatiosta ei ole. Suomessa tällaiset tekotavat ovat olleet äärimmäisen harvinaisia, mutta Etelä- ja Itä-Euroopasta vastaavista tekotavoista on uutisoitu vuosia, joten niiden esiintymistä Suomessa ei voida pitää poissuljettuna.

Muusta vakavasta rikollisuudesta olisi tärkeää säätää omana erillisenä käyttöperusteenaan myös sen vuoksi, että rikostiedustelu sijoittuu rikosperusteisen tiedonhankinnan aivan alkuvaiheeseen, ja usein konkreettinen näyttö järjestäytyneestä rikollisryhmästä saadaan selvitettyä vasta esitutkinnassa.

57 d §. *Rikostiedustelukeinojen käytön edellytykset*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinojen käytön edellytyksistä. Ehdotettu pykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 4 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelukeinon käytön yleisenä edellytyksenä rikostiedustelussa olisi, että sen käyttäminen olisi välttämätöntä tietojen saamiseksi sellaisesta 57 c §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteesta, joka uhkaisi vakavasti yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Rikostiedustelukeinon käytön edellytyksenä on, että sen käyttäminen on *välttämätöntä*. Välttämättömyydellä tarkoitetaan viimesijaisuutta eli sitä, että tietojen hankkiminen muulla keinolla olisi mahdotonta tai esimerkiksi vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivästyttäisi tiedonhankintaa kohtuuttomasti tai olisi kohtuuttoman vaikeaa.[37] Välttämättömyydellä viitattaisiin siihen, ettei uhkan torjumisen kannalta tärkeiden tietojen saaminen olisi rikostiedustelun kohteesta olisi mahdollista henkilön perusoikeuksiin vähemmän puuttuvin keinoin. Välttämättömyyden asettaminen rikostiedustelukeinon käytön yleiseksi edellytykseksi ilmentää sekä rikostiedustelutoimivaltuuksien käytölle asetettuja vaatimuksia että uhkaperusteisen rikostiedustelun eriytymistä yksilöidystä ja konkreettisesta rikosepäilystä.

Välttämättömyysvaatimus tarkoittaa myös sitä, että käytettävän rikostiedustelukeinon oletetaan olevan tehokas tietojen hankkimiseksi. Harkittaessa rikostiedustelukeinon käyttöä tulisi olla perusteltu ennakkokäsitys rikostiedustelukeinolla saatavien tietojen merkityksellisyydestä. Välttämättömyyteen liittyisi jonkinlainen tuloksellisuusodotus rikostiedustelukeinon avulla saatavissa olevista tärkeistä tiedoista yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta rikostiedustelun kohteesta. Saatavissa olevien tärkeiden tietojen välttämättömyys tulisi kyetä perustelemaan kussakin yksittäistapauksessa keinokohtaisesti. Rikostiedustelukeinon käyttöä harkitessa tulisi esittää riittävät perustelut ja osoittaa, että tiedon hankkiminen kussakin yksittäistapauksessa ja siihen liittyvät lähtökohtaiset perusoikeuksien rajoitukset olisivat oletettavasti tehokkaita ja välttämättömiä tiedonhankintakeinoja kyseisessä tilanteessa.

Rikostiedustelun kohteista säädettäisiin ehdotetussa 57 c §:ssä. Rikostiedustelukeinon käytön perusteeksi ei riittäisi pelkkä abstraktin tason uhka, vaan yksittäistapauksellisesti tulisi pystyä osoittamaan, että rikostiedustelun kohteena oleva toiminta jatkuessaan voisi muodostaa uhkan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuudelle. Uhkalla viitattaisiin siihen, ettei yksilön tai yhteiskunnan turvallisuuden edellytettäisi olevan välittömästi vaarantumassa. Toisaalta olisi myös mahdollista, että potentiaalinen uhka voisi konkretisoitua hyvinkin lyhyellä aikajänteellä. Rikollisuuden uhkaa koskeva edellytys mahdollistaisi tiedonhankinnan aloittamisen rikosten estämistoimivaltuuksia varhaisemmassa vaiheessa eli muun muassa sellaisissa tilanteissa, joissa ei ole olemassa tietoja, joiden perusteella olisi muodostunut perusteltu oletus jonkun tietyn henkilön tulevasta syyllistymisestä tiettyyn yksilöityyn rikokseen. Rikostiedustelukeinon käytön edellytyksenä on siis, että yksittäisiin hiljaisiin signaaleihin tai tiedustelutietoihin perustuvaan arvioon uhkan käsillä olosta voidaan liittää tunnistettuja tai tuntemattomia tahoja, joilla on tahtoa ja kykyä edistää torjuttavia kehityskulkuja. Rikostiedustelukeinojen käyttäminen uhkien torjumisessa olisi perusteltua erityisesti siksi, että vaarallinen tai vahingollinen tapahtuma tai kehityskulku olisi seurauksiltaan poikkeuksellisen vakava suhteessa muihin tekoihin, joita torjutaan lain 3 luvussa säädetyin tai muilla keinoin.

Pykälän *2 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta johtaisi ja ohjaisi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua sekä määräisi rikostiedustelua toteuttavan hallintoyksikön. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö ratkaisisi kysymyksen 1 momentissa tarkoitettujen edellytysten täyttymisestä. Rajavartiolaitoksen esikunnan

[37] PeVL 35/2018 vp, s. 20 ja HaVM 30/2018 vp, s. 31–32.

oikeudellinen osasto vastaa Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta. Rajavartiolaitoksen esikunta on viraston johtoesikunta, jolla on kansallisesti johtosuhde Rajavartiolaitoksen muihin hallintoyksiköihin. Tämä mahdollistaa rikostiedustelukeinojen yleisten edellytysten arvioinnin yhdenmukaisesti ja riittävän koulutuksen ja kokemuksen omaavien virkamiesten toimesta. Rikosten estämisen ja selvittämisen toteuttaa Rajavartiolaitoksessa hallintoyksiköihin sijoitettu tutkintahenkilöstö. Rikostiedustelu on mahdollista toteuttaa Rajavartiolaitoksessa siten, että Rajavartiolaitoksen esikunta, joka toimii samalla Sisäministeriön Rajavartio-osastona, johtaa ja ohjaa tiedonhankintaa, jonka hallintoyksiköiden salaiseen tiedonhankintaan erityiskoulutettu henkilöstö toteuttaa.

Momentissa käytettäisiin johtamis- ja ohjaamisverbejä niiden yleiskielen mukaisessa merkityksessä. Johtamisella tarkoitettaisiin sitä, että Rajavartiolaitoksen esikunta koordinoisi ja valvoisi hallintoyksiköiden toimintaa ja antaisi hallintoyksiköille käskyt rikostiedustelutoiminnan toteuttamisesta. Ohjaamisella tarkoitettaisiin sitä, että Rajavartiolaitoksen esikunta antaisi hallintoyksiköille toimintaohjeita ja määräyksiä rikostiedustelutoiminnan toteuttamisesta ja päättäisi rikostiedustelun aloittamisesta ja yleisten edellytysten täyttymisestä tapauskohtaisesti. Päätösvalta olisi pidätetty Rajavartiolaitoksen esikunnalla myös tiettyjen rikostiedustelukeinojen käyttämisen osalta ehdotettujen 57 j § ja 58 d § mukaisesti. Rajavartiolaitoksen esikunta myös vastaisi 57 ä § mukaisesti tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävistä ilmoituksista. Rajavartiolaitoksen esikunta päättäisi myös rikostiedustelun laajuudesta. Käytännössä tämä loisi järjestelmän, jossa kussakin yksittäisessä tapauksessa rikostiedustelua ei voisi aloittaa tai laajentaa ilman Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston ratkaisua.

Rajavartiolain 2 §:n 7 kohdan määritelmäsäännöksen mukaan hallintoyksiköllä tarkoitetaan Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua Rajavartiolaitoksen yksikköä. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos on sisäministeriön johdon ja valvonnan alaisena toimiva valtion keskushallintoon kuuluva viranomainen. Rajavartiolaitosta johtaa sisäministeriössä Rajavartiolaitoksen päällikkö alaisinaan hallintoyksikköinä Rajavartiolaitoksen esikunta, rajavartiostot ja merivartiostot, Raja- ja merivartiokoulu sekä Vartiolentolaivue *(hallintoyksiköt)*. Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan, Raja- ja merivartiokoulun sekä Vartiolentolaivueen lisäksi Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköitä ovat seuraavat vartiostot: (1) Kaakkois-Suomen rajavartiosto; (2) Pohjois-Karjalan rajavartiosto, (3) Kainuun rajavartiosto, (4) Lapin rajavartiosto, (5) Suomenlahden merivartiosto sekä (6) Länsi-Suomen merivartiosto. Rajavartiolaitoksen raja- ja merivartiostot käyttävät jo nykyisin Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja. Rikostiedustelukeinojen määritelmät vastaisivat salaisia tiedonhankintakeinoja, mutta niiden käyttämisen edellytykset poikkeaisivat toisistaan.

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 6 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen sisäinen järjestys on sotilaallinen. Tämän vuoksi Rajavartiolaitoksen esikunta määräisi rikostiedustelua toteuttavan hallintoyksikön eikä pyytäisi sitä toteuttamaan rikostiedustelua. Näin ollen tämä poikkeaisi poliisin vastaavasta sääntelystä, jossa keskusrikospoliisi voi pyytää poliisilaitosta toteuttamaan rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan yksittäisen toimenpiteen.

Pykälän *3 momentin* mukaan rikostiedustelukeinoa ei saisi kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslakivaliokunta on katsonut kotirauhan piitiin ulottuvan toimen olevan hyväksyttävä ”rikosten selvittämiseksi”, jos toimi sidotaan siihen, että on olemassa konkreettinen ja yksilöity syy

epäillä lakia rikotun tai rikottavan.[38] Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettäviä tiloja koskeva rajaus on siten tarpeellinen, koska rikostiedustelukeinojen käyttöedellytyksissä ei ole kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetusta rikosten selvittämisestä.

Perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat.[39] Kotirauhan suojaama piiri määritellään eri tavoin perustuslaissa ja rikoslaissa. Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Rikostiedustelukeinon käyttöä ei saisi kohdistaa rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan asuntoon tai muuhun asumiseen tarkoitettuun tilaan, jollei voitaisi osoittaa paikkaa tosiasiallisesta käytettävän muuhun kuin pysyväisluonteiseen asumiseen.[40]

Pykälän *4 momentin* mukaan rikostiedustelukeinon käyttö olisi lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus olisi saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää olisi. On mahdollista, että yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaava toiminta osoittautuukin tiedonhankinnan saatujen tietojen analysoinnin perusteella sellaiseksi, että se ei vakavuudeltaan vastaa 57 c §:ssä edellytettyä tasoa tai ilmenee, että tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö ei liitykään kohteena olevaan uhkaavaan toimintaan. Ehdotetulla säännöksellä korostettaisiin sitä, ettei rikostiedustelukeinoja voitaisi käyttää kauempaa kuin on tarpeen, vaikka lupa olisikin vielä voimassa. Säännös edellyttäisi rikostiedustelukeinon käytön edellytysten jatkuvaa seurantaa erityisesti silloin, kun päätöksentekohetki ja tiedonhankinnan toteuttaminen eroavat ajallisesti paljon toisistaan. Rikostiedustelukeinon käyttö olisi lopettava viimeistään silloin, kun luvan voimassaolo päättyisi.

Lain 3 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa noudatettavista yleisistä periaatteista, erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, suhteellisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta, säädetään rajavartiolain 2 luvussa. Velvollisuus lopettaa rikostiedustelukeinon käyttö, kun käytön tarkoitus olisi saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää olisi konkretisoisivat rajavartiolain 7 §:ssä säädettyä suhteellisuusperiaatetta ja 7 a §:ssä säädettyä vähimmän haitan periaatetta. Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudattavien yleisten periaatteiden noudattaminen myös rikostiedustelussa varmistaisi rikostiedustelukeinojen käytön edellytyksiä koskevan tulkinnan pysymisen lainsäädännön asettamissa rajoissa.

Pykälän *5 momentti* sisältäisi asetuksenantovaltuuden. Sen mukaan rikostiedustelukeinojen käytön järjestämisestä voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

57 e §. *Rikostiedustelukeinon kohdentaminen*. Pykälä olisi uusi. Pykälässä säädettäisiin niistä edellytyksistä, joiden nojalla rikostiedustelukeinoja voitaisiin kohdentaa henkilöihin. Ehdotettu säännös vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b lukuun 5 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelukeino voitaisiin kohdentaa henkilöön, jonka voidaan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa

[38] Ks. esim. PeVL 39/2016 vp.
[39] Esim. PeVL 43/2010 vp, s. 2; PeVL 40/2010 vp, s. 4; PeVL 18/2010 vp, s. 7; PeVL 6/2010 vp, s. 4 ja PeVL 8/2006 vp.
[40] Ks. PeVL 36/1998 vp sekä KKO 2009:54 ja KKO 2025:31.

osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan.

Ehdotetussa 57 c §:ssä on kuvattu ne yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavat rikollisuuden muodot, joista voidaan 57 d §:ssä määriteltyjen edellytysten täyttyessä hankkia rikostiedustelukeinojen avulla tietoa. Ehdotetun 57 c §:n mukaiset uhkat muodostuvat tyypillisesti inhimillisen toiminnan seurauksena ja ehdotetun momentin perusteella tiedonhankintaa voitaisiin kohdentaa henkilöihin, joiden teot ja toimet ovat suoranaisesti johtaneet tai edesauttaneet 57 c §:n mukaisen uhkan muodostumista. Momentin perusteella tiedonhankintaa voitaisiin siis kohdistaa henkilöön, jonka voidaan olettaa osallistuvan vakavaa rikollisuutta ilmentävään uhkaavaan toimintaan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella.

Henkilön voitaisiin olettaa osallistuvan uhkaavaan toimintaan monilla eri tavoilla. Kysymykseen voisi tulla esimerkiksi uhkaava viestintä tietoverkossa tai suullisesti esitetty uhkaus. Kysymykseen voisi tulla myös konkreettiset toimet, jotka edistävät kehityskulkuja, joita pyritään torjumaan. Henkilö olisi voinut esimerkiksi hankkia tai suunnittelisi hankkivansa uhkaavaa toimintaa edistäviä tiloja, kulkuneuvoja, rahoitusta, raaka-aineita, tekovälineitä tai erityisosaamista. Henkilön rooli uhkan muodostumisessa voisi liittyä myös suunnitteluun, johtamiseen tai koordinoimiseen. Lainkohdassa käytettävällä käsitteellä ”olosuhteet” viittaisiin esimerkiksi havaintoihin muutoksista uhkaan liittyvän henkilön varallisuudessa tai varojen käytössä tilanteessa, jossa muutokselle ei ole laillista selitystä. Tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö voisi olla tuntematon rikostiedustelukeinojen käytön aloittamishetkellä. Ehdotetun sääntelyn tavoitteet huomioon ottaen rikostiedustelukeino voitaisiin kohdistaa myös alle 15-vuotiaaseen henkilöön. Tämä olisi perusteltua esimerkiksi tilanteissa, joissa alaikäinen henkilö osallistuu uhkaavaan toimintaan jonkun toisen henkilön ohjaamana tai palkkaamana.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos tiettyä henkilöä ei voitaisi yksilöidä, voitaisiin suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä katselua, teknistä seurantaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa, valvottua läpilaskua ja tietolähteen ohjattua käyttöä kohdistaa henkilöryhmään. Henkilöryhmällä tässä luvussa tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa yhteenliittymää, jonka voitaisiin olettaa osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan toimintaan.

Tiedonhankinta tulisi ensisijaisesti kohdentaa henkilöön ja vasta toissijaisesti henkilöryhmään. Tiedonhankinta voitaisiin kohdistaa ryhmään esimerkiksi tilanteissa, joissa tunnistettuun ryhmään kuuluvien henkilöiden roolista uhkaavassa toiminnassa ei olisi 1 momentissa tarkoitettua selvyyttä, mutta yksilöitävissä olevan ryhmän voitaisiin kuitenkin arvioida osallistuvan uhkaavaan toimintaan 1 momentissa tarkoitetulla tavalla. Kun arvioitaisiin rikostiedustelukeinon perusteita tämän momentin nojalla, tulisi olla riittävä selvyys olemassa olevasta ryhmästä sekä siitä, että ryhmän voitaisiin olettaa osallistuvan uhkaavaan toimintaan. Lainkohdassa käytettävällä ilmaisulla ”yhteenliittymä” viitattaisiin siihen, että ryhmällä olisi yhteisen tarkoituksen tai päämäärän lisäksi myös jossakin määrin jäsentynyttä toimintaa, kuten esimerkiksi yhteinen yritys tai muu vastaavanlainen yhteistyömuoto taikka verkon rajattu keskusteluryhmä. Vastaavasti kuin poliisilain 5 a luvun ryhmämääritelmässä myös ehdotetun momentin mukaisen ryhmän toiminnassa kysymys olisi eräänlaisesta organisaatiokulttuurista, jota saattaa ilmentää

havaittavissa olevat näkyvät rakenteet, kuten käskyvaltasuhteet henkilöryhmän jäsenten välillä, tietyt arvot ja normit sekä perusoletukset, kuten käsitykset ja uskomukset.[41]

Kun rikostiedustelukeino kohdistettaisiin ryhmään, olisi sallittua kohdistaa tiedonhankintaa myös sellaisiin henkilöihin, jotka liittyvät ryhmään sen jälkeen, kun päätös rikostiedustelukeinon käyttämisestä on tehty. Vastaavasti tiedonhankinta olisi lopettava, jos ryhmään aiemmin kuuluneen henkilön havaitaan pysyvästi irtautuneen ryhmästä. Ehdotetun sääntelyn on arvioitu olevan tarpeellinen erityisesti verkkoympäristössä toimiviin ryhmiin ja järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kohdistuvassa tiedonhankinnassa.

Pykälän *3 momentin* mukaan rikostiedustelukeino voitaisiin kohdentaa myös muuhun henkilöön, jos rikostiedustelukeinoa ei olisi mahdollista kohdentaa 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön tai henkilöryhmään ja keinon käytöllä voitaisiin henkilön lausumien, käyttäytymisen tai erityisten olosuhteiden johdosta erittäin pätevin perustein olettaa saatavan 57 c §:ssä tarkoitettua yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa.

Ehdotetun säännöksen perusteella tiedonhankinta voitaisiin viimesijaisesti kohdistaa henkilöön, jonka ei voida olettaa osallistuvan 1 momentissa tarkoitetulla tavalla 57 c §:ssä tarkoitettuun toimintaan, mutta jolla voidaan kuitenkin erittäin pätevin perustein olettaa olevan uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa. Lainkohdassa tarkoitettu perusteltu olettamus siitä, että henkilöllä olisi uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa, voisi perustua esimerkiksi jonkin toisen tiedonhankintakeinon yhteydessä saatuun tietoon, henkilön omaan kertomaan jollekin kolmannelle osapuolelle tai havaintoihin henkilön toiminnasta. Rikostiedustelukeinon kohdistaminen henkilöön tämän momentin perusteella edellyttäisi sitä, että olettavasti saatava tieto olisi uhkan ja sen torjumisen kannalta vähäistä merkityksellisempää.

Pykälän 1 momentin mukaan rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa henkilöön, jonka *voidaan* muun muassa henkilön lausumien perusteella *olettaa* osallistuvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan. Pykälän 3 momentin mukaan rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa myös muuhun henkilöön, jos sitä ei ole mahdollista kohdentaa henkilöön tai henkilöryhmään ja keinon käytöllä voidaan *erittäin pätevin perustein olettaa* saatavan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa. Momentin edellyttämä erittäin päteviin perusteisiin nojaava olettama voisi perustua henkilön lausumiin, käyttäytymiseen tai erityisiin olosuhteisiin. Ilmaisua erittäin pätevin perustein on käytetty esimerkiksi pakkokeinolain 8 luvussa sellaisten kotietsintöjen edellytyksenä, jotka kohdistuvat paikkaan, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa.

Henkilön lausumien osalta kyse voisi esimerkiksi olla siitä, että henkilö on kertonut tiedoistaan esimerkiksi tietolähteenä toimivalle henkilölle taikka jonkin toisen rikosasian yhteydessä käytetyn telekuuntelun yhteydessä kyseinen henkilö on kertonut uhkan torjunnan kannalta olennaisia tietoja. Erityisten olosuhteiden osalta kyse voisi esimerkiksi olla siitä, että henkilö säännönmukaisesti oleskelee tilassa tai sellaisten henkilöiden seurassa, että mainitun osallisuuden puuttumisesta huolimatta voidaan pitää lähestulkoon selvänä, että hän on tietoinen merkityksellisistä rikostiedustelun kohteena olevaan uhkaan liittyvistä seikoista. Ehdotetun momentin nojalla velvollisuus perustella olettama ulottuu myös tiedon tärkeyteen. Rikostiedustelukeinon kohdistaminen henkilöön tämän momentin perusteella edellyttäisi siis sitä, että olettavasti saatava tieto olisi uhkan ja sen torjumisen kannalta poikkeuksellisen merkityksellisen. Tiedonhankintaa ei voitaisi tällä perusteella kohdistaa henkilöön, joka on satunnaisesti saanut tietoonsa yksittäisen

[41] Ks. HE 202/2017 vp, s. 186.

uhkaan liittyvän tiedon, koska tällaisissa tilanteissa rikostiedustelukeinon käytöllä ei voitaisi riittävällä varmuudella olettaa saatavan tietoja myös tulevaisuudessa.

57 f §. *Tiedonhankinnan jatkaminen eräiden rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi*. Pykälä olisi uusi. Pykälässä säädettäisiin rikostiedustelukeinolla toteutettavan tiedonhankinnan jatkamisesta sellaisissa tapauksissa, joissa rikostiedustelukeinon uhkaperuste lakkaisi olemasta, mutta tiedonhankinnan katkeamaton jatkuvuus olisi turvattava rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 6 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan, jos rikostiedustelukeinon käytön aikana ilmenisi, että henkilön voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän 3 luvussa kyseisen tiedonhankintakeinon edellytyksenä olevaan perusterikokseen taikka voitaisiin olettaa, että sellainen rikos olisi tehty eikä rikostiedustelukeinon käytöllä enää voitaisi olettaa saatavan tietoja luvan tai päätöksen perusteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta, Rajavartiolaitos saisi jatkaa rikostiedustelukeinon käyttöä salaisena tiedonhankintana rikoksen estämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan voimassaolon ajan, enintään kuitenkin kuukauden ajan. Asia olisi tällöin saatettava mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka olisi toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan tiedonhankintakeinon käyttämisestä.

Ehdotetulla säännöksellä mahdollistettaisiin rikostiedustelukeinon käyttäminen annetun luvan tai päätöksen voimassaoloajan silloin, kun tämän luvun mukainen peruste rikostiedustelukeinon käyttämiselle poistuisi, mutta tiedonhankintaa olisi tarve jatkaa rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi. Edellytyksenä olisi, että tiedonhankinnan kautta tai muutoin olisi syntynyt oletus henkilön syyllistymisestä sellaiseen rikokseen, joka on säädetty 3 luvussa kyseisen salaisen tiedonhankintakeinon edellytykseksi.

Ilman ehdotettua säännöstä rikostiedustelukeinon käyttäminen olisi lopetettava heti sellaisessa tilanteessa, jossa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti vaarantavaa toimintaa koskeva tiedonhankintaintressi olisi lakannut esimerkiksi sen johdosta, että tiedonhankinnassa saatujen tietojen perusteella selviäisi, ettei toiminnassa olisi kysymys rikostiedustelun kohteeksi säädetystä toiminnasta. Ehdotetulla säännöksellä pyrittäisiin välttämään tilanne, jossa tiedonhankinnan jatkaminen olisi tarpeellista rikoksen estämiseksi, mutta tiedonhankinta jouduttaisiin lopettamaan ja siihen voisi tulla esimerkiksi päivien katkos ennen kuin sitä voitaisiin jatkaa 3 luvussa säädettyjen edellytysten ja lupamenettelyjen mukaisesti. Katkos tiedonhankinnassa voisi vaarantaa tiedonhankinnan tavoitteen saavuttamisen kyseisellä hetkellä ja siten aiheuttaa tarvetta uusille tiedonhankintaoperaatioille.

Ehdotetun säännöksen nojalla aloitettua rikostiedustelukeinon käyttöä saataisiin jatkaa luvan voimassaolon ajan, kuitenkin enintään kuukauden ajan. Ehdotettu aikaraja vastaisi poliisilakiin ehdotettua aikarajaa. Asia tulisi tällöin saattaa mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan tiedonhankintakeinon käyttämisestä. Jos alkuperäisestä lupa-ajasta olisi jäljellä esimerkiksi kaksi päivää, niin menetelmää saataisiin käyttää kahden päivän ajan. Jos alkuperäistä lupa-aikaa olisi jäljellä enemmän kuin kuukausi, niin menetelmää saataisiin käyttää yhden kuukauden ajan. Enintään kuukauden mittaista jatkoaikaa voitaisiin pitää perusteltuna, koska rikostiedustelussa ei välttämättä ole mahdollista määrittää sellaista hetkeä, jolloin on päädytty siihen analyysiin, että rikostiedustelun kohteena ollut uhka on poistunut tai osoittautunut arvioitua vaarattomammaksi. Siirtyminen uhkan torjumisesta rikoksen estämiseen tai paljastamiseen ei ole sääntelyn näkökulmasta vastaavalla tavalla tiettyyn ajankohtaan sijoittuva tapahtuma kuin esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukainen rikoksen selvittämiseksi tapahtuva esitutkinnan toimittamisvelvollisuus.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos rikostiedustelukeinon käytön aikana ilmenisi, että henkilön olisi syytä epäillä syyllistyneen törkeän laittoman maahantulon järjestämiseen, ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan, törkeään kätkemisrikokseen, ammattimaiseen kätkemisrikokseen tai törkeän rahanpesuun eikä rikostiedustelukeinon käytöllä enää voitaisi olettaa saatavan tietoja luvan tai päätöksen perusteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta, Rajavartiolaitos saisi jatkaa rikostiedustelukeinon käyttöä rikoksen selvittämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan voimassaolon ajan, enintään kuitenkin kolmen vuorokauden ajan. Ehdottava säännös mahdollistaisi salaisen tiedonhankintakeinon käytön jatkamisen silloin, kun tämän luvun mukainen peruste rikostiedustelukeinon käytölle poistuisi, mutta olisi kuitenkin tarve jatkaa tiedonhankintaa pakkokeinolain nojalla. Mikäli tietoa olisi edelleen tarpeen hankkia rikoksen selvittämiseksi, olisi Rajavartiolaitoksella enintään kolme vuorokautta aikaa hakea pakkokeinolain mukainen lupa tai päätös. Mikäli Rajavartiolaitos ei hakisi lupaa eikä päätöstä, olisi tiedonhankinta lopetettava mainitun aikarajan puitteissa. Sen vuoksi, että tiedonhankintaa tehtäisiin näissä tilanteissa rikoksen selvittämiseksi, sääntelyn mahdollistaman kolmen vuorokauden aikana hankitun tiedon käyttöön rikoksen selvittämiseksi sovellettaisi ehdotetuista 14 ja 15 §:stä ilmeneviä rajoituksia.

57 g §:n edellä oleva väliotsikko. 3 a lukuun 57 g §:n edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko *Päätöksenteko*.

57 g §. *Tuomioistuimen päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tuomioistuimen päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa. Tuomioistuimen päätöksentekovaltaan ehdotetaan kuuluvan päättäminen sellaisten rikostiedustelukeinojen käytöstä, jotka puuttuisivat voimakkaimmin yksityisyyden suojaan. Vaatimuksen käsittelystä tuomioistuimessa ja käsittelyn keskittämisestä Helsingin käräjäoikeuteen säädettäisiin jäljempänä 57 o §:ssä. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 7 §:n sääntelyä. Kiiretilanteita koskevasta päätöksenteosta säädettäisiin ehdotetussa 57 k §:ssä.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi teknisestä katselusta rikostiedustelussa, kun katselu kohdistuisi muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Teknistä katselua ei saisi kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Rikoslain 24 luvun 11 §:n määritelmäsäännöksen mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Ehdotetussa 57 d §:n 2 momentissa rajattaisiin rikostiedustelukeinon käyttöä siten, ettei rikostiedustelukeinoa saisi kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Selvyyden vuoksi myös ehdotetussa 57 g §:n 1 momentissa todettaisiin, ettei teknistä katselua saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävällä tilalla tarkoitettaisiin perustuslain 10 §:ssä turvatun kotirauhan piiriin kuuluvia paikkoja. Perustuslain 10 §:ssä tarkoitettu valtiosääntöoikeudellinen kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikki pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat. Arvioinnissa on olennaista se, käytetäänkö tilaa tosiasiassa pysyväisluonteiseen asumiseen. Myös esimerkiksi loma-asunnot ja niin sanotut kakkosasunnot kuuluvat valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan suojan alaan, vaikka niissä ei ympärivuotisesta asuttaisikaan. Sen sijaan tilapäiseen asumiseen käytetyt paikat, kuten hotelli- ja matkustajakotihuoneet, jäävät valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan piirin ulkopuolelle, ellei niitä käytetä pidempiaikaiseen asumiseen.

Korkein oikeus todennut paikkatiedustelun edellytyksiä koskevassa ennakkopäätöksessään 2025:31, että asuinhuoneistot kuuluvat lähtökohtaisesti valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan suojan piiriin ja että niitä myös tyypillisesti käytetään pysyväisluonteiseen asumiseen. Ennakkopäätöksessä todetaan, että on myös mahdollista, ettei asuinhuoneistoa tosiasiassa käytetä pysyväisluonteiseen asumiseen, jolloin se ei ole valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan suojaama. Korkeimman oikeuden mukaan arvioitaessa, onko paikkatiedustelun kohteena oleva tila pysyväisluonteiseen asumiseen käytetty, olennaista on sen tosiasiallinen käyttö silloin, kun paikkatiedustelua koskeva vaatimus ratkaistaan. Jos vaatimuksessa tarkoitettu paikka on asuinhuoneisto ja siten lähtökohtaisesti valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan suojaama, hakijan on esitettävä selvitys tämän lähtökohdan kumoamiseksi. Kun arvioitavana on paikan tosiasiallinen käyttö, ratkaisevaa merkitystä ei ole esimerkiksi väestörekisterimerkinnöillä taikka yhtiöjärjestysmääräyksillä tilan käyttötarkoituksesta. Se tulisikin arvioida aina tapauskohtaisesti, käytetäänkö tilaa pysyväisluonteiseen asumiseen.

Momentin mukaan tuomioistuin päättäisi myös teknisestä katselusta rikostiedustelussa, kun katselu kohdistuisi vapautensa menettäneeseen henkilöön. Vapautensa menettäneellä tarkoitettaisiin vangittua, pidätettyä tai muulla lainmukaisella perusteella kiinniotettua ja vapautensa menettänyttä henkilöä. Lain 28 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää salaisena tiedonhankintakeinona käytettävästä teknisestä katselusta, jos katselu kohdistuu rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuin päättäisi henkilön teknisestä seurannasta rikostiedustelussa. Lain 30 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää salaisena tiedonhankintakeinona käytettävästä teknisestä seurannasta.

57 h §. *Rikostiedustelukeinoa koskevan vaatimuksen sisältö.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinoa koskevan vaatimuksen sisällöstä. Ehdotettu sääntely vastaisi soveltuvin osin poliisilain 5 b lukuun ehdotetun 8 §:n sääntelyä.

Pykälän mukaan rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi 57 g §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetussa asiassa vaatimuksen tuomioistuimelle. Vaatimus olisi tehtävä kirjallisesti ja siitä olisi käytävä ilmi pykälässä olevassa kahdeksankohtaisessa luettelossa mainitut asiat. Laissa säädetyt tuomioistuimelle tehtävää vaatimusta koskevat vaatimukset korostaisivat rajavartiomiehen velvollisuutta esittää ja perustella niitä tosiseikkoja, joiden perusteella tuomioistuin arvioisi rikostiedustelukeinon käytön edellytysten täyttymistä. Tuomioistuimella on korostunut tiedonsaantioikeus luvan ehtojen arvioimiseksi. Päätöksentekijällä eli tässä tapauksessa tuomioistuimella tulisi olla käytössään riittävät tiedot, jotta se voisi harkita huolellisesti luvan myöntämisen tarvetta ja laajuutta.

Pykälän *1 kohdan* mukaan vaatimuksesta olisi käytävä ilmi rikostiedustelukeino, jota vaatimus koskisi. Pykälän *2 kohdan* mukaan vaatimuksesta olisi käytävä ilmi 57 c §:ssä tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta, jota koskevien tietojen hankkimiseksi rikostiedustelukeinon käyttäminen olisi välttämätöntä. Pykälän *3 kohdassa* olisi neljäkohtainen luettelo vaatimuksesta ilmi käytävistä toimenpiteen kohteista. Kohdan *a alakohdan* mukaan vaatimuksesta olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva henkilö. Kohdan *b alakohdan* mukaan vaatimuksesta olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä ja rikostiedustelukeino voitaisiin 57 e §:n 2 momentin nojalla kohdentaa henkilöryhmään. Kohdan *c alakohdan* mukaan

vaatimuksesta olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva toimenpiteen kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai palvelu. Kohdan *d alakohdan* mukaan vaatimuksesta olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva tila tai muu paikka, johon tekninen katselu kohdistuu.

Pykälän *4 kohdan* mukaan vaatimuksesta tulisi käydä ilmi tosiseikat, joihin rikostiedustelukeinon käytön edellytykset ja kohdistaminen perustuisivat. Pykälän *5 kohdan* mukaan vaatimuksesta tulisi käydä ilmi esitetty voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella. Pykälän *6 kohdan* mukaan vaatimuksesta tulisi käydä ilmi rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka johtaisi ja valvoisi rikostiedustelukeinon käyttöä. Pykälän *7 kohdan* mukaan vaatimuksesta tulisi käydä ilmi mahdolliset rikostiedustelukeinon käyttöä koskevat rajoitukset ja ehdot. Pykälän *8 kohdan* mukaan vaatimuksesta tulisi käydä ilmi vaatimuksen tehnyt hallintoyksikkö ja rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies sekä vaatimuksen tekemisen ajankohta. Lain 2 §:n 7 kohdan määritelmäsäännöksen mukaan *hallintoyksiköllä* tarkoitetaan Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua Rajavartiolaitoksen yksikköä. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos on sisäministeriön johdon ja valvonnan alaisena toimiva valtion keskushallintoon kuuluva viranomainen. Rajavartiolaitosta johtaa sisäministeriössä Rajavartiolaitoksen päällikkö alaisiaan hallintoyksikköinä Rajavartiolaitoksen esikunta, rajavartiostot ja merivartiostot, Raja- ja merivartiokoulu sekä Vartiolentolaivue *(hallintoyksiköt)*. Rajavartiolaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan, Raja- ja merivartiokoulun sekä Vartiolentolaivueen lisäksi Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköitä ovat seuraavat vartiostot: (1) Kaakkois-Suomen rajavartiosto; (2) Pohjois-Karjalan rajavartiosto, (3) Kainuun rajavartiosto, (4) Lapin rajavartiosto, (5) Suomenlahden merivartiosto sekä (6) Länsi-Suomen merivartiosto.

57 i §. *Keskusrikospoliisin päällikön päätöksenteko eräiden rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevassa asiassa*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin keskusrikospoliisin päällikön päätöksenteosta eräiden rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevassa asiassa. Ehdotettu säännös vastaisi asiasisällöltään soveltuvin osin poliisilakiin ehdotettua 5 b lukuun 9 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta rikostiedustelussa sekä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan lopettamisesta päättäisi keskusrikospoliisin päällikkö. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi asiaa koskevan esityksen.

Lain 34 a §:ssä säädetään salaisena tiedonhankintakeinona käytettävästä yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta ja sen edellytyksistä. Lain 34 f §:n 1 momentin mukaan päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä. Lain 34 h §:ssä säädetään salaisena tiedonhankintakeinona käytettävästä yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta ja sen edellytyksistä. Lain 34 j §:n mukaan päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä.

Sen takia, että Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies tekee esityksen salaisena tiedonhankintakeinona

käyttävästä yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta keskusrikospoliisin päällikölle, voidaan pitää perusteltuna kyseiset tahot tekisivät esityksen vastaavien rikostiedustelukeinojen käyttämisestä keskusrikospoliin päällikölle.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin velvollisuudesta laatia yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma sekä yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskeva suunnitelma. Momentin mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevan päätöksen tekemiseksi olisi peitetoiminnasta tehtävä 34 e §:ssä tarkoitettu esitys ja suunnitelma. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevan päätöksen tekemiseksi olisi valeostosta tehtävä suunnitelma.

Lain 34 e §:ssä säädetään yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevasta esityksestä ja suunnitelmasta. Pykälän 1 momentin mukaan esityksessä on mainittava (1) toimenpiteen esittäjä, (2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö riittävästi yksilöitynä, (3) toimenpiteen perusteena oleva Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos riittävästi yksilöitynä, (4) yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan tavoite, (5) yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan tarpeellisuus sekä (6) muut kuin 1–5 kohdassa tarkoitetut yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot. Pykälän 2 momentin mukaan kirjallisesti laadittavan suunnitelman tulee sisältää päätöksenteon ja peitetoiminnan toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Lain 34 k §:ssä säädetään yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamista koskevasta suunnitelmasta. Pykälän 1 momentin mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jos se on tarpeen toiminnan laajuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Pykälän 2 momentin mukaan suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin kiiretilannetta koskevasta poikkeuksesta edellä 1 momentissa säädettyyn keskusrikospoliisin päällikön päätöksentekovaltaan. Momentin mukaan edellä 1 momentista poiketen, jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenisi, että muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön voitaisiin olettaa osallistuvan rikostiedustelun kohteen olevaan toimintaan tai jolta voitaisiin perustellusti olettaa saatavan sitä koskevaa tärkeää tietoa, tehtävää suorittava rajavartiomies saisi omalla päätöksellään laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä, mikäli välitön laajentaminen olisi välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi rikostiedustelun kohteena olevasta uhkasta. Toiminnan laajentaminen olisi kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi. Lain 34 g §:ssä säädetään salaisena tiedonhankintakeinona käytettävän yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamisesta.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentaminen koskisi sellaisia henkilöä, joka ei olisi alkuperäisessä peitetoimintapäätöksessä tiedonhankinnan kohteena. Laajentaminen olisi mahdollista, jos peitetoiminnan aikana ilmenisi, että henkilön voitaisiin olettaa osallistuvan rikostiedustelun kohteena olevaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan tai jolta voitaisiin perustellusti olettaa saatavan sitä koskevaa tärkeää tietoa ja peitetoiminnan välitön laajentaminen kyseiseen henkilöön olisi välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi rikostiedustelun kohteena olevasta uhkasta. Käytännössä kyse olisi operaation aikana yllättäen esille tulevasta tilanteesta, jossa tulisi kyetä toimimaan nopeasti, tai muutoin riskinä voisi olla, että tiedonhankinta ei olisi enää myöhemmin mahdollista.

57 j §. *Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa.* Pykälä olisi uusi, ja

siinä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa. Poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 10 §:n 9 kohdan mukaan rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt päällystöön kuuluva poliisimies päättäisi rikostiedustelussa tehtävästä tietolähteen ohjatusta käytöstä.

Pykälän mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosasto päällikkö päättäisi tietolähteen ohjatusta käytöstä. Ehdotettu sääntely vastaisi lain 36 b §:ää, jonka mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä.

57 k §. *Rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa. Poliisilakiin ehdotetussa 5 b luvun 10 §:ssä säädetään rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi tiettyjen rikostiedustelukeinojen käyttämisestä rikostiedustelussa. Ehdotettu päätöksentekotaso, pidättämiseen oikeutettu virkamies, poikkeaa poliisilakiin ehdotetusta, vastaavien rikostiedustelukeinojen päätöksentekotasosta, päällystöön kuuluva poliisimies. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 2 §:n 6 kohdan määritelmäsäännöksen mukaan *pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä* tarkoitetaan pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua Rajavartiolaitoksen virkamiestä. Pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä ovat Rajavartiolaitoksen päällikkö ja apulaispäällikkö, Rajavartiolaitoksen esikunnan raja- ja meriosaston osastopäällikkö, Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö, apulaisosastopäällikkö, rikostorjuntayksikön yksikönpäällikkö, rajavartioylitarkastaja, ylitarkastaja, rikosylitarkastaja ja rikostarkastaja, rajavartioston ja merivartioston komentaja ja apulaiskomentaja, rajavartioston ja merivartioston rajatoimiston ja meritoimiston päällikkö, Suomenlahden merivartioston Helsingin rajatarkastusosaston päällikkö ja varapäällikkö sekä vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, joka on saanut tutkinnanjohtajalle Rajavartiolaitoksessa säädetyn koulutuksen ja jonka Rajavartiolaitoksen tai sen hallintoyksikön päällikkö on määrännyt tutkinnanjohtajaksi.

Päätöksentekotasoksi ehdotettaisiin pidättämiseen oikeutettua virkamiestä, koska hänellä voitaisiin katsoa olevan koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella rikostiedustelukeinojen käyttämiseen vaadittava osaaminen. Ehdotettu päätöksentekotaso olisi perusteltu myös lain systematiikan näkökulmasta tarkasteltuna, koska pidättämiseen oikeutettu virkamies on keskeinen toimija 3 luvussa säädetyssä salaisessa tiedonhankinnassa. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi lisäksi olla määrätty rikostiedustelutehtävään ja perehtynyt rikostiedusteluun.

Momentissa olisi 6-kohtainen luettelo niistä rikostiedustelukeinoista, joiden käyttämisestä rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi. Edellä mainitut edellytykset täyttävä rajavartiomies päättäisi rikostiedustelussa tehtävästä (1) suunnitelmallisesta tarkkailusta, (2) muusta kuin kotirauhan suojaamaan tilaan kohdistuvasta teknisestä katselusta, (3) muusta kuin henkilöön kohdistuvasta teknisestä seurannasta, (4) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta, (5) Rajavartiolaitoksen suorittamasta valvotusta läpilaskusta sekä (6) peitellystä tiedonhankinnasta.

Rikostiedustelukeinoista säädettäisiin ehdotetussa 57 b §:ssä ja sen säännöskohtaisissa perusteluissa on määritelty tarkemmin rikostiedustelukeinot.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimivallasta päättää eräistä rikostiedustelukeinoista kiireellisissä tilanteissa. Pykälän mukaan 57 g §:n 1 ja 2 momenteista poiketen, jos asia ei siedä viivytystä, rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää teknisestä katselusta ja teknisestä seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin olisi ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se olisi mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua rikostiedustelukeinon käytön aloittamisesta.

Ehdotettu sääntely vastaisi salaisena tiedonhankintakeinona käytettävän teknisen seurannan kiiretilanteiden päätöksentekoa. Lain 30 §:n 1 momentin mukaan, jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää teknisestä seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Salaisena tiedonhankintakeinona käytettävästä teknisestä seurannasta päättämisestä säädetään lain 30 §:ssä.

57 l §. *Rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen sisältö*. Pykälä olisi uusi. Pykälässä säädettäisiin rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen muodosta ja sisällöstä. Ehdotettu pykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilain 5 b lukuun ehdotettua 11 §:ää. Dokumentoinnilla on suuri merkitys rikostiedustelun valvonnan ja rikostiedusteluun osallistuvien henkilöiden oikeusturvan kannalta.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen muodosta. Sen mukaan rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva päätös olisi tehtävä kirjallisesti. Päätös voitaisiin tehdä suullisesti, jos se olisi välttämätöntä asian kiireellisyyden vuoksi. Suullinen päätös olisi viipymättä tehtävä myös kirjallisena. Ensisijaisesti mukaan rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva päätös olisi tehtävä kirjallisesti ja toissijaisesti suullisesti. Päätös voitaisiin tehdä suullisesti, jos se olisi välttämätöntä asian kiireellisyyden vuoksi, mutta tällaisissakin tilanteissa suullinen päätös olisi tehtävä viipymättä kirjallisesti. Suullisesti tehtävä päätös tulisi taltioida luotettavalla tavalla siten, että se voitaisiin laatia kirjalliseen muotoon jälkikäteen.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen sisällöstä. Momentissa olisi 9-kohtainen luettelo niistä tiedoista, jotka rikostiedustelukeinon käyttöä koskevasta päätösestä olisi käytävä ilmi. Laissa säädetyillä sisältövaatimuksilla pyritään turvaamaan se, että päätettäessä rikostiedustelukeinon käytöstä tulisi huomioiduksi kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja että ne tulisivat perustelluksi päätöksessä riittävällä laajuudella. Lain salaista tiedonhankintaa koskevassa 3 luvussa säädetään jokaisen tiedonhankintamenetelmän osalta erikseen niiden käyttöä koskevan päätöksen sisällöstä. Rikostiedustelukeinojen osalta päätöksen sisältövaatimukset olisi koottu yhteen pykälään.

Momentin *1 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi rikostiedustelukeino, jota päätös koskee. Rikostiedustelukeinoista ehdotetaan säädettäväksi 57 b §:ssä. Sen mukaan rikostiedustelukeinoja olisivat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, tekninen seuranta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta, yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto, valvottu läpilasku sekä ohjattu tietolähdetoiminta.

Momentin *2 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi 57 c §:ssä tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta, jota koskevien tietojen hankkimiseksi rikostiedustelukeinon käyttäminen on välttämätöntä. Rikostiedustelun kohteista ehdotetaan säädettäväksi 57 c §:ssä. Päätöksessä olisi kuvattava rikostiedustelun kohteena oleva toiminta ja perusteltava, miksi tiedonhankinta toiminnasta olisi välttämätöntä.

Momentin *3 kohdassa* olisi neljäkohtainen luettelo päätöksestä ilmi käytävistä toimenpiteen kohteena olevista asioista. Kohdan *a alakohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva henkilö. Kohdan *b alakohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä ja rikostiedustelukeino voidaan 57 e §:n 2 momentin nojalla kohdentaa henkilöryhmään. Kohdan *c alakohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai palvelu. Tiedonhankinnan kohteena voisi siten olla henkilö tai henkilöryhmä ja toimenpiteen kohteena esine, aine, omaisuus tai palvelu. Kohdan *d alakohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi toimenpiteen kohteena oleva tila tai muu paikka, johon tekninen katselu kohdistuisi.

Tiedonhankinnan kohteena oleva *henkilö* tulisi yksilöidä vähintään hänen roolinsa tai tehtävänsä kautta, vaikka hänen henkilöllisyytensä olisikin vielä Rajavartiolaitokselle tuntematon. Jokaisen tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön osalta tulisi arvioida erikseen, onko olemassa edellytyksiä kohdistaa tiedonhankintaa juuri häneen. Ehdotetussa 57 e §:n 2 momentissa määritellään henkilöryhmä. Mikäli tiettyä henkilöä ei voitaisi yksilöidä ja käytettävä rikostiedustelukeino voitaisiin kohdistaa henkilöryhmään, tulisi päätöksestä käydä ilmi *henkilöryhmä* riittävästi yksilöitynä. Jos tiedonhankinta ei suoranaisesti kohdistuisi henkilöön eikä henkilöryhmään, tulisi päätöksestä käydä ilmi toimenpiteen kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai palvelu. Esimerkiksi, jos tekninen seuranta kohdistettaisiin esineeseen, tulisi päätöksestä käydä ilmi kyseinen esine.

Momentin *4 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi tosiseikat, joihin rikostiedustelukeinon käytön edellytykset ja kohdistaminen perustuvat. Momentin *5 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi päätöksen voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella. Momentin *6 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka johtaa ja valvoo rikostiedustelukeinon käyttöä.

Momentin *7 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi mahdolliset rikostiedustelukeinon käyttöä koskevat rajoitukset. Lain 3 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa noudatettavista yleisistä periaatteista, erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, suhteellisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta säädetään rajavartiolain 2 luvussa. Rajavartiolain 2 luvussa säädettyjä Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudatettavia yleisiä periaatteita noudatetaan kaikessa Rajavartiolaitoksen toiminnassa, rikostorjunta mukaan lukien. Ehdotetussa lainkohdassa tarkoitetut rikostiedustelukeinon käyttöä koskevat rajoitukset voisivat johtua Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudatettavista periaatteista, kuten suhteellisuusperiaatteesta. Rajoitukset voisivat johtua suoraan laista, kuten rikoksentekokielto, tai ne voisivat liittyä esimerkiksi paikkoihin, joissa tiedonhankintaa tehtäisiin, taikka hankittaviin esineisiin tai palveluihin.

Momentin *8 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi muut mahdolliset rikostiedustelukeinon käytön edellyttämät seikat. Momentin *9 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi päätöksen tehnyt hallintoyksikkö ja virkamies sekä päätöksen tekemisen ajankohta.

57 m §. *Eräitä rikostiedustelukeinoja koskevien päätösten erityiset sisältövaatimukset*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin eräitä rikostiedustelukeinoja koskevien päätösten erityisistä

sisältövaatimuksista. Ehdotettu sääntely vastaisi lain 3 luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien päätösten erityisiä sisältövaatimuksia. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 12 §:ää.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa ja tietolähteen ohjattu käyttöä koskevan päätöksen tarkemmasta sisällöstä. Momentissa olisi johdantolauseen lisäksi 5-kohtainen luettelo. Momentin mukaan edellä 57 l §:ssä säädetyn lisäksi, olisi yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa tai tietolähteen ohjattua käyttöä koskevasta päätöksestä käytävä ilmi luettelossa mainitut asiat.

Momentin *1 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi rikostiedustelukeinon esittäjä. Lain 34 f §:n 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin päällikkö tekee Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta. Lain 34 j §:n 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin päällikkö tekee Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta. Lain 36 b §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu rajavartiomies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä.

Momentin *2 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi tiedonhankinnan toteuttava hallintoyksikkö. Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköitä ovat rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 3 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta, rajavartiostot ja merivartiostot, Raja- ja merivartiokoulu sekä Vartiolentolaivue.

Momentin *3 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi tunnistetiedot peitetoiminnan suorittavista rajavartiomiehistä tai tietolähteestä. Lainkohdassa tarkoitettuja tunnistetietoja olisivat esimerkiksi virkamiehen yksilöivät koodit. Momentin *4 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma. Momentin *5 kohdan* mukaan päätöksestä olisi käytävä ilmi se, mitä toimenpiteitä yksinomaan tietoverkossa tehtävässä peitetoiminnassa, yksinomaan tietoverkossa tehtävässä valeostossa tai tietolähteen ohjatussa käytössä voitaisiin tehdä sekä toiminnan mahdolliset rajoitukset ja ehdot.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 57 l §:ssä säädetyn lisäksi olisi valvottua läpilaskua koskevasta päätöksestä käytävä ilmi tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma sekä toimenpiteen kohteena oleva kuljetus tai muu toimitus.

Suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä katselua, teknistä seurantaa, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa sekä ohjatun tietolähdetoiminnan käyttöä koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä alkaen kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi. Valvottua läpilaskua koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

57 n §. *Rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen voimassaoloaika*. Pykälä olisi uusi. Pykälässä säädettäisiin rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen voimassaoloajasta. Ehdotettu pykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 13 §:ää.

Pykälän *1 momentin* mukaan tiettyjen rikostiedustelukeinojen käyttöä koskeva lupa voitaisiin antaa ja päätös tehdä kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi. Ehdotetussa 57 b §:ssä säädettäisiin rikostiedustelukeinoista. Suunnitelmallisen tarkkailun, peitellyn tiedonhankinnan, teknisen katselun, teknisen seurannan, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston sekä ohjatun tietolähdetoiminnan käyttöä koskeva lupa voitaisiin antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rikostiedustelukeinon käytöstä päättävän toimivaltaisen viranomaisen tulisi siten arvioida rikostiedustelukeinon käytön edellytyksiä vähintään kuuden kuukauden välein. Rikostiedustelukeinon käytöstä päättävän toimivaltaisen viranomaisen arvioinnista tulee erottaa rikostiedustelukeinon käytöstä vastaavan rajavartiomiehen velvollisuus seurata ja arvioida rikostiedustelukeinon edellytysten olemassaoloa jatkuvasti.

Ehdotettu päätöksen voimassaoloaika vastaisi lain 3 luvussa säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja koskevien päätöksien voimassaoloaikoja lukuun ottamatta yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevan päätöksen voimassaoloaikaa. Voimassa olevan lain 34 j §:n 2 momentin mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskeva päätös voidaan antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tämä momentti ehdotetaan kuitenkin osana tätä hanketta muutettavan siten, että myös yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan aikaisemman kahden kuukauden enimmäisajan sijasta.

Rikostiedustelukeinojen käytöstä päättäisivät edellä ehdotetuin tavoin tuomioistuin, Keskusrikospoliisin päällikkö ja rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt rajavartiomies. Ehdotetussa 57 g §:ssä säädettäisiin tuomioistuimen päätöksentekotoimivallasta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa, 57 i §:ssä keskusrikospoliisin päällikön päätöksenteosta eräiden rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevassa asiassa, 57 j §:ssä Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa ja 57 k §:ssä rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa.

Pykälän *2 momentin* mukaan edellä 1 momentista poiketen valvottua läpilaskua koskeva lupa voitaisiin antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Ehdotettu päätöksen voimassaoloaika vastaisi lain 38 §:n 2 momentissa säädettyä salaisena tiedonhankintakeinona käytettävää valvottua läpilaskua koskevan päätöksen voimassaoloaikaa.

57 o §. *Tuomioistuinmenettely rikostiedustelussa*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tuomioistuinmenettelystä rikostiedustelussa. Ehdotetussa 57 g §:ssä säädettäisiin tuomioistuimen päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa. Ehdotettu pykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 14 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelukeinoa koskeva lupa-asia käsiteltäisiin Helsingin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus olisi päätösvaltainen, kun siinä olisi yksin puheenjohtaja. Istunto voitaisiin pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Poliisilain 5 a luvun 35 §:n 1 momentin mukaan siviilitiedustelun tiedustelumenetelmää koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Sotilastiedustelusta annetun lain 116 §:n 1 momentin mukaan tiedustelumenetelmää koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Vastaavalla tavalla kuin siviilitiedustelun ja sotilastiedustelun tiedustelumenetelmiä koskevat asiat myös rikostiedustelukeinoja koskevat lupa-asiat käsiteltäisiin Helsingin käräjäoikeudessa. Rikostiedustelukeinoja koskevien asioiden keskittäminen Helsingin

käräjäoikeuteen olisi perusteltua ja tarkoituksenmukaista tietojen turvallisen käsittelyn, resurssoinnin ja osaamisen varmistamisen vuoksi.

Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioistuin olisi päätösvaltainen, kun siinä olisi yksin puheenjohtaja ja istunto voitaisiin pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään. Ehdotettu säännös vastaisi asiasisällöltään poliisilain 5 a luvun 35 §:n 1 momentissa ja sotilastiedustelusta annetun lain 116 §:ssä säädettyä.

Pykälän *2 momentin* mukaan rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva vaatimus olisi otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen käsittelyn päättymistä. Asia olisi ratkaistava kiireellisesti.

Pykälän *3 momentin* mukaan käsittely voitaisiin pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla olisi puhe- ja näköyhteys keskenään. Ehdotettu säännös mahdollistaisi asioiden joustavan käsittelyn, kun rikostiedustelukeinojen käsittely keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuteen, vaikka laki mahdollistaisikin luvan mukaisten rikostiedustelukeinojen käytön kaikille Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköille eri puolilla Suomea. Myös poliisilain 5 a luvun 35 §:n 3 momentti ja sotilastiedustelusta annetun lain 116 §:n 3 momentti mahdollistavat käsittelyn pitämisen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Pykälän *4 momentin* mukaan lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saisi ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla olisi oikeus kannella lupa-asiassa annetusta päätöksestä. Myös poliisilain 5 a luvun 35 §:n 6 momentissa ja sotilastiedustelusta annetun lain 116 §:n 6 momentissa on omaksuttu vastaava sääntelyratkaisu, jonka mukaan lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla, mutta siitä saa kannella. Ehdotetun säännöksen mukaan Helsingin hovioikeuteen keskitettäisiin kantelut.

Pykälän *5 momentin* mukaan asia voitaisiin ratkaista kuulematta rikostiedustelukeinon kohteena olevaa 57 e §:ssä tarkoitettua henkilöä taikka katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä vapautensa menettäneen teknistä katselua koskevaa asiaa, olisi henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se olisi hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen tarpeetonta.

57 p §:n edellä oleva väliotsikko. 3 a lukuun 57 p §:n edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko *Tietojen käyttö, käsittely ja luovuttaminen*.

57 p §. *Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttäminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttämisestä. Ehdotettu sääntely vastaisi poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 15 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja saisi käyttää 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi sekä rikoksen estämiseksi ja Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että jonkin ehdotetussa 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi hankittua rikostiedustelukeinolla hankittu tietoa voisi käyttää myös muiden 57 c §:ssä tarkoitettujen uhkien torjumiseksi. Vaikka tieto olisi hankittu esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen kohdistuvalla rikostiedustelukeinon käyttämisellä, tietoa voitaisiin hyödyntää yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan muun vakavan

rikollisuuden torjumiseksi. Tiedon käyttäminen uhkan torjumiseksi sallisi tiedon käyttämisen rikostiedustelukeinoja koskevien vaatimusten ja päätösten perusteluissa. Tiedon käyttämisenä suuntaamistarkoituksessa pidettäisiin esimerkiksi uhkaa koskevaa analyysia ja tilannekuvatyötä.

Lain 48 §:ssä säädetään salaisella tiedonhankinnalla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa käyttää ylimääräistä tietoa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu. Lain 47 §:n mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen taikka vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä varten lupa on annettu tai päätös tehty.

Rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja saisi aina käyttää rikoksen estämiseksi ja Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi. Lain 2 §:n 2 kohdan määritelmäsäännöksen mukaan *rikoksen estämisellä* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Ehdotetussa 57 t §:ssä säädettäisiin rikostiedustelutiedon käytön rajoituksista toiminnan suuntaamisessa. Ehdotetun pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa käsitellään tarkemmin toiminnan suuntaamista juridisena käsitteenä.

Pykälän *2 momentin* mukaan tietoja saisi aina käyttää syyttömyyttä tukevana selvityksenä sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Rajavartiolaitoksen tulisi pyrkiä estämään vaara ja vahinko käytettävissä olevin keinoin ennen asian siirtämistä toimivaltaiselle viranomaiselle. Käyttötilanteiden osalta ehdotettu sääntely vastaisi lain 48 §:n 5 momentin sääntelyä. Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttämisen vaaran ja vahingon torjumiseen voisi luonnollisesti limittyä joissakin tilanteissa uhkan torjumiseen tähtäävän tiedon käyttämisen kanssa.

Rikostiedustelukeinolla hankitun tiedon käyttäminen rikoksen estämiseksi ja vaaran tai vahingon torjumiseksi mahdollistaisi tiedon käyttämisen myös lain 3 luvun mukaisten rikosten estämiseksi taikka vaaran tai vahingon torjumiseksi käytettävien lupavaatimusten ja päätösten perusteluissa. Tätä pidetään välttämättömänä sen varmistamiseksi, että lain 3 luvun mukaista tiedonhankintaa toteuttavalla taholla olisi tosiasialliset mahdollisuudet hyödyntää saamaansa tietoa konkreettisen rikoksen estämiseksi taikka vaaran tai vahingon torjumiseksi. Toisenlainen ratkaisu johtaisi varsin usein siihen tilanteeseen, että rikoksen estämisestä taikka vaaran tai vahingon torjumisesta vastaavilla rajavartiomiehillä ei olisi käytettävissään tehokkaita käytännön toimenpiteitä tavoitteeseen pääsemiseksi.

Pykälän *3 momentin* säädettäisiin rikostiedustelukeinolla hankitun tiedon käyttämisestä rikoksen selvittämiseksi. Momentin mukaan lisäksi rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja saisi käyttää, jos se on välttämätöntä törkeän laittoman maahantulon, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, törkeän kätkemisrikoksen, ammattimaisen kätkemisrikoksen tai törkeän rahanpesun selvittämiseksi siten kuin lain 4 §:ssä säädetään.

Poliisilain 5 b lukuun ehdotetun 15 §:n 3 momentin mukaan rikostiedustelukeinolla hankittua tietoa saisi käyttää, jos se olisi välttämätöntä (1) poliisilain 5 luvun 3 §:ssä tarkoitetun rikoksen paljastamiseksi tai (2) pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2–5 momentissa tarkoitetun rikoksen

selvittämiseksi sekä virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen, törkeän lahjuksen antamisen kansanedustajalle, väkivaltaisen mellakan johtamisen, törkeän yleisvaaran tuottamuksen, törkeän lahjuksen ottamisen kansanedustajana ja törkeän luonnonsuojelurikoksen selvittämiseksi. Poliisilakiin ehdotetussa momentissa viitattaisiin lain 5 luvun 1 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan rikoksen paljastamisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Poliisilakiin ehdotetussa säännöksessä viitattaisiin myös pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2–5 momentteihin, joissa on yksilöity rikokset, joiden selvittämisessä voidaan käyttää telekuuntelua.

Lain 4 §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvista rikoksista. Rajavartiolaitoksella ei olisi oikeutta käyttää rikostiedustelukeinolla hankittua tietoa kaikkien sen tutkittavaksi kuuluvien rikosten selvittämiseksi, vaan ehdotetussa momentissa lueteltaisiin ne rikokset, joiden selvittämiseksi Rajavartiolaitoksella olisi oikeus käyttää rikostiedustelukeinolla hankittua tietoa. Vastaavalla tavalla kuin poliisilain 5 b lukuun ehdotetussa 15 §:n 3 momentissa rajattaisiin poliisin oikeus käyttää rikostiedustelukeinolla hankittua tietoa telekuuntelun perusterikoksiin eli vakavimpiin rikoksiin, rajattaisiin myös Rajavartiolaitoksen oikeutta käyttää rikostiedustelukeinolla hankittua tietoa vain sen tutkittavaksi kuuluviin vakavimpiin rikoksiin eli törkeän laittoman maahantulon, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, törkeän kätkemisrikoksen, ammattimaisen kätkemisrikoksen ja törkeän rahanpesun selvittämiseksi.

Pykälän *4 momentin* mukaan toiminnan suuntaamiseksi tarkoitetun rikostiedustelukeinolla hankitun tiedon käytön rajoituksista säädettäisiin 57 t §:ssä. Toiminnan suuntaamiseksi käytettävän tiedon käyttörajoituksista säädettäisiin erillisessä pykälässä, koska käyttörajoitukset kattaisivat myös ehdotettavissa 57 q ja 57 r §:ssä tarkoitetut tilanteet.

57 q §. *Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen luovuttamisesta toiselle viranomaiselle. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilain 5 b lukuun ehdotettua 16 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä sellaiselle viranomaiselle, jolla olisi toimivalta uhkan torjumiseksi tarvittavan toimenpiteen toteuttamiseksi, jos se olisi välttämätöntä 57 c §:ssä tarkoitetun uhan torjumiseksi. Ehdotetun 3 a luvun mukaisilla toimivaltuuksilla edistetään Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia hankkia tietoja vakavammista rikollisuuden muodostamista tärkeisiin yksityisiin ja yleisiin etuihin kohdistuvista uhkista. Ehdotettu sääntely edistäisi Rajavartiolaitoksen tiedonhankinta- ja tietojenkäsittelymahdollisuuksia, mutta ei sisältäisi säännöksiä uhkien torjumisessa käytettävistä vaikuttamiskeinoista. Uhkien torjumiseksi tarvittavat keinot tulisikin ratkaistavaksi tapauskohtaisesti ja uhkan lähteeseen vaikuttamisessa voisi olla tarpeen tukeutua muihin viranomaisiin. Muiden viranomaisten toimet uhkien torjumiseksi tulisi kuitenkin toteuttaa viranomaisen tehtävien ja niiden hoitamiseksi säädettyjen toimivaltuuksien puitteissa.

Toisella viranomaisella viitattaisiin lähtökohtaisesti kaikkiin viranomaisiin, jotka eivät ole osa Rajavartiolaitosta. Uhkien moninaisuuden vuoksi uhkien torjumisessa tarvittavien viranomaisten yksilöinti lakitasolla ei ole mahdollista. Uhkien luonteesta riippuen tietoja tulisi ehdotetun momentin nojalla luovutettavaksi esimerkiksi maahantuloviranomaisille, maankäyttöviranomaisille, useille eri lupaviranomaisille, julkisia avustuksia myöntäville viranomaisille, verohallinnolle, sosiaaliviranomaisille tai kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen osallistuville viranomaisille. Arvioidessaan tiedon luovutuksen perusteita Rajavartiolaitoksen tulisi kuitenkin

varmistaa, että tiedon vastaanottavan viranomaisen käytettävissä olevat toimivaltuudet mahdollistavat kyseisessä tilanteessa uhkan torjumiseen tähtäävien vaikuttamiskeinojen käytön.

Vastaavasti myöskään luovutettavien tietojen yksityiskohtainen luettelointi lain tasolla ei ole mahdollista. Joissakin tilanteissa yleisen tason ilmoitus uhkasta voisi mahdollistaa toisessa viranomaisessa riittävät toimet uhkan torjumiseksi, kun taas toisissa tilanteissa tehokkaat vaikuttamiskeinot edellyttäisivät esimerkiksi uhkaan liittyvän henkilön tai yrityksen yksilöintiä.

Ehdotettu sääntely mahdollistaisi sekä oma-aloitteisesti että pyynnöstä tapahtuvan tietojen luovuttamisen. Mikäli tietojen luovuttaminen tapahtuisi toisen viranomaisen pyynnöstä, rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja luovuttavan tulisi kuitenkin ennen tietojen luovuttamista varmistua siitä, että tietojen luovuttamisella edistettäisiin 57 c §:ssä mainitun uhkan torjumista. Tietojen luovuttamisen tulisi olla välttämätöntä uhkien torjumiseksi eli tietojen luovuttamisen mahdollistamien toisen viranomaisen toimien tulisi olla oletettavasti tehokkaita uhkan torjumiseksi. Toisaalta edellytettäisiin sitä, että Rajavartiolaitoksen omien toimintavaihtoehtojen uhkan torjumiseksi ei oletettavasti voitaisi pitää tehokkaina uhkan torjumiseksi. Kynnystä tietojen luovuttamiselle ei tulisi kuitenkaan nostaa liian korkealle, koska mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tapahtuvalla tietojen vaihdolla ja viranomaisyhteistyön käynnistämisellä voidaan olettaa merkittävästi parannettavan mahdollisuuksia käsillä olevan uhkan torjumiseen.

Pykälän *2 momentin* mukaan lisäksi Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä momentissa olevalle 6-kohtaisessa luettelossa mainituille tahoille.

Momentin *1 kohdan* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä muulle esitutkintaviranomaiselle sen toiminnan suuntaamiseksi ja rikoksen estämiseksi. Momentin *2 kohdan* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä keskusrikospoliisille poliisilain 5 b luvun 3 §:n mukaisten uhkien torjumiseksi ja Tullille tullin rikostorjuntalain 3 a luvun 3 §:n mukaisten uhkien torjumiseksi. Momentin *3 kohdan* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä Puolustusvoimien Pääesikunnalle sen toiminnan suuntaamiseksi ja rikoksen estämiseksi. Momentin *4 kohdan* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä muulle esitutkintaviranomaiselle pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2–5 momentissa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi.

Momentin *5 kohdan* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä suojelupoliisille sen estämis- ja paljastamistoimivaltaan kuuluvan rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi sekä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Momentin *6 kohdan* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se olisi yksittäistapauksessa välttämätöntä sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 11 §:ssä tarkoitetulle sotilastiedusteluviranomaiselle maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Momentin 1 ja 3 kohtien mukainen oikeus tietojen luovuttamiseen muille esitutkintaviranomaisille vastaisi ehdotetun 57 p §:n sääntelyä rikostiedustelukeinoilla hankittujen tietojen käyttämisestä rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi sekä esitutkintaviranomaisen toiminnan

suuntaamiseksi. Edellä mainitut lainkohdat eivät mahdollista tietojen luovuttamista rikoksen paljastamiseksi.

Ehdotetulla säännöksellä ja sen mahdollistavalla tietojen vaihdolla estettäisiin jossakin määrin myös turvallisuusviranomaisten tiedossa jo olevien seikkojen selvittämiseen tähtäävien pakkokeinojen päällekkäinen käyttö. Ehdotettu sääntely olisi yhdenmukainen henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 32 §:n kanssa, jonka mukaan Rajavartiolaitos saa luovuttaa salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona 7–15 ja 15 a §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja poliisille, Tullille, Puolustusvoimille, syyttäjälle, tuomioistuimille, Oikeusrekisterikeskukselle, Rikosseuraamuslaitokselle ja muulle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle rikosasioiden tietosuojalain 1 §:ssä tarkoitettua viranomaisen laissa säädettyä tehtävää varten.

Momentin 2 kohdan mukaan Rajavartiolaitos saisi luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja Puolustusvoimien Pääesikunnalle sen toiminnan suuntaamiseksi ja rikoksen estämiseksi. Kohdalla viitattaisiin niihin tehtäviin, jotka ilmenevät sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:stä. Sen mukaan Pääesikunnan tehtävänä on sotilaallisen maanpuolustuksen alalla havaita, estää ja paljastaa laitonta sotilaallista tiedustelutoimintaa sekä sellaisia rikoksia, jotka voivat muutoin uhata maanpuolustusta, valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Säännöksen mukaan keskusrikospoliisi huolehtii 1 momentissa tarkoitettujen rikosten selvittämisestä. Lain 111 §:n 1 momentin mukaan Pääesikunnalla on oikeus saada viranomaiselta sekä jukista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ja henkilöltä Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän suorittamiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitosäännösten estämättä, jollei tiedon tai asiakirjan antamista Pääesikunnalle tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu. Pääesikunnan tietojensaantioikeuden koskiessa rikostiedustelukeonolla hankittuja tietoja Rajavartiolaitoksen tulee ennen tietojen luovuttamista arvioida luovutettavien tietojen välttämättömyys Pääesikunnan rikostorjuntatehtävän kannalta. Pyydetyille tiedoille voidaan myös asettaa jäljempänä 57 s §:ssä tarkoitettu harkinnanvarainen käyttörajoitus, mikä estää tietojen käyttämisen todisteena. Ehdotetun 57 s §:n nojalla asetettava käyttörajoitus rinnastuisi laissa asetettuun kieltoon tai rajoitukseen.

Momentin 1 ja 2 kohtien nojalla tapahtuvan rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen luovuttamisen toisille viranomaisille näiden toiminnan suuntaamiseksi tulisi perustua tapauskohtaiseen välttämättömyysarviointiin. Luovutettavien tietojen tulisi olla sellaisia, että niiden voitaisiin perustellusti arvioida liittyvän vastaanottavan viranomaisen yleisiin rikostorjunnallisiin vastuisiin tai yksittäisen rikosasian hoitamiseen. Tietojen tulisi myös olla luonteeltaan sellaisia, että voitaisiin olettaa, että ne eivät olisi muutoin vastaanottavan viranomaisen hallussa.

Momentin 5 ja 6 kohtien mukaan Rajavartiolaitos saisi luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja suojelupoliisille sen estämis- ja paljastamistoimivaltaan kuuluvan rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi sekä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sekä sotilastiedustelusta annetun lain 11 §:ssä tarkoitetulle sotilastiedusteluviranomaiselle maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Kohdat täydentävät muun muassa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 52 §:stä ja henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 37 §:stä ilmeneviä siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten laajoja tiedonsaantioikeuksia. Rikostiedustelukeinoilla hankittujen tietojen luovuttaminen olisi kuitenkin harkinnanvaraista ja tietojen luovuttaminen olisi ratkaistava tapauskohtaisesti, mitä ilmentäisi muun muassa vaatimus tiedon luovuttamisen välttämättömyydestä.

Pykälän *3 momentin* mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä aina luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle

syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Oikeuteen luovuttaa tietoa syyttömyyttä tukevaski selvitykseksi ei vaikuta se, että tiedon luovuttaminen vahvistaa jonkun toisen syyllisyyttä.[42] Perustuslakivaliokunta on katsonut siviilitiedustelua koskevassa lausunnossaan, että valiokunnassa arvioitavana ollut esitetty sääntely, jossa suojelupoliisi saisi harkintansa mukaan luovuttaa tai olla luovuttamatta sillä olevaa tietoa, jonka se tietää olevan syyttömyyttä tukevaa, ei ole aivan asianmukainen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perustuslain 21 §:n kannalta.[43] Viranomaisella tulisi lähtökohtaisesti olla velvollisuus luovuttaa syyttömyyttä tukeva tietoa. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan tällainen velvollisuus aiheuttaa kuitenkin tarpeen tarkastella laajemminkin asiaan liittyvää sääntelyä.

Ehdotetun momentin mukaan Rajavartiolaitoksen harkintavaltaa rikostiedustelukeinolla hankitun syyttömyyttä tukevan tiedon luovuttamisesta esitutkintaan rajoittuisikin lähinnä sen arviointiin, olisiko tiedon luovuttaminen välttämätöntä esimerkiksi esitutkinnan lopettamiseksi tai syytteen jättämiseksi nostamatta tai tulisi tällainen ratkaisu tehtäväksi ilman merkittävää viivettä, vaikka tietoa ei luovutettaisikaan. Lisäksi harkinnanvaraista olisi se, missä muodossa rikostiedustelukeinolla hankittu tieto luovutettaisiin. Joissakin tilanteissa esitutkintaan voitaisiin toimittaa vain tieto rikostiedustelukeinoa käyttämällä tehdystä havainnosta ilman, että hankittua tietoa sellaisenaan luovutettaisiin esitutkintaan.

57 r §. *Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen muu luovuttaminen*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen muusta luovuttamisesta. Ehdotettupykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 17 §:n sääntelyä.

Pykälän mukaan Rajavartiolaitos saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa oma-aloitteisesti tai pyynnöstä sellaisia rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, joiden ilmaisemiseen olisi yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi taikka kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Pykälässä ei rajattaisi niitä tahoja, joille tietoja voitaisiin säännöksessä mainitussa tarkoituksessa luovuttaa. Vaatimuksella painavasta syytä korostettaisiin sitä, että ilmaisukynnyksen olisi oltava korkea eikä tietoja saisi luovuttaa muissa kuin momentin asettamat edellytykset selvästi täyttävissä tapauksissa (HE 224/2010 vp, s. 147), joissa tiedon luovuttaminen olisi vaaran tai vahingon torjumisen edellytys taikka korostetun tarpeellista valtion turvallisuuden varmistamiskesi. Toisaalta kun otetaan huomioon tiedonluovutuksen tavoitteet näissä tilanteissa eli tärkeimpien oikeushyvien suojaaminen, merkittävien vahinkojen estäminen ja kansallisen turvallisuuden suojaaminen, ei ehdoteta asetettavaksi lisäedellytyksiä tiedon käytölle.

57 s §. *Rikostiedustelutiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinon käytölle erikseen asetettavista rajoituksista. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 18 §:n sääntelyä.

Pykälän mukaan, ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaatisi, rikostiedustelukeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö voisi päättää, että rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja voisi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se olisi tarpeen tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen taktisten tai

[42] HE 202/2017 vp, s. 95.
[43] PeVL 35/2018 vp, s. 23.

teknisten menetelmien tai käynnissä olevan rikostiedusteluoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saisi rajoittaa.

Ehdotetun pykälän keskeisenä tarkoituksena olisi varmistaa, että käyttörajoituksen alaista rikostiedustelukeinolla hankittua tietoa käsiteltäisiin niin, ettei se paljastuisi yleisölle tai asianosaiselle. Käyttörajoitukset asetettaisiin lähtökohtaisesti sen jälkeen, kun tieto olisi jo hankittu, jolloin arvioinnissa voitaisiin ottaa huomioon sekä tiedon lähde että sen luonne. Käyttörajoitus voitaisiin poistaa vastaavassa menettelyssä kuin se asetettaisiin.

Ehdotettu pykälä koskisi erityisesti tilanteita, joissa tietoa käytettäisiin tai se luovutettaisiin käytettäväksi sellaisissa olosuhteissa, jossa muukin käyttö kuin toiminnan suuntaaminen olisi tämän luvun säännösten perusteella mahdollista. Mikäli rikostiedustelukeinolla hankittu tieto esimerkiksi luovutettaisiin ehdotetun 57 q §:n 2 momentin 3 kohdan mukaisesti rikoksen selvittämiseksi, lähtökohtaisesti tietoa voitaisiin käyttää näyttönä tai pakkokeinon perusteena. Ehdotetun pykälän perusteella tiedon käyttö voitaisiin kuitenkin tiedon vastaanottajaa velvoittavalla tavalla rajata toiminnan suuntaamiseen, jolla tietoa voitaisiin hyödyntää niissä rajoissa kuin ehdotetussa 57 t §:ssä säädetään. Vastaavasti rikoksen estämiseksi luovutettavan tiedon käyttö voitaisiin rajata toiminnan suuntaamiseen, minkä seurauksena tietoa ei voitaisi käyttää salaisten tiedonhankintakeinojen perusteena, vaikka tämä lähtökohtaisesti olisi mahdollista. Myös toiselle viranomaiselle vaaran torjumiseksi luovutettavan tiedon käyttöä voitaisiin rajata esitetyn pykälän perusteella, jolloin vastaanottavan viranomaisen tulisi käyttää tietoa siten, ettei tiedustelutieto paljastuisi yleisölle tai asianosaiselle. Kokonaisarvioinnissa tulisi ottaa huomioon käytön perusteiden rajoittamisen lisäksi torjuttava vaara tai vahinko sekä olosuhteet muutoinkin. Päätettäessä käyttörajoituksista olisi pyrittävä ottamaan huomioon tiedon vastaanottaja tahon tosiasialliset mahdollisuudet toimia saamansa tiedon pohjalta siinä määrin kuin se on mahdollista säännöksen tavoitteiden kannalta.

Käyttörajoituksista voitaisiin päättää, jos se olisi tarpeen pykälässä yksilöityjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Käyttörajoituksista päättäisi rikostiedustelukeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö. Tarpeellisuudella viitattaisiin velvollisuuteen perustella päätös käyttörajoitusten tavoitteiden kannalta. Käytön rajaaminen toiminnan suuntaamiseen olisi mahdollista tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Tiedon käyttö voitaisiin myös rajata Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien suojaamiseksi ilman, että asiaan liittyisi hengen tai terveyden vaaraa. Tällöin rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan tiedon paljastuminen voisi vaikuttaa merkittävällä tavalla mahdollisuuksiin käyttää kyseistä tiedonhankintakeinoa tai taktista toimintamallia tulevaisuudessa. Rajavartiolaitoksen taktiset ja tekniset menetelmät ovat voimassa olevassa lainsäädännössä rajausperusteena esimerkiksi tämän lain asianosaisjulkisuutta koskevassa 54 §:n 2 momentissa sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Lisäksi käyttörajoitus voitaisiin asettaa yksittäisen käynnissä olevan rikostiedusteluoperaation suojaamiseksi. Tätä käyttörajoitusta sovellettaisiin erityisesti tilanteisiin, joissa rikostiedusteluoperaatioon liittyy pienempiä osakokonaisuuksia, jotka etenevät niin sanotun näkyvän esitutkinnan vaiheeseen rikostiedusteluoperaation ollessa edelleen käynnissä. Rikostiedustelukeinon paljastuminen esitutkinnan asianosaiselle tai laajemmalle henkilöjoukolle saattaisi paljastaa pitkäaikaisen ja tuloksekkaan rikostiedusteluoperaation, jolloin käyttörajoitukset mahdollistaisivat tiedusteluoperaation ja sen tavoitteiden suojaamisen.[44]

[44] Ks. HE 29/2025 vp, s. 27 ja 36.

Pykälässä säädettäisiin kaksi rajoittavaa tekijää käyttörajoitukseen liittyvälle viranomaisen harkinnalle. Käyttörajoitusta ei voitaisi asettaa, jos se olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua, jolloin tulisi ottaa huomioon rikosvastuun toteutumisen osalta muun muassa odotettavissa oleva seuraamus, odotettavissa olevat menettämisseuraamukset, rikoksella saatu hyöty, mahdollisuus erityisen vaarallisten tekovälineiden haltuunottoon ja asianomistajan intressit (HE 28/2013 vp, s. 21) sekä kansallinen turvallisuus. Käyttörajoitusten asettamiseen kohdistuville rajauksille asetettaisiin varsin korkea kynnys, koska kyse ei olisi esimerkiksi päätöksestä olla toimittamatta esitutkintaa tai rajoittaa sitä, vaan siitä, mitä tietoja voidaan hyödyntää rikosilmoituksen kirjaamisessa tai esitutkinnan aloittamispäätöstä tehtäessä. Lisäksi ehdotetun 57 p §:n tavoin syyttömyyttä tukevaan selvitykseen sisältyvien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saisi rajoittaa pykälässä sanotuin tavoin.

57 t §. *Rikostiedustelutiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinon käytön rajoituksista toiminnan suuntaamisessa. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään soveltuvin osin poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 19 §:n sääntelyä.

Pykälän mukaan rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, jotka olisi määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saisi käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Suuntaamisen käyttörajoituksella pyritään varmistamaan, että keskeisimmät tiedon käyttöön liittyvät käyttörajoitukset perustuvat lakiin.[45]

Tietojen käyttäminen toiminnan suuntaamiseen on tyypillistä tiedustelutoiminnalle ja myös rikostiedustelutoiminnalle, joka ei tähtää ensisijaisesti rikosvastuun toteuttamiseen, vaan ennemminkin rikollisuutta ja sen muodostamia uhkia koskevan tiedon ja ymmärryksen lisäämiseen ja viime kädessä uhkien torjumiseen ennakolta. Tiedon käyttäminen Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseen on laajalti käytetty tapa tietojen hyödyntämiseen.

Toiminnan suuntaamisesta säädettiin turvallisuusviranomaisten toimivaltasääntelyssä ensimmäisen kerran poliisi- ja pakkokeinolakien kokonaisuudistuksen yhteydessä. Toiminnan suuntaamista ei ole tarkemmin määritelty laissa, mutta mainittujen lakien esitöiden mukaan poliisin toiminnan suuntaamisella tarkoitetaan tiedon välillistä hyödyntämistä niin, että tietoa ei käytetä näyttönä taikka pakkokeinon tai tiedonhankintakeinon käytön perusteena. Poliisin toiminnan suuntaaminen voi liittyä esimerkiksi rikoksen estämiseen, paljastamiseen, analyysitoimintaan, esitutkinnan aloittamiskynnyksen selvittämiseen tai esitutkinnan suuntaamiseen. Esitutkinnan suuntaamista on esimerkiksi tutkintalinjan valinta.[46] Lainvalvontaviranomaisen toiminnan suuntaamista on kuvattu vastaavilla esimerkeillä myös Tullin rikostorjuntalain uudistuksen yhteydessä[47] ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain uudistuksen yhteydessä[48]. Esimerkkeihin on viitattu myös Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevan lakiuudistuksen esitöissä.[49]

Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskeneen lakiuudistuksen hallituksen esityksessä (HE 29/2025 vp) mainitaan esimerkkeinä toiminnan suuntaamisesta se, että rikostorjuntaviranomaisella jo

[45] EOAK/592/2022, s. 10.
[46] HE 222/2010 vp, s. 357–358 ja HE 224/2010 vp, s. 134.
[47] HE 174/2014 vp, s. 72.
[48] HE 41/2017 vp, s. 55–56.
[49] HE 82/2023 vp, s. 160.

käynnissä olevassa tutkinnassa voitaisiin useista eri tutkintalinjoista priorisoida vaihtoehto, johon tiedustelumenetelmän käytön avulla annettu tieto antaisi aiheen kohdistaa tutkintaresursseja. Toiminnan suuntaamista olisi myös se, että poliisi tai muu säännöksessä tarkoitettu rikostorjuntaviranomainen voisi tiedon avulla suunnata operatiivisen toimintansa painopistettä ja mahdollisesti estää uuden rikoksen tai rikollisuuden ilmiön kärjistymistä. Samalla tieto voisi täydentää poliisin tai muun toimivaltaisen viranomaisen rikollisuuden tilannekuvaa ja sitä voitaisiin hyödyntää operatiivisessa ja strategisessa rikosanalyysissä esimerkiksi erilaisten rikollisuusilmiöiden muodostaman uhkan kartoittamiseksi.

Tilanteet, joissa tietoja käytetään toiminnan suuntaamiseksi, ovat hyvin moninaisia kattaen Rajavartiolaitoksen toiminnan osalta lähtökohtaisesti kaikki Rajavartiolaitoksen tehtäväalueet. Uusia käyttötilanteita ja käyttömahdollisuuksia ilmenee toimintaympäristön muuttuessa ja toiminnan kehittyessä. Ehdotetussa pykälässä toiminnan suuntaaminen olisikin määritelty käänteisesti kuvaamalla ne käyttötavat, jotka eivät olisi sallittuja, kun tieto olisi rajattu käytettäväksi toiminnan suuntaamiseksi. Tällaista sääntelytapaa voidaan pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon, että voimassa olevassa turvallisuusviranomaisten toimivaltasääntelyssä tietojen käyttämiseen toiminnan suuntaamiseen on suhtauduttu varsin sallivasti.

Pykälän mukaan suuntaamiseksi määriteltyä tai luovutettua tietoa ei saa käyttää tutkinnan aloittamiseksi, viranomaisen hakemuksen, vaatimukset tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Kielto käyttää suuntaamiseen tarkoitettua tietoa tutkinnan aloittamiseksi perustuu erityisesti esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä turvattuun asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkintaan johtaneista seikoista. Toiminnan suuntaamiseksi luovutetun tiedon perusteella ei voida tehdä esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä ilmoituksen kirjaamista, joten myöskään esitutkintalain 4 luvun 15 § ei voi tulla sovellettavaksi. Käsitteellisesti kielletyt käyttötavat soveltuvat muuhunkin viranomaistoimintaan kuin esitutkintaviranomaisten toimintaan. Vaikka luovutettua tietoa ei voitaisi käyttää hallintoviranomaisen lupapäätöksen perusteena, tietoa voitaisiin käyttää esimerkiksi hallintoviranomaisen valvontatoiminnan suuntaamiseksi tai riskianalyysien tekemisessä. Rikostiedustelukeinoja ei voida käyttää toisen viranomaisen aloitteesta tämän tehtävien suorittamiseksi tai toiminnan suuntaamiseksi, vaan rikostiedustelukeinojen käyttö tulee aina perustua 57 c §:ssä yksilöityjen uhkien torjumiseen, vaikka heräte uhkan olemassaolosta tulisikin muulta viranomaiselta.

Tietoa luovutuksen jälkeen käsittelevien tahojen tulee olla tietoisia saadun tiedon tässä laissa säädetyistä käyttörajoituksista. Siten tietoa ei tule esimerkiksi kirjata esitutkintapöytäkirjaan tai asianosaisen tietoon tulevaan aineistoon. Luovutettua tietoa ei tule myöskään käyttää taktisesti niin, että rikostiedustelukeinolla saatu tiedustelutieto paljastuisi, ellei tilanne sitä esimerkiksi akuutin vakavan vaaran takia edellytä. Tarvittaessa tiedon salassa pysymistä yleisöltä tai asianosaisilta tulisi pyrkiä edistämään esimerkiksi hakemalla tuomioistuimelta lupaa olla ilmoittamatta salaisesta tiedonhankintakeinosta tai salaisesta pakkokeinosta taikka hakemalla oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:n mukaista salassapitomääräystä.

57 u §. *Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin asianosaisjulkisuuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 20 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädettäisiin, henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei olisi oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun rikostiedustelukeinon käytöstä, ennen kuin 58 k §:ssä tarkoitettu ilmoitus olisi tehty. Momentin tarkoituksena olisi osaltaan varmistaa, että rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittamista jättämistä tai ilmoituksen lykkäämistä

koskevalla 58 k §:n mukaisella päätöksellä pystyttäisiin tehokkaasti suojaamaan säännöksessä tarkoitettuja etuja.

Pykälän *2 momentin* mukaan rekisteröidyn tarkastusoikeudesta säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Kyseessä olisi informatiivinen viittaus.

57 v §:n edellä oleva väliotsikko. 3 a lukuun 57 v §:n edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko *Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa*.

57 v §. *Yhteistyö keskusrikospoliisin kanssa.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen yhteistyöstä keskusrikospoliisin kanssa. Ehdottu pykälä korostaisi keskusrikospoliisin asemaa yleisviranomaisena rikostiedustelun osalta.

Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksen olisi toimittava yhteistyössä keskusrikospoliisin kanssa rikostiedustelutehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava poliisille tässä tarkoituksessa tarpeellisia tietoja sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädettäisiin. Siitä huolimatta, että rikostiedustelu keskitettäisiin keskusrikospoliisille, olisi poliisi yksi viranomainen. Tämän vuoksi momentissa säädetään Rajavartiolaitoksen velvollisuudesta antaa poliisille eikä keskusrikospoliisille tietoja. Tällä tavoin luovutetut tiedot tulisivat osaksi poliisin tietovarantoja.

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tiedonhallinta toteutetaan poliisin kanssa yhteisissä tietojärjestelmissä. Poliisissa on erikseen nimetyillä virkamiehillä pääsyoikeus kaikkeen Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tietoon, mukaan lukien Rajavartiolaitoksen salaiset pakkokeinot, salaiset tiedonhankintakeinot ja tietolähdetiedot. Tämä mahdollistaa poliisin ryhtymään tarpeelliseksi katsomiinsa toimenpiteisiin toiminnan yhteensovittamiseksi. Tietyt tietojoukot, erityisesti tietolähdetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa ja yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa valeostoa koskevat tiedot ovat arkaluontoisuutensa vuoksi rajattu hyvin suppealle joukolle, ja käyttäjiä, jotka pääsevät kaikkien esitutkintaviranomaisten kaikkiin tietoihin, on vain Keskusrikospoliisissa. Rajavartiolaitoksella ei ole vastaavaa pääsyä poliisin tietoihin, minkä vuoksi tarvittava yhteensovittaminen tapahtuu poliisin aloitteesta. Rikostiedustelun osalta toiminta järjestettäisiin samalla tavalla. Järjestely varmistaa sen, että kukaan ei voi olla Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohdehenkilönä ilman, että poliisilla ei olisi tästä tietoa.

Pykälän *2 momentti* sisältäisi asetuksenantovaltuuden. Momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä Rajavartiolaitoksen ja keskusrikospoliisin välisen yhteistyön järjestämisestä.

57 w §. *Ilmoitusvelvollisuus.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen velvollisuudesta ilmoittaa keskusrikospoliisille rikostiedusteluun liittyvän toiminnan aloittamisesta ja rikostiedustelukeinojen käyttämisestä. Ehdotettu sääntely vastaisi lain 7 §:ää, jossa säädetään Rajavartiolaitoksen velvollisuudesta ilmoittaa poliisille rikoksen estämiseen ja selvittämiseen liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttämisestä. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 2 §:ssä säädetään ilmoittamisvelvollisuudesta. Pykälän mukaan Tullin on ilmoitettava poliisille tietoonsa tulleesta epäillystä vakavasta rikoksesta ja käynnistämästään toimenpiteestä sellaisen rikoksen selvittämiseksi.

Pykälän mukaan Rajavartiolaitoksen olisi ilmoitettava keskusrikospoliisille rikostiedusteluun liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien tässä laissa säädettyjen rikostiedustelukeinojen käyttämisestä. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista asioista ja ilmoituksen käytännön toteutuksesta sovittaisiin Rajavartiolaitoksen ja keskusrikospoliisiin välisessä

yhteistoiminnassa. Ehdotettu muutos korostaisi keskusrikospoliisin asemaa rikostiedustelun yleisviranomaisena.

57 x §. *Rikostiedustelun siirtäminen keskusrikospoliisille tai Tullille.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen velvollisuudesta siirtää keskusrikospoliisin ja Tullin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluva tiedonhankinta niille. Ehdotettu sääntely vastaisi lain 8 §:n sääntelyä, jossa säädetään rikoksen estämisen ja selvittämisen siirtämisestä poliisille tai Tullille. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 3 §:ssä säädetään Tullin velvollisuudesta siirtää tullirikoksen esitutkinta poliisille.

Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitos siirtäisi keskusrikospoliisin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan keskusrikospoliisille ja Tullin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan Tullille, jos asian tai sen edellyttämien toimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttäisi taikka jos asianomainen viranomainen sitä vaatisi. Rajavartiolaitos turvaisi siirrettävässä asiassa tiedonhankinnan siihen saakka, kunnes asian siirtäminen olisi tapahtunut.

Pykälän *2 momentin* mukaan viranomainen, jolle tiedonhankinta siirrettäisiin, varaisi Rajavartiolaitokselle tilaisuuden osallistua tiedonhankintaan ja tiedon hyödyntämiseen myös siirron jälkeen, jos asia koskisi lain 57 c §:ssä tarkoitettua rikostiedustelun kohdetta. Pykälässä viitattaisiin ehdotettuun 57 c §:ään, jossa säädettäisiin rikostiedustelun kohteista. Poliisin tai Tullin tulisi varata Rajavartiolaitokselle tilaisuus osallistua tiedonhankintaan ja tiedon hyödyntämiseen myös sen jälkeen, kun Rajavartiolaitos olisi siirtänyt tiedonhankinnan sille, jos asia koskisi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohdetta.

57 y §. *Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tiedustelutoiminnan yhteensovittamisesta. Ehdotettu pykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 21 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan tämän luvun nojalla tehtävää rikostiedustelua, muiden esitutkintaviranomaisten suorittamaa rikostiedustelua sekä siviili- ja sotilastiedustelua olisi tarvittaessa yhteensovitettava esitutkintaviranomaisten, suojelupoliisin, sotilastiedusteluviranomaisen ja muun viranomaisen virkamiesten työturvallisuuden varmistamiseksi, mainittujen viranomaisten salaisessa tiedonhankinnassa käytettävien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi sekä viranomaisten tehtävien asianmukaisen toteuttamisen turvaamiseksi.

Ehdotettu sääntely vastaisi keskeisiltä osin poliisilain 5 a luvun 56 §:ää ja sotilastiedustelusta annetun lain 19 §:ää. Säännösten perusteluiden mukaan salaista tiedonhankintaa suorittavien viranomaisten päällekkäiset tehtävät ja erityisesti päällekkäiset operaatiot voivat muodostaa vakavan työturvallisuusriskin, jos viranomaiset toimivat salaisessa tiedonhankintatehtävässä toisistaan tietämättä.[50] Kun on useita viranomaisia, joilla on oikeus käyttää salaista tiedonhankintaa, niin tämä saattaa joissain tapauksissa aiheuttaa riskin sekä turvallisuus viranomaisten yleisten roolien että yksittäisten operaatioiden päällekkäisyydestä. Jotta tämänlaiset tilanteet ja niistä aiheutuvat vaaratilanteet sekä taktisten ja teknisten menetelmien tarkoitukseton paljastaminen pystyttäisiin ennalta estämään, niin on välttämätöntä, että kyseiset viranomaiset keskenään koordinoivat salaisen tiedonhankinnan käyttöä. Ehdotetulla sääntelyllä pyritään varmistamaan, että operatiivisen toiminnan niin sanottu dekonfliktointi pystyttäisiin toteuttamaan siten, että

[50] HE 202/2017 vp, s. 227–228 ja HE 203/2017 vp, s. 213.

työ- ja operaatioturvallisuuden tai operaation tavoitteiden saavuttamista vaarantavaa päällekkäistä salaista tiedonhankintaa ei tapahtuisi.

Poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:n mukaan suojelupoliisin tehtävänä on hankkia tietoa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sekä havaita, estää ja paljastaa sellaisia toimintoja, hankkeita ja rikoksia, jotka voivat uhata valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Suojelupoliisilla on tiedusteluvastuu kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvien uhkien ja erityisesti valtiollisen toiminnan muodostamien uhkien osalta. Rikostiedustelun kohteena olevat vakavan rikollisuuden uhkat voivat kuitenkin limittyä suojelupoliisin ja muiden turvallisuusviranomaisten tiedonhankinnan kohteena olevien ilmiöiden ja tapahtumien kanssa ja on mahdollista, että rikostiedustelun kohteena oleviin uhkiin saattaa kytkeytyä henkilöitä, joilla on yhteys valtiollisiin toimijoihin. Tällainen tiedustelutoiminnan eri osa-alueiden tietynasteinen limittyneisyys on perusteltua, jotta kokonaisturvallisuuden kannalta vahingollisia katvealueita ei pääsisi muodostumaan sen enempää viranomaisten tehtävien kuin viranomaisten toimivaltuuksienkaan osalta. Tehtävien limittyneisyyden pitää kuitenkin olla hallittua ja erityisesti ehdotetun säännöksen maininnalla viranomaisten tehtävien asianmukaisen toteuttamisen turvaamisesta pyritään varmistamaa, että viranomaiset eivät aiheettomasti toimi toistensa tehtäväkentillä tai tee epätarkoituksenmukaisesti päällekkäistä työtä.

Viittauksella yhteistyön tarpeellisuuteen korostetaan velvoitetta molemminpuoliseen yhteistyöhön tunnistetuissa päällekkäisyyksien tilanteissa. Viranomaisten tehtävien asianmukaisen toteuttamisen turvaamiseksi tapahtuva yhteistyö tapahtuisi lähtökohtaisesti tasolla, joka on yksittäisiä tiedonhankintakeinoja ja yksittäisiä operaatioita yleisempi. Kyse olisi ensisijaisesti virastotason operatiivisten toimijoiden yhteistyöstä. Ehdotetun säännöksen mukainen yhteensovittaminen voisi tarkoittaa esimerkiksi tiedonvaihdon prosessin tarkastelua, operatiivisen vastuiden määrittelyä sekä koordinoitua kohdevalintaa.

Ehdotettu säännös ei olisi luonteeltaan velvoittava, mutta ilmaisu tarvittaessa edellyttäisi käynnistämään toiminnan yhteensovittamisen matalalla kynnyksellä havaittaessa päällekkäisen toiminnan mahdollisuus. Viivytyksetön koordinointi korostuu erityisesti yksittäisten operaatioiden kohdalla, jolloin dekonfliktoinnissa epäonnistuminen johtaa helposti työturvallisuuden vaarantumiseen. Käytännössä niin sanottu palomuurisääntely tai kansainvälisen tiedonvaihdon keinoin saatuun tietoon liittyvät käyttörajoitukset saattaisivat rajoittaa yhteistyön mahdollisuuksia, mutta näissäkin tilanteissa tulisi kuitenkin tarkoin arvioida, voidaanko toiminnan koordinointi käynnistää, vaikka kaikkea tietoa ei voitaisikaan luovuttaa toiselle osapuolelle. Velvollisuus tehdä tarvittavaa yhteistyötä ei siis rajoittuisi rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmien käyttöön tai niillä hankittuun tietoon.

Pykälän *2 momentissa* olisi asetuksenantovaltuutus. Sen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä.

57 z §:n edellä oleva väliotsikko. 3 a lukuun 57 z §:n edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko *Valvonta*.

57 z §. *Rikostiedustelun valvonta Rajavartiolaitoksessa*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tiedustelutoiminnan valvonnassa Rajavartiolaitoksessa. Ehdotettu pykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b lukuun 22 §:n sääntelyä. Poliisilakiin ehdotetun vastaavan säännös on otsikoitu ”Rikostiedustelun valvonta sisäasiainhallinnossa”, ja sen mukaan keskusrikospoliisin päällikkö sekä Poliisihallitus valvoisivat poliisilain 5 b luvussa tarkoitettua tiedonhankintaa.

Pykälän mukaan tässä luvussa tarkoitettua tiedonhankintaa valvoisivat Rajavartiolaitoksen esikunta ja rikostiedustelukeinoja käyttävät hallintoyksiköt. Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos on sisäministeriön johdon ja valvonnan alaisena toimiva valtion keskushallintoon kuuluva viranomainen. Rajavartiolaitosta johtaa sisäministeriössä Rajavartiolaitoksen päällikkö alaisinaan hallintoyksikköinä Rajavartiolaitoksen esikunta, rajavartiostot ja merivartiostot, Raja- ja merivartiokoulu sekä Vartiolentolaivue (*hallintoyksiköt*). Pykälän 2 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen esikuntaa johtaa Rajavartiolaitoksen apulaispäällikkö ja muuta hallintoyksikköä asianomaisen hallintoyksikön päällikkö. Muut hallintoyksiköt ovat Rajavartiolaitoksen esikunnan alaisia.

Sen vuoksi, että asianomaisen hallintoyksikön päällikkö johtaa hallintoyksikköään, voidaan pitää perusteltuna, että rikostiedustelukeinoja käyttävän hallintoyksikön päällikkö valvoisi tiedonhankintaa vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Rajavartiostot ja merivartiostot, Raja- ja merivartiokoulu sekä Vartiolentolaivue ovat Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain mukaisesti Rajavartiolaitoksen esikunnan alaisia, minkä vuoksi on perusteltua, että myös Rajavartiolaitoksen esikunta valvoisi tässä luvussa tarkoitettu tiedonhankintaa.

Kuten edellä säännöskohtaisista perusteluista on käynyt ilmi, Rajavartiolaitokselle ehdotetut rikostiedustelukeinot vastaisivat pitkälti Rajavartiolaitoksen käytettäväksi säädettyjä salaisia tiedonhankintakeinoja. Tämän vuoksi voidaan pitää perusteltuna, että Rajavartiolaitoksen esikunta ja rikostiedustelukeinoja käyttävien hallintoyksiköiden päälliköt valvoisivat tiedonhankintaa vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 62 §:ssä säädetään salaisen tiedonhankinnan ja salaisten pakkokeinojen valvonnasta. Pykälän 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta sekä salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävät hallintoyksiköt valvovat tässä laissa tarkoitettua tiedonhankintaa. Myös se, että samat tahot vastaisivat salaisten tiedonhankintakeinojen valvonnasta puoltaa sitä, että niille olisi osoitettu myös rikostiedustelukeinojen käytön valvonta.

57 å §. *Rikostiedustelun ulkoinen valvonta*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelun ulkoisesta valvonnasta. Ehdotettu sääntely vastaisi poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 23 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan sisäministeriön olisi annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus tässä luvussa tarkoitettujen rikostiedustelukeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Ehdotettu valvonta kattaisi sekä rikostiedustelukeinojen käytön että rikostiedustelun suojaamisen käytön. Rikostiedustelun suojaamisesta säädettäisiin ehdotetussa 58 c §:ssä. Rajavartiolaitoksen tulisi toimittaa sisäministeriölle kertomuksen laatimiseksi tarvittavat tiedot, jotta sisäministeriö voisi toimittaa kertomuksensa eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Ehdotetussa 3 momentissa olisi asetuksenantovaltuus rikostiedustelun valvontaa varten annettavista selvityksistä.

Lain 62 §:n 3 momentin mukaan eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavista salaista tiedonhankintaa ja salaisia pakkokeinoja koskevista kertomuksista säädetään poliisilaissa (872/2011) ja pakkokeinolaissa. Poliisilain 63 §:n 2 momentin mukaan sisäministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytössä ja valvonnasta. Pakkokeinolain 65 §:n 2 momentin mukaan sisäministeriön ja valtiovarainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten pakkokeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Pykälän *2 momentissa* olisi informatiivinen viittaus tiedustelutoiminnan valvonnasta annettuun lakiin. Sen mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamasta valvonnasta säädettäisiin tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa (121/2019). Tiedustelutoiminnan valvonnasta

annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan tätä lakia sovelletaan siviilitiedustelun ja sotilastiedustelun valvontaa. Jäljempänä momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että kyseistä lakia sovellettaisiin siviilitiedustelun ja sotilastiedustelun valvonnan lisäksi myös poliisilain 5 b luvussa säädetyn rikostiedustelun ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 3 a luvussa säädetyn rikostiedustelun valvontaan.

Pykälän *3 momentissa* olisi asetuksenantovaltuutus. Sen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä rikostiedustelun valvontaa varten annettavista selvityksistä.

57 ä §. *Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset*. Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävistä ilmoituksista. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 24 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan olisi annettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tieto tämän luvun nojalla annetusta rikostiedustelukeinoa koskevasta luvasta tai päätöksestä mahdollisimman pian luvan antamisen tai päätöksen tekemisen jälkeen. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle olisi annettava myös tieto tuomioistuimelle tehdystä rikostiedustelukeinoa koskevasta vaatimuksesta.

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 7 §:n mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävä on tiedustelutoiminnan laillisuuden valvojana (1) valvoa tiedustelumenetelmien ja tiedustelutiedon käytön sekä muun tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta, (2) valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa, (3) edistää oikeusturvan toteutumista ja siihen liittyviä hyviä käytäntöjä tiedustelutoiminnassa sekä (4) seurata ja arvioida toimialallaan lainsäädännön toimivuutta ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan kehittämisehdotuksia. Jäljempänä ehdotetaan, että tiedustelutoiminnan valvonnasta annettua lakia sovellettaisiin myös Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun valvontaan. Rikostiedustelun valvonnan reaaliaikaisuuden turvaamiseksi olisi tarkoituksenmukaista, että rikostiedustelukeinoa käyttävä Rajavartiolaitoksen hallintoyksikön olisi annettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tieto rikostiedustelukeinoa koskevasta luvasta tai päätöksestä.

Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset olisivat merkittävässä osassa toteutettaessa rikostiedustelukeinon käytön ulkoista valvontaa, koska ilmoitukset mahdollistavat 57 å §:ssä ehdotetun rikostiedustelun ulkoisen valvonnan.

Tuomioistuin, keskusrikospoliisin päällikkö, Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö ja rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies voisivat päättää laissa säädettyjen rikostiedustelukeinon käytöstä. Tuomioistuimen päätöksenteosta rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa säädettäisiin ehdotetussa 57 g §:ssä, keskusrikospoliisin päällikön päätöksenteosta ehdotetussa 57 j §:ssä, Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön päätöksenteosta ehdotetussa 57 j §:ssä sekä rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksenteosta ehdotetussa 57 k §:ssä. Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi tiettyjen, laissa säädettyjen rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevan vaatimuksen tuomioistuimelle ehdotetun 57 h§:n mukaisesti. Velvollisuus ilmoittaa tiedusteluvalvontavaltuutetulle koskisi myös edellä 57 k §:n 2 momentissa tarkoitettua pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemää kiirepäätöstä tiettyjen rikostiedustelukeinojen käytöstä.

Käytännössä ilmoittamisvelvollisuus tiedusteluvalvontavaltuutetulle toteutettaisiin toimittamalla jäljennös tuomioistuimen myöntämästä luvasta tai hallintoyksikön tekemästä päätöksestä. Ilmoitus tulisi tehdä mahdollisimman pian luvan myöntämisen tai päätöksen antamisen jälkeen, jotta tiedusteluvalvontavaltuutettu voisi käyttää tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 14 §:n mukaista läsnäolo-oikeuttaan tuomioistuimessa.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin muista tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävistä ilmoituksista. Sen mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan olisi mahdollisimman pian ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle päätöksestä, joka koskisi (1) rikostiedustelun suojaamista, (2) ilmaisukieltoa tai (3) 58 k §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen siirtämistä. Rikostiedustelun suojaamisesta säädettäisiin ehdotetussa 58 c §:ssä ja siitä päättämisestä ehdotetussa 58 d §:ssä. Rikostiedustelua koskevasta ilmaisukiellosta säädettäisiin puolestaan ehdotetussa 58 e §:ssä. Rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin ehdotetussa 58 k §:ssä. Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saataisiin lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan tietyin, lainkohdassa säädettävin edellytyksin.

Pykälän *3 momentin* mukaan pykälässä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisessä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

Rikostiedustelukeinojen käyttö ja niistä tehtävät päätökset sisältävät tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä ja luonteeltaan erityisen arkaluonteisia. Myös tuomioistuimelle tehtävät vaatimukset sekä muut pykälässä tarkoitetun ilmoitusvelvollisuuden kattamat tiedot ovat yhtä arkaluontoisia. Salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja tietoturvallisuuden varmistamiseen olisi pykälässä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisessä kiinnitettävä erityistä huomiota. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävän ilmoituksen tulisi tapahtua niin, ettei ilmoituksen tekemisestä aiheudu salassa pidettävän tiedon paljastumisriskiä. Ilmoituksen kohteena olevia tietoja tulee käsitellä ainoastaan sellaisissa tiloissa, jotka täyttävät kulloinkin voimassa olevat valtion tila- ja rakenneturvallisuusvaatimukset ja sallivat tietojen käsittelyn ilman paljastumisriskiä.

Tarkoituksena on, että ilmoitusvelvollisuus toteutetaan lähtökohtaisesti automaattisen tietojenkäsittelyn avulla. Tällöin tiedonsiirtoyhteyden tulee olla sellainen, ettei se itsessään aiheuta riskiä salassa pidettävien tietojen paljastumiselle. Ilmoitus päätöksestä voisi tapahtua sellaisen viestintälaitteen välityksellä, joka teknisten ominaisuuksiensa puolesta mahdollistaisi sen, että tiedot olisivat ainoastaan tiedusteluvalvontavaltuutetun saatavilla. Ilmoitusmenettelyn ei itsessään tulisi muodostua sellaiseksi, että siitä aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävän ilmoituksen tarkoituksen toteutumisen kanssa.

57 ö §:n edellä oleva väliotsikko. 3 a lukuun 57 ö §:n edelle ehdotetaan lisättäväksi uusi väliotsikko *Yhteiset säännökset*.

57 ö §. *Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rajavartiomiehen turvaamisesta tiettyjä rikostiedustelukeinoja käytettäessä. Poliisilakiin ehdotetussa 5 b luvun 26 §:ssä säädettäisiin poliisimiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa, valeostossa ja tietolähdetoiminnassa. Lain 35 §:ssä säädetään rajavartiomiehen turvaamisesta salaisena tiedonhankintakeinona käytettävässä peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen estämiseksi.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää, että 57 c §:ssä tarkoitettujen yksilön ja

yhteiskunnan turvallisuuteen kohdistuvien uhkien torjumiseksi tehtävää peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava sekä tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustettaisiin seurannan, kuuntelun tai katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen olisi perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Ehdotettu sääntely mahdollistaisi turvaseurannan, -kuuntelun ja -katselun hyödyntämisen myös tietolähdetoiminnassa. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi tilanteissa, joissa rajavartiomies selvittää, onko tietolähteeksi rekrytoitava henkilö henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva tietolähteeksi. Tällaisissa tilanteissa rekrytoitavan henkilön suhtautumisesta häntä lähestyvään rajavartiomieheen ei ole varmuutta ja turvallisuusuhkatkin ovat mahdollisia. Lisäksi säännös voisi tulla sovellettavaksi muun muassa käsiteltäessä tietolähteitä, joiden käsittelemiseen sisältyy erityisiä turvallisuusriskejä.

Pykälän *2 momentin* mukaan seuranta, kuuntelu ja katselu saataisiin tallentaa. Tallenteet olisi hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvittaisi rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin säilyttää ja niitä saataisiin käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet olisi hävitettävä, kun asia olisi lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Tallenteiden säilyttämistilanteissa saattaisi olla kyse esimerkiksi siitä, että rajavartiomieheen olisi kohdistettu väkivaltaa tai rajavartiomies olisi joutunut turvautumaan voimakeinoihin tai hätävarjeluun taikka tiedonhankinnan yhteydessä jollekin on aiheutunut vahinkoa. Momentti voisi tulla sovellettavaksi myös tilanteissa, joissa tietolähdettä käsiteltäessä olisi tapahtunut jotakin siinä määrin poikkeavaa, että tallenteiden säilyttäminen olisi perusteluta esimerkiksi rikosprovokaatioväitteiden poissulkemiseksi. Turvaamistarkoituksessa tehtävästä kuuntelusta tai katselusta ei lähtökohtaisesti ilmoitettaisi tiedonhankinnan kohdehenkilölle tai muille henkilöille, joihin kuuntelu tai katselu kohdistuisi tai olisi voinut kohdistua.

58 §. *Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 27 §:n sääntelyä.

Pykälässä säädettäisiin, että Rajavartiolaitoksen palveluksessa olevalla virkamiehellä olisi oikeus sijoittaa tekniseen katseluun tai tekniseen seurantaan käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos mainitun rikostiedustelukeinon käytön toteuttaminen sitä edellyttää. Rajavartiomiehellä olisi tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poisottamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmiin sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai sen poisottaminen ei saisi tapahtua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa.

Lain 34 §:ssä säädetään salaisena tiedonhankintakeinona käytettävästä laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta.

58 a §. *Rikoksentekokielto.* Pykälä olisi asiasisällöltään uusi, ja siinä säädettäisiin yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavan rajavartiomiehen rikoksentekokiellosta. Poliisilakiin ehdotetussa 5 b luvun 28 §:ssä säädettäisiin peitetoimintaa suorittavan poliisimiehen rikoksentekokiellosta. Poliisilakiin ehdotettu sääntely vastaisi poliisilain 5 luvun 29 §:n ja pakkokeinolain 10 luvun 28 §:n sääntelyä. Voimassa olevassa 4 lukuun sisältyvässä 58 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen käyttämisestä. Pykälä siirrettäisiin uudeksi 58 m §:ksi asiallisesti muuttamattomana.

Pykälän mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies ei saisi tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Lain 34 c §:ssä säädetään salaisena tiedonhankintakeinona käytettävää yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevasta rikoksentekokiellosta. Ehdotettu pykälä vastaisi lain 34 c §:ää ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 25 §:ää.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan erityispiirteiden vuoksi pykälässä ei olisi tarpeen säätää poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 28 §:n 2 momentin kaltaisia poikkeuksia rikoksentekokiellosta.

58 b §. *Rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisesta. Ehdotettusääntely vastaisi asiasisällöltään soveltuvin osin poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 29 §:n sääntelyä. Lain 34 d §:ssä säädetään järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisesta osana salaista tiedonhankintaa. Lain 34 d § vastaisi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 26 §:ää.

Pykälän *1 momentissa* olisi neljäkohtainen luettelo toimenpiteistä, joita yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saisi tehdä. Momentin *johdantokappaleen* mukaan sen estämättä, mitä 58 a §:n 1 momentissa säädettäisiin, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saisi suorittaa jäljempänä lueteltavia toimenpiteitä.

Rikostiedustelun kohteita koskevan pykälän säännöskohtaisissa perusteluissa on määritelty järjestäytynyt rikollisryhmä ja rikollisverkosto. Rikollisverkostolla tarkoitettaisiin tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluisi olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka olisivat omiaan vaarantamaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Rikollisverkostot eivät olisi rakenteeltaan samalla tavalla järjestäytyneitä kuin niin sanotut perinteiset järjestäytyneet rikollisryhmät eivätkä ne varsinaisesti toimisi yhteistuumin rikosten tekemiseksi. Rikollisverkostoille olisi ominaista, että yhteenliittymän puitteissa tapahtuva rikollinen toiminta katsottaisiin rikollisverkoston hyväksymäksi, se tapahtuisi verkoston puolesta, hyväksi tai nimissä ja olisi verkoston toimintakokonaisuuden mukainen. Koska kyse olisi heikosti jäsentyneestä yhteenliittymästä, ei edellytettäisi, että yhteenliittymän jäsenillä olisi tietyt tehtävät taikka että verkostolla olisi johtaja tai käskyvaltasuhteita. Hierarkkisempaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen verrattuna myös ryhmän muodostuminen ja jäsenyyden täyttyminen olisivat epämääräisempiä. Rikosverkostona pidettävälle yhteenliittymälle olisi ominaista myös siihen kuuluvien henkilöiden yhteydenpito, joka mahdollistaisi verkostoon kuuluvien henkilöiden jatkuvan yhteistoiminnan.

Järjestäytyneen rikollisryhmän tai rikollisverkoston avustaminen ei edellyttäisi, että ryhmä taikka ryhmän tai verkoston kaikki jäsenet olisivat tiedonhankinnan kohteena. Ehdotetun momentin mukaan rajavartiomies voisi avustaa myös 57 e §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua henkilöä tai ryhmää, mikä edellyttäisi, että avustettava henkilö tai ryhmä on rikostiedustelukeinon kohteena. Näissä tilanteissa olisi siis mahdollista avustaa sellaista ryhmää, joka ei olisi pykälässä tarkoitettu järjestäytynyt rikollisryhmä tai rikollisverkosto.

Momentin *1 kohdan* mukaan rajavartiomies saisi hankkia toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä. Lain 34 d §:n 1 momentin johdantokappaleen yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä. Momentin *2 kohdan* mukaan rajavartiomies saisi osallistua henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamisen järjestämiseen. Lain 34 d §:n 1 momentin johdantokappaleen yksinomaan tietoverkossa tehtävää

peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistua henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamisen järjestämiseen.

Momentin *3 kohdan* mukaan rajavartiomies saisi hoitaa taloudellisia asioita. Lain 34 d §:n 1 momentin johdantokappaleen yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hoitaa taloudellisia asioita. Momentin *4 kohdan* mukaan rajavartiomies saisi avustaa muilla näihin rinnastettavilla tavoilla järjestäytynyttä rikollisryhmää, rikollisverkostoa tai 57 e §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua tai ryhmää. Lain 34 d §:n 1 momentin johdantokappaleen yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla.

Pykälän *2 momentissa* olisi 3-kohtainen luettelo avustamiselle säädetyistä edellytyksistä. Momentin *johdantokappaleen* mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu avustaminen olisi sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein olisi voitu olettaa, että se täyttäisi jäljempänä luetellut edellytykset. Momentin *1 kohdan* mukaan avustaminen on sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein olisi voitu olettaa, että toimenpide tehtäisiin ilman hänen myötävaikutustaankin. Momentin *2 kohdan* mukaan avustaminen on sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein olisi voitu olettaa, että rajavartiomiehen toiminta ei aiheuttaisi vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle. Momentin *3 kohdan* mukaan avustaminen on sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein olisi voitu olettaa, että avustaminen edistäisi merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Pykälän *3 momentin* mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saisi osallistua valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimituksen järjestämiseen, jos osallistuminen edistäisi merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista. Osallistuminen valvottuun läpilaskuun olisi mahdollista matalammalla kynnyksellä kuin 1 ja 2 momentin mukainen osallistuminen rikollisryhmän toimintaan. Valvottuun läpilaskuun osallistuminen edellyttäisi, että osallistuminen edistäisi merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista, mutta momenttiin ei sisältyisi muita rikollisryhmän avustamista koskevia 2 momenttiin sisältyviä lisäkriteerejä. Tämä olisi perusteltua, koska 1 ja 2 momentin mukaisista tilanteista poiketen valvottu läpilasku itsessään tapahtuisi poliisin tai rajavartiomiehen valvonnassa. Pykälän sanamuodosta huolimatta toimitukseen osallistuminen ei edellyttäisi, että osallistumishetkellä kukaan muu henkilö osallistuisi valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen.

58 c §. *Rikostiedustelun suojaaminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelun suojaamisesta. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 30 §:n sääntelyä. Salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta säädetään lain 40 §:ssä. Sotilastiedustelun suojaamisesta säädetään sotilastiedustelusta annetun lain 75 §:ssä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksella olisi rikostiedustelukeinoa käyttäessään oikeus siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtäminen olisi tarpeellista rikostiedustelun paljastumisen estämiseksi tai rikostiedustelun tavoitteen turvaamiseksi. Edellytyksenä olisi lisäksi, että puuttumisen siirtämisestä ei aiheutuisi merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa.

Rajavartiolaitoksella on lähtökohtaisesti velvollisuus puuttua tekeillä olevaan rikokseen. Ehdotetun säännöksen mukaan Rajavartiolaitos saisi siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtäminen olisi *tarpeellista* rikostiedustelun paljastumisen estämiseksi tai rikostiedustelun tavoitteen turvaamiseksi. Myös poliisille ehdotetaan oikeutta siirtää puuttumista rikokseen, jos se olisi tarpeellista rikostiedustelun paljastumisen estämiseksi tai rikostiedustelun tavoitteen

turvaamiseksi. Vertailuna todettakoon, että lain 40 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitos saa lykätä puuttumista rikokseen, jos lykkääminen on *välttämätöntä* tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi. Rikostiedustelun keinoin torjuttavat uhat ja suojattavat intressit olisivat lähtökohtaisesti painavampia kuin tämän lain 3 luvussa ja poliisilain 5 luvussa säädetyillä salaisilla tiedonhankintakeinoilla sekä pakkokeinolain 10 luvussa säädetyillä salaisilla pakkokeinoilla suojattavat intressit, minkä vuoksi myös rikokseen puuttumisen siirtämisen kynnys asettuisi matalammalle.

Rikokseen puuttumisen siirtäminen edellyttäisi, ettei siirtämisestä aiheutuisi merkittävää vaaraa. Tiedonhankintaa suorittava rajavartiomies voisi ilmoittaa tekeillä olevasta rikoksesta toiselle rajavartiomiehelle, poliisille tai muulle taholle, joka voisi torjua vaaran.

Pykälän *2 momentin* mukaan Rajavartiolaitos saisi käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se olisi välttämätöntä jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan rikostiedustelun suojaamiseksi. Ehdotettu momentti vastaisi lain 40 §:n 2 momentin säännöstä.

Pykälän *3 momentin* mukaan edellä 2 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä olisi oikaistava sen jälkeen, kun momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää olisi. Ehdotettusääntely vastaisi lain 40 §:n 3 momenttia, jonka mukana salaisen tiedonhankinnan suojaamiseksi tehty rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun edellytyksiä ei enää ole.

Pykälän *4 momentti* sisältäisi asetuksenantovaltuuden. Sen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä rikostiedustelun suojaamisen järjestämisestä. Poliisilain 5 a luvun 36 §:n 3 momenttiin sisältyy vastaava asetuksenantovaltuus siviilitiedustelun suojaamisen järjestämisestä. Asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä rekisterinpitäjin kanssa harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen tekemisen sekä niiden oikaisemisen yksityiskohtaisista menettelytavoista.

58 d §. *Suojaamisesta päättäminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelun suojaamisesta päättämisestä. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 31 §:n sääntelyä. Salaisten tiedonhankintakeinojen suojaamisesta päättämisestä säädetään lain 41 §:ssä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättäisi 58 c §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta. Momentissa viitattaisiin ehdotettuun 58 c §:n 2 momenttiin, jonka mukaan Rajavartiolaitos saisi käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se olisi välttämätöntä jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan rikostiedustelun suojaamiseksi. Ehdotettu päätöksentekotaso vastaisi lain 41 §:n 1 momentissa säädettyä päätöksentekotasoa. Sen mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättää rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta salaisen tiedonhankinnan suojaamiseksi.

Poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 31 §:n 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin päällikkö päättäisi väärän, harhauttavan tai peitellyn rekisterimerkinnän tekemisestä sekä väärän asiakirjan valmistamisesta. Poliisilakiin ehdotettu päätöksentekotaso vastaisi salaisten tiedonhankintakeinojen suojaamisesta päättämisen tasoa, josta säädettäisiin lain 47 §:n 1 momentissa. Poliisilain 5 a luvun 37 §:n 1 momentin mukaan suojelupoliisin päällikkö päättäisi rekisterimerkintöjen tekemisestä ja asiakirjan paljastamisesta siviilitiedustelun suojaamiseksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta suojaamisesta. Ehdotetun 1 momentin mukaisesti Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättäisi väärien, harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen tekemisestä sekä väärien asiakirjojen valmistamisesta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi siten päättää väärien, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen käyttämisestä. Hän saisi myös päättää oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön päätöksen perusteella tehtyjen väärien, harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen käyttämisestä sekä väärien asiakirjojen käyttämisestä.

Pykälän *3 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön olisi pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta. Ehdotettu momentti vastaisi lain 41 §:n 3 momenttia, jossa säädetään Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön velvollisuudesta pitää luetteloa Rajavartiolaitoksen tekemistä rekisterimerkinnöistä ja valmistamista asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta.

58 e §. *Rikostiedustelua koskeva ilmaisukielto.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelua koskevasta ilmaisukiellosta. Pykälän tavoitteena olisi suojata tiedonhankintaoperaatioita, taktisia ja teknisiä menetelmiä sekä viime kädessä myös menetelmiä käyttäviä rajavartiomiehiä. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 32 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja rikostiedustelukeinon käytöstä, jos se on perusteltua rikostiedustelukeinon käytön suojaamiseksi taikka tärkeästä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen liittyvästä syystä. Edellytyksenä olisi lisäksi, että sivullinen olisi tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä olisi pyydetty avustamaan rikostiedustelukeinon käytössä.

Rikostiedustelukeinoja käytettäessä kuten muussakin salaisessa tiedonhankinnassa saatetaan joutua tilanteeseen, jossa ulkopuolinen apu olisi välttämätöntä tiedonhankinnan toteuttamiseksi. Kyse voisi olla esimerkiksi pääsystä erilaisiin tiloihin tai välttämättömästä asiantuntijatuesta jonkun tiedonhankintaan liittyvän kysymyksen tai seikan ratkaisemisessa. Ilmaisukiellon tulisi olla perusteltu rikostiedustelukeinon käytön suojaamiseksi taikka tärkeästä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen liittyvästä syystä.

Rikoksen estämiseen ja paljastamiseen liittyvät tärkeät syyt voisivat toimia perusteluna ilmaisukiellon antamiselle esimerkiksi niissä tilanteissa, kun uhkaperusteisessa rikostiedustelussa olisi konkretisoitunut jokin estettävä rikos, jota ryhdyttäisiin estämään salaisin tiedonhankintakeinoin uhkaperusteisen rikostiedustelun jatkuessa tämän luvun toimivaltuuksin. Kyse voisi esimerkiksi olla tilanteesta, jossa ryhmän kolmeen jäseneen kohdistettavasta rikostiedustelukeinosta annettaisiin ilmaisukielto sivulliselle, jolla suojattaisiin myös ryhmän neljänteen henkilöön kohdistuvaa salaista tiedonhankintaoperaatiota.

Ilmaisukielto voitaisiin antaa vain taholla, jota on pyydetty avustamaan tai joka olisi avustanut rikostiedustelukeinon käytössä. Sivulliselle henkilölle, joka olisi muutoin saanut tiedon rikostiedustelukeinon käytöstä, ei voitaisi antaa ilmaisukieltoa.

Pykälän *2 momentin* mukaan ilmaisukielto annettaisiin enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Kielto olisi annettava saajalleen kirjallisena ja se olisi annettava todellisteellisesti tiedoksi. Siinä

olisi yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomisen liittyvästä rangaistusuhasta.

Mahdollisuus antaa ilmaisukielto jopa viideksi vuodeksi olisi perusteltua esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa tiedonhankintaolisi osana pitkäkestoista operaatiota kohdistunut yhteiskunnan rakenteisiin päässeeseen rikollisryhmään. Ilmaisukiellon kesto tulisi kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti. Kielto olisi annettava saajalleen kirjallisena ja se olisi annettava todisteellisesti tiedoksi. Siinä olisi yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta.

Ilmaisukieltoa koskeva säännös olisi täydentävä suhteessa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin. Ilmaisukielto voisi kohdistua esimerkiksi sellaiseen henkilöön, jolla on salassapitovelvollisuus viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:n 2 momentin toisen virkkeen perusteella. Pykälässä tarkoitetut ilmaisukiellon piiriin kuuluvat seikat voisivat olla joltain osin salassa pidettäviä viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin perusteella. Lisäksi on huomioitava, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 31 §:n mukaiset pakottavat salassapitoajat ovat huomattavasti pidempi kuin pykälän 2 momentin ilmaisukiellon voimassaoloaika. Ilmaisukiellon voimassaolon päättyminen tai ilmaisukiellon antamatta jättämien ei siten esimerkiksi poistaisi henkilön suoraan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin perustuvaa salassapitovelvollisuutta.

Pykälän *3 momentin* mukaan ilmaisukieltoa koskevaan päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Kiellon saanut saisi kuitenkin ilman määräaikaa kannella Helsingin käräjäoikeudelle. Kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä.

Pykälän *4 momentin* mukaan rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomittaisiin rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädettäisi ankarampaa rangaistusta. Rikoslain 38 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi salassapitorikos ja 2 §:ssä salassapitorikkomus.

Pykälän *5 momentin* mukaan ilmaisukiellon saanut saisi 4 momentin estämättä ilmoittaa ilmaisukiellosta tiedusteluvalvontavaltuutetulle. Säännöksellä pyritään vahvistamaan ilmaisukiellon saaneen henkilön oikeusturvaa. Oikeusturvan toteutumisen kannalta olisi merkityksellistä, että ilmaisukiellon saaneelle henkilölle tehdään selkoa hänen oikeudestaan tehdä kantelu hovioikeudelle sekä oikeudesta ilmoittaa ilmaisukiellosta tiedusteluvalvontavaltuutetulle.

58 f §. *Määräaikojen laskeminen rikostiedustelussa.* Pykälä olisi uusi. Pykälässä säädettäisiin määräaikojen laskemisesta rikostiedustelussa. Lain 3 luvussa tarkoitettujen salaisen tiedonhankinnan määräaikojen laskemisesta säädetään vastaavalla tavalla lain 43 §:ssä. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 33 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovellettaisi säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia. Pykälän *2 momentin* mukaan aika, joka olisi määrätty kuukausina, päättyisi sinä määräkuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaisi sanottua päivää. Jos vastaavaa päivää ei olisi siinä kuussa, jona määräaika päättyisi, määräaika päättyisi kuukauden viimeisenä päivänä. Säännös tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että jos kuukauden mittaisen luvan voimassaolo alkaisi 31 päivänä maaliskuuta, voimassaolo lakkaisi 30 päivänä huhtikuuta.[51]

[51] HE 41/2017 vp, s. 53.

58 g §. *Katselukiellot rikostiedustelussa.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin katselukielloista rikostiedustelussa. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 34 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan teknistä katselua ei saisi kohdistaa sellaiseen viestintään, josta viestinnän osapuoli ei saisi todistaa tai josta hänellä olisi oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 17 tai 20 §:n taikka 22 §:n 2 momentin nojalla.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 17 ja 20 §:ssä sekä 22 §:n 2 momentissa säädetään katselukiellon piiriin kuuluvista henkilöistä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:n 1 momentissa säädetään oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan sekä tulkin velvollisuudesta olla luvattomasti todistamasta siitä, mitä hän on saanut tietää (1) hoitaessaan oikeudenkäyntiin liittyvää tehtävää, (2) antaessaan oikeudellista neuvontaa päämiehen oikeudellisesta asemasta esitutkinnassa tai muussa oikeudenkäyntiä edeltävässä käsittelyvaiheessa ja (3) antaessaan oikeudellista neuvontaa oikeudenkäynnin käynnistämiseksi tai sen välttämiseksi. Pykälän 3 momentissa säädetään asianajajista ja luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetuissa laeissa tarkoitetun oikeudenkäyntiavustajan sekä julkisen oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudesta olla luvattomasti todistamatta yksityisen tai perheen salaisuudesta tai liike- tai ammattisalaisuudesta, josta hän on muussa kuin edellä tarkoitetussa tehtävässään saanut tiedon.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa säädetään lääkärin ja muun terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuudesta olla todistamatta henkilön tai hänen perheensä terveydentilaa koskevasta arkaluonteisesta tiedosta tai muusta henkilön tai perheen salaisuudesta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon, ellei se, jonka hyväksy salassapitovelvollisuus on säädetty, suostu todistamiseen. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 16 §:n 1 momentissa säädetään papin ja muun vastaavassa asemassa olevan henkilön velvollisuudesta olla todistamatta siitä, mitä hän on ripissä tai yksityisessä sielunhoidossa saanut tietää, ellei se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostu todistamiseen.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa säädetään asianosaisen nykyisen tai entisen aviopuolison taikka nykyisen avopuolison, sisaruksen, suoraan ylenevää tai alenevaa polvea olevan sukulaisen sekä sen, jolla on vastaavanlainen parisuhteeseen tai sukulaisuuteen rinnastuva läheinen suhde asianosaiseen, oikeudesta kieltäytyä todistamasta. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa säädetään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetussa laissa tarkoitetun yleisön saataville toimitetun viestin laatijan sekä julkaisijan ja ohjelmatoiminnan harjoittajan oikeudesta kieltäytyä todistamasta siitä, kuka on antanut viestin perusteena olevat tiedot tai laatinut yleisön saataville toimitun viestin.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 22 §:n 2 momentti laajentaa eräiden edellä mainittujen todistelukieltojen ja oikeuksien olla todistamatta henkilöllistä soveltamisalaa. Kyseisen lainkohdan mukaan sillä, joka on saanut 11 §:n 2 tai 3 momentissa, 13 §:n 1 tai 3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa taikka 20 §:n 1 momentissa tarkoitetun tiedon toimiessaan lainkohdassa tarkoitetun henkilön palveluksessa tai muuten hänen apunaan, on vastaava velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta kuin vastaavassa lainkohdassa tarkoitetulla henkilöllä. Oikeudenkäymiskaaren 22 §:n 2 momentin sisältämä viittaus 11 §:n 2 ja 3 momentteihin ei soveltuisi ehdotettavien rikostiedustelun katselukieltojen osalta., koska oikeudenkäymiskaaren 11 §:ään liittyvästä nimenomaisesti kuuntelu- ja katselukiellosta ei esitettäisi säädettäväksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos teknisen katselun aikana tai muulloin ilmenisi, että kyseessä olisi viesti, jonka katselu olisi kielletty, toimenpide olisi keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Tallenteiden hävittämisvelvollisuus täydentäisi katselukiellon noudattamista.

Pykälän *3 momentin* mukaan tässä pykälässä tarkoitettu katselukielto ei koskisi tapauksia, joissa 1 momentissa tarkoitettu henkilö osallistuisi 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan toimintaan, ja myös hänen osaltaan olisi tehty päätös teknisestä katselusta. Ehdotetussa 57 e §:ssä säädetään rikostiedustelukeinon kohdentamisesta. Kyseisessä pykälässä määritetystä henkilöpiiristä kuuluisivat tämän momentin soveltamisalaan vain ne henkilöt, joiden voidaan olettaa osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan toimintaan. Katselukielto ei siis väistyisi, vaan olisi voimassa esimerkiksi sellaisen asianajajan osalta, jolla voidaan ehdotetun 57 e §:n 3 momentissa kuvatuin tavoin perustellusti olettaa olevan 57 c §:ssä tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa. Tällaiset tapaukset olisivat siis katselukiellon piirissä, vaikka keskustelun molempien osalta olisikin voimassa asianmukaiset rikostiedustelukeinon käytön mahdollistavat luvat tai päätökset.

58 h §. *Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisvelvollisuudesta. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 35 §:n sääntelyä.

Pykälän mukaan rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai hänen määräämänsä virkamiehen olisi ilman aiheetonta viivytystä tarkastettava rikostiedustelukeinon käytöstä kertyneet tallenteet ja asiakirjat. Rikostiedustelua koskevat säännökset rakentuisivat sille lähtökohdalle, että rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt rajavartiomies olisi keskeisessä asemassa toteutettaessa näitä toimenpiteitä ja siten olisi myös velvollinen valvomaan niiden lainmukaista suorittamista. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tarkastusvelvollisuus olisi ensisijaisesti rikostiedustelutehtävään määrätyllä rikostiedusteluun perehtyneellä pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä. Toissijaisesti rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä virkamiehen tarkastamaan rikostiedustelukeinon käytöstä syntyneet tallenteet ja asiakirjat. Määräyksen antava rajavartiomies vastaisi kuitenkin siitä, että tarkastustehtävään määrättävällä virkamiehellä olisi riittävät tiedot, taidot ja kokemus tarkastustehtävän suorittamiseksi.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai hänen määräämänsä virkamiehen velvollisuudesta tarkastaa salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä kertyneet tallenteet ja asiakirjat säädetään lain 45 §:ssä. Vastaavalla kuin salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä syntyneiden tallenteiden tarkastamisessa myös rikostiedustelussa syntyneiden tallenteiden tarkastamisessa voitaisiin hyödyntää teknistä laitetta, menetelmää tai ohjelmistoa siten, että sen avulla tarkastamisen piiriin tulisivat vain sellaiset tallenteiden kohdat, joilla on viestintää. Näin tyhjät kohdat voitaisiin pyyhkiä yli tai ohittaa.

58 i §. *Tallenteiden ja asiakirjojen tutkiminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinon käytössä kertyneiden tallenteiden ja asiakirjojen tutkimisesta. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotetun 5 b luvun 36 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelukeinon käytössä kertyneitä tallenteita ja asiakirjoja saisi tutkia vain tuomioistuin, pidättämiseen oikeutettu virkamies, esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tutkinnanjohtajana toimiva syyttäjä taikka tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta ja asiakirjaa saisi tutkia myös muu rajavartiomies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytettäisiin apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Silloin, kun pidättämiseen oikeutettu virkamies määräisi muun virkamiehen tutkimaan tallenteita ja asiakirjoja, määräyksen antaja vastaisi siitä, että kyseisellä virkamiehellä olisi tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus tehtävän suorittamiseksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö olisi yksityinen taho, sovellettaisiin asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä. Ehdotetussa sääntelyssä kysymys ei olisi siitä, että siviilihenkilölle annettaisiin tiedonhankintatehtäviä. Avustavan henkilön rooli rajoittuisi tyypillisesti Rajavartiolaitoksen toiminnan tukemiseen Rajavartiolaitoksen jo hankkiman tietotallenteen sisällön selvittämisessä. Avustavassa toiminnassa voisi olla esimerkiksi kysymys tulkkauksesta, kielen kääntämisestä, analyysistä tai teknisen suojauksen purkamisesta.

Pykälän *3 momentin* mukaan käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä olisi tallenteiden ja asiakirjojen tutkiminen tapahduttava rajavartiomiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä olisi lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen. Tallenteiden ja asiakirjojen tutkimiseen liittyvää salassapitotarvetta voitaisiin tarvittaessa tehostaa 58 e §:ssä säädetyllä ilmaisukiellolla. Ehdotetussa 58 h §:ssä säännelty tarkastaminen ja ehdotetussa 58 i §:ssä säännelty tutkiminen kattaisivat lähtökohtaisesti saman tietoaineiston.

58 j §. *Tietojen säilyttäminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinolla saatujen tietojen säilyttämisestä. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 37 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelukeinolla saatu tieto olisi hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun olisi käynyt ilmi, ettei tietoa tarvittaisi tämän luvun 57 p–57 r §:ssä tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen. Ehdotetussa 57 p §:ssä säädettäisiin rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttämisestä, 57 q §:ssä rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen luovuttamisesta toiselle viranomaiselle ja 57 r §:ssä rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen muusta luovuttamisesta.

Ehdotetun säännöksen mukaan hävitettäväksi tulisi sellainen tieto, jonka osalta voitaisiin todeta, ettei se voisi tulla hyödynnettäväksi Rajavartiolaitoksen toiminnassa tai luovutettavaksi ja olisi siten tarpeeton. Ehdotettu säännös mahdollistaisi lainmukaisesti kerättyjen tietojen käsittelyn tarvittaessa myös automaattisen tietojenkäsittelyn keinoin sen selvittämiseksi, onko tiedot hävitettävä tarpeettomina tai täyttyvätkö lakisääteiset edellytykset ehdotetun 1 momentin mukaiselle tietojen säilyttämiselle.[52] Hävittämisvelvollisuuden muodostuminen sidottaisiin hetkeen, jolloin olisi käynyt ilmi, ettei tietoja tarvita 57 p–57 r §:ssä tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen.

Pykälän *2 momentin* mukaan siltä osin kuin 1 momentin perusteella säilytettävät tiedot sisältäisivät henkilötietoja, tieto voitaisiin tallettaa ja säilyttää henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaisesti. Mikäli 1 momentin perusteella säilytettävät tiedot sisältäisivät henkilötietoja, niiden säilyttäminen ja muu käsittely edellyttäisivät lisäksi, että säilyttäminen ja muu käsittely olisi henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaista muun muassa tallennettavien henkilöiden, henkilötietojen, käyttötarkoituksen ja poistosääntöjen osalta. Käyttötarkoitus voisi myös muuttua ajan kuluessa. Tietojen tallentamista, säilyttämistä tai käsittelyä ei olisi sidottu mihinkään yksittäiseen rekisteriin tai tallennusalustaan. Ehdotettu sääntely mahdollistaisi tiedon käsittelyn myös samanaikaisesti eri alustoilla.

[52] Ks. HaVM 39/2018 vp, s. 31.

Käsittelyn tulisi olla johdonmukaista ja tapahtua henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaisesti.

Niiden rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen, jotka eivät sisällä henkilötietoja, säilytys määräytyisi ehdotetun 1 momentin mukaisesti.

Pykälän *3 momentin* mukaan rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttämisestä ja luovuttamisesta säädettäisiin tämän luvun 57 p–57 u §:ssä. Ehdotettu momentti olisi luonteeltaan informatiivinen. Ehdotettu sääntely korostaisi sitä, että hyödynnettäessä tai luovutettaessa tietoa, joka on hankittu rikostiedustelukeinolla ja jota käsitellään 2 momentin mukaisesti siten kuin henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa on säädetty, tulisi tietojen käyttäjän varmistua siitä, että käyttö olisi ehdotettujen 57 p–57 u §:n mukaista. Järjestelmään tallennettua tietoa ei esimerkiksi voitaisi käyttää näyttönä rikoksen selvittämiseksi, ellei se olisi mainittujen säännösten mukaan sallittua käyttöä.

58 k §. *Rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittaminen.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittamisesta. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 38 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan teknisestä katselusta, teknisestä seurannasta ja valvotusta läpilaskusta olisi viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus olisi saavutettu. Rikostiedustelukeinon käytöstä olisi kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

Tiedonhankinnan kohteelle tehtävän ilmoituksen tulisi olla riittävän yksilöity, jotta tiedonhankinnan kohde voisi pyrkiä selvittämään häneen kohdistetun rikostiedustelukeinon käytön perusteita. Ilmoituksessa olisi yksilöitävä käytettävä rikostiedustelukeino sekä esimerkiksi tiedonhankinnan aika ja paikka. Ilmoitus voitaisiin tehdä tiedonhankinnan kohteelle esimerkiksi kirjeitse viimeiseen tiedossa olevaan osoitteeseen. Velvollisuus ilmoittaa rikostiedustelukeinon kätöstä koskisi vain rikostiedustelukeinoa koskevan päätöksen mukaista tiedonhankinnan kohdetta eikä muita henkilöitä. Jos esimerkiksi teknisen katselun piiriin olisi tullut muita henkilöitä kuin rikostiedustelukeinon kohde, heille ei tarvitsisi ilmoittaa tiedonhankinnasta.

Jos rikostiedustelukeinon käyttö kohdistuisi tiettyyn henkilöryhmään ja ryhmästä yksilöityisi henkilö niin, että hänen henkilöllisyytensä selviäisi, niin rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittamiseen sovellettaisiin ehdotettua säännöstä samalla tavoin kuin rikostiedustelukeino olisi kohdistettu henkilöön.

Tiedonhankinnan tarkoitus katsottaisiin saavutetuksi esimerkiksi silloin, kun sillä tavoiteltu tieto olisi saatu ja tiedon perusteella olisi ryhdytty vaikuttamistoimiin uhkan torjumiseksi. Rikostiedustelukeinosta olisi ilmoitettava sen kohteelle viimeistään vuoden kuluttua rikostiedustelukeinon käytön lopettamisesta, vaikka toimia uhkan torjumiseksi ei olisikaan vielä aloitettu eikä uhka muutoinkaan olisi väistynyt. Lisäksi ilmoitus tulisi tehdä silloin, kun rikostiedustelukeinon käyttö olisi lopetettu tuloksettomana eikä keinolla saadun tiedon voitaisi olettaa olevan sen laatuista, että se myöhemmin johtaisi jatkotoimenpiteisiin tai toimisi esimerkiksi rikosprosessissa todisteena. Ilmaisulla ”viimeistään” tarkoitettaisiin sitä, että ilmoituksen tekemistä ei saisi aiheettomasti viivyttää. Tilanteissa, joissa rikostiedustelukeinon käyttö olisi arvioitu tuloksettomaksi ja lopetettu, ilmoitusta voitaisiin ilman tuomioistuimen erillistä päätöstä lykätä enimmillään vuosi, mikäli samaan henkilöön kohdistettaisiin edelleen rikostiedustelukeinoja tai muuta tiedonhankintaa. Tällaisissa tilanteissa voitaisiin arvioida olevan mahdollista, että muut käynnissä olevat keinot tuottaisivat tietoja, jotka vaikuttaisivat päätetyllä keinolla hankittujen tietojen merkityksellisyyden arviointiin.

Rikostiedustelukeinon käyttö katsottaisiin lopetetun siinä vaiheessa, kun tiedonhankinta olisi tosiasiallisesti päättynyt riippumatta siitä, päättyikö luvan tai päätöksen voimassaolo tuolla hetkellä. Vuoden määräaika laskettaisiin viimeisen samaa asiaa koskevan tiedonhankinnan tosiasiallisesta lopettamisesta, jos samaa 57 c §:n mukaista uhkaa ja samaan tiedonhankinnan kohteena olevaa henkilöä koskien olisi tehty uusi päätös saman rikostiedustelukeinon käytöstä. Päätösten voimassaolon välillä voitaisiin hyväksyä muutaman päivän katkoksia, jotta tiedonhankintaa voitaisiin kuvatuin tavoin pitää yhdenjaksoisina.

Pykälän mukaista ilmoittamisvelvollisuutta ei olisi, jos rikostiedustelukeinoa ei olisi käytetty. Näissä tilanteissa kohdehenkilön oikeusasemaan ei olisi kajottu eikä ilmoittamisvelvollisuuden varaan rakentuvalle oikeussuojakeinojen käytölle olisi tarvetta.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saataisiin lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se olisi perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saataisiin tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se olisi välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Tuomioistuin päättäisi ilmoituksen lykkäämisestä tai kokonaan tekemättä jättämisestä, vaikka kysymys olisi sellaisesta rikostiedustelukeinosta, josta olisi päättänyt rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vaatimuksen tuomioistuimelle ilmoittamisen lykkäämisestä voisi tehdä muukin pidättämiseen oikeutettu virkamies kuin rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tämä olisi tarpeen siitä syystä, että rikostiedustelukeinon käytöstä tehtävää ilmoitusta voidaan ehdotetun momentin perusteella lykätä myös lain 3 luvun ja pakkokeinonlain 10 luvun mukaisen salaisen tiedonhankinnan turvaamiseksi. Kyse voisi olla esimerkiksi tilanteista, joissa rikostiedustelukeinolla olisi saatu sellaista selvitystä, että asiassa olisi katsottu perustelluksi käynnistää lain 3 luvun tai pakkokeinolain mukainen salainen tiedonhankinta ja ehdotetun luvun mukainen rikostiedustelukeinojen käyttö olisi lopetettu. Näissä tilanteissa olisi perusteltua, että vaatimuksen tuomioistuimelle tekisi se lain 3 luvun mukaisten tiedonhankintakeinojen tai pakkokeinolain 10 luvun mukaisten salaisten pakkokeinojen käyttöä johtava pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka olisi parhaiten perehtynyt johtamansa asian salassapitotarpeisiin.

Ilmoituksen lykkääminen tiedonhankinnan turvaamiseksi kattaisi myös tilanteet, joissa jonkun tiedonhankinnan kohteen osalta tiedonhankintakeinon käyttö päätettäisiin aikaisemmin kuin toisten osalta ja osaa henkilöistä voisi koskea vielä tiedonhankintavaihe. Viranomaisten tehtävien limittyessä lykkäämisen hakeminen voisi olla tarpeen poliisilain 5 a luvun tai sotilastiedustelusta annetun lain mukaisten tiedustelumenetelmien käytön turvaamiseksi. Tiedustelumenetelmien katsotaan kuuluvan säännöksessä mainitun tiedonhankinnan piiriin.

Lykkäämisen edellytyksenä olisi, että se olisi perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Uuden lykkäyksen myöntäminen olisi mahdollista säännöksen nojalla, mutta sen tulisi olla poikkeuksellista, koska viivästyneellä ilmoituksella ei käytännössä olisi tiedonhankinnan kohteen oikeusturvan kannalta tavoiteltua vaikutusta. Ilmoittamisen toistuva lykkääminen voisi tulla kyseeseen tilanteissa, joissa tiedonhankintaa kohdistetaan rikollisorganisaatioon, jonka toiminnassa tehtäisiin jatkuvasti vakavia rikoksia, jolloin ilmoittamatta jättäminen olisi perusteltua siitä syystä, että organisaation toiminta olisi lähes katkeamatta eri perusteilla tapahtuvan

salaisen tiedonhankinnan kohteena. Lykkäämistä ja uudelleen lykkäämistä tulisi hakea ennen määräajan päättymistä.

Kynnys kokonaan ilmoittamatta jättämiselle olisi korkea. Sen tulisi olla välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Hengen ja terveyden vaaran merkitys korostuisi erityisesti henkilötiedustelussa, kuten peitetoiminnassa, valeostoissa tai tietolähdetoiminnassa.

Riskien hallitsemiseksi ja operatiivisen toiminnan edellyttämän varmuuden saamiseksi ilmoittamatta jättämisen hakeminen olisi mahdollista jo ennen tiedonhankinnan käynnistämistä. Mikäli tiedonhankintaa ei näissä tilanteissa käynnistettäisi ollenkaan, rikostiedustelukeinoa ei katsottaisi käytetyn eikä ilmoittamisvelvollisuutta muodostuisi.

Mikäli tuomioistuin ei myöntäisi lykkäystä tai ei hyväksyisi ilmoituksen kokonaan tekemättä jättämättä, vaatimuksen esittäjä saisi kannella päätöksestä Helsingin hovioikeudelle siten kuin ehdotetussa 57 o §:n 4 momentissa säädettäisiin.

Pykälän *3 momentin* mukaan, jos tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ei olisi tiedossa 1 tai 2 momentissa tarkoitetun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, rikostiedustelukeinon käytöstä olisi ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä. Kohteelle ilmoittamisesta olisi samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle. Ilmaisu ”ilman aiheetonta viivytystä” tarkoittaisi sitä, että ilmoitus tulisi tehdä heti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ja ilmoituksen tekemisen mahdollistavat yhteystiedot olisivat selvinneet. Kohteelle ilmoittamisesta olisi samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle. Tämä koskisi tuomioistuimeen lupaan perustuvia rikostiedustelukeinoja, joiden ilmoittamisesta kohteelle tulisi ilmoittaa myös luvan myöntäneelle tuomioistuimelle. Mikäli rikostiedustelukeinoa ei olisi lainkaan käytetty, myös tästä tulisi ilmoittaa luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Pykälän *4 momentin* mukaan, jos Rajavartiolaitos jatkaisi tiedonhankintaa 57 f §:n nojalla, noudatettaisiin, mitä salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamisesta säädetään 52 §:ssä säädetään. Ehdotettu momentti koskisi tilanteita, joissa rikostiedustelukeinon käyttönä alkanut tiedonhankinta jatkuisi lain 3 luvun mukaisena salaisena tiedonhankintakeinon käyttönä. Näissä tilanteissa tehtäviin ilmoituksiin sovellettaisiin lain 52 §:ää. Koska tämän ehdotetun luvun mukainen rikostiedustelukeinojen käyttö saattaisi jatkua samassa asiakokonaisuudessa riippumatta siitä, että joltakin osin tiedonhankintaa olisi siirrytty tekemään lain 3 luvun perusteella, lähtökohtaisesti näissäkin tilanteissa rikostiedustelukeinosta ilmoittamisesta taikka lykkäystä tai ilmoittamatta jättämistä koskevan vaatimuksen hakemisesta vastaisi rikostiedustelukeinon käytöstä vastaava rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies eikä lain 3 luvun mukaista tiedonhankintaa johtanut pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Pykälän *5 momentin* mukaan suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei olisi velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei olisi aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitettaisiin, noudatettaisiin, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2–7 momentissa säädetään. Jos ilmoitus kirjataan ja esitutkinta tosiasiallisesti aloitetaan ehdotetun luvun mukaisella rikostiedustelukeinolla hankitun tiedon perusteella taikka näin hankittua tietoa käytetään rikoksen selvittämiseksi pakkokeinon perusteena tai näyttönä, ilmoitusvelvollisuuteen noudatetaan momentista ilmenevin tavoin pakkokeinolain 10 lukua. Mikäli esitutkinta sitä vastoin aloitetaan muun tiedon perusteella, mutta ehdotetun luvun mukaisin rikostiedustelukeinoin hankittua tietoa käytetään esitutkinnan suuntaamiseen,

ilmoittamisvelvollisuutta ei muodostu. Näihin tilanteisiin ei liity vastaavia oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyviä näkökulmia kuin näyttönä tai pakkokeinon perusteena käyttämiseen.[53] Niissä kuitenkin korostuu tiedonhankintaa tehneiden virkamiesten velvollisuus huolehtia kohdehenkilöiden oikeusturvasta esimerkiksi mahdollisen rikosprovokaation tapahduttua.

Pykälän *6 momentin* mukaan, kun harkittaisiin ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa olisi myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan. Momentti korostaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen liittyvän intressipunninnan merkitystä.

Pykälän *7 momentin* mukaan ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatettaisiin mitä 57 o §:ssä säädetään. Momentissa viitataan ehdotettuun 57 o §:ään, jossa säädetään tuomioistuimenettelystä rikostiedustelussa.

Ehdotetussa pykälässä säädettyä ilmoittamisvelvollisuutta täydentää tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 12 §:ään tässä esityksessä ehdotettu muutos, jonka mukaan jokaisen oikeus saattaa siviilitiedustelun ja sotilastiedustelun lainmukaisuus riippumattoman tahon tutkittavaksi laajennettaisiin kattamaan myös rikostiedustelu. Hallintovaliokunta on mietinnössään katsonut, että tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 12 §:ssä säädetään sellaisesta jokaisen oikeudesta saattaa siviilitiedustelun lainmukaisuus riippumattoman tahon tutkittavaksi, johon ihmisoikeustuomioistuin viittaa ratkaisussaan.[54]

58 l §. *Pöytäkirja.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin velvollisuudesta laatia pöytäkirja rikostiedustelukeinon käytöstä. Ehdotettu pykälä vastaisi asiasisällöltään poliisilakiin ehdotettua 5 b luvun 39 §:ää.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikostiedustelukeinon käytöstä olisi sen lopettamisen jälkeen laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja. Velvollisuudesta laatia pöytäkirja muun salaisen tiedonhankintakeinon kuin tarkkailun käytön lopettamisen jälkeen säädetään lain 53 §:ssä.

Pykälän *2 momentti* sisältäisi asetuksenantovaltuuden. Sen mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten. Lainkohdassa toimenpiteillä tarkoitettaisiin kaikkia Rajavartiolaitoksen suorittamia rikostiedustelutoimenpiteitä. Tämä kattaisi rikostiedustelukeinojen käytön kirjaamisen, hävittämisvelvollisuuden alaisen tiedon hävittämisen kirjaamisen ja arvion rikostiedustelukeinolla saatujen tietojen merkittävyydestä.

Rikostiedustelukeinon käytön dokumentoiminen on välttämätöntä toiminnan jälkikäteisen laillisuusvalvonnan suorittamiseksi. Rikostiedustelutoimenpiteiden tarkka kirjaaminen tärkeää myös rikostiedustelukeinoja käyttävien virkamiesten oikeusturvan vuoksi. Dokumentoiminen mahdollistaa myös toiminnan kehittämisen, kun tilastojen perusteella arvioidaan rikostiedustelun toimenpiteiden kohdentumisen tarkkuutta ja tehokkuutta.

4 luku Salaiset pakkokeinot

[53] HaVM 17/2000 vp, s. 9–10.
[54] HaVM 36/2018 vp, s. 36.

58 m §. *Salaisten pakkokeinojen käyttäminen.* Pykälä olisi uusi, ja siihen siirrettäisiin voimassa olevan 58 §:n sisältö asiallisesti muuttumattomana. Hallituksen esityksessä esitetään, että lakiin lisättäisiin uusi 3 a luku, minkä vuoksi osan luvun pykälien numerointi muuttuisi.

Pykälässä säädettäisiin salaisten pakkokeinojen käyttämisestä. Pykälän *1 momentin* mukaan salaisten pakkokeinojen käyttöön Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa sovellettaisiin pakkokeinolain 10 lukua jäljempänä säädetyin poikkeuksin. Pykälän *2 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksen käytössä eivät olisi peitetoiminta ja valeosto, lukuunottamatta yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa. Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin Rajavartiolaitoksen oikeudesta käyttää salaisia pakkokeinoja selvitettäessä tiettyjä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvia rikoksia. Momentissa olisi neljäkohtainen luettelo. Pykälän *4 momentissa* säädettäisiin Rajavartiolaitoksen oikeudesta televalvontaan, henkilön tekniseen seurantaan ja muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitettäessä momentissa olevassa neljäkohtaisessa luettelossa mainittuja rikoksia. Pykälän *5 momentissa* säädettäisiin niistä salaisista pakkokeinoista, jotka eivät olisi rajavartiomiehen käytettävissä Rajavartiolaitoksen suorittaessa muuta esitutkintaa.

7.2 Rajavartiolaki

29 e §. *Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä.* Pykälä olisi uusi. Pykälässä säädettäisiin automaattisesta tiedonkeräämisestä avoimista lähteistä. Ehdotettu sääntely vastaisi sisällöllisesti poliisilakiin ehdotettua 4 luvun 6 ja 7 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentin* mukaan Rajavartiolaitoksella olisi oikeus käyttää avoimeen lähteeseen kohdistuvan tiedon hakemiseksi, seuraamiseksi, keräämiseksi ja tallentamiseksi automaattisesti teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja, jos se olisi tarpeen Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Tällä tarkoitettaisiin *automaattista tiedonkeräämistä*.

Avoimeen lähteeseen kohdistuvan tiedon hakemiseksi, seuraamiseksi, keräämiseksi ja tallentamiseksi automaattisesti käytettäviä teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja kutsutaan keräimiksi. Tapaoikeuden on katsottu mahdollistavan tällaisten keräinten *manuaalisen* käyttämisen tiedonkeräämisessä avoimista lähteistä. Ehdotettu sääntely mahdollistaisikin nimenomaan *automaattisen* tiedonkeräämisen avoimista lähteistä. Automaattisessa tiedonkeräämisessä olisi kysymys ennalta määritellyn avoimen lähteen sisältämän tiedon automaattisesta keräämisestä ja kerätyn tiedon tallentamisesta tiettynä ajanjaksona. Rajavartiolaitoksen virkamies tekisi päätöksen automaattisesta tiedonkeräämisestä avoimista lähteistä ja määrittäisi tiedonhaun kohteena olevan avoimen lähteen. Automaattisten keräinten käyttämisessä ei siten olisi kyse tekoälyavusteisesta tiedonkeräämisestä.

Avoimen lähteen käsitettä ei ole määritelty lainsäädännössä. Poliisin vastaavan lainsäädännön esitöissä avoimen lähteen tiedonhaulla tarkoitetaan julkisesti saatavilla olevan tiedon keräämistä. Avoimia lähteitä ovat esimerkiksi kirjallisuus, tilastot, kartat, lehdet, yksityisten ja viranomaisten julkaisut, viranomaisten julkiset rekisterit ja tietokannat, yleisölle suunnatut televisio- ja radiolähetykset sekä tietoverkon ja sosiaalisen median sisällöt. Lähteen avoimen luonteen kannalta on olennaista, että tieto on saatettu jokaisen saatavilla olevaan lähteeseen. Lähde katsotaan avoimeksi siitä huolimatta, että esimerkiksi keskusteluryhmään pääseminen edellyttää sen ylläpitäjän hyväksyntää.

Rajavartiolaitos saisi kerätä automaattisesti tietoa avoimista lähteistä, jos se olisi tarpeen Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksen tehtävistä säädetään lain 3 §:ssä ja toiminnan alueellisesta kohdentumista lain 4 §:ssä. Ehdotettu toimivaltuus olisi käytettävissä silloin, kun se olisi tarpeen minkä tahansa Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän

suorittamiseksi. Rajavartiolaitos saisikin kerätä automaattisesti tietoa avoimista lähteistä esimerkiksi rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi tai aluevalvonnan suorittamiseksi. Automaattinen tiedonkerääminen voitaisiin kohdistaa esimerkiksi sellaiseen keskustelufoorumiin, jossa keskusteltaisiin mahdollisuudesta ylittää laittomasti valtakunnanraja taikka jossa jaettaisiin tietoja ja keskusteltaisiin raja-alueen tapahtumista sekä ilmiöistä, joilla voisi olla vaikutusta rajaturvallisuuteen.

Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaisesti toimivaltuutta saisi käyttää vain säädettyyn tarkoitukseen. Avointen lähteiden tiedonhankintaa ei saisi käyttää toisen toimivaltuuden kiertämiseen. Tarpeellisuusvaatimus edellyttää, että automaattisen tiedonkeräämisen avoimista lähteistä tulee olla tarpeellista Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Tämä vastaisi Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudatettavaa suhteellisuusperiaatetta.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin päätöksentekotasosta ja kirjallisesti tehtävän päätöksen sisällöstä. Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi edellä 1 momentissa tarkoitetusta tiedonkeräämisestä avoimista lähteistä, jos automaattisen tiedonkeräämisen yhteydessä kerättäisiin henkilötietoja. Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä katsotaan olevan koulutuksensa ja kokemuksensa puolesta riittävä osaaminen päätöksen tekemiseen.

Henkilötietoja ovat kaikkia tiedot, jotka liittyvät tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan henkilöön. Henkilötietoja ovat esimerkiksi nimi, puhelinnumero, sijaintitiedot ja nimimerkki, jos se voidaan yhdistää tiettyyn henkilöön lisätietojen avulla. Kun avoimista lähteistä kerättäisiin automaattisesti henkilötietoja, tulisi tiedonkeräämisessä ottaa huomioon henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö. Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä ei aina edellytä henkilötietojen käsittelyä. Mikäli automaattisen tiedonkeräämisen yhteydessä ei käsiteltäisi henkilötietoja, ei siitä tarvitsisi tehdä erillistä päätöstä.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin kirjallisesti tehtävän päätöksen sisällöstä. Ehdotettu sääntely vastaisi sisällöllisesti poliisilakiin ehdotettua 4 luvun 7 §:n sääntelyä. Momentin *1 kohdan* mukaan päätöksessä olisi mainittava päätöksen tehnyt rajavartiomies ja päätöksen antopäivä.

Momentin *2 kohdan* mukaan päätöksessä olisi mainittava tiedonkeräämisen toteuttava Rajavartiolaitoksen hallintoyksikkö. Rajavartiolaitoksen hallintoyksiköitä ovat rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 3 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen esikunta, rajavartiostot ja merivartiostot, Raja- ja merivartiokoulu sekä Vartiolentolaivue. Poliisilain 4 luvun 7 §:n 2 momentin 1 kohdan vastaavan säännöksen mukaan poliisin automaattista tiedonkeräämistä koskevassa päätöksessä on mainittava tiedonkeräämiseen toteuttava poliisiyksikkö. Rajavartiolaitoksen hallintoyksikkö vastaisi poliisiyksikköä.

Momentin *3 kohdan* mukaan päätöksessä olisi mainittava toimenpiteen kohteena oleva avoin lähde. Automaattisen tiedonkeräämisen kohteena oleva avoin lähde voisi olla esimerkiksi sosiaalisen median keskusteluryhmä tai yksittäisen henkilön tekemä julkaisu.

Momentin *4 kohdan* mukaan päätöksessä olisi mainittava tiedonkeräämisen tavoite ja tarpeellisuus rajavartiolain 3 §:ssä tarkoitetun yksittäisen tehtävän suorittamiseksi. Vaatimus tiedonkeräämisen tavoitteen ja tarpeellisuuden mainitsemisesta päätöksessä konkretisoisi edellä 1 momentissa säädetyn vaatimuksen siitä, että avoimiin lähteisiin kohdistettavan automaattisen tiedonkeräämisen tulisi olla tarpeellista Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Tiedonhaun tavoitteella tarkoitettaisiin suunnitellulla toiminnalla saavutettavissa olevaa päämäärää. Tiedonkeräämisen tavoitteena voisi olla esimerkiksi rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Päätöksessä olisi lisäksi mainittava tiedonhaun tarpeellisuus. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että

tiedonkeräämisellä voidaan olettaa saatavan esimerkiksi rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi tarvittavia tietoja.

Momentin *5 kohdan* mukaan päätöksessä olisi mainittava päätöksen voimassaoloaika. Päätöksen voimassaoloaika olisi mainittava päätöksessä päivämäärän tarkkuudella.

Pykälän *3 momentissa* säädettäisiin, että päätös avointen lähteiden automaattisesta tiedonkeräämisestä voitaisiin tehdä enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Ehdotettu aikaraja vastaisi poliisille ehdotettua vastaavaa sääntelyä. Ehdotettu enimmäismääräaika mahdollistaisi sen, että automaattiseen tiedonkeräämiseen liittyvät valmistelevat toimenpiteet ehdittäisiin toteuttaa päätöksen voimassaoloaikana. Momentissa säädettäisiin lisäksi, että tietojen kerääminen olisi lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos tiedonhankinnan tarkoitus olisi saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää olisi. Tämä vastaisi Rajavartiolaitoksen toiminnassa noudatettavaa vähimmän haitan periaatetta. Mikäli tiedonhankinnan tarve jatkuisi vielä päätöksessä mainitun määräajan jälkeenkin, tulisi tehdä uusi päätös toiminnan jatkamisesta.

29 f §. *Avointen tietolähteiden tiedonhaun suojaaminen.* Pykälä olisi uusi. *Pykälässä* säädettäisiin avointen tietolähteiden tiedonhankinnan suojaamisesta ja siitä päättämisestä. Ehdotettu sääntely vastaisi sisällöllisesti poliisilakiin ehdotettua 4 luvun 8 §:n sääntelyä.

Pykälän mukaan Rajavartiolaitoksella olisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä oikeus käyttää 29 e §:ssä tarkoitetun automaattisen tiedonkeräämisen sekä muun avointen lähteiden tiedonhankinnan suojaamiseksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Ehdotettu säännös mahdollistaisi sekä automaattisen tiedonkeräämisen avoimista lähteistä että muun avointen lähteiden tiedonhankinnan suojaamisen. Muulla avointen lähteiden tiedonhankinnalla tarkoitettaisiin manuaalista tiedonhankintaa avoimista lähteistä, jonka katsotaan olevan mahdollista tapaoikeuden perusteella.

Tiedonhankinnan suojaaminen voitaisiin toteuttaa käyttämällä vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Tiedonhankinnan toteuttava virkamies voisi tiedonhankinnan suojaamiseksi esimerkiksi rekisteröityä palveluun käyttäen sellaisia tietoja, jotka eivät paljastaisi tiedonhankinnan tarkoitusta eikä sen toteuttajaa.

Ehdotettu päätöksentekotaso vastaisi edellä 29 e §:ssä säädettyä avointen lähteiden automaattisen tiedonkeräämisen päätöksentekotasoa. Suojaus voitaisiin tehdä vain Rajavartiolaitoksen virkamiehelle.

29 g §. *Avoimista lähteistä hankittujen tietojen käsittely ja hävittäminen.* Pykälä olisi uusi. Pykälässä säädettäisiin avoimista lähteistä hankittujen tietojen hävittämisestä ja käsittelemisestä. Ehdotettu sääntely vastaisi poliisilakiin ehdotettua 4 luvun 9 §:n sääntelyä.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin velvollisuudesta hävittää avoimista lähteistä saadut tiedot viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei niitä tarvita Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi. Velvollisuus hävittää avoimista lähteistä hankitut tiedot käsittäisivät sekä automaattisesti että manuaalisesti kerätyt tiedot. Pykälässä säädettäisiin muiden kuin henkilötietojen hävittämisestä.

Pykälän *2 momentissa* olisi informatiivinen viittaus henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin. Henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia sovelletaan henkilötietojen käsittelyyn Rajavartiolaitokselle laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi, jos (1) käsittely on kokonaan tai osittain automaattista; tai (2) henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa.

7.3 Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa

10 §. *Henkilötietojen käsittely rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi.* Pykälän 2 momentissa säädetään edellytyksistä, joiden nojalla Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilöön liittyviä henkilötietoja rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Pykälään ehdotetaan tehtävän ne muutokset, jotka johtuvat ehdotetusta rikostiedustelua koskevasta lainsäädännöstä. Pykälän 2 momentin 2 ja 3 kohtiin ehdotetaan tehtäväksi tekniset muutokset ja momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uudet 4, 5 ja 6 kohdat. Ehdotettu sääntely vastaisia asiasisällöltään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 7 §:n ehdotettavia muutoksia.

Momentin *2 kohtaan* ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos, jolla virkkeen lopussa oleva puolisteen jälkeinen konjunktio ”tai” poistettaisiin. Momentin *3 kohtaan* ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos, jolla virkkeen lopussa oleva piste korvattaisiin puolipisteellä.

Ehdotetun uuden *4 kohdan* mukaan edellytyksenä olisi lisäksi, että 1 momentissa tarkoitetut tiedot liittyisivät henkilöihin, jotka olisivat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun mukaisen rikostiedustelukeinon kohteena. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 57 e §, jossa säädettäisiin rikostiedustelukeinon kohdentamisesta. Ehdotetun pykälän säädöskohtaisten perustelujen yhteydessä käsitellään, millä edellytyksillä rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa henkilöön tai henkilöryhmään. Ehdotettu momentin 4 kohta mahdollistaisi tiedonhankinnan kohteena olevien henkilöiden tietojen käsittelyn. Kyse voisi olla tunnistetuista henkilöistä, tiedonhankinnan kohteena olevaan ryhmään kuuluvista henkilöistä tai tuntemattomista mutta lähtökohtaisesti tunnistettavissa olevista henkilöistä.

Ehdotetun uuden *5 kohdan* mukaan edellytyksenä olisi lisäksi, että 1 momentissa tarkoitetut tiedot liittyisivät henkilöihin, joiden voidaan tämän lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan. Kuten rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetun 57 e §:n säädöskohtaisissa perusteluissa todetaan, henkilön voitaisiin olettaa osallistuvan uhkaavaan toimintaan monilla eri tavoilla. Kyse voisi olla esimerkiksi uhkaavasta viestinnästä tietoverkossa, rikollisen toiminnan suunnittelusta tai valmistelusta taikka konkreettisista toimista, jotka edistäisivät rikollista toimintaa, kuten tilojen tai kulkuneuvojen hankkimisesta. Kyse olisi siis sellaisista henkilöistä, joihin voitaisiin lähtökohtaisesti kohdistaa rikostiedustelukeinoja yllä kuvattujen säännösten nojalla, mutta jotka eivät olisi tiedonhankinnan kohteena. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi henkilöt, jotka liittyvät kiinteästi torjuttavaan uhkaan, mutta joihin kohdistettavaa tiedonhankintaa ei olisi arvioitu tarkoituksenmukaiseksi esimerkiksi sen johdosta, että sillä ei oletettaisi saatavan uhkan torjumiseksi tarvittavia tietoja.

Ehdotetun uuden *6 kohdan* mukaan edellytyksenä olisi lisäksi, että 1 momentissa tarkoitetut tiedot liittyisivät henkilöihin, joilla voidaan olettaa olevan tietoa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta, jos se olisi välttämätöntä rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.

Ehdotetulla kohdalla viitattaisiin erityisesti rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotettua 57 e §:n 3 momentissa kuvattuun henkilöjoukkoon. Kuten ehdotetun 57 e §:n säädöskohtaisissa perusteluissa todetaan, oletus henkilöllä olevasta tiedosta voisi perustua

esimerkiksi jonkin toisen tiedonhankintakeinon yhteydessä saatuun tietoon, henkilön omaan kertomaan jollekin kolmannelle osapuolelle tai havaintoihin henkilön toiminnasta. Ehdotetun kohdan nojalla voisi tulla käsiteltäväksi myös sellaisten henkilöiden tietoja, jotka voisivat satunnaisesti tehdä havaintojen rikollisesta toiminnasta, vaikka heillä ei varsinaisesti olisi yhteyttä rikolliseen toimintaan. Tietojenkäsittelyn tulisi kuitenkin olla välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Siltä osin kuin tämän kohdan piiriin kuuluvat henkilöt olisivat rikostiedustelukeinojen kohteena, heidän henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin ehdotettua 4 kohtaa.

16 §. *Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen.* Pykälässä säädetään henkilötietojen käsittelystä muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen. Pykälän 1 momentissa säädetään Rajavartiolaitoksen oikeudesta käsitellä eräitä siinä lueteltuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen. Momentissa on 12-kohtainen luettelo niistä käyttötarkoituksista, joihin henkilötietoja saataisiin käyttää.

Momentin *1 kohtaan* ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos, jolla käsite *rikoksen* korvattaisiin sen monikkomuodolla *rikosten*. Ehdotetun 1 kohdan mukaan, jollei muualla laissa toisin säädettäisi, Rajavartiolaitos saisi käsitellä 7–11, 13–15 ja 15 a §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen rikosten ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi. Ehdotettu muutos vastaisia asiasisällöltään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 13 §:n ehdotettua muutosta.

51 §. *Tarkastusoikeuden rajoitukset.* Pykälässä säädetään rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoituksista. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 kohta. Ehdotettu sääntely vastaisia asiasisällöltään soveltuvin osin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 42 §:n ehdotettavia muutoksia.

Ehdotetun *3 kohdan* mukaan rikosasioiden tietosuojalain 23 §:ssä säädetystä poiketen ja mainitun lain 28 §:ssä säädetyn lisäksi rekisteröidyllä ei olisi tarkastusoikeutta henkilötietoihin, jotka olisi saatu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun mukaisia tiedonhankintamenetelmiä käyttäen sekä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla. Ehdotetulla muutoksella pyrittäisiin varmistamaan edellytykset Rajavartiolaitoksen tulokselliselle tiedonhankinnalle ja rikostiedustelutoiminnalle. Rekisteröidyn suoraa tarkastusoikeutta rikostiedustelukeinoilla hankittuihin tietoihin on arvioitu välttämättömäksi rajoittaa rikosten ennalta estämiselle, paljastamiselle ja selvittämiselle aiheutuvan haitan välttämiseksi. Rekisteröity voisi kuitenkin näidenkin tietojen osalta valvoa henkilötietojensa käsittelyä tietosuojavaltuutetun kautta. Rekisteröidyn oikeuksien käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä säädetään rikosasioiden tietosuojalain 29 §:ssä. Henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 51 §:n 2 momentin mukaan rekisteröidyn on esitettävä oikeuksien käyttämistä koskeva pyyntö tietosuojavaltuutetulle, rekisterinpitäjälle tai lain 50 §:n 1 momentissa tarkoitetulle muulle viranomaiselle.

Rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään lisäksi rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoittamisesta yksittäistapauksessa. Rekisteröidyn tarkastusoikeutta voidaan lykätä tai rajoittaa tai se voidaan evätä lain 24 ja 28 §:n mukaisin edellytyksin, jos se rekisteröidyn oikeudet huomioon ottaen on oikeasuhtaista ja välttämätöntä: (1) rikosten ennalta estämiselle, paljastamiselle, selvittämiselle tai rikoksiin liittyville syytetoimille taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanolle aiheutuvan haitan välttämiseksi; (2) viranomaisen muun tutkinnan, selvityksen tai vastaavan menettelyn turvaamiseksi; (3) yleisen turvallisuuden suojelemiseksi; (4) kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi; tai (5) muiden henkilöiden oikeuksien suojelemiseksi.

7.4 Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta

1 §. *Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön.* Pykälässä säädetään lain soveltamisalasta ja suhteesta muuhun lainsäädäntöön. Soveltamisalasäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että lain soveltamisalaan kuuluisi myös tässä lakiesityksessä ehdotettu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun rikostiedustelu. Pykälään ehdotetaankin tehtäväksi ne muutokset, jotka johtuvat ehdotetusta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevasta sääntelystä.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelusta. Ehdotetun momentin mukaan tätä lakia sovellettaisiin siviilitiedustelun, sotilastiedustelun, poliisilain (872/2011) 5 b luvussa säädetyn rikostiedustelun ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa säädetyn rikostiedustelun valvontaan.

Uhkaperusteisen rikostiedustelun toimivaltuuksien merkittävyys ja niiden ulkoisen valvonnan uskottavuus edellyttävät ulkoisen, riippumattoman laillisuusvalvonnan järjestämistä. Uhkaperusteisen rikostiedustelun ulkoinen valvonta on tarkoituksenmukaista järjestää jo olemassa olevan ulkoisen laillisuusvalvojan eli tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnan ja lainsäädännön puitteissa.

Rikostiedustelulla tarkoitetaan lainvalvontaviranomaisen suorittamaa tiedustelua, jonka tarkoituksena on hankkia rikoksen estämisen, paljastamisen tai selvittämisen kannalta merkityksellistä tietoa rikollisista, rikoksista tai rikoksenteko-olosuhteista. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa säädetään ehdotetun uhkaperusteisen rikostiedustelun lisäksi muun muassa salaisista tiedonhankintakeinoista. Rikostiedustelua koskeva lisäys ehdotetaankin muotoiltavan voimassa olevaa pykälää täsmällisen viittaamalla nimenomaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a lukuun, koska tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittama laillisuusvalvonta on tarkoitus rajata koskemaan vain ehdotettua uhkaperusteista rikostiedustelua. Lain soveltamisalaan ei siten kuuluisi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa rikosten estämiseksi, keskeyttämiseksi tai paljastamiseksi säädettyjen salaisten tiedonhankintakeinojen eikä pakkokeinolain 10 luvussa rikosten selvittämiseksi säädettyjen salaisten pakkokeinojen käytön valvominen.

Pykälän *3 momentissa* on informatiivinen viittaus, jonka mukaan siviili- ja sotilastiedustelun muusta valvonnasta säädetään erikseen. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelusta. Ehdotetun momentin mukaan siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun muusta valvonnasta säädettäisiin erikseen. Sillä, että rikostiedustelun muusta valvonnasta säädettäisiin erikseen, tarkoitettaisiin sitä, että uhkaperusteiseen rikostiedustelutoimintaan kohdistuisi myös hallinnonalan sisäistä ohjausta ja valvontaa. Rikostiedustelutoiminnan sisäisen laillisuusvalvonnan järjestämisestä säädettäisiin erikseen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 3 a luvussa. Tiedustelutoiminnan ulkoinen ja sisäinen valvonta muodostaisivat yhdessä tehokkaan ja kattavan valvontakokonaisuuden myös rikostiedustelun osalta.

2 §. *Tiedustelutoiminnan, suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen suorittaman rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta ja valvontaelimet.* Pykälässä säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta ja valvontaelimistä. Pykälän 1 momentin mukaan tiedustelutoiminnan valvonnalla tarkoitetaan sekä siviili- että sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa ja laillisuusvalvontaa. Pykälän 2 momentin mukaan tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000). Pykälän 3 momentin

mukaan tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa. Tähän valvontaa sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.

Pykälään ehdotetaan tehtäväksi muutokset, jotka johtuvat ehdotetusta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevasta sääntelystä.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelun laillisuusvalvonnasta. Ehdotetun momentin mukaan *tiedustelutoiminnan valvonnalla* tarkoitettaisiin siviili- ja sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa sekä siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun laillisuusvalvontaa. Ehdotettumuutos tarkoittaisi sitä, että tiedustelutoiminnan valvonta kattaisi rikostiedustelun osalta vain tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittaman tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnan. Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittama tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonta kohdistuisi edelleenkin siviili- ja sotilastiedusteluun. Eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan harjoittama parlamentaarinen valvonta kohdistuisi kuitenkin vain siviili- ja sotilastiedusteluun eikä rikostiedusteluun.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittama tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonta poikkeaa tavanomaisesta jälkikäteisestä laillisuusvalvonnasta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamassa laillisuusvalvonnassa on painottunut siviili- ja sotilastiedustelun tiedustelumenetelmien käytön kattava ja reaaliaikainen laillisuusvalvonta. Tiedusteluvalvontavaltuutetun toimivaltuudet ovatkin varsin kattavat. Hänellä on laajat tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet (8 ja 10 §) sekä valtuudet määrätä tiedustelumenetelmän käyttö keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa (15 §). Tiedusteluvalvontavaltuutetulle voidaan tehdä kanteluja (11 §) ja tutkimispyyntöjä (12 §). Tiedusteluvalvontavaltuutetulla on läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa sekä oikeus kannella tuomioistuimen päätöksestä hovioikeudelle (14 §).

Uhkaperusteisen rikostiedustelun osalta laillisuusvalvontaa tulisi voida toteuttaa reaaliaikaisesti. Valvonnan reaaliaikaisuus varmistettaisiin jäljempänä säädettävillä valvottavan ilmoittamisvelvollisuuksilla.

Esityksen mukaan tiedustelutoiminnan parlamentaarinen valvonta ei koski rikostiedustelua. Rikostiedustelun kohteena olevat uhkat kytkeytyvät vakavan rikollisuuden muodostamiin uhkiin, jotka ovat erilaisia kuin siviili- ja sotilastiedustelun kohteena olevat uhkat. Strategisen tason siviili- ja sotilastiedustelun keskeisenä tarkoituksena on ylimmän valtiojohdon tukeminen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa. Strategisen tason siviili- ja sotilastiedustelun painopisteet määritellään yhteistoiminnassa ylimmän valtiojohdon kanssa, ja niiden seuranta ja arviointi kuuluvatkin eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtäviin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä parlamentaarisella valvonnalla on todettu nimenomaan tiedustelutoimivaltuuksien yhteydessä olevan demokratian suojelemiseen liittyvää merkitystä.

Uhkaperusteisen rikostiedustelun tarkoituksena ei ole ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukeminen. Rikostiedustelu kytkeytyy Rajavartiolaitokselle säädettyyn rikosten ennaltaestämistä koskevaan tehtävään, jonka osalta ei ole tarvetta poliittisella tasolla määriteltäviin rikostiedustelun ja rikostorjunnan painopisteisiin.

Pykälän *2 momentissa* säädetään tiedustelutoiminnan parlamentaarisesta valvonnasta. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että käsite ”tiedustelutoiminta” korvattaisiin ilmaisulla ”siviili- ja sotilastiedustelutoiminta”. Ehdotetun momentin mukaan siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (89/2025) 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa

harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).

Eduskunnan työjärjestyksen 31 b §:n 1 momentin mukaan tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtävänä on toimia siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan parlamentaarisena valvojana. Valiokunta toimii lisäksi suojelupoliisin muun toiminnan parlamentaarisena valvojana. Ehdotettu sanamuoto ”siviili- ja sotilastiedustelutoiminta” vastaisi eduskunnan työjärjestyksessä käytettyä sanamuotoa. Ehdotettu muutos selventäisi sitä, *ettei* eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan parlamentaarisen valvonnan piiriin kuulu uhkaperusteista rikostiedustelua koskeva valvonta.

Pykälän *3 momentissa* säädetään tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamasta laillisuusvalvonnasta. Momentin ensimmäistä virkettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelusta. Ehdotetun momentin mukaan siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun laillisuusvalvontaa harjoittaisi tiedusteluvalvontavaltuutettu. Ehdotettu muutos selkeyttäisi lain 3 luvun soveltamisalaa.

7 §. *Tehtävät.* Pykälässä säädetään tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävistä. Pykälän *1 kohtaa* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelukeinojen lainmukaisuuden valvonnasta. Ehdotetun kohdan mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on tiedustelutoiminnan laillisuuden valvojana valvoa tiedustelumenetelmien, rikostiedustelukeinojen ja tiedustelutiedon käytön sekä muun tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos, joka johtuu ehdotetusta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa koskevasta sääntelystä.

Vastaavalla tavalla kuin poliisilakiin ehdotetussa, uhkaperusteista rikostiedustelua koskevassa 5 b luvussa myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 3 a luvussa käytetään erilaisista salaisen tiedonhankinnan keinoista yleisterminä nimitystä rikostiedustelukeino. Sotilastiedustelusta annetussa laissa ja poliisilain 5 a luvussa käytetään tiedustelumenetelmän käsitettä.

12 §. *Tutkimispyyntö.* Pykälässä säädetään tiedustelutoiminnan kohteena olleen henkilön oikeudesta tehdä tiedusteluvalvontavaltuutetulle tutkimispyyntö. *Pykälää* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelukeinosta. Ehdotetun pykälän mukaan tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilisi, että häneen olisi kohdistettu tiedustelua, voisi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön lainmukaisuuden.

14 §. *Läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa sekä oikeus kannella.* Pykälässä säädetään tiedusteluvalvontavaltuutetun tai hänen määräämänsä virkamiehen oikeudesta olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos, joka johtuu ehdotetusta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa koskevasta sääntelystä.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelukeinosta. Sen mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetulla tai hänen määräämällään virkamiehellä olisi oikeus olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää tai rikostiedustelukeinoa koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa.

15 §. *Tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön keskeyttäminen tai lopettaminen.* Pykälässä säädetään tiedustelumenetelmän keskeyttämisen tai lopettamisesta. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi ne tekniset muutokset, jotka johtuvat ehdotetusta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa koskevasta sääntelystä.

Pykälän *otsikkoa* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelukeinosta. Ehdotettu otsikko olisi ”Tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön keskeyttäminen tai lopettaminen”.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelukeinosta. Momentin mukaan tiedusteluvalvontavaltuutettu voisi määrätä tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoisi valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa.

Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin maininta myös rikostiedustelukeinosta. Momentin mukaan tuomioistuimen lupaan perustuvan tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön keskeyttämisestä tai lopettamisesta tiedusteluvalvontavaltuutettu voisi antaa 1 momentissa säädetyllä perusteella väliaikaisen määräyksen, joka olisi viivytyksettä saatettava asianomaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voisi vahvistaa tai kumota väliaikaisen määräyksen taikka muuttaa keskeyttämismääräyksen lopettamismääräykseksi.

18 §. *Muut toimenpiteet.* Pykälässä säädetään tiedusteluvalvontavaltuutetun oikeudesta saattaa valvottavan tietoon käsityksensä ja kiinnittää valvottavan huomiota tiettyihin näkökohtiin. Pykälässä säädetään tiedusteluvalvontavaltuutetun velvollisuudesta saattaa valvontahavaintonsa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi.

Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin viittaus lain 2 §:n 2 momenttiin. Ehdotetun momentin mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun tulee saattaa merkittävät 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua toimintaa koskevat valvontahavaintonsa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi. Tiedusteluvalvontavaltuutetun velvollisuudesta saattaa merkittävät valvontahavaintonsa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi rajattaisiin pois uhkaperusteista rikostiedustelua koskevan laillisuusvalvonnan yhteydessä tehdyt havainnot, koska rikostiedustelua ei ehdoteta edellä 2 §:ssä selostetuilla perusteilla sisällytettäväksi parlamentaarisen valvonnan piiriin. Rajaus ehdotetaan tehtäväksi siten, että säännöksessä viitattaisiin 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuun toimintaan eli tiedusteluvalvontavaliokunnan parlamentaarisen valvonnan alaan kuuluvaan toimintaan.

7.5 Esitutkintalaki

4 luku **Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet**

15 §. *Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa.* Esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä säädetään asianosaisjulkisuudesta esitutkinnassa. Ehdotetun pykälän *5 momentin* mukaan oikeuteen saada tieto salaisen pakkokeinon käytöstä sovellettaisiin lisäksi, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 ja 62 §:ssä säädettäisiin, oikeuteen saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä sovellettaisiin, mitä poliisilain (872/2011) 5 luvun 58 ja 60 §:ssä säädetään ja oikeuteen saada tieto rikostiedustelukeinon käytöstä sovellettaisiin, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 u ja 58 k §:ssä säädettäisiin.

Asianosaisen tiedonsaantioikeutta rikostorjunnassa tapahtuvasta salaisesta tiedonhankinnasta on tärkeän yleisen edun vuoksi rajoitettu voimassa olevassa momentissa siltä osin kuin tietoa on hankittu salaisilla pakkokeinoilla ja salaisilla tiedonhankintakeinoilla.[55] Ehdotuksen mukaan asianosaisen tiedonsaantioikeutta rikostiedustelukeinojen käytöstä rajoitettaisiin vastaavasti.

[55] Ks. LaVM 7/2014 vp, s. 4.

Asianosaisjulkisuuden tarkemmat rajoitukset ja niiden perusteena olevat seikat ilmenisivät rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetuista 57 u ja 58 k §:stä.

7.6 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

5 §. *Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta.* Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin viittaus myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a lukuun, jossa säädettäisiin rikostiedustelusta vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Pykälään ehdotetaan myös lisättävän maininnat rikostiedustelukeinosta.

Eräät salassa kohdehenkilöiltä toteutettavat rikostiedustelukeinot edellyttävät tuomioistuimen lupaa. Mikäli oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tuleminen tapahtuisi näissä tilanteissa 4 §:n pääsäännön mukaisesti, tieto rikostiedustelukeinon käytöstä tulisi operatiivisen toiminnan näkökulmasta julki liian aikaisin. Tämä tekisi tiedonhankinnan tavoitteiden saavuttamisen käytännössä mahdottomaksi. Ehdotuksen mukaan perustiedot tulisivat julkisiksi vasta, kun rikostiedustelukeinon käytöstä olisi viimeistään ilmoitettava rikostiedustelun kohteena olevalle.

12 §. *Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin.* Pykälän *2 momentin 3 kohtaa* ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei asianosaisella olisi tiedonsaantioikeutta muun kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisältöön rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa tarkoitettua rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa, jossa rikostiedustelukeinon kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitsisi kuulla. Nämä asiat rajattaisiin asianosaisen tiedonsaantioikeuden ulkopuolelle ajallisesti, kunnes ne tulisivat julkisiksi oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n 4 momentin nojalla. Pykälään ehdotetaan myös lisättävän maininnat rikostiedustelukeinosta.

16 §. *Pakkokeinoasioiden julkisuus.* Pykälän *4 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun mukaiseen tiedonhankintaan ja rikostiedustelukeinojen käyttöön. Asia, jossa rikostiedustelukeinon kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitsisi kuulla, käsiteltäisiin ja ratkaisu siinä julistettaisiin yleisön läsnä olematta. Lisäksi ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulisivat julkisiksi, kun tiedonhankintakeinon käytöstä olisi viimeistään ilmoitettava tiedonhankintakeinon kohteena olevalle. Koska kyse olisi asioista, jotka ratkaistaisiin kuulematta sen kohteena olevaa henkilöä, olisi välttämätöntä, ettei myöskään yleisöllä olisi pääsyä mahdollisiin asian käsittelyä koskeviin istuntoihin tai saada tietoa istunnoissa annetuista ratkaisuista ja niiden sisältämistä asiakirjoista. Pykälään ehdotetaan myös lisättävän maininnat rikostiedustelukeinosta.

7.7 Pakkokeinolaki

10 luku **Salaiset pakkokeinot**

35 §. *Valeostosta päättäminen.* Pykälässä säädetään valeostosta päättämisestä. Pykälän *2 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että valeostoa koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan nykyisen kahden kuukauden sijasta. Taktisena toimenpiteenä valeosto on soluttautumista edellyttävää peitetoimintaa lyhytkestoisempi ja pistemäisempi toimenpide. Käytännössä valeostojen tekeminen edellyttää kuitenkin huolellisia suunnittelu- ja valmistautumistoimenpiteitä, joiden tekeminen on tarkoituksenmukaista vasta, kun tiedonhankinnasta on päätetty.

Valeostot saattavat myös kytkeytyä peitetoimintaoperaatioihin. Tämän seurauksena valeoston toteuttaminen ei useinkaan ole mahdollista voimassa olevassa laissa säädetyn kahden kuukauden puitteissa. Toimivaltuussääntelyn kokonaisuuden näkökulmasta ei voida pitää perusteltuna, että uusia päätöksiä joudutaan usein tekemään siitä syystä, että tiedonhankintaa ei ole ollut mahdollista toteuttaa ensimmäisen päätöksen voimassaoloaikana. Lähtökohtaisesti tiedonhankinnan edellyttämät toimet tulisivat olla tehtävissä päätöksen voimassaoloaikana ilman tarvetta uusille samaa asiaa koskeville päätöksille. Valeoston voimassaoloajan pidentäminen ei itsessään heikentäisi kohdehenkilön oikeusasemaa, koska pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 3 momentti joka tapauksessa edellyttää lopettamaan salaisen pakkokeinon käytön ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole. Valeoston osalta on lisäksi huomattava, että ennen valeoston toteuttamista siitä tulee erillinen päätös, minkä yhteydessä valeoston edellytykset tulevat luonnollisesti arvioitaviksi.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 j §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

38 §. *Poliisimiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa* Pykälän *3 momentissa* on viittaus, jonka mukaan, jos kyse on peitellystä tiedonhankinnasta tietoverkossa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, rajavartiomiehen turvaamiseen peitellyssä tiedonhankinnassa tietoverkossa sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 60 §:ssä säädetään. Momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska ehdotetussa 38 a §:ssä säädettäisiin rajavartiomiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa.

38 a §. *Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa.* Pykälä olisi uusi, siinä säädettäisiin Rajavartiomiehen turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa. Poliisin turvaamisesta peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa, valeostossa ja tietolähdetoiminnassa säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 38 §:ssä.

Pykälän *1 momentin* mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava ja tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustettaisiin seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen olisi perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään pakkokeinolain 10 luvun 38 §:n 1 momentin sääntelyä.

Tietolähdetoiminnassa säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi tilanteissa, joissa rajavartiomies selvittää, onko tietolähteeksi rekrytoitava henkilö henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopiva tietolähteeksi. Tällaisissa tilanteissa rekrytoitavan henkilön suhtautumisesta häntä lähestyvään rajavartiomieheen ei ole varmuutta ja turvallisuusuhkatkin ovat mahdollisia. Lisäksi säännös voisi tulla sovellettavaksi muun muassa käsiteltäessä tietolähteitä, joiden käsittelemiseen sisältyy erityisiä, jopa rajavartiomiehen henkeen ja terveyteen kohdistuvia turvallisuusriskejä. Ehdotettu säännös tulisi sovellettavaksi sekä niin sanotussa perusmuotoisessa tietolähdetoiminnassa että ohjatun käytön tilanteissa.

Turvaamistarkoituksessa tehtävästä kuuntelusta tai katselusta ei lähtökohtaisesti ilmoiteta tiedonhankinnan kohdehenkilölle tai muille henkilöille, joihin kuuntelu tai katselu kohdistuu tai on voinut kohdistua.

Pykälän *2 momentin* mukaan seuranta, kuuntelu ja katselu saataisiin tallentaa. Tallenteet olisi hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvittaisi rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin

säilyttää ja niitä käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet olisi hävitettävä, kun asia olisi lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Ehdotettu sääntely vastaisi asiasisällöltään pakkokeinolain 10 luvun 38 §:n 2 momenttia.

54 a §. *Salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavista rajoituksista. *Pykälän* mukaan, ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaatisi, salaisen pakkokeinon käytöstä vastaava esitutkintaviranomaisen yksikkö voisi päättää, että salaisella pakkokeinolla hankittuja tietoja voisi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se olisi tarpeen tietolähteen tai esitutkintaviranomaisen virkamiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saisi rajoittaa.

Ehdotetun pykälän keskeisenä tarkoituksena on varmistaa, että käyttörajoituksen alaista salaisella pakkokeinolla hankittua tietoa käsitellään niin, ettei se paljastu yleisölle tai asianosaiselle. Asetetut käyttörajoitukset sitovat mainittujen viranomaisten lisäksi myös muita tahoja, joille salaisilla pakkokeinoilla hankittua tietoa voidaan luovuttaa. Käyttörajoitukset asetettaisiin lähtökohtaisesti sen jälkeen, kun tieto on jo hankittu, jolloin arvioinnissa voitaisiin ottaa huomioon sekä tiedon lähde että sen luonne. Käyttörajoitus voitaisiin poistaa vastaavassa menettelyssä kuin se asetettaisiin.

Ehdotettu sääntely muistuttaa rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n 5 momenttia. Säännöksen perustelujen mukaan mahdollisuus asettaa käyttörajoituksia luovutettaville tiedoille vastaa henkilötietojen käsittelyn yleisiä periaatteita ja sen tarkoituksena on varmistaa korkea henkilötietojen käsittelyn suoja.[56]

Kansainvälistä tietojen vaihtoa koskien on kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 27 §:n 2 momentissa todettu, että kun Suomen viranomainen pyytää oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta, on asiakirjojen ja muiden tallenteiden salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä asianosaisten ja viranomaisten tiedonsaantioikeudesta voimassa, mitä Suomen laissa säädetään. Momentin mukaan sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa taikka oikeusapua antaneen valtion asettamissa ehdoissa on määrätty salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, tietojen käytön rajoituksista taikka luovutetun aineiston palauttamisesta tai hävittämisestä. Säännöksen soveltamista koskee muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2006:11.

Eduskunnan oikeusasiamies on tarkastuspöytäkirjassaan suhtautunut kriittisesti ajatukseen, että oikeudellisesti sitovia ja velvoittavia käyttöoikeusrajoituksia voitaisiin asettaa pelkästään esityölausumiin perustuen.[57] Epäselvänä on myös pidetty, miten tällaisen rajoituksen mahdolliseen rikkomiseen voitaisiin oikeudellisesti puuttua. Käyttörajoituksista ja myös toiminnan suuntaamisen sisällöstä säätäminen laissa onkin perusteltua rajoitusten oikeudellisen velvoittavuuden varmistamiseksi ja laillisuusperiaatteen toteutumisen varmistamiseksi.

Pykälä koskee erityisesti tilanteita, joissa tietoa käytettäisiin tai se luovutettaisiin käytettäväksi sellaisissa olosuhteissa, jossa muukin käyttö kuin toiminnan suuntaaminen olisi mahdollista. Esitetyn pykälän perusteella tiedon käyttö voitaisiin tiedon vastaanottajaa velvoittavalla tavalla rajata toiminnan suuntaamiseen, jolloin tietoa voitaisiin hyödyntää niissä rajoissa kuin 57 a

[56] HE 228/2016 vp s. 145.
[57] EOAK/592/2022, s. 3–10.

§:ssä säädetään. Pykälän mukaan käyttörajoituksesta voitaisiin päättää, jos se on tarpeen pykälässä yksilöityjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Käyttörajoituksesta päättäisi salaisen pakkokeinon käytöstä vastaava esitutkintaviranomaisen yksikkö. Ehdotus rakentuisi nykyisten salaisen tiedonhankinnan johto- ja valvontarakenteiden varaan ja mahdollistaisi tarkemman päätöksentekotahon määrittämisen viranomaisten sisäisellä ohjauksella.

Tarpeellisuudella viitataan velvollisuuteen perustella päätös käyttörajoitusten tavoitteiden kannalta. Käytön rajaaminen toiminnan suuntaamiseen olisi mahdollista tietolähteen tai mainittujen viranomaisten palveluksessa olevan virkamiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi. Säännös tulisi sovellettavaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa tietolähdetoiminnan tai peitetoiminnan keinoin hankittu tieto on luonteeltaan sellainen, että sen ilmaiseminen asianosaisille voisi paljastaa tiedon lähteen. Näissä tilanteissa paljastumisesta aiheutuvat uhkat hengelle ja terveydelle ovat lähes notoorisia. Poliisin toimivaltuussääntelyn kokonaisuudistuksen perusteluissa on todettu hengen ja terveyden suojaamisen osalta käytännön osoittaneen, että tiedonhankinnan kohteet pyrkivät selvittämään tarkoin eri henkilöiden roolit ja todellisen henkilöllisyyden, kun esitutkintaviranomaisen heihin kohdistavat toimenpiteet ovat paljastuneet. Tämä puolestaan mahdollistaa kostotoimenpiteet. Mikäli samassa asiassa on esimerkiksi käytetty tietolähdettä ja peitehenkilöä, riittää jo toisen henkilön paljastuminen saattamaan molemmat henkilöt ja heidän läheisensä hengen ja terveyden vaaraan.[58] Mahdollisuus velvoittavien käyttörajoitusten asettamiseen tukee työnantajan työsuojeluvelvoitteiden toteutumista samoin kuin tietolähteiden suojaamiseen liittyvien velvoitteiden toteutumista.

Erityisesti henkilötiedustelutoimintaan liittyviin turvallisuusuhkiin ja tarkoituksettomasta tiedon paljastumisesta aiheutuviin välillisiin vahinkoihin on viitattu myös poliisin hallinnosta annetun lain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä, jonka mukaan valeosto- ja peitetoiminnan laajempi paljastuminen voi aiheuttaa konkreettisen ja pitkään jatkuvan vaaran paitsi yksilöille myös koko poliisin vakavimman rikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntakyvylle sekä kansallisesti että kansainvälisessä yhteistyössä.[59] Tiedon käyttöä olisikin esitetyn pykälän perusteella mahdollista rajata poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien suojaamiseksi, vaikka tietojen paljastumiseen ei liittyisikään hengen ja terveyden vaaraa. Tällä viitattaisiin tilanteisiin, joissa salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevan tiedon paljastuminen vaikuttaisi merkittävällä tavalla mahdollisuuksiin käyttää kyseistä tiedonhankintakeinoa tai taktista toimintamallia jatkossa. Tämä heikentäisi esitutkintaviranomaisten mahdollisuuksia torjua vakavinta ja järjestäytynyttä rikollisuutta. Tarve taktisten ja teknisten menetelmien salassa pitämiseen on otettu huomioon myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa, jonka 24 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla salassa pidettäviä ovat muun muassa poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevia tietoja sisältävät asiakirjat, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden järjestyksen ylläpitämistä.

Yleisten taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseen liittyvien intressien lisäksi juridisesti sitovia käyttörajoituksia olisi mahdollista asettaa myös yksittäisen käynnissä olevan rikostorjuntaoperaation tai muun tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Tällä viitataan erityisesti tilanteisiin, joissa rikostorjuntaoperaatioon liittyy pienempiä osakokonaisuuksia, jotka etenevät niin sanotun näkyvän esitutkinnan vaiheeseen rikostorjuntaoperaation ollessa edelleen käynnissä, mutta käyttörajoituksia voitaisiin asettaa myös muiden turvallisuusviranomaisten tiedonhankintaoperaatioiden suojaamiseksi.

---

[58] HE 222/2010 vp, s. 145.
[59] HE 118/2002 vp, s. 7.

Pykälän viimeisen lauseen mukaan syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saisi rajoittaa pykälässä sanotuin tavoin. Arvion siitä, onko jokin tieto syyttömyyttä tukeva, tekisi salaisen pakkokeinon käytöstä vastaava esitutkintaviranomaisen yksikkö. Mikäli esimerkiksi rikosasian tutkinnanjohtaja arvioisi, että jokin hänelle luovutettu käyttörajoitusten alainen tieto onkin tosiasiassa syyttömyyttä tukeva, tulisi hänen saattaa tämä näkemys käyttörajoituksesta päättäneen esitutkintaviranomaisen yksikön tietoon, jotta tämä voisi arvioida käyttörajoituksen perusteet uudelleen. Viime kädessä käyttörajoituksesta päättäisi joka tapauksessa salaisen pakkokeinon käytöstä vastaava esitutkintaviranomaisen yksikkö.

Tietojen käyttäminen rikostorjunnan ja muun toiminnan suuntaamiseksi on todettu tulokselliseksi ja laajalti hyödynnetyksi tietojen käyttötavaksi, jolla optimoidaan viranomaisten resurssien käyttöä ja parannetaan mahdollisuuksia poliisin tehtävien menestykselliselle suorittamiselle. Toisaalta toimenpiteiden kohdistaminen tavalla, jonka voidaan olettaa todennäköisimmin johtavan tavoiteltuihin tuloksiin, vähentää kansalaisten oikeusasemaan kajoavien toimivaltuuksien käyttöä. Toiminnan suuntaamisen avulla voidaan esimerkiksi useiden mahdollisten telekuuntelun kohdehenkilöiden joukosta päättää telekuuntelua kohdistettavaksi kohdehenkilöön, jonka kuuntelusta tämän elämäntilanteen tai muun vastaavan seikan takia voidaan olettaa saatavan eniten rikostorjunnallista hyötyä.

Ehdotetun pykälän mukaista harkinnanvaraista käyttörajoitusta ei voitaisi kuitenkaan asettaa, jos se olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Yleisen edun liittyessä rikosvastuun toteutumiseen harkintakriteereinä voisivat olla esimerkiksi odotettavissa oleva seuraamus, odotettavissa olevat menettämisseuraamukset, rikoksella saatu hyöty, mahdollisuus erityisen vaarallisten tekovälineiden haltuunottoon ja asianomistajan intressit.[60] Myös pykälässä mainittujen viranomaisten palveluksessa oleviin virkamieheen kohdistuvien rikosepäilyjen osalta tulisi käyttörajoituksia harkittaessa arvioida erityisen tarkoin rikoksen selvittämisen tärkeys yleisen edun näkökulmasta. Yleinen etu voisi liittyä myös esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen. Käyttörajoitusten asettaminen olisi kuitenkin sallittua, ellei harkinnassa huomioon otettava yleinen etu olisi erittäin tärkeä. Käyttörajoitusten asettamiseen kohdistuville rajauksille asetettaisiin siis varsin korkea kynnys, mitä voidaan pitää perusteluna, kun kyse ei olisi esimerkiksi päätöksestä olla toimittamatta esitutkintaa tai rajoittaa sitä, vaan ainoastaan siitä, mitä tietoja voidaan hyödyntää rikosilmoituksen kirjaamisessa tai esitutkinnan aloittamispäätöstä tehtäessä. Luovutettava tieto olisi edelleen hyödynnettävissä eri tavoin rikoksen selvittämisen suuntaamisessa.

56 §. *Ylimääräisen tiedon käyttäminen.* Pykälän *4 momentin* mukaan ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää rikoksen estämiseksi, poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että ylimääräistä tietoa saisi lisäksi käyttää aina rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi.

Tiedon käyttäminen uhkan torjumiseksi sallisi tiedon käytön rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun nojalla tehtävien rikostiedustelukeinoja koskevien vaatimusten ja päätösten perusteluissa, minkä lisäksi ylimääräisen tiedon käyttämisellä uhkan torjumiseksi viitattaisiin muun muassa näkyvään toimintaan tai lupahallinnon toimenpiteisiin sisältäen tiedon käytön lupapäätöksen perusteluissa sekä konkreettisiin uhkan torjumiseen käytettäviin vaikuttamiskeinoihin siltä osin kuin kyse ei ole toiminnan suuntaamisesta. Ylimääräisen tiedon käyttämisenä suuntaamistarkoituksessa pidettäisiin esimerkiksi uhkaa koskevaa analyysia ja tilannekuvatyötä.

[60] HE 28/2013 vp, s. 21.

Lainvalvontaviranomaisten hallussa olevien tietojen hyödyntämistä yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavien rikollisuuden muodostamien uhkien torjunnassa ei ole perusteltua rajoittaa. Perusoikeuksien näkökulmasta ylimääräisen tiedon käyttäminen rikollisuuden muodostamien uhkien torjumiseksi rinnastuu rikoksen estämiseen, vaikkakin kohdistuu konkreettisia ja yksilöityjä rikosepäilyjä varhaisempaan vaiheeseen.

Ehdotettu sääntely vastaisi poliisilain 5 lukuun ehdotettua 54 §:n ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 48 §:n sääntelyä.

57 a §. *Salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa.* Pykälä olisi uusi, ja siinä säädettäisiin salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytön rajoituksista toiminnan suuntaamisessa. *Pykälän* mukaan salaisella pakkokeinolla hankittuja tietoja, jotka olisi määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saisi käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

Vaikka toiminnan suuntaamiseksi käytettäviä tietoja voidaan hankkia rikoksen selvittämiseksi käytetyillä toimivaltuuksilla, tietojen käyttäminen toiminnan suuntaamiseen on tyypillistä tiedustelutoiminnalle ja myös rikostiedustelutoiminnalle, joka ei tähtää ensisijaisesti rikosvastuun toteuttamiseen, vaan ennemminkin rikollisuutta ja sen muodostamia uhkia koskevan tiedon ja ymmärryksen lisäämiseen ja sen myötä mahdollisuuteen torjua uhkia ja estää rikoksia ennalta.

Toiminnan suuntaamisesta säädettiin turvallisuusviranomaisten toimivaltasääntelyssä ensimmäisen kerran poliisi- ja pakkokeinolakien kokonaisuudistuksen yhteydessä. Toiminnan suuntaamista ei ole tarkemmin määritetty laissa, mutta mainittujen lakien esitöiden mukaan poliisin toiminnan suuntaamisella tarkoitetaan tiedon välillistä hyödyntämistä niin, että tietoa ei käytetä näyttönä taikka pakkokeinon tai tiedonhankintakeinon käytön perusteena. Poliisin toiminnan suuntaaminen voi liittyä esimerkiksi rikoksen estämiseen, paljastamiseen, analyysitoimintaan, esitutkinnan aloittamiskynnyksen selvittämiseen tai esitutkinnan suuntaamiseen. Esitutkinnan suuntaamista on myös esimerkiksi tutkintalinjan valinta.[61] Lainvalvontaviranomaisen toiminnan suuntaamista on kuvattu vastaavilla esimerkeillä myös tullin rikostorjuntalain uudistuksen yhteydessä (HE 174/2014 vp, s. 72) sekä rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain uudistuksen yhteydessä[62]. Esimerkkeihin on viitattu myös Puolustusvoimien rikostorjuntaa koskevan lakiuudistuksen esitöissä. [63]

Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevan lakiuudistuksen hallituksen esityksessä on esimerkkeinä toiminnan suuntaamisesta mainittu se, että rikostorjuntaviranomaisella jo käynnissä olevassa tutkinnassa voitaisiin useista eri tutkintalinjoista priorisoida vaihtoehtoa, johon tiedustelumenetelmän käytön avulla annettu tieto antaisi aiheen kohdistaa tutkintaresursseja. Toiminnan suuntaamista olisi myös se, että poliisi tai muu säännöksessä tarkoitettu rikostorjuntaviranomainen voisi tiedon avulla suunnata operatiivisen toimintansa painopistettä ja mahdollisesti estää uuden rikoksen tai rikollisuuden ilmiön kärjistymistä. Samalla tieto voisi täydentää poliisin tai muun toimivaltaisen viranomaisen rikollisuuden tilannekuvaa ja sitä voitaisiin hyödyntää operatiivisessa ja strategisessa rikosanalyysissä esimerkiksi erilaisten rikollisuusilmiöiden muodostaman uhkan kartoittamiseksi. Suuntaaminen liittyisi yleensä rikosten estämiseen,

[61] HE 222/2010 vp, s. 357–358 ja HE 224/2010 vp, s. 134.
[62] HE 41/2017 vp, s. 55–56.
[63] HE 82/2023 vp, s. 160.

paljastamiseen ja selvittämiseen tähtäävään poliisin toimintaan, mutta tiedon luovuttaminen esitutkintaviranomaisen toiminnan suuntaamiseksi voisi tapahtua myös muiden poliisilain 1 luvun 1 §:ssä säädettyjen tehtävien kuten oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamisen tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen suuntaamiseksi. Rikosta koskevan tiedon luovuttaminen Rajavartiolaitokselle voisi vastaavalla tavalla tapahtua, paitsi rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvitettäväksi harjoitettavan toiminnan suuntaamiseksi, myös rajavartiolain 3 §:n 1 momentissa Rajavartiolaitoksen tehtäväksi säädetyn rajaturvallisuuden ylläpitämisen suuntaamiseksi. Koska luovutettu tieto olisi ennen kaikkea toimintaa suuntaavaa ja tilannekuvaa rikastavaa, ei sitä saisi käyttää henkilön rikosvastuuseen saattamiseksi.[64]

Pykälällä pyritään osaltaan varmistamaan, että keskeisimmät tiedon käyttöön liittyvät käyttörajoitukset perustuvat lakiin.[65] Kuten edellä olevasta esityökatsauksesta ilmenee, tilanteet, joissa tietoja käytetään toiminnan suuntaamiseksi, ovat hyvin moninaisia. Toisaalta uusia käyttötilanteita ja käyttömahdollisuuksia ilmenee toimintaympäristön muuttuessa ja poliisitoiminnan kehittyessä. Ehdotetussa pykälässä toiminnan suuntaaminen onkin määritelty käänteisesti kuvaamalla ne käyttötavat, jotka eivät ole sallittuja, kun tieto on rajattu käytettäväksi toiminnan suuntaamiseksi. Tällaista avoimempaa sääntelytapaa voidaan pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon, että voimassa olevassa poliisin ja muiden turvallisuusviranomaisten toimivaltasääntelyssä tietojen käyttämiseen toiminnan suuntaamiseen on suhtauduttu varsin sallivasti.

Hallintovaliokunta on jo mietinnössään todennut poliisin henkilötiedustelukeinoihin (peitetoiminta, valeosto, tietolähdetoiminta) viitaten, että syytetyn oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei vaarannu silloin, kun peitetoiminnalla ja valeostolla saatuja tietoja ei ole käytetty syyteharkinnan perustana eikä oikeudenkäynnissä, vaan ne ovat ainoastaan auttaneet poliisin toiminnan suuntaamisessa.[66] Tietojen käyttämistä poliisin toiminnan suuntaamiseen koskevat säännökset ovat olleet myös perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä osana ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa sääntelyä.[67] Tietojen käyttö poliisitoiminnan suuntaamiseksi on myös henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 13 §:n mukainen käyttötarkoitus, joihin henkilötietoja voidaan käsitellä niiden alkuperäisten käyttötarkoitusten lisäksi. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 13 §:n 1 momentin 8 kohdan perusteella tutkinta- ja valvontatehtävien hoitamiseksi, rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi sekä lupahallinnon tehtävien ja poliisille laissa erikseen säädettyjen valvontatehtävien hoitamiseksi käsiteltyjä tietoja voidaan käyttää poliisin toiminnan suuntaamiseksi.

Pykälän mukaan toiminnan suuntaamista ei olisi tiedon käyttäminen tutkinnan aloittamiseksi, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Nämä käyttötilanteet ovat jännitteisessä suhteessa 54 a §:ssä mainittujen käyttörajoitusten perusteiden kanssa erityisesti asianosaisjulkisuuden johdosta, joka puolestaan konkretisoi erityisesti perustuslain 21 §:ssä turvattua oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Kielto käyttää suuntaamiseen tarkoitettua tietoa tutkinnan aloittamiseksi perustuu erityisesti esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä turvattuun asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkintaan johtaneista seikoista. Toiminnan suuntaamiseksi luovutetun tiedon perusteella ei voida tehdä esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä ilmoituksen kirjaamista, joten myöskään esitutkintalain 4 luvun 15 § ei voi tulla sovellettavaksi. Käsitteellisesti kielletyt käyttötavat soveltuvat muuhunkin viranomaistoimintaan kuin esitutkintaviranomaisten toimitaan. Vaikka luovutettua tietoa ei voitaisi käyttää hallintoviranomaisen lupapäätöksen perusteena, tietoa voitaisiin

[64] HE 29/2025 vp, s. 26 ja 35–36.
[65] Ks. EOAK/592/2022, s. 10.
[66] HaVM 17/2000 vp, s. 9–10.
[67] PeVL 35/2018 vp, s. 21–22 ja PeVL 32/2013 vp, s. 6.

käyttää esimerkiksi hallintoviranomaisen valvontatoiminnan suuntaamiseksi tai riskianalyysien tekemisessä.

Velvoittavan sääntelyn toteutuminen edellyttää, että käyttörajoitukset seuraavat luovutettavaa tietoa siten, että tietoa luovutuksen jälkeen käsittelevät tahot ovat tietoisia käyttörajoituksista. Tämä on olennaisen tärkeää asianosaisen oikeuksien, tiedon lähteiden, teknisten ja taktisten menetelmien sekä säädettyjen operatiivisten intressien suojaamisen ja turvaamisen kannalta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tiedon käyttäjän tai vastaanottajan tulee huolehtia siitä, että toiminnan suuntaamiseksi käytettävää tietoa ei kirjata esimerkiksi esitutkintapöytäkirjaan tai muuhunkaan yleisön tai asianosaisen tietoon tulevaan aineistoon.

Tietojen käytön rajaamisella toiminnan suuntaamiseen pyritään erityisesti varmistamaan, että tietoa käytetään ja käsitellään niin, ettei se paljastu yleisölle tai asianosaiselle. Tästä syystä toiminnan suuntaamiseksi luovutettua tietoa ei tule taktisestikaan käyttää niin, että rikostiedustelukeinolla saatu tiedustelutieto tai sen lähde paljastuisi, ellei tilanne sitä esimerkiksi akuutin vaaran takia edellytä. Mikäli esitutkintaviranomainen on esimerkiksi saanut toimintansa suuntaamiseksi tarkkaa tietoa huumausaineiden kätkön sijainnista, huumausaineiden etsintää, haltuunottoa ja takavarikointia ei tule toteuttaa siten, että ulkopuolinen havainnoitsija ymmärtää viranomaisella olleen tarkka ennakkotieto huumausaineen sijaintipaikasta. Tarvittaessa tiedon ja sen lähteen salassa pysymistä yleisöltä tai asianosaisilta tulee pyrkiä edistämään myös esimerkiksi hakemalla tuomioistuimelta lupaa olla ilmoittamatta salaisesta tiedonhankintakeinosta tai salaisesta pakkokeinosta taikka hakemalla oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:n mukaista salassapitomääräystä.

7.8 Laki henkilötietojen käsittelystä Tullissa

20 §. *Henkilötietojen luovuttaminen toiselle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle.* Pykälässä säädetään Tullin oikeudesta salassapitosäännösten estämättä luovuttaa pyynnöstä tai oma-aloitteisesti henkilötietoja toiselle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle.

Lukuiset rikostorjunnan ajankohtaiset uhkat kuuluvat poliisin ja Rajavartiolaitoksen ohella Tullin tehtäväkenttään. Tulli on vahvasti läsnä liikenteen solmukohdissa, jotka on uhka-arvioissa todettu mahdollisiksi rikollisen hybridivaikuttamisen kohteiksi. Toisaalta erityisesti satamat sekä logistiikka- ja huolinta-ala on todettu kohteiksi, joissa järjestäytynyt rikollisuus pyrkii lisäämään vaikutusvaltaansa mahdollistaakseen laittoman esineiden, aineiden ja jopa ihmisten maahantuonnin. Viime vuosina suurin osa Suomeen salakuljetetuista huumausaineista on tuotu satamien kautta. Ehdotetun sääntelyn tavoitteet huomioon ottaen Tulli on Rajavartiolaitoksen tärkeä yhteistyökumppani yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavan vakavan rikollisuuden torjunnassa sekä uhkien tunnistamisessa että niiden torjumisessa. Uhkien torjumisen kannalta keskeistä on, että tilannekuva-analyysissä ja viime kädessä uhkien ja konkreettisten rikosten torjunnassa pystytään hyödyntämään olennaisia eri viranomaisten tietovarantoja.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, minkä vuoksi voimassa olevasta pykälästä tulisi pykälän *1 momentti*. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin viittaus henkilötietojen käsittelystä tullissa annetun lain tietolähdetietoja koskevaan 11 §:ään. Tullin tietolähdetoimintaa toteutetaan tullirikostorjuntatehtävien hoitamiseksi. Vakavan rikollisuuden torjunnan kannalta voidaan merkityksellisimmiksi arvioida ne tullirikokset, joihin sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista (laki tullin rikostorjunnasta 2 §:n 1 kohdan d-alakohta). Mahdollisuus tietolähdetietojen luovuttamiseen edistää myös viranomaisyhteistyön ja salaisen tiedonhankinnan koordinointia, päällekkäisen ja epätarkoituksenmukaisen toiminnan tunnistamista ja välttämistä sekä tietolähteiden ja viime kädessä tietolähteitä käsittelevien

virkamiesten työturvallisuutta. Ehdotetun muutoksen myötä Tullin mahdollisuus luovuttaa tietolähdetietoja muun muassa vastaisi Rajavartiolaitoksen tietolähdetietojen luovuttamisesta säädettyä (laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 32 §). Ehdotettu muutos edistää myös yleisemmin PTR-yhteistyötä erityisesti vakavan rikollisuuden torjunnassa.

Tietojen luovutusoikeus ehdotetaan laajennettavaksi kattamaan myös tulli- ja verovalvonnan tiedot. Vaikka tulli- ja verovalvonnan henkilötiedot kuuluvat tietosuoja-asetuksen soveltamisalalle, on tiedot arvioitu merkityksellisiksi myös rikostorjunnan kannalta. Henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain perusteluissa todetaan, että ”(t)ullivalvonnan tehtäviin kuuluvalla kieltojen- ja rajoitusten valvonnalla tähdätään tulliverotuksen ja tullivarmuuden lisäksi myös tullirikosten estämiseen ja paljastamiseen. Tullivalvonnan toimenpiteillä estetään ja paljastetaan myös tullirikoksia, vaikka se ei tapahdukaan esimerkiksi rikostiedustelun keinoin vaan tullilain mukaisin hallinnollisin toimivaltuuksin.[68]” Hallituksen esityksessä on lisäksi erikseen mainittu tulli- ja verovalvonnan henkilötietojen hyödyntäminen riskianalyysiin sekä kohdevalinnassa ja rikostorjunnassa.[69] Muutoksen myötä luovutettavaksi tulevien tietojen liittyessä rikostorjuntaan ja rikosten ennalta estämiseen, tietojen luovutusta ei ole tarpeen sitoa erityiseen kynnykseen.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*, jossa säädettäisiin Tullin oikeudesta luovuttaa Rajavartiolaitokselle tulli- ja verovalvonnan tietoja. Ehdotetun momentin mukaan Tulli voisi luovuttaa Rajavartiolaitokselle salassapitosäännösten estämättä sellaisia lain 12 §:ssä säädettyjä tulli- ja verovalvonnan tietoja, jotka olisivat välttämättömiä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi. Momentissa viitattaisiin Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain 57 c §:ään, jossa säädettäisiin rikostiedustelun kohteista. Mainitun 12 §:n mukaiset tulli- ja verovalvonnan tiedot vastaavat pitkälti Verohallinnon verovalvontaa koskevia tietoja. Koska Verohallinnon tiedonluovutus on kytketty mainittuihin tarkoituksiin ja koska Tullin osalta on kyse samankaltaisista tiedoista, lain systematiikan takia Tullin ja Verohallinnon tiedonluovutussäännösten olisi oltava mahdollisimman identtisiä.

7.9 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

30 §. *Tietojen luovuttaminen turvallisuustietorekisteristä.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*. Ehdotetun momentin mukaan lisäksi Rikosseuraamuslaitos voisi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa turvallisuustietorekisteristä Rajavartiolaitokselle sellaisia tietoja, jotka ovat välttämättömiä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan turvallisuustietorekisteri sisältää vankeusrangaistuksen aikaisten rikosten estämiseen tai laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tietoja vangeista ja tutkintavangeista, joiden voidaan perustellusti epäillä syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Pykälän 2 momentin mukaan rekisteri voi sisältää tietoja myös poikkeuksellisista turvallisuutta vaarantavista tapahtumista vankilassa. Pykälän 4 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä myös ulkopuolista henkilöä koskevia rekisterin käyttötarkoituksen kannalta välttämättömiä tietoja, jos henkilön voidaan perustellusti epäillä syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta tai vaarantavan vankilan turvallisuutta. Hallituksen esityksessä (HE 292/2014 vp) turvallisuustietorekisterin on todettu sisältävän

[68] HE 259/2018 vp s. 46.
[69] HE 259/2018 vp s. 47,

poikkeuksellisia ja vakavia tapahtumia ja niihin liittyviä epäilyjä koskevia tietoja.[70] Kirjaus liittyy aiemmin voimassa olleeseen säännökseen, mutta voimassa olevan pykälän perusteluissa on todettu ehdotetun pykälän vastaavan tuolloin voimassa olleen lain 26 §:ää, jota täydennettiin muun muassa lisäämällä siihen mahdollisuus oma-aloitteiseen tietojen luovuttamiseen.

Vankiloissa tapahtuvien rikosten osalta on järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030 annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä s. 17 todettu, että ”Vankiloissa olevat edellä kuvattujen rikollisryhmien ja -verkostojen sekä katujengien toimintaan liittyvät vangit pyrkivät käyttämään vankeusaikansa hyödyksi ajamalla ryhmiensä etuja ja myös omaa etuansa. He osallistuvat tai johtavat vankilasta käsin uusia rikoskokonaisuuksia, jotka tapahtuvat niin vankilassa kuin vankilan ulkopuolella. Rikollisjengien pyrkimys rikosten jatkamiseen vankeudessa vaarantaa vankilaviranomaisten työturvallisuutta, muiden vankien turvallisuutta ja yhteiskuntaturvallisuutta sekä jengeihin kuulumattomien vankien edellytyksiä kuntoutua vankeusaikana. Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät vangit rekrytoivat vankeusaikana uusia toimijoita ja pyrkivät myös verkostoitumaan hyödyllisiksi katsomiensa ryhmien kanssa. Toisaalta rikollisjengien väliset jännitteet voivat aiheuttaa merkittäviä riskejä vankilaturvallisuudelle. Suomen vankiloissa olevien ulkomaalaisten järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien vankien määrä on lisääntynyt, ja he pyrkivät myös vankeusaikana jatkamaan rikollista toimintaansa ja verkostoitumaan suomalaisten järjestäytyneen rikollisuuden toimijoiden kanssa.”

Turvallisuustietorekisterissä olevilla tiedoilla arvioidaan olevan merkitystä erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden piirissä tapahtuvan vakavan rikollisuuden torjumisessa, mutta tiedoilla voi olla huomattavaa merkitystä myös oikeusvaltion toimintojen turvaamisessa, erityisesti korruption ja muun viranomaisiin vaikuttamisen torjunnan kannalta. Tietojen luovutusmahdollisuuden laajentaminen kattamaan myös rikoksen estäminen on perusteltua, kun otetaan huomioon uhkaperusteisen rikostiedustelun tavoitteena oleva rikollisuuden torjunta. Tietojen käyttämiseen rikoksen estämiseen on muutoinkin suhtauduttu sallivammin kuin tietojen käyttöön esimerkiksi rikosasian todisteena.

7.10 Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta

18 §. *Verohallinnon oikeus tietojen oma-aloitteiseen antamiseen.* Pykälässä säädetään Verohallinnon oikeudesta tietojen oma-aloitteiseen antamiseen. Pykälän *1 momentin 15 kohtaan* ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos, jolla virkkeen lopussa oleva piste korvattaisiin puolipisteellä.

Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi *16 kohta*, jonka mukaan Verohallinto voisi salassapitosäännösten estämättä antaa omasta aloitteestaan verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen Rajavartiolaitokselle sellaisista verovalvonnassa tai muutoin havaituista tiedoista, jotka ovat tarpeellisia rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.

Lain 1 §:n 1 momentin mukaan verotustiedoilla tarkoitetaan Verohallinnolle annettuihin ja Verohallinnossa laadittuihin yksittäisiä verovelvollisia koskeviin asiakirjoihin (verotusasiakirjat) sisältyviä tietoja.

Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan näkökulmasta Verohallinnon mahdollisuudet luovuttaa tietoja Verohallinnon vastuualueeseen liittyvien rikosten selvittämiseksi ja rahanpesun torjumiseksi ovat varsin kattavat. Toisaalta käytännössä on havaittu, että Verohallinnolla hallussaan

[70] HE 292/2014 vp s. 20.

paljon muutakin erityisesti järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan kannalta merkityksellistä tietoa, joka ei suoraan liity yksittäisten rikosten estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen. Havainnot yksittäisten henkilöiden yhteyksistä, tulon lähteistä tai omistuksista voivat olla merkityksellisiä järjestäytynyttä rikollisuutta koskevan tilannekuvan muodostamisessa, järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytysten heikentämisessä sekä niin sanotun perinteisemmän Verohallinnon toimialueen ulkopuolelle jäävän järjestäytyneen rikollisuuden torjumisessa.

Ehdotetulla sääntelyllä pyritään erityisesti varmistamaan, että Verohallinnolla on ajantasaiset ja kattavat mahdollisuudet luovuttaa Rajavartiolaitokselle rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 3 a luvussa yksilöityjen uhkien torjumiseksi tarpeellisia tietoaja, mutta tiedot voisi luovuttaa myös lain 3 luvussa tarkoitettujen konkreettisten ja yksilöityjen rikosten estämiseksi.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotettuun sääntelyyn sisältyy useita asetuksenantovaltuuksia, jotka on sijoitettu kunkin asianomaisen perussäännöksen yhteyteen.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä rikostiedustelukeinon käytön järjestämisestä (57 d §:n 2 momentti), yhteistyöstä keskusrikospoliisin kanssa (57 v §:n 2 momentti), tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä (57 y §:n 2 momentti), rikostiedustelun valvontaa varten annettavista selvityksistä (57 å §:n 3 momentti), rikostiedustelun suojaamisen järjestämisestä (58 c §:n 4 momentti) sekä toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten (58 l §:n 2 momentti).

Asetusten tarpeellisuus arvioidaan myöhemmin.

9 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samaan aikaan kuin poliisin rikostiedustelua koskeva lainsäädäntö.

10 Toimeenpano ja seuranta

Useat esitykseen sisältyvät muutokset edustavat uuden tyyppistä Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä ja muutoksilla on myös vaikutuksia tiedonhankinnan kohteena olevien henkilöiden oikeusasemaan.

Ehdotetun lainsäädännön soveltamista ja toimivuutta tulee arvioida voimaantulon jälkeen sen varmistamiseksi, että ehdotuksilla on tavoiteltua vaikutusta yksilön ja yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan vakavaan rikollisuuteen ja toisaalta sen varmistamiseksi, ettei muutoksista aiheudu odottamattomia perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Muutoksen ollessa varsin merkittävä Rajavartiolaitoksen rikostiedustelutoiminnan kannalta sääntelyn toimivuuden tarkastelu on perusteltua vasta joidenkin vuosien kuluttua sääntelyn voimaantulosta. Laajempi kokemus ehdotetun sääntelyn soveltamisesta mahdollistaisi myös lisäresursoinnin tarpeellisuuden arvioinnin.

Sisäministeriö seuraa esitetyn sääntelyn toimivuutta muun muassa lakia soveltavilta viranomaisilta ja muilta keskeisiltä sidosryhmiltä saatavan palautteen sekä uusia käsittelytarkoituksia koskevien tilastotietojen perusteella. Uuden lainsäädännön toimivuutta ja oikeusturvan toteutumista sekä muuta soveltamista seurattaisiin lisäksi viranomaisvalvonnan avulla. Uhkaperusteisen tiedonhankinnan sisäinen valvonta kuuluisi rikostiedustelukeinoja käyttävien hallintoyksiköiden päälliköille sekä Rajavartiolaitoksen esikunnalle. Sisäministeriön olisi annettava

eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus rikostiedustelukeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Ulkoisen valvonnan osalta keskiössä olisi tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittama laillisuusvalvonta. Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain mukaan tiedusteluvalvontavaltuutettu antaa vuosittain eduskunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvostolle kertomuksen toiminnastaan. Tehokkaan valvonnan toteuttamiseksi tiedusteluvalvontavaltuutetulla tulee olla riittävät resurssit. Valvontalaissa säädetään tiedusteluvalvontavaltuutetun kattavista tiedonsaantioikeuksista sekä erilaisista keinoista puuttua havaitsemiinsa epäkohtiin.

11 Suhde muihin esityksiin

Oikeusministeriössä on käynnissä pakkokeinolain muutostarpeiden arviointia koskeva hanke (OM055:00/2023), jossa valmisteltu hallituksen esitys laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 98/2026 vp) annettiin eduskunnalle. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi muun muassa pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momenttia, joka koskee ylimääräisen tiedon käytön ns. perusterikoksia. Tässä esityksessä ehdotetaan puolestaan muutettavaksi pakkokeinolain 56 §:n 4 momenttia. Oikeusministeriössä valmistellun hallituksen esityksen HE 98/2026 vp ehdotukset eivät siten tältä osin koske tässä esityksessä ehdotettavia säännöksiä. Oikeusministeriön hankkeessa valmistellussa hallituksen esityksessä ja tässä esityksessä ehdotetaan kumottavaksi pakkokeinolain 10 luvun 38 §:n 3 momentti. Pakkokeinolain muuttamista koskevassa esityksessä ehdotetaan kumottavaksi Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain salaisia pakkokeinoja koskevassa 4 luvussa olevat pykälät ja säännökset siirrettäisiin pakkokeinolain 10 lukuun. Tässä esityksessä puolestaan ehdotetaan lisättäväksi uusi 58 m § Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain salaisia pakkokeinoja koskevaan 4 lukuun. Pykälään siirrettäisiin voimassa olevan 58 §:n sisältö asiallisesti muuttumattomana. Esityksiä saatetaan käsitellä samanaikaisesti eduskunnassa ja niihin sisältyy samojen lainkohtien muutosehdotuksia, jotka täytyy sovittaa yhteen eduskuntakäsittelyssä.

Tässä esityksessä, hallituksen esityksessä eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 121/2026 vp) sekä valtiovarainministeriön lainsäädäntöhankkeessa Tullin rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (VM159:00/2025) ehdotetaan muutettavaksi osin samoja lakeja. Esityksiin sisältyy samojen lainkohtien muutosehdotuksia, jotka täytyy sovittaa yhteen eduskuntakäsittelyssä.

Uhkaperusteisen rikostiedustelun kokonaisuuden kannalta merkittävimpänä lakihankkeena voidaan pitää ehdotusta perustuslain muuttamiseksi. Valtioneuvosto antoi 16.4.2026 hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta (HE 50/2026 vp). Hallituksen esityksen käsittely eduskunnassa on kesken. Esitys valmisteltiin oikeusministeriön 23.12.2024 asettamassa työryhmässä (OM067:00/2024). Työryhmän tehtävänä oli valmistella tarpeellisiksi arvioidut perustuslain 10 §:n muutokset ottaen huomioon mm. vakavan rikollisuuden uudet muodot ja tapahtunut teknologinen kehitys sekä tarve mahdollistaa uhkaperustainen, vakavaan rikollisuuteen kohdistuva rikostiedustelu. Työryhmän mietintö oli lausuntokierroksella 4.12.2025–22.1.2026.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan mm. muutettavaksi perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momenttien kotirauhan suojaa ja luottamuksellisen viestin suojaa koskevia lakivarauksia siten, että mahdollistettaisiin kyseisten perusoikeuksien välttämätön rajoittaminen tiedon hankkimiseksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Koska tässä esityksessä ei ehdoteta luottamuksellisen viestinnän suojaa koskevia uhkaperusteisia rikostiedustelukeinoja eikä valtiosääntöistä kotirauhaa rajoittavia toimivaltuuksia, ei perustuslain 10 §:ää koskeva muutos ei ole tässä esitettyjen lakiehdotusten säätämisen edellytyksenä. Tarkoitus on kuitenkin rikostiedusteluhankkeen seuraavassa valmisteluvaiheessa täydentää

uhkaperusteista rikostiedustelua koskevaa sääntelyä, mikäli perustuslain 10 §:ään esitetyt muutokset toteutuvat. Tästä johtuen on tarkoituksenmukaista seurata perustuslain 10 §:ää koskevan hankkeen etenemistä ja ottaa ennakoivasti huomioon sen eduskuntakäsittelyssä mahdollisesti esiin tulevia seikkoja myös tämän esityksen sisällössä. Esityksiä saatetaan käsitellä samanaikaisesti eduskunnassa ja niihin sisältyy samojen lainkohtien muutosehdotuksia, jotka täytyy sovittaa yhteen eduskuntakäsittelyssä.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

12.1 Yleiset lähtökohdat Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia koskevan lainsäädännön arvioinnissa

Perustuslakivaliokunta on pitänyt hyväksyttävänä säätää Rajavartiolaitokselle eräitä poliisin toimivaltuuksiin rinnastuvia toimivaltuuksia, joille on osoitettavissa rajavartiomiehen tehtävien ja toimivaltuuksien erityisluonteeseen sekä erityisesti turvallisuusintresseihin kytkeytyviä tavoitteita.[71] Perustuslakivaliokunta on pitänyt hyväksyttävänä Rajavartiolaitoksen, poliisin ja Tullin yhteistyön vaatimien toimivaltuuksien säätämistä terrorismin ja rikollisuuden torjunnassa.[72] Sääntelyn valtiosääntöisen hyväksyttävyyden kannalta on kuitenkin ollut merkityksellistä, että Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet on rajattu nimenomaisesti sen lakisääteisiin tehtäviin ja pyydettävään virka-apuun.[73]

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan vakiintuneen lausuntokäytännön mukaan poliisilaki on tyypillisesti sellainen säädös, joka voi herkästi joutua ristiriitaan kansalaisten perusoikeuksien, erityisesti klassisten vapausoikeuksien kanssa.[74] Kysymys on keskeisesti henkilökohtaiseen vapauteen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen (perustuslain 7 §), liikkumisvapauteen (perustuslain 9 §) ja kotirauhan suojaan (perustuslain 10 §) puuttuvien toimivaltuuksien mahdollistavasta lainsäädännöstä. Samoin kysymys on usein yksityiselämän suojaan (perustuslain 10 §) ja täsmällisemmin viestin salaisuuteen (perustuslain 10 §:n 2 ja 4 momentti) puuttuvista toimivaltuuksista.[75] Vastaavalla tavalla rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettu laki voi joutua ristiriitaan kansalaisten perusoikeuksien kanssa.

Vastaavalla tavalla kuin perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen poliisitoiminnan tavoitteiden saavuttaminen on yleisen yhteiskunnallisen intressin kannalta tärkeää, voidaan katsoa myös Rajavartiolain 3 §:ssä säädettyjen tavoitteiden olevan tärkeää yhteiskunnallisten intressien kannalta. Perusoikeusjärjestelmässä kysymys on valiokunnan mukaan ääritapauksissa perustuslain 7 §:n mukaisen oikeuden henkilökohtaiseen turvallisuuteen suojaamisesta. Tällaisen vahvan intressin olemassaolon on valiokunnan mukaan yleensä katsottu muodostavan sellaisen perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävän syyn, joka valtiosääntöoikeudellisessa merkityksessä oikeuttaa perusoikeuden rajoittamisen, jos muutkin yleiset rajoittamisedellytykset ovat käsillä.[76]

---

[71] PeVL 36/2017 vp; PeVL 19/2005 vp ja PeVL 12/2002 vp, s. 5/II.
[72] PeVL 35/2008 vp.
[73] PeVL 6/2018 vp ja PeVL 19/2005 vp.
[74] PeVL 15/1994 vp, s. 1. Ks. myös esim. PeVL 5/1999 vp, s. 2; PeVL 67/2010 vp, s. 2–3 ja PeVL 99/2022 vp, 1 kohta.
[75] Esim. PeVL 5/1999 vp, s. 2 ja PeVL 67/2010 vp, s. 3.
[76] Ks. esim. PeVL 99/2022 vp, 2 kohta; PeVL 67/2010 vp, s. 2/I ja PeVL 5/1999 vp, s. 2/II.

Lähtökohtana onkin, että perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia on arvioitava paitsi perusoikeuksiin mahdollisesti sisältyvien lakivarausten kannalta myös perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaisesti.[77] Rajoittamisen yleiset edellytykset koskevat vaatimusta säätää rajoituksesta lailla, rajoituksen tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyttä, suhteellisuusvaatimuksen täyttymistä perusoikeutta rajoitettaessa, rajoitukseen liittyvien oikeusturvajärjestelyjen riittävyyttä ja rajoituksen ristiriidattomuutta Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.[78] Arvioinnissa on lisäksi otettava huomioon perusoikeuksia koskevat lakivaraukset. Valtiosääntöisiin reunaehtoihin vaikuttavat myös kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ja Euroopan unionin perusoikeuskirja sekä niitä koskeva tulkintakäytäntö. Toimivaltuussääntelyn arvioinnin kannalta olennaista on myös perustuslain 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lisäksi ehdotuksia arvioitaessa merkitystä on perustuslain 21 §:n säännöksillä oikeusturvasta.

Perustuslakivaliokunta on siviilitiedustelua koskevasta lakiesityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 35/2018 vp) todennut, että tiedustelumenetelmien valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa voidaan osin tukeutua salaisia tiedonhankintakeinoja ja salaisia pakkokeinoja koskevaan valiokunnan käytäntöön.[79] Perustuslakivaliokunnan mukaan samalla on kuitenkin oikeudellisesti eroteltava ne seikat, jotka oikeuttavat sääntelyn eroavaisuuden. Salaisia tiedonhankintakeinoja ja salaisia pakkokeinoja koskeva käytäntö ei perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan siten ole sellaisenaan ja varauksitta sovellettavissa tiedustelun tiedonhankintamenetelmiä koskevaa lainsäädäntöä valtiosääntöoikeudellisesti arvioitaessa. Tiedustelumenetelmiä on arvioitava menetelmäkohtaisesti vastaavia salaisia tiedonhankintamenetelmiä ja salaisia pakkokeinoja koskeva perustuslakivaliokunnan käytäntö huomioon ottaen siten, että tiedustelutoiminnan erityinen luonne otetaan asianmukaisesti huomioon.

Valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta tämän esityksen merkityksellisimpänä ehdotuksena voidaan pitää rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotettua 3 a lukua, jonka sisältämällä sääntelyllä mahdollistettaisiin Rajavartiolaitoksen tiedonhankinta ja tietojen käsittely vakavan rikollisuuden uhkista niiden torjumiseksi jo astetta ennen kuin ketään voidaan perustellusti epäillä yksilöidystä rikoksesta tai olettaa syyllistyvän sellaiseen.

12.2 Yksilöidystä ja konkreettisesta rikosepäilystä irtautuva uhkaperusteinen rikostiedustelu

12.2.1 Yksityiselämän suoja

Esityksessä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetun 3 a luvun sisältämä uhkaperusteinen rikostiedustelusääntely on merkityksellistä erityisesti perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatun yksityiselämän, kotirauhan ja henkilötietojen suojan kannalta. Lisäksi toimivaltuuksilla voidaan puuttua jossain määrin perustuslain 9 §:ssä turvattuun liikkumisvapauteen. Tämä merkitsee, että ehdotettujen toimivaltuuksien on täytettävä perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä seuraavat vaatimukset. Vaatimusten täyttymistä ehdotettujen toimivaltuuksien kannalta käsitellään seuraavissa kappaleissa yksityiselämän suojan ja jäljempänä henkilötietojen suojan kannalta.

---

[77] PeVL 67/2010 vp, s. 3.

[78] Esim. PeVL 67/2010 vp, s. 3 ja PeVL 5/1999 vp, s. 2.

[79] PeVL 35/2018 vp, s 3–4. Ks. myös esim. PeVL 32/2013 vp, PeVL 67/2010 vp, PeVL 66/2010 vp ja PeVL 5/ 1999 vp.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetun 3 a lukuun ehdotettujen rikostiedustelukeinojen arvioidaan olevan sellaisia, joilla ei voida puuttua perustuslain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettuun luottamuksellisen viestin suojaan. Luottamuksellisen viestin suojaa koskee perustuslain 10 §:n 4 momentissa säädetty kvalifioitu lakivaraus, jonka mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana sekä tiedon hankkimiseksi sotilaallisesta toiminnasta taikka sellaisesta muusta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta.

Perustuslain tulkintakäytännössä rikosten tutkintaa koskevan rajoitusperusteen nojalla on voitu säätää myös rikosten estämiseen ja paljastamiseen liittyvistä toimivaltuuksista.[80] Rikoksen tutkintana on tulkintakäytännössä pidetty myös sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei vielä olisi ehtinyt toteutuneen teon asteelle.[81] Tulkintakäytännössä rikoksen tutkintana on pidetty myös rikoksen paljastamista, joka liittyy tilanteisiin, joissa rikos voidaan olettaa tehdyksi.[82] Tulkintakäytännössä konkreettisella ja yksilöidyllä rikosepäilyllä on tarkoitettu tiettyyn henkilöön kohdistuvaa perusteltua epäilyä tämän syyllistymisestä tiettyyn toimivaltuussäännöksessä nimenomaisesti mainittuun rangaistavaksi säädettyyn tekoon.[83]

Kun ehdotetussa rikostiedustelusääntelyssä on kyse tiedonhankinnan käynnistämisen mahdollistamisesta varhaisemmassa vaiheessa ilman, että käsillä olisi vielä yksilöity ja konkreettinen rikosepäily ja kun tiedonhankinta voitaisiin kohdentaa myös yksilöä laajempaan joukkoon eli ryhmään (57 e §), on selvää, että luottamuksellisen viestin suojaan puuttuvista tiedonhankintakeinoista, kuten telekuuntelusta ja televalvonnasta, ei voimassaolevan perustuslain 10 §:n 4 momentissa olevien lakivarausten mukaisesti voitaisi säätää käytettäväksi uhkaperusteisesti.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 b §:n mukaan rikostiedustelukeinoja olisivat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, tekninen seuranta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta, yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto, valvottu läpilasku sekä ohjattu tietolähdetoiminta. Kyseisten keinojen ei arvioida puuttuvan perustuslain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettuun luottamuksellisen viestin suojaan, mutta niillä voidaan puuttua keskeisesti perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun yksityiselämän suojaan, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämän käsite voidaan ymmärtää henkilön yksityistä piiriä koskevaksi yleiskäsitteeksi. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä.

Lähtökohta on, että rikostiedustelukeinoja käytettäisiin sen kohteelta salassa. Nyt ehdotettavien rikostiedustelukeinojen käytön kohdistamisella henkilöön tai henkilöryhmään puututtaisiin kyseisen henkilön tai henkilöiden perustuslain 10 §:ssä suojattuun yksityisyyden suojaan. Tässä esityksessä ehdotetuilla rikostiedustelukeinoilla ei kuitenkaan voitaisi puuttua kotirauhan tai luottamuksellisen viestin suojaan, koska voimassa olevan perustuslain 10 §:n 3 ja 4 momenttien sääntely ei mahdollista kyseisten perusoikeuksien rajoittamista uhkaperusteisten rikostiedustelutoimivaltuuksien nojalla. Niin edelleen perustuslain 10 §:stä ilmenevistä rajoituksista johtuen tässä esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi luottamukselliseen viestintään kohdistuvasta ja

[80] PeVL 67/2010 vp.
[81] Ks. PeVM 4/2018 vp, PeVL 5/1999 vp ja PeVL 2/1996 vp. Vrt. PeVL 11/2005 vp.
[82] PeVL 67/2010 vp.
[83] PeVL 5/1999 vp ja PeVL 2/1996 vp.

kotirauhan piirissä tapahtuvasta tiedonhankinnasta. Tästä huolimatta tehokas rikostiedustelutoiminta edellyttäisi kuitenkin myös tällaisen tiedonhankinnan mahdollistamista. Eritoten nopeasti etenevissä uhkatilanteissa mahdollisuudet uhkan torjumiseen heikkenevät merkittävästi, jos Rajavartiolaitoksella ei ole pääsyä kohdehenkilön luottamuksellisten viestien sisältöön. Vastaavasti myöskään esimerkiksi teknisen tarkkailun suorittamista kotirauhan piirissä ei tulisi sulkea kategorisesti rikostiedustelussa käytettävien tiedonhankintakeinojen ulkopuolelle.

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatun kotirauhan suojan kannalta merkityksellisiä rikostiedustelukeinoja olisivat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, peitetoiminta ja valeosto. Kotirauhan suojaa koskevan perustuslain 10 §:n 3 momentin lakivarauksen mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Myös kyseisen lakivarauksen tulkinnassa on irtauduttu perustuslaissa käytetyn ilmaisun ”rikosten selvittämiseksi” sanamuodosta vastaavalla tavalla kuin luottamuksellisen viestin suojaa koskevassa lakivarauksessa.[84]

Kotirauhaa koskeva lakivaraus ja sen vakiintunut tulkinta ei mahdollista perustuslaissa turvatun kotirauhan piiriin puuttuvien tiedonhankintakeinojen säätämistä uhkaperusteisesti. Siviili- ja sotilastiedustelulainsäädännön eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunta arvioi kysymystä kotirauhan suojan rajoittamisesta tiedustelutoimivaltuuksien käytössä.[85] Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat ja edellytti, että sääntelyä muutettaisiin sanonnallisesti siten, että siinä viitataan ”vakituiseen asumiseen käytettävän tilan” sijasta ”pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan”. Perustuslakivaliokunta arvioi myös tiedustelulainsäädäntöön ehdotettuja peitetoiminta- ja valeostotoimivaltuuksia, joiden käyttö oli lakiehdotuksissa kytketty asuntoa käyttävän aktiiviseen myötävaikutukseen. Perustuslakivaliokunnan mukaan ehdotetussa sääntelyssä ei ollut voimassa olevasta rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun sääntelystä poiketen kyse konkreettisesta ja yksilöidystä rikosepäilystä. Perustuslakivaliokunta katsoi, että toimivaltuudessa ei siten ollut kyse perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitetusta rikosten selvittämisestä eikä säännöksestä myöskään käynyt ilmi, että peitetoiminta tai valeosto asunnossa olisivat perustuslain 10 §:n 3 momentin tarkoittamassa mielessä välttämättömiä perusoikeuksien turvaamiseksi.

Nyt rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetun 3 a luvun rikostiedustelukeinojen käytön edellytyksissä (57 d §:n 2 momentti) esitetään säädettäväksi, että rikostiedustelukeinoa ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan. Kuten rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussakin, esimerkiksi teknistä katselua olisi kuitenkin mahdollista toteuttaa rikoslaissa tarkoitetun kotirauhan niin sanotulla reuna-alueilla, kuten asuintalojen porraskäytävissä, jotka eivät siis kuulu valtiosääntöoikeudellisen kotirauhan suojan piiriin. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävän tilan rajoitus koskisi kaikkia rikostiedustelukeinoja. Ehdotettavilla rikostiedustelukeinoilla ei näin ollen puututtaisi perustuslaissa tarkoitetun kotirauhan suojan ydinalueelle. Mainittuja rikostiedustelukeinoja ei näin ollen voida pitää ongelmallisina perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatun kotirauhan kannalta.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut peitellyn tiedonhankinnan ja teknisen seurannan olevan luonteeltaan merkittävästi yksityiselämän suojaan puuttuvia toimivaltuuksia. Peitelty tiedonhankinta voi olla merkityksellistä myös kotirauhan kannalta, joskin esitöissä esitettyjen esimerkkien kuten, lähetyksen toimittaminen perille lähettinä esiintyen, perusteella kajoaminen

[84] Esim. PeVL 36/2017 vp, s. 4–5 ja PeVM 4/2018 vp, s. 5–6.
[85] PeVL 35/2018 vp ja PeVL 36/2018 vp.

olisi käytännössä hyvin vähäistä. Toimiminen asunnoissa olisikin käytännössä varsinkin hankalaa, kun mahdollisuus vuorovaikutukseen on hyvin rajattua. Perustuslakivaliokunta on pitänyt kotirauhan suojan kannalta välttämättömänä, että peiteltyä tiedonhankintaa koskeva sääntely pitää sisällään edellytyksen, jonka mukaan peitelty tiedonhankinta ei ole sallittua asunnossa edes asunnonhaltijan myötävaikutuksella.[86] Peitellyn tiedonhankinnan luonnetta merkittävästi yksityiselämän suojaan puuttuvana toimivaltuutena kuvastaa myös se, että se tulee salaisena tiedonhankintakeinona pääsääntöisesti kysymykseen vain sellaisten rikosten suhteen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Kysymys on tällöin tyypillisesti törkeistä rikoksista. Teknisen seurannan luonnetta merkittävästi yksityiselämään puuttuvana toimivaltuutena ilmentää muun muassa se, että salaisena tiedonhankintamenetelmänä henkilön tekninen seuranta edellyttää tuomioistuimen lupaa.[87]

Peitetoiminnassa ja valeostossa on kysymys niin sanotuista epäsovinnaisista rikostorjunta- ja rikostutkintamenetelmistä. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä peitetoimintaa on pidetty perusoikeusnäkökulmasta valeostoa merkittävämpänä toimivaltuutena ja sitä on arvioitu pitkälle menevänä puuttumisena yksityiselämän suojaan. Yleisesti valiokunta on todennut, että tällaisten toimivaltuuksien perusteeksi tulee vaatia perusoikeustarkastelussa erityisen painavia syitä eivätkä valtuudet saa ulottua laajemmalle kuin perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävien syiden vuoksi on välttämätöntä. Lisäksi valiokunta on luonnehtinut epäsovinnaisia toimivaltuuksia siten, että ne merkitsevät poliisin oikeutta toimia vastoin joitain rikosoikeudellisia kieltoja ilman virkavastuuta, millä on merkitystä perustuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun hallinnon lainalaisuuden kannalta.[88]

Perustuslain 9 §:ssä säädetään liikkumisvapaudesta. Säännöksen mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Liikkumisvapauden rajoitusten tulee perustua lakiin. Rajoitusten sallittavuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 lisäpöytäkirjan 2 artiklaan, jonka 3 kappaleen mukaan liikkumisvapaudelle voidaan asettaa sellaisia rajoituksia, jotka ovat lainmukaisia ja välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa (HE 309/1993 vp). Perustuslain 9 §:n kannalta merkityksellisiä rikostiedustelukeinoja olisivat suunnitelmallinen tarkkailu, tekninen katselu ja tekninen seuranta.[89] Kyseiset keinot merkitsisivät melko vähäistä puuttumista liikkumisvapauteen suhteessa siihen rajoitusperusteen välttämättömyyteen, jota yksilön tai yhteiskunnan turvallisuuden suojaaminen vakavan rikollisuuden uhkalta edustaa. Näin ollen edellä mainittuja rikostiedustelukeinoja koskevan sääntelyn ei arvioida olevan ongelmallinen liikkumisvapauden kannalta.

Perustuslain 12 §:n 1 momentissa säädetään jokaiselle kuuluvasta sananvapaudesta, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 58 e §:ssä ehdotetaan säädettäväksi rikostiedustelua koskevasta ilmaisukiellosta. Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja rikostiedustelukeinon käytöstä, jos se on perusteltua rikostiedustelukeinon käytön suojaamiseksi taikka tärkeästä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen liittyvästä syystä. Ehdotetun ilmaisukiellon ei voida katsoa merkittävästi rajoittavan perustuslain 12 §:n 1 momentissa turvattua sananvapautta ottaen huomioon perusoikeuden yleiset rajoitusedellytykset, erityisesti täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus sekä

[86] PeVL 66/2010 vp, s. 8 ja PeVL 49/2014 vp, s. 2–3.
[87] PeVL 35/2018 vp, s. 28.
[88] PeVL 5/1999 vp, s. 5 ja PeVL 66/2010 vp, s. 9.
[89] PeVL 36/2002 vp, s. 5.

hyväksyttävyysvaatimus. Ilmaisukiellon määräämiselle asetettavat edellytykset yksilöityine ja kirjallisine ilmoituksineen määriteltäisiin yksityiskohtaisesti laissa. Ilmaisukiellosta säätäminen on välttämätöntä, koska rikostiedustelukeinon käytön tuleminen sivullisen välityksellä kohdehenkilön tietoon voisi estää rikostiedustelukeinon käytön tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen.

12.2.2 Perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset

Välttämättömyys Eduskunnan perustuslakivaliokunta on muun muassa rajavartiolain ja ulkomaalaislain muuttamista koskeneessa hallituksen esityksestä (HE 201/2017 vp) antamassaan lausunnossa PeVL 6/2018 vp todennut, että lähtökohtaisesti poliisille kuuluvien tehtävien ja toimivaltuuksien osoittaminen muulle viranomaiselle on poikkeuksellista ja edellyttää erityisiä perusteita.[90] Perustusvaliokunta on katsonut, että poliisin käytössä olevien toimivaltuuksien kanssa samojen valtuuksien säätäminen muulle viranomaiselle ei välttämättä ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta.[91] Tämä tarkoittaa, että toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden.[92] Valiokunta on myös painottanut, että poliisilla on perusoikeuksiin kajoamista sisältävien valtuuksien käyttöön erityinen koulutus ja kokemus.[93] Rikostiedustelulla tarkoitettaisiin rikollisuutta ja rikoksia koskevan tiedon hankintaa ja hankitun tiedon analysointia rikostorjuntaa varten. Rikostiedustelu kytkeytyisi rikosten ennalta estämiseen, rikollisuutta koskevan analysoidun tilannekuvan muodostamiseen sekä varhaisen vaiheen tiedon keräämiseen kokonaiskuvan saamiseksi. Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 4 §:n mukaan Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää muun muassa laittoman maahantulon järjestämistä, ihmiskauppaa ja sen törkeää tekomuotoa. Se, että Rajavartiolaitokselle säädetään oikeus rikostiedusteluun vastaa PTR-viranomaisten tehtäväalueesta säädettyä. On tärkeää pyrkiä kehittämään rikostiedustelulainsäädäntöä tasapainoisesti siten, että kaikki rikostiedustelutietoa tarvitset ja hyödyntävät PTR-viranomaiset hyötyvät mahdollisesta uudesta rikostiedustelulainsäädännöstä tasapuolisesti. Lisäksi toimiva ja vaikuttava viranomaisten välinen PTR-yhteistyö vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa edellyttää siinä mukana olevilta viranomaisilta mahdollisimman yhdenmukaista keinovalikoimaa, jonka avulla saadaan kaikkien viranomaisten erityisasiantuntemus ja tiedot omalta tehtäväalueeltaan täysimääräisesti hyödynnettyä mahdollisimman kattavan ja tarkan vakavaa rikollisuutta koskevan tilannekuvan muodostamiseksi ja uhkaperusteisen vaikuttamisen mahdollistamiseksi kaikkien PTR-viranomaisten osalta. Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen toimivaltasymmetrialle on perusteltu ja painava yhteiskunnallinen tarve.

Rajavartiolaitoksen uhkaperusteisia rikostiedustelutoimivaltuuksia tulee arvioida samalla tavalla kuin poliisille esitettäviä vastaavia rikostiedustelun toimivaltuuksia. Valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta tämän esityksen merkityksellisimpänä ehdotuksena voidaan pitää Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin ehdotettavaa uutta 3 a lukua, jonka sisältämällä sääntelyllä mahdollistettaisiin Rajavartiolaitoksen tiedonhankinta ja tietojen käsittely Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivallan ja -vastuun alle kuuluvien vakavan rikollisuuden uhkista niiden torjumiseksi jo astetta ennen kuin ketään voidaan perustellusti epäillä yksilöidystä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvasta rikoksesta tai olettaa syyllistyvän sellaiseen. Luku vastaa

[90] PeVL 6/2018 vp, s. 2 ja PeVL 67/2016 vp, s. 3.
[91] Ks. PeVL 10/2016 vp, s. 3, PeVL 49/2014 vp, s. 2/I, PeVL 37/2002 vp, s. 1—2 ja PeVL 2/1996 vp, s. 3/I.
[92] PeVL 21/2024 vp, kappale 3, PeVL 6/2018 vp, s. 2, PeVL 10/2016 vp, s. 3.
[93] PeVL 67/2016 vp, s. 3.

hyvin pitkälle poliisilakiin ehdotettavaa 5 b lukua. Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevan sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta merkityksellisenä voidaan pitää sitä, että Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteet ovat rajatut yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvään järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja muuhun vakavaan rikollisuuteen.

Arvioitaessa ehdotettujen rikostiedustelusäännösten välttämättömyyttä on otettava huomioon, että ehdotetuilla rikostiedustelukeinoilla saataisiin hankkia tietoa vain sellaisesta rikostiedustelun kohteena olevasta vakavasta rikollisuudesta, joka vakavasti uhkaa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumiselle on olemassa painava yhteiskunnallinen tarve. Ehdotettu sääntely mahdollistaisi tiedonhankinnan vakavasti uhkaavasta vakavasta rikollisuudesta voimassa olevaa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun salaista tiedonhankintaa koskevaa sääntelyä väljemmin edellytyksin uhkaperusteisesti ja laajempaa henkilöpiiriä koskien. Sen mahdollistaminen, että tietoa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta vakavasta rikollisuudesta voitaisiin hankkia uhkaperusteisesti ilman yksilöityä ja konkreettista rikosepäilyä, arvioidaan olevan välttämätöntä vakavan rikollisuuden torjumiseksi. Laittomaan maahantuloon ja ihmiskauppaan liittyvien uhkien muuttuessa digitalisaation, teknologian kehityksen ja rikollisuuden kansainvälistymisen myötä vakavammiksi ja entistä nopeammin eteneviksi ennalta estävien toimien merkitys korostuu. Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on mahdollistaa kaikkein vakavimpien rikollisuuden muodostamien uhkien torjuminen ennakolta ennen kuin ne kehittyvät konkreettisiksi rikoksiksi.

Yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden käsitteellä on yhteys perustuslain 10 §:n 4 momentissa säädettyyn rajoitusperusteeseen ”yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa”. Perustuslain esitöiden mukaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavina rikoksina on pidetty esimerkiksi huumausainerikoksia, törkeitä väkivaltarikoksia ja maan- ja valtionpetosrikoksia.[94] Käsitteen piiriin ei ole lähtökohtaisesti sisällytetty muun muassa omaisuusrikoksia.

Ehdotetun rikostiedustelusääntelyn ja rikostiedustelun kohteiden soveltamisala ei ole kuitenkaan sellaisenaan johdettavissa edellä mainitusta tulkintakäytännöstä, vaan siinä on otettava huomioon muun muassa toiminnan rikollisuudeksi organisoitunut luonne. Rikollisuutta voidaan pitää vakavasti uhkaavana myös sen laajamittaisten vaikutusten vuoksi. Ehdotetussa sääntelyssä uhkalla tarkoitetaan vakavasta rikollisuudesta seuraavaa haitallista tapahtumaa tai kehityskulkua, joka ei kuitenkaan välttämättä aiheuta välitöntä vaaraa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuudelle. Uhkan käsite viittaa välitöntä vaaraa epävarmempaan kehityskulkuun ja ajallisesti etäisempään haitalliseen tapahtumaan. Edellytys ”vakavasti uhkaava” rajaa uhkaperusteisen rikostiedustelun soveltamisalan uhkiin, joihin liittyvät vahingolliset kehityskulut olisivat rikoksiksi konkretisoituessaan seurauksiltaan poikkeuksellisen vakavia ja joiden torjumiseksi on välttämätöntä irtaantua rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun sääntelyssä olevasta konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn edellytyksestä.

Rikostiedustelun kohteet määriteltäisiin Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 57 c §:ssä tyhjentävästi. Tämä vastaisi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön vaatimuksia. Rikostiedustelun kohteena olisi ensinnäkin yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava järjestäytynyt rikollisuus. Järjestäytynyt rikollisuus on yksi vakavimmista sisäisen turvallisuuden uhkista. Järjestäytynyt rikollisuus toimii lähtökohtaisesti kaikilla rikollisuuden aloilla ja sen perimmäisenä tavoitteena rikollisen taloudellisen hyödyn maksimointi. Vakavimmillaan

[94] HE 309/1993 vp, s. 54.

järjestäytynyt rikollisuus ulottuu yhteiskunnan rakenteisiin ja vaikuttaa laajasti koko yhteiskuntaan. Toisen momentin mukaan rikostiedustelun kohteena olisi lisäksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä muu vakava rikollisuus.

Tiedustelutoiminnan suhteen Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt Euroopan ihmisoikeussopimuksen (jäljempänä *EIS*) yksityiselämän suojaa koskevan 8 artiklan vastaisena sääntelyä, joka jättää liian paljon harkintavaltaa kansallisille viranomaisille tiedustelun kohteen ja henkilöllisen soveltamisalan määrittelyn kannalta. Ihmisoikeustuomioistuin on sinänsä katsonut, että tiedustelun kohteiden laintasoinen määrittely ei edellytä tiedustelun kohteena olevien uhkien erityisen yksityiskohtaista laintasoista erittelyä vaan esimerkiksi suhteellisen yleinen viittaus terrorismiin on tässä suhteessa riittävää.[95] Toisaalta jos lainsäädäntö mahdollistaa tiedustelutoimenpiteiden kohdentamisen käytännössä kehen tahansa eikä viranomaisilla ole lakiin perustuvaa velvollisuutta osoittaa henkilön tai henkilöiden yhteyttä tiedustelun kohteena olevaan uhkaan, kysymys on ollut EIS 8 artiklan loukkauksesta.[96] Kun kysymys on rikollisuuteen liittyvästä toimivaltuudesta, perusoikeuksiin puuttuvan sääntelyn ennakoitavuuden vaatimus edellyttää toimivaltuuksien kohteen riittävän täsmällistä määrittämistä sekä toimivaltuuksien perusterikosten suhteen riittävää vakavuustasoa.[97]

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntö viittaa siihen, että lainsäädännössä tulisi määritellä riittävällä täsmällisyydellä ne rikolliseen toimintaan liittyvät uhkat, joiden käsillä ollessa rikostiedustelukeinojen käyttö on mahdollista. Kysymyksen tulisi olla vakavaan rikollisuuteen liittyvän uhkan torjumisesta, koska useat ehdotetuista rikostiedustelukeinoista merkitsevät pitkälle menevää puuttumista yksityiselämän suojaan.

Koska ehdotetun rikostiedustelusääntelyn tarkoituksena on mahdollistaa tiedonhankinnan käynnistäminen vakavan rikollisuuden uhkista ennen kuin käsillä on yksilöity ja konkreettinen rikosepäily, ei tiedonhankinnan edellytyksiä ja rikostiedustelun kohteita ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista määritellä siten, että tiedonhankinnan edellytykset kytkettäisiin esimerkiksi tiettyihin rikosnimikkeisiin. Uhkaperusteisen rikostiedustelun soveltamisen keskiössä oleva kohdeluettelo sisältää käsitteitä, joista osa on tulkinnanvaraisia tai joita ei ole lainsäädännössä täsmällisesti määritelty. Ehdotetun Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 a luvun sääntelyn soveltamisedellytykset ovat siten jossain määrin väljemmin lain tasolla määritelty kuin esimerkiksi Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun säännökset, joissa kunkin tiedonhankintakeinon käytettävyyteen on yleisten edellytysten lisäksi kytketty nimenomaisiin rikoksiin perustuvat erityiset edellytykset. Ehdotetun sääntelytavan on arvioitu kuitenkin olevan välttämätön ottaen huomioon sääntelyn tavoite ja asiayhteys.

Lisäksi rikostiedustelun kohteena olevia vakavan rikollisuuden uhkia ja niiden mahdollisia toteutumisen muotoja vakavina rikoksina on pyritty kuvailemaan rikostiedustelun kohteita koskevan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa. Lailta edellytettävää täsmällisyyttä on pyritty lisäämään säännöstasolla rikostiedustelun kohteita koskevassa säännöksessä olevien, rikollisuutta täsmentävien lisämääreiden, kuten ”yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava” ja ”vakava” rikollisuus avulla.

---

[95] Szabó ja Vissy v. Unkari (12.1.2016), kohta 64.
[96] Szabó ja Vissy v. Unkari (12.1.2016), kohdat 67 ja 89.
[97] Roman Zakharov v. Venäjä [GC] (4.12.2015), kohta 244.

Siviilitiedustelun ja rikostiedustelun keskeisenä erona on se, että rikostiedustelun osalta tiedustelua kohdennettaisiin nimenomaan vakavan rikollisuuden uhkiin, kun taas siviilitiedustelun osalta kysymys on kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavista toiminnoista, jotka eivät välttämättä sisällä lainkaan rikollista toimintaa. Siviilitiedustelussa on kysymys tiedustelun kohteena olevaan toimintaan kohdistetusta tietojenhankinnasta, jonka tarkoituksena on saada välttämättömiä ja tärkeitä tietoja kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Rikostiedustelu sen sijaan liittyy rangaistavaksi säädettyihin tekoihin liittyvään toimintaan, joskin varhaisemmassa vaiheessa eli ennen kuin käsillä on konkreettinen ja yksilöity rikosepäily. Rikostiedustelu kytkeytyy keskeisesti rikostorjuntaan ja rikosten ennalta estämiseen, kun taas siviilitiedustelussa keskiössä on tiedon hankkiminen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sekä ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tukemiseksi.

Rikostiedustelua ei kohdennettaisi valtiolliseen toimintaan, joskin on mahdollista, että rikostiedustelun kohteena oleviin uhkiin saattaa kytkeytyä henkilöitä, joilla on yhteys valtiollisiin toimijoihin. Limittyneisyydellä pyritään turvaamaan se, että kokonaisturvallisuuden kannalta vahingollisia katvealueita ei pääsisi muodostumaan sen enempää viranomaisten tehtävien kuin viranomaisten toimivaltuuksienkaan osalta. Limittyneisyydestä aiheutuvien riskien toteutumista pyritään ennalta estämään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 u §:ssä ehdotetulla sääntelyllä tiedustelutoiminnan yhteensovittamisesta.

Perustuslain 10 §:n muuttamista koskeneesta esityksestä antamassaan mietinnössä (PeVM 4/2018 vp) perustuslakivaliokunta korosti kansallista turvallisuutta koskevan lakivarauksen soveltamisrajoituksista muun muassa sitä, että tiedonhankinta kansallista turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta voitaisiin säännöksen perusteella osoittaa vain kansallisesta turvallisuudesta huolehtivien viranomaisten tehtäväksi.[98] On huomattava, että edellä mainittu koskee tavallisessa lainsäädännössä luottamuksellisen viestin suojaa rajoittavien toimivaltuuksien säätämistä kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavalta toiminnalta. Tässä esityksessä esitettävät toimivaltuudet eivät edellä selostetun mukaisesti rajoita luottamuksellisen viestin suojaa.

Turvallisuusympäristön kehitys on osoittanut, että eri turvallisuusviranomaisten rajapinnoissa olevien tehtävien hoitamiseksi tarvittavien toimivaltuuksien osalta ei tulisi jäädä minkäänlaisia kapeikkoja eikä heikkouksia. Esitettyihin rikostiedustelutoimivaltuuksiin ei liity ehdotuksia viranomaisten välisten tehtävien uudelleen järjestelyistä. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta rikostiedustelussa muiden viranomaisten kanssa. Rajavartiolaitoksen, keskusrikospoliisin ja Tullin suorittamaa rikostiedustelua sekä siviili- ja sotilastiedustelua olisi tarvittaessa yhteensovitettava keskusrikospoliisin, Tullin, suojelupoliisin, sotilastiedusteluviranomaisen ja muun viranomaisen kanssa. Eduskunnan käsittelyssä on perustuslain 10 §:n muuttamista koskeva hallituksen esitys (HE 50/2026 vp), jossa ehdotetaan mahdollistettavaksi kotirauhan suojan ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan välttämätön rajoittaminen tiedon hankkimiseksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavan vakavan rikollisuuden torjumista varten.

Rikostiedustelun soveltamisalaa ja kohteita koskevien säännösten arvioidaan täyttävän sääntelyyn kohdistuvat vaatimukset välttämättömyydestä ja ennakoitavuudesta.

Täsmällisyys ja tarkkarajaisuus

Välttämättömyysvaatimuksesta seuraa, että yksityisyyden suojaan puuttuvien toimivaltuuksien tulisi olla mahdollisimman kohdennettuja ja rajattuja. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että

[98] PeVM 4/2018 vp, s. 8.

laissa tulisi yksilöidä käytettävät tiedonhankintatoimivaltuudet. Edellä todetun mukaisesti rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 57 b §:ssä yksilöitäisiin uhkaperusteisesti käytettävät tiedonhankintatoimivaltuudet eli rikostiedustelukeinot täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Rikostiedustelun kohteet olisi säännelty laissa tyhjentävästi, joskin ne olisivat käsitteiltään ja sisällöltään jossain määrin laveampia kuin esimerkiksi yksittäisiin rikoksiin kytketyt tiedonhankintatoimivaltuudet. Tätä voidaan edellä selostetun mukaisesti pitää sääntely-yhteys huomioiden ottaen asianmukaisena.

Koska rajoituksen on oltava välttämätön, tulisi rikostiedustelun henkilöllisestä kohdentamisesta säätää laissa tarkkarajaisesti. Esitetyn 3 a luvun henkilöllisestä kohdentamisesta ehdotetaan säädettäväksi 57 e §:ssä. Sen 1 momentin mukaan rikostiedustelukeino voitaisiin kohdentaa henkilöön, jonka voidaan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan rikostiedustelun kohteena olevaan, yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan. Salaisia tiedonhankintakeinoja rikoksen estämiseksi koskevassa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa on henkilöllinen kohdistamisen osalta esimerkiksi peiteltyä tiedonhankintaa koskevassa säännöksessä edellytetty, että henkilön voidaan hänen lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän säännöksessä mainittuun perusterikokseen. Uhkaperusteisessa rikostiedustelussa oletus voisi perustua myös olosuhteisiin ja kynnys olisi myös hiukan matalampi, eli ei edellytettäisi perusteltua oletusta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että tiettyjä rikostiedustelukeinoja voitaisiin kohdistaa henkilöryhmään, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä. Henkilöryhmään kohdistamisen toissijaisuus ilmentää rajavartiolain 7 a §:n vähimmän haitan periaatetta, jonka voidaan katsoa tarkoittavan, että rikostiedustelukeinon käyttö tulisi ensisijaisesti kohdistaa tiettyyn henkilöön. Henkilöryhmällä tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa yhteenliittymää, jonka voidaan olettaa osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan toimintaan. Viimesijaisesti rikostiedustelukeino voitaisiin kohdentaa myös muuhun henkilöön, jos keinon rikostiedustelukeinoa ei ole mahdollista kohdentaa 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön tai henkilöryhmään ja käytöllä voidaan henkilön lausumien, käyttäytymisen tai erityisten olosuhteiden johdosta erittäin pätevin perustein olettaa saatavan 57 c §:ssä tarkoitettua yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa.

Rikostiedustelukeinojen henkilöllistä kohdentamista koskevat säännöksillä säädettäisiin kohdehenkilön yhteydestä torjuttavaan rikollisuuteen tarkkarajaisesti. Kohdehenkilön yhteyden rikostiedustelun kohteena olevaan rikolliseen toimintaan tulisi siten olla konkreettinen ja osoitettavissa ja toimivaltuuksien kohdistaminen häneen tulee pystyä perustelemaan. Rikostiedustelukeinoa koskevan vaatimuksen (57 g §) ja päätöksen (57 k §) tietosisällöstä ehdotetaan säädettäväksi tarkasti. Vaatimuksesta ja päätöksestä tulisi käydä ilmi muun muassa toimenpiteen kohteena oleva henkilö tai henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä sekä tosiseikat, joihin rikostiedustelukeinon käytön edellytykset ja kohdistaminen perustuvat. Rikostiedustelun soveltamisedellytyksistä esitetään säädettäväksi laissa muiltakin osin tarkkarajaisesti. Rikostiedustelua koskevasta sääntelystä käy edellä todetun mukaisesti ilmi rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan vaatimuksen tai päätöksen tietosisältö samoin kuin se, kuka rikostiedustelusta päättää sekä rikostiedustelua koskevan luvan, päätöksen tai määräyksen kesto.

Täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta koskevat vaatimukset koskevat myös rikostiedustelukeinon käytön yleisiä edellytyksiä, jota käsitellään jäljempänä suhteellisuusarviointia koskevassa kohdassa.

Hyväksyttävyys ja suhteellisuus

Perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluva suhteellisuusvaatimus edellyttää, että perusoikeusrajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Perusoikeusrajoitus on lisäksi sallittu vain, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin.[99] Suhteellisuusvaatimus samoin kuin perusoikeuksiin puuttuvalta sääntelyltä vaadittava tarkkarajaisuus ja täsmällisyys edellyttävät, että toimivaltuuksien käytön yleisistä ja erityisistä edellytyksistä säädetään tavalla, jossa toimenpiteiden perusoikeuksiin puuttuva luonne otetaan asianmukaisesti huomioon. Mitä kauemmaksi toimivaltuuksien käytössä irtaannutaan yksilöidystä ja konkreettisesta rikosepäilystä, sitä pidemmälle meneviä vaatimuksia toimivaltuuksien käytölle on asetettava.

Perustuslakivaliokunta on käsitellyt tiedustelutoiminnan yleisiä edellytyksiä siviilitiedustelulakiesityksestä antamassaan lausunnossa.[100] Valiokunta korosti 10 §:n 4 momentin lakivarakseen sisältyvää välttämättömyysedellytystä ja totesi, että luottamuksellisen viestin salaisuuteen kohdistunut rajoitus on sallittu vain, jos tiedonhankinta ei ole mahdollista vähemmän puuttuvin keinoin. Valiokunnan käsityksen mukaan tästä seuraa, että tiedustelutoiminnan edellytykseksi tulee yleisesti asettaa välttämättömyyttä koskeva edellytys. Perustuslakivaliokunnan mukaan välttämättömyyden asettaminen tiedustelumenetelmien käytön yleiseksi edellytykseksi ilmensi näiden toimivaltuuksien käytön oikeasuhtaisuutta sekä rikosepäilystä irtautunutta luonnetta.[101]

Edellä todetun mukaisesti perusoikeuksiin puuttuvien toimivaltuuksien oikeasuhtaisuus edellyttää, että toimivaltuuksien käytön edellytyksistä säädetään toimivaltuuksien perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuva luonne huomioon ottaen. Mitä enemmän toimivaltuus puuttuu tiettyyn perusoikeuteen, sitä tiukemmat edellytykset sille on asetettava. Edellä on kuvattu ehdotettujen rikostiedustelukeinojen merkitsevän puuttumista erityisesti yksityiselämän suojaan. Osan ehdotetuista rikostiedustelukeinoista voidaan arvioida merkitsevän pitkälle menevää puuttumista kyseiseen perusoikeuteen. Ehdotettujen toimivaltuuksien muodostaman perusoikeusrajoituksen hyväksyttävyyden kynnystä nostaa se, että uhkaperusteisten rikostiedustelutoimivaltuuksien yksityiselämän suojalle aiheuttavaa rajoitusta ei ole kytketty konkreettiseen ja yksilöityyn rikosepäilyyn, vaan toimivaltuudet ovat luonteeltaan väljempiä ja yksilöimättömämpiä.

Koska rikostiedustelun kohde on rikoksen estämiseksi toteutettua salaista tiedonhankintaa epätäsmällisempi sen määrittyessä osin uhkaperustaisesti ilman kytkentää yksilöityyn ja konkreettiseen rikosepäilyyn, on oikeasuhtaisuuden täyttymisen kannalta perusteltua, että rikostiedustelutoimivaltuuksia koskisi pidemmälle menevät yleiset edellytykset.

Rikostiedustelukeinojen käytön yleisistä edellytyksistä säädettäisiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 37 d §:ssä. Kaikkia rikostiedustelukeinoja koskeva yleinen edellytys olisi, että sen käyttäminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta 57 c §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteesta, joka uhkaa vakavasti yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Välttämättömyydellä tarkoitetaan viimesijaisuutta eli sitä, että tietojen hankkiminen muulla keinolla olisi mahdotonta tai esimerkiksi vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivästyttäisi tiedonhankintaa kohtuuttomasti tai olisi kohtuuttoman vaikeaa. Välttämättömyydellä viitataan ensinnäkin siihen, että uhkan torjumisen kannalta tärkeiden tietojen saaminen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta 3 §:ssä mainitusta

[99] PeVM 25/1994 vp, s. 5.
[100] PeVL 35/2018 vp, s 17.
[101] PeVL 35/2018 vp, s. 17 ja PeVL 36/2018 vp, s. 19.

rikostiedustelun kohteesta ei ole mahdollista henkilön perusoikeuksiin vähemmän puuttuvin keinoin. Tärkeiden tietojen hankkiminen ei ole esimerkiksi mahdollista kohdistamalla johonkin uhkaan liittyvään henkilöön tiedonhankintaa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun tai pakkokeinolain perusteella. Välttämättömyyden asettaminen rikostiedustelukeinojen käytön yleiseksi edellytykseksi ilmentää rikostiedustelutoimivaltuuksien käytön oikeasuhtaisuudelle asetettuja vaatimuksia sekä uhkaperusteisen rikostiedustelun yksilöidystä ja konkreettisesta rikosepäilystä irtautunutta luonnetta. Välttämättömyys sisältää vaatimuksen siitä, että käytettävän rikostiedustelukeinon oletetaan olevan tehokas. Välttämättömyyteen liittyisi siis tietynlainen tuloksellisuusodotus rikostiedustelukeinon avulla saatavissa olevista tärkeistä tiedoista yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta rikostiedustelun kohteesta. Saatavissa olevien tärkeiden tietojen välttämättömyys tulisi kyetä perustelemaan kussakin yksittäistapauksessa keinokohtaisesti.

Rikostiedustelukeinojen käytössä tulee rajavartiolain 2 luvun säännösten edellyttämällä tavalla kunnioittaa perus- ja ihmisoikeuksia, suhteellisuusperiaatetta, vähimmän haitan periaatetta ja tarkoitussidonnaisuuden periaatetta. Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen vaatimus merkitsee muun ohella sitä, että Rajavartiolaitoksen olisi rikostiedustelutoimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista rikostiedustelukeinoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista, mutta olisi kuitenkin oletettavissa tehokkaaksi perustuslain kannalta hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi. Suhteellisuusperiaate puolestaan edellyttäisi arvioimaan, onko rikostiedustelukeinon käyttö puolustettavaa suhteessa rikostiedustelutoimeksiannon tärkeyteen, kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään ja muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Vähimmän haitan periaate edellyttää, että Rajavartiolaitoksen toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saisi puuttua enempää eikä kenellekään saisi aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä rikostiedustelutehtävän suorittamiseksi. Selvää on, että Rajavartiolaitos saisi tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaisesti käyttää rikostiedustelutoimivaltuuksiaan vain säädettyyn tarkoitukseen. Rikostiedustelutoimivaltuuksia ei saisi käyttää rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun tai pakkokeinolain säännösten kiertämiseen. Rikostiedustelukeinon käyttö ei saisi olla syrjivää eikä sen kohdentaminen saisi perustua esimerkiksi etniseen profilointiin eli siihen, että henkilöstä hankittaisiin tietoa yksinomaan tai pääasiallisesti henkilön etnisen taustan, ihonvärin tai uskonnon perusteella.

Oikeusturvajärjestelyt ja valvonta

Valtiosääntöoikeudellisesti rikostiedustelutoimivaltuuksien ja salaisten tiedonhankintakeinojen samoin kuin salaisten pakkokeinojen valvonta on keskeisessä asemassa. Rikostiedustelutoimivaltuuksien perusoikeuksiin syvälle puuttuva luonne korostaa kattavan ja systemaattisen valvonnan tarvetta.

Perustuslakivaliokunnan perusoikeusuudistuksen yhteydessä ilmaiseman käsityksen mukaan perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.[102] Eduskunnan perustuslakivaliokunta korosti perustuslain 10 §:n muuttamista koskeneen esityksen käsittelyn yhteydessä vahvoja oikeusturvatakeita, laaja-alaista ja tehokasta tiedusteluvaltuuksien käytön valvontaa sekä riittäviä soveltamisrajoituksia, koska kysymys oli poikkeuksellisesta rajoitusperusteesta, jossa on irtauduttu rikosperusteisesta toiminnasta ja joka tulee siten sovellettavaksi tilanteissa, joissa ei tiedonhankintavaiheessa tai muutoinkaan voida kohdistaa

[102] PeVM 25/1994 vp, s. 5.

konkreettista ja yksilöityä rikosepäilyä.[103] Se katsoi, että kysymys tiedustelutoiminnan valvontajärjestelmästä kattaen sekä laillisuusvalvonnan että parlamentaarisen valvonnan muodostuisi hyvin tärkeäksi ehdotettujen siviili- ja sotilastiedustelun toimivaltuuksien kannalta.[104] Perustuslakivaliokunta korosti myös tiedustelulakiehdotuksista antamissaan lausunnoissa valvonnan poikkeuksellista merkitystä katsoen, että sekä sotilas- että siviilitiedustelua koskevan lainsäädännön säätäminen edellyttää, että samanaikaisesti turvataan tiedustelutoiminnan tehokas valvonta. Valiokunnan näkemyksen mukaan ilman tehokasta valvontaa viranomaisille ei voida antaa niin pitkälle perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia kuin mitä tiedustelulainsäädäntöä koskevissa hallituksen esityksissä oli ehdotettu.[105]

Eduskunnan perustuslakivaliokunta korosti perustuslain 10 §:n muuttamista koskeneen esityksen käsittelyn yhteydessä sitä, että tiedustelulakien säätämiseen liittyvässä toimintaympäristössä erityisen olennaista on huolehtia riittävistä oikeusturva- ja valvontajärjestelyistä. Se katsoi, että kysymys tiedustelutoiminnan valvontajärjestelmästä kattaen sekä laillisuusvalvonnan että parlamentaarisen valvonnan muodostuisi hyvin tärkeäksi ehdotettujen siviili- ja sotilastiedustelun toimivaltuuksien kannalta.[106] Perustuslakivaliokunta korosti myös tiedustelulakiehdotuksista antamissaan lausunnoissa valvonnan poikkeuksellista merkitystä katsoen, että sekä sotilas- että siviilitiedustelua koskevan lainsäädännön säätäminen edellyttää, että samanaikaisesti turvataan tiedustelutoiminnan tehokas valvonta. Valiokunnan näkemyksen mukaan ilman tehokasta valvontaa viranomaisille ei voida antaa niin pitkälle perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia kuin mitä tiedustelulainsäädäntöä koskevissa hallituksen esityksissä oli ehdotettu.[107]

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on korostettu salaisten tiedusteluvaltuuksien tehokasta järjestämistä, tiedustelutoiminnan sekä sisäisen että ulkoisen valvonnan järjestämisen tärkeyttä sekä myös sitä, että tiedustelutoiminnan parlamentaarinen valvonta on demokratian suojelemisen kannalta tärkeää. Ihmisoikeustuomioistuin on usein käytännössään arvioinut erilaisten oikeussuojakeinojen yhteisvaikutusta ja arvioinut näiden riittävyyttä kokonaisuutena tarkastellen.[108] Ihmisoikeustuomioistuin on korostanut myös valvontaelimen laajaa pääsyä relevantteihin ja myös salaisiin asian kannalta merkityksellisiin asiakirjoihin sekä sitä, että valvontaelin on toimivaltainen käsittelemään kaikenlaisia epäiltyjä perus- ja ihmisoikeusloukkauksia tiedustelutoiminnassa.[109]

Rikostiedustelutoiminnassa korostuu tarve varmistaa toimivat ja riittävät oikeusturvajärjestelyt sekä valvonnan tehokkuus ja asianmukaisuus. Tämä johtuu siitä, että ehdotettu uhkaperusteinen rikostiedustelusääntely poikkeaa rikostiedustelutoiminnan erityispiirteistä johtuen kohdentamiseltaan nykyisistä rikosperusteisista salaisista tiedonhankintakeinoista. Myös ihmisoikeusvelvoitteet ja Euroopan unionin oikeusjärjestys edellyttävät yksityiselämän suojaan puuttuvien toimivaltuuksien käytön valvonnalta tehokkuutta ja riippumattomuutta.

On tärkeää, että rikostiedustelua tekevällä viranomaisella ei ole rajoittamatonta harkintavaltaa tiedonhankinnan kohdentamisessa. Yksi tapa rajoittaa viranomaisen harkintavaltaa on osoittaa vakavinta puuttumista perusoikeussuojaan tarkoittava rikostiedustelukeinojen käytöstä päättäminen tuomioistuimelle (mm. Weber ja Saravia v. Saksa). Ehdotuksen mukaan

---

[103] PeVM 4/2018 vp, s. 8; PeVL 35/2018 vp, s. 30 ja PeVL 36/2018 vp, s. 35.
[104] PeVM 4/2018 vp, s. 9.
[105] PeVL 35/2018 vp, s. 13 ja PeVL 36/2018 vp, s. 14.
[106] PeVM 4/2018 vp, s. 9.
[107] PeVL 35/2018 vp, s. 13 ja PeVL 36/2018 vp, s. 14.
[108] Ks. esim. Campbell v. Yhdistynyt kuningaskunta (25.3.1992) ja Leander v. Ruotsi (26.3.1987).
[109] Esim. Centrum för Rättvisa v. Ruotsi (19.6.2018), kohta 155.

tuomioistuinlupaa edellyttäviä rikostiedustelukeinoja olisivat tekninen seuranta sekä tekninen katselu, kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai paikkaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Lupa voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Peitetoimintaa ja valeostoa koskeva päätöksenteko kuuluisivat ehdotetun sääntelyn mukaan keskusrikospoliisin päällikölle, mutta tämän tekemä päätös olisi ehdotuksen mukaan saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi sen osalta, ovatko 57 c–57 e §:ssä tarkoitetut rikostiedustelukeinon käytön edellytykset olemassa. Sääntelyllä annettaisiin riippumattomalle tuomioistuimelle toimivalta tarkastaa laissa säädettyjen käyttöedellytysten käsillä olo. Tämä vahvistaisi osaltaan ennakollista oikeusturvaa. Muista ehdotettavista rikostiedustelukeinoista päättäisi rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun pidättämiseen oikeutettu virkamies. Perehtyneisyydellä tarkoitettaisiin salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinoja koskevan erityiskoulutuksen suorittamisen lisäksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetun 3 a luvun uhkaperusteista rikostiedustelusääntelyä koskevaa osaamista. Perehtyneisyyden lisäksi vaadittaisiin, että kyseinen virkamies on nimenomaisesti määrätty toteuttamaan 3 a luvussa tarkoitettua uhkaperusteista rikostiedustelua.

Edellä todetun mukaisesti Rajavartiolaitos voisi käyttää rikostiedustelukeinoina muun muassa yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa, peiteltyä tiedonhankintaa ja ohjattua tietolähdetoimintaa. Määritelmällisesti kyse olisi samoista keinoista kuin voimassa olevassa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa. Mainittuihin keinoihin on yleisesti arvioitu sisältyvän korostunut riski niin sanotun rikosprovokaation tapahtumisesta. Rikosprovokaation kielto kohdistuu erityisesti virkamiehiin ja sen kannalta olennaista on, että viranomaiset eivät tee aloitetta rikoksen tekemiseen eli eivät saa tiedonhankinnan kohdehenkilöä tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota tämä ei muuten tekisi. Kielto ei edellytä, että henkilö olisi ryhtynyt rikolliseen tekemiseen, vaan rikosprovokaation mahdollisuus sulkeutuu pois jo tilanteessa, jossa henkilö on tehnyt päätöksen rikolliseen menettelyyn ryhtymisestä. Viranomaiset eivät myöskään saa toimillaan aiheuttaa sitä, että käynnissä oleva rikollinen toiminta muuttuu olennaisesti vakavammaksi tai ulottaa vaikutuksensa laajemmaksi kuin muuten tapahtuisi. Olennaisena muutoksena pidetään esimerkiksi sitä, että perusmuotoinen tekomuoto muuttuu törkeäksi taikka esimerkiksi huumausaineen hallussapito muuttuu levittämiseksi tai salakuljetukseksi.[110] Rikosprovokaation kiellossa on ensisijaisesti kyse perustuslain 21 §:ssä mainitusta oikeusturvasta ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen varmistamiseen liittyvästä vaatimuksesta.[111]

Rikoksentekokiellosta on säännelty rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 c §:ssä ja pakkokeinolain 10 luvun 28 §:ssä. Säännösten mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Vastaavaa säännöstä ehdotetaan lain 57 å §:ään. Myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 34 d §:n ja pakkokeinolain 10 luvun 29 §:n mukaisen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistumisen toimivaltuuden käyttäminen edellyttää, että tehdyt toimenpiteet ovat sellaisia, että ne tehtäisiin ilman peitepoliisin myötävaikutustakin. Vastaavaa säännöstä ehdotetaan lain 57 ä §:ään.

Voimassa olevasta tietolähdetoimintaa koskevasta sääntelystä ei säädöstekstitasolla nimenomaisesti ilmene rikosprovokaatiokielto, mutta poliisilain 5 luvun 40 §:n 3 momentin mukaan

[110] Ks. HE 224/2010 vp, s. 46–47, 119 ja 122.
[111] Teixeira de Castro v. Portugali (9.6.1998) ja Ramanauskas v. Liettua (5.2.2008).

ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Rikosprovokaatiokielto ilmenee lain esitöistä (HE 224/2010 vp), joissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön viitaten todetaan, että rikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikoksiin tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikoksiin.[112] Kyse on tietolähdetoiminnankin osalta Rajavartiolaitokseen kohdistuvasta velvoitteesta, mistä seuraa se, että rajavartiomiehen tulee suunnitella ja ohjeistaa tietolähteen toimintaa tietolähteen ohjatussa käytössä siten, ettei tämä osana keinon käyttöä tee aloitetta rikoksen tekemiseen.

Oikeusturvajärjestelyt voivat sisältää myös muita menettelyllisiä takeita, kuten velvollisuuden ilmoittaa tiedonhankinnasta tiedonhankinnan kohteelle, yksilön mahdollisuuden erityisten oikeussuojakeinojen käyttöön ja toimivaltuuksien käytön dokumentointivelvoitteen, samoin kuin rajoituksia toimivaltuuksilla saadun tiedon käytölle sekä muiden perusoikeuksien suojaamiseen palautuvia rajoituksia tiedonhankinnalle esimerkiksi lähdesuojan turvaamiseksi. Tuomioistuimen etukäteen antama lupa ei voi korvata jälkikäteistä kontrollia sellaisenaan, koska perusoikeuden rajoituksen kohde ei voi osallistua etukäteiseen päätöksentekoon.[113] Siltä osin kuin normaali muutoksenhakumenettely tuomioistuimeen ei tule kyseeseen asian luonteen vuoksi, on välttämätöntä luoda uskottavia korvaavia oikeusturvatakeita.[114]

Salaisesta tiedonhankinnasta kohdehenkilölle ilmoittamisen merkitystä kohteen oikeusturvan kannalta on korostettu johdonmukaisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä vuosikymmenien ajan.[115] Lähtökohtaisesti EIT:n mukaan yksilölle on joko ilmoitettava suoraan häneen kohdistetusta salaisesta tiedonhankintatoimenpiteestä sen jälkeen, kun sen käyttö on lopetettu tai vaihtoehtoisesti kanteluoikeus on tullut kansallisessa lainsäädännössä säätää niin yleiseksi, että kuka hyvänsä saa kannella pelkästään sillä perusteella, että epäilee viranomaisten puuttuneen luottamuksellisen viestintänsä nauttimaan suojaan. Ihmisoikeustuomioistuin on toisaalta pitänyt ihmisoikeussopimuksen kannalta hyväksyttävänä sääntelyä, jonka mukaan tiedonhankinnan kohteelle on ilmoitettava heti, kun ilmoittaminen ei enää vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta.

Ilmoitusvelvollisuutta koskevassa pykäläehdotuksessa (57 g §) säädettyä ilmoittamisvelvollisuutta täydentää tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 12 §:ään ehdotettu muutos, jonka mukaan jokaisen oikeus saattaa siviilitiedustelun ja sotilastiedustelun lainmukaisuus riippumattoman tahon tutkittavaksi laajennetaan kattamaan myös rikostiedustelu. Hallintovaliokunta on mietinnössään katsonut, että tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 12 §:ssä säädetään sellaisesta jokaisen oikeudesta saattaa siviilitiedustelun lainmukaisuus riippumattoman tahon tutkittavaksi, johon ihmisoikeustuomioistuin viittaa ratkaisuissaan.[116]

Säännösehdotuksilla katselukiellosta, rikostiedustelutietojen hävittämisestä ja rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittamisesta turvattaisiin niin ikään oikeusturvan toteutumista. Oikeus saada tieto rikostiedustelun kohteeksi joutumisesta on tärkeää, jotta henkilöllä ylipäätään olisi

---

[112] HE 224/2010 vp s. 126. Ks. esim. Vanyan v. Venäjä (15.12.2005) ja Ramanauskas v. Liettua (5.2.2008).
[113] PeVL 35/2018 vp ja PeVL 36/2018 vp.
[114] PeVL 36/2018 vp.
[115] Klass ja muut v. Saksa (1978), Roman Zakharov v. Venäjä (2015), Szabó & Vissy v. Unkari (2016), Ekimdzhiev ja muut v. Bulgaria (2022) sekä Pietrzak ja Bychawska-Siniarska ja muut v. Puola (2024).
[116] HaVM 36/2018 vp, s. 36.

mahdollisuus hakea oikeussuojaa. Teknisestä katselusta, teknisestä seurannasta ja valvotusta läpilaskusta olisi viipymättä ilmoitettava kohteelle kirjallisesti, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Muiden menetelmien käytöstä olisi ilmoitettava, jos asiassa aloitetaan esitutkinta. Ehdotettu sääntely antaisi mahdollisuuden jokaiselle, joka epäilee joutuneensa yksityiselämän suojan loukkauksen kohteeksi, saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa siten kuin perustuslain 21 §:ssä edellytetään. Asianosaisjulkisuus on tiedonhankinnan kohteen kannalta tärkeä oikeusturvatae. Rikostiedustelukeinojen käyttö olisi asianosaisjulkista siitä lähtien, kun henkilö on saanut ilmoituksen keinon käytöstä.

Rikostiedustelutoiminnan valvonnan tehokkuus edellyttää, että valvontaelimillä on pääsy kaikkeen tiedustelussa kertyneeseen aineistoon sekä oikeus tarkastaa tietoja ja asiakirjoja. Siksi rikostiedustelukeinoja koskisi viivytyksetön pöytäkirjaamisvelvoite. Tästä säädettäisiin tarkemmin asetuksella vastaavalla tavalla kuin mitä pöytäkirjaamisesta säädetään esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetussa asetuksessa (122/2014).

Henkilötietojen käsittelyssä rekisteröidyn oikeusturvaa takaavat yleisen tietosuoja-asetuksen ja rikosasioiden tietosuojadirektiivin mukaiset oikeussuojakeinot. Suurin osa esityksessä ehdotetusta henkilötietojen käsittelystä kuuluu rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaan. Direktiivi on pantu kansallisesti täytäntöön rikosasioiden tietosuojalailla, jossa säädetään myös rekisteröidyn oikeuksista, oikeusturvasta ja seuraamuksista. Lain oikeusturvaa koskevassa 9 luvussa säädetään muun muassa rekisteröidyn oikeudesta saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi, rekisteröidyn oikeudesta tehdä valitus hallinto-oikeudelle, jos tietosuojavaltuutettu laiminlyö toimenpidepyynnöille säädetyn kolmen kuukauden määräajan noudattamisen, sekä muutoksenhausta tietosuojavaltuutetun päätökseen. Rikosasioiden tietosuojalaissa säädetään myös rekisterinpitäjän velvollisuudesta korvata taloudellinen ja muu vahinko, joka on aiheutunut rekisteröidylle tai muulle henkilölle tämän lain vastaisesta henkilötietojen käsittelystä sekä valvontaviranomaisena toimivan tietosuojavaltuutetun tehtävistä ja toimivaltuuksista.

Viranomaisia sitoo myös henkilötietojen käsittelyssä hallinnon lainmukaisuusperiaate ja viranomaisten on noudatettava hallinnon yleislakeja. Lainmukainen henkilötietojen käsittely kuuluu viranomaisissa työskentelevien virkavelvollisuuksiin. Virkavastuu voi toteutua rikosoikeudellisena virkavastuuna, kurinpidollisena virkavastuuna tai vahingonkorvausvastuuna. Viranomaisen toiminnasta voidaan tehdä hallintokantelu ylemmälle viranomaiselle. Viranomaisten henkilötietojen käsittelyä valvovat myös valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, joiden tehtäviin kuuluu yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa koskevien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta.[117]

Rikostiedustelun ulkoisesta laillisuusvalvonnasta huolehtisi ylimpien laillisuusvalvojien lisäksi tiedusteluvalvontavaltuutettu, joka valvoisi rikostiedustelutoimintaa reaaliaikaisesti. Reaaliaikaisen valvonnan mahdollistamiseksi säädettäisiin velvoitteesta antaa tieto tiedusteluvalvontavaltuutetulle rikostiedustelukeinoja koskevista tuomioistuimen päätöksistä ja luvista mahdollisimman pian niiden antamisen jälkeen sekä tuomioistuimelle tehdystä rikostiedustelukeinoa koskevasta vaatimuksesta. Lisäksi Rajavartiolaitoksen olisi mahdollisimman pian ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle päätöksestä, joka koskee muuta kuin tuomioistuimen päätöksentekotoimivaltaan kuuluvaa rikostiedustelukeinoa sekä rikostiedustelun suojaamista, ilmaisukieltoa tai rikostiedustelukeinon käytöstä tehtävän ilmoituksen siirtämistä.

Tiedusteluvalvontavaltuutetulla on laajat tiedonsaantioikeudet ja oikeus saada valvontatehtävien hoitamiseksi tarpeellisia selvityksiä viranomaisilta ja muilta julkista hallintotehtävää

[117] Ks. esim. PeVL 14/2018 vp.

hoitavilta. Valtuutettu voi tehdä tarkastuksia rikostiedustelutoiminnan laillisuuden valvomiseksi, ja sillä on oikeus päästä valvonnan kannalta välttämättömiin tiloihin ja tietojärjestelmiin. Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä rikostiedustelukeinon käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menetelleen lainvastaisesti rikostiedustelutoiminnassa. Tiedusteluvalvontavaltuutetulla tai hänen määräämällään virkamiehellä on oikeus olla läsnä käsiteltäessä rikostiedustelukeinoa koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen käsittelyn päättymistä. Tiedusteluvalvontavaltuutettu saa ilman määräaikaa kannella hovioikeudelle.

Rikostiedustelun osalta ei ehdoteta säädettäväksi eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan harjoittamasta parlamentaarisesta valvonnasta. Vaikka kyse rikostiedustelussa ja siviilitiedustelussa on joiltain osin limittyneitä tiedustelun kohteita, on kyse erilaisesta toiminnasta ja tavoitteista. Rikostiedustelu kytkeytyy Rajavartiolaitokselle säädettyyn rikosten ennaltaestämistä koskevaan tehtävään, jonka osalta ei ole tarvetta poliittisella tasolla määriteltäviin rikostiedustelun ja rikostorjunnan painopisteisiin. Rikostiedustelutoimivaltuuksien kannalta myöskään liittymäkohta demokratian suojelemiseen ei ole aivan samanlainen kuin siviili- ja sotilastiedustelussa.

Rikostiedustelun tiedonhankinnan valvonnasta Rajavartiolaitoksessa huolehtisi Rajavartiolaitoksen esikunta ja tiedonhankintaa toteuttavat hallintoyksiköt. Sisäministeriön tulisi antaa eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus rikostiedustelukeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

12.2.3 Rikostiedustelutietojen käyttö ja luovuttaminen

Ehdotettu uhkaperusteista rikostiedustelua koskeva sääntely mahdollistaisi tiedon hankkimisen yksilöimättömämmin ja väljemmin perustein kuin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun sääntely salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi. Ehdotetussa 3 a luvussa säänneltäisiin täsmällisesti ja tarkkarajaisesti siitä, mihin tarkoituksiin rikostiedustelukeinoilla saatuja tietoja voidaan käyttää ja kenen käyttöön ja mitä tarkoitusta varten tietoja voidaan luovuttaa. Säännösten valmistelussa on pyritty myös siihen, että niistä ilmenisi ehdotettavien rikostiedustelutoimivaltuuksien suhde rikosten estämistä ja paljastamista sekä toisaalta rikosten tutkintaa koskeviin säännöksiin.

Rikostiedustelutietojen käyttämisestä Rajavartiolaitoksen toiminnassa säädettäisiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 57 o §. Sen 1 momentissa säädettäisiin rikostiedustelutietojen pääasiallisesta käyttötarkoituksesta. Rikostiedustelukeinoilla hankittuja tietoja saisi käyttää 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi sekä rikoksen estämiseksi ja toiminnan suuntaamiseksi. Rikostiedustelun tarkoituksena on vakavan rikollisuuden torjunta. Rikostiedustelulla saatavien tietojen pääasiallinen käyttötarkoitus kytkeytyisi edellä todetun mukaisesti erityisesti vakavan rikollisuuden uhkien ja rikosten ennalta estämiseen eli rikostorjunnan osa-alueelle. Tiedon käyttäminen uhkan torjumiseksi mahdollistaisi rikostiedustelukeinon käytöllä saadun tiedon käytön myös toista 57 c §:ssä tarkoitettua uhkaa koskevan vaatimuksen tai päätöksen perusteluissa. Uhkan torjumista olisi myös esimerkiksi tiedon käyttäminen näkyvässä Rajavartiolaitoksen toiminnassa tai konkreettisissa vaikuttamiskeinoissa siltä osin kuin kyse ei ole toiminnan suuntaamisesta. Toisen momentin mukaan tietoja saisi käyttää aina syyttömyyttä tukevana selvityksenä sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi.

Tiedustelutarkoituksessa hankittujen tietojen käyttäminen on ollut perustuslakivaliokunnan arvioitavana tiedustelulainsäädännön säätämisen yhteydessä.[118] Perustuslakivaliokunta kiinnitti tiedustelulainsäädäntöä säädettäessä huomiota tiedustelutoiminnan rikostorjunnasta ja rikostutkinnasta eroavaan luonteeseen. Tämä tarkoittaa, että kysymys käyttötarkoitussidonnaisuudesta korostuu, kun arvioidaan mahdollista ylimääräistä tietoa tai sitä muistuttavaa tietoa koskevaa sääntelyä. Käyttötarkoitussidonnaisuuden lisäksi korostuu ylimääräisen tiedon käyttö rikoksen selvittämisessä, esitutkintakynnyksen aloittamisen arvioinnissa sekä rikoksen paljastamisessa. Valiokunta korosti tarvetta varmistua siitä, että tietojen luovuttamista koskeva sääntely ei saa avata mahdollisuuksia käyttää tiedustelua salaisia tiedonhankintakeinoja ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan sääntelyn kiertämiseen.[119] Tämän estämiseksi siviilitiedusteluun säädettiin palomuurisäännökset, jotka asettavat rajat sille, kenelle ja millaista tietoa tiedusteluviranomaiset saavat luovuttaa.

Poliisilain 5 luvun 53 §:n, pakkokeinolain 10 luvun 55 §:n ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 47 §:n mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan muun muassa tietoa, joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa, estämistä tai paljastamista varten lupa tai päätös on annettu. Poliisilain nojalla saatua ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä 5 luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu. Sekä poliisilain että pakkokeinolain ylimääräisen tiedon käyttöä koskevien säännösten perusteella ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin erikseen säännöksessä mainitusta lievemmin sanktioidusta rikoksesta. Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, poliisin toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Pakkokeinolain nojalla saatua ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu. Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 47 §:n mukaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä tai paljastamista varten lupa tai päätös on annettu. Perustuslakivaliokunta onkin tarkastellut ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa sääntelyä perustuslain 10 §:ssä turvatun luottamuksellisen viestin salaisuuden ja sitä koskevan lakivarauksen kannalta. Tiedon käytön kannalta lakiin ehdotettu 3 a luku on jossain määrin rajoittavampi, koska rikostiedustelukeinoilla saatua tietoa saisi käyttää vain telekuuntelun perusterikosten selvittämisessä, vaikka käytetty rikostiedustelukeino olisi esimerkiksi suunnitelmallinen tarkkailu, jonka edellytykseksi on pakkokeinolain 10 luvun 12 §:ssä asetettu, että henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkaudesta, kätkemisrikoksesta tai terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämisestä eli telekuuntelun perusterikoksia lievemmin sanktioiduista rikoksista. Edellä todettujen lisäksi poliisilaki, pakkokeinolaki ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettu laki mahdollistavat ylimääräisen tiedon käytön hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi.

[118] PeVL 35/2018 vp ja PeVL 26/2025 vp.
[119] PeVL 36/2018 vp, s. 26 ja PeVL 35/2018 vp, s. 22.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotetussa 57 q §:ssä säädettäisiin Rajavartiolaitoksen oikeudesta luovuttaa rikostiedustelukeinoilla hankittuja tietoja toisille viranomaisille. Luovuttaminen olisi lähtökohtaisesti mahdollista niihin käyttötarkoituksiin, joihin Rajavartiolaitos itsekin voisi käyttää rikostiedustelukeinoilla hankittuja tietoa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin eräänlaisesta luovuttamista koskevasta pääsäännöstä, jonka mukaan poliisi saisi luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä sellaiselle viranomaiselle, jolla on toimivalta uhkan torjumiseksi tarvittavan toimenpiteen toteuttamiseksi, jos se on välttämätöntä 57 c §:ssä tarkoitetun uhan torjumiseksi. Ensimmäisen momentin nojalla tapahtuvan tiedon luovuttamisen voidaan katsoa vastaavan rikostiedustelutiedon alkuperäistä käyttötarkoitusta.

Pykälän toisen momentissa mahdollistettaisiin luovuttaminen erikseen mainittuihin tarkoituksiin silloin, kun luovuttaminen on yksittäistapauksessa välttämätöntä. Rikostiedustelulla hankittua tietoa voitaisiin siis lähtökohtaisesti luovuttaa niihin käyttötarkoituksiin, joihin Rajavartiolaitos itsekin voisi sitä käyttää. Edellä mainitusta poikkeuksen muodostaisi kuitenkin osittain muulle viranomaiselle toiminnan suuntaamiseksi luovutettava tieto sekä tiedon luovuttaminen maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Viimeksi mainittujen osalta poikkeamista pidetään perusteltuna ottaen huomioon kuvatun toiminnan laajat tiedonsaanti- ja tiedonhankintatoimivaltuudet. Edellä todetun mukaisesti rikostiedustelukeinoilla hankittuja tietoja olisi mahdollisuus aina käyttää toiminnan suuntaamiseksi sekä luovuttaa muulle esitutkintaviranomaiselle sekä Puolustusvoimien Pääesikunnalle sen toiminnan suuntaamiseksi. Tältä osin ehdotettu sääntely muistuttaisi poliisilain 5 luvun 54 §:ssä säädeltyä ylimääräisen tiedon käyttöä, joka sallii ylimääräistä tiedon käytön aina poliisin toiminnan suuntaamiseksi.

Toiminnan suuntaamiskäyttöä koskisi kuitenkin ehdotetussa 57 s §:ssä säädetyt rajoitukset. Sen mukaan rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, jotka on määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Tilanteet, joissa tietoja käytetään toiminnan suuntaamiseksi, ovat hyvin moninaisia ja niitä on kuvattu seikkaperäisesti edellä säännöskohtaisissa perusteluissa. Ehdotetussa 57 s §:ssä toiminnan suuntaaminen onkin määritelty käänteisesti kuvaamalla ne käyttötavat, jotka eivät ole sallittuja, kun tieto on rajattu käytettäväksi toiminnan suuntaamiseksi.

Rikostiedustelukeinolla saatujen tietojen säilyttämisestä ja hävittämisvelvollisuudesta säädettäisiin 58 j §:ssä. Pykälässä hävittämisvelvollisuuden muodostuminen sidottaisiin hetkeen, jolloin on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita 57 p–57 r §:ssä tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimesta annetun lain säätämisen yhteydessä perustuslakivaliokunta (PeVL 51/2018 vp) totesi mainittuihin pykäliin viitaten, että ”henkilötietojen käsittelyn perusteiden arvioinnista voidaan perustuslain estämättä säätää esimerkiksi perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella[120] säädetyn poliisilain 5 luvun 55 §:n kaltaisella tiedon hävittämistä koskevalla sääntelyllä.[121]” Sen jälkeen, kun olisi käynyt ilmi, että tietoa ei tarvita mainittuihin tarkoituksiin, tiedot olisi hävitettävä ilman viivytystä lähtökohtaisesti joidenkin päivien kuluessa.[122]

---

[120] PeVL 60/2010 vp, s. 4/II–5/I.

[121] PeVL 51/2018 vp, s. 10. Ks. myös pakkokeinolain 57 § ja PeVL 66/2010 vp, s. 10 sekä PeVL 32/2013 vp, s. 6–7.

[122] Ks. KKO 2020:53.

12.2.4 Henkilötietojen suoja ja tietojen luovuttaminen

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Momentin toisen lauseen lakivarauksen mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan lainsäätäjän liikkumavaraa on rajoittanut lisäksi se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvatun yksityiselämän suojan piiriin. Lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kannalta kokonaisuudessaan.[123]

Perustuslakivaliokunta on arvioinut erityisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyn sallimisen koskevan yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä, minkä vuoksi esimerkiksi tällaisia tietoja sisältävien rekisterien perustamista on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden, kannalta.[124] Myös EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan erityisiä henkilötietoja, jotka ovat erityisen arkaluonteisia perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta, on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelyn asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja -vapauksille. Valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään.[125]

Perustuslakivaliokunta on myös painottanut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin, kuten yleiseen turvallisuuteen liittyviin intresseihin, jotka voivat ääritapauksessa palautua henkilökohtaisen turvallisuuden perusoikeuteen.[126] Valiokunta on katsonut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ei ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden. Arvioinnissa on kyse kahden tai useamman perusoikeussäännöksen yhteensovittamisesta ja punninnasta.[127]

Perustuslakivaliokunta on EU:n tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla tarkistanut kantaansa henkilötietojen suojasta lailla säätämisen vaatimuksen osalta. Valiokunnan mielestä tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan tietosuoja-asetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Näin ollen erityislainsäädäntöön ei ole tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä.[128] Valiokunta on kuitenkin pitänyt selvänä, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen

[123] Ks. esim. PeVL 48/2018 vp, s. 3 ja PeVL 13/2016 vp, s. 3–4.
[124] Ks. esim. PeVL 48/2018 vp, s. 3 ja siinä viitatut lausunnot.
[125] Ks. esim. PeVL 3/2021 vp, s. 3 ja PeVL 14/2018, s. 5.
[126] PeVL 5/1999 vp, s. 2.
[127] Ks. esim. PeVL 26/2018, s. 4; PeVL 14/2018 vp, s. 8; PeVL 54/2014 vp, s. 2 ja PeVL 10/2014 vp, s. 4.
[128] PeVL 14/2018 vp, s. 4.

käsittelyn kohdalla.[129] Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt myös erityistä huomiota sääntelytarpeeseen silloin, kun henkilötietoja käsittelee viranomainen.[130]

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että toisin kuin suoraan sovellettava tietosuoja-asetus, rikosasioiden tietosuojadirektiivi ei sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on tällaisissa perusoikeusherkissä sääntelykonteksteissa edelleen arvioitava valiokunnan aiemman sääntelyn lakitasoisuutta, täsmällisyyttä ja kattavuutta korostaneen käytännön pohjalta. Henkilötietojen suojaan liittyvät sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan kuitenkin joiltain osin täyttää myös tietosuoja-asetuksen soveltamisalan ulkopuolella kansalliseen oikeuteen sisältyvällä yleislailla.[131]

Perustuslakivaliokunta on tiedonsaantioikeuksia ja tietojen luovuttamista koskevassa lausuntokäytännössään kiinnittänyt huomiota siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on valiokunnan mukaan pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta. Valiokunta ei toisaalta ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin. Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista koskevaa sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä.[132]

Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset. Valiokunta on tämän johdosta painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta.[133]

Esityksessä ehdotetaan henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä, joka annettaisiin osittain rikosasioiden tietosuojadirektiivin kansallista täytäntöönpanolainsäädäntöä täydentävänä erityissääntelynä ja osittain yleisen tietosuoja-asetuksen kansallisen liikkumavaran puitteissa. Rikostiedustelun tavoitteena on hankkia tietoa sellaisesta vakavasta rikollisuudesta, joka vakavasti uhkaa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. Rikostiedustelukeinoin hankittuja tietoja saisi edellä säännöskohtaisissa perusteluissa tarkemmin kuvatuin perustein käsitellä ja luovuttaa myös eräisiin muihin tarkoituksiin, kuten rikoksen estämiseksi ja toiminnan suuntaamiseksi. Kyse olisi pääosin rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan kuuluvista käsittelytarkoituksista. Sääntely mahdollistaisi kuitenkin tietojen käyttämisen toiminnan suuntaamiseksi myös sellaisissa Rajavartiolaitoksen lakisääteisissä tehtävissä, joihin sovelletaan yleistä tietosuoja-asetusta.

---

[129] Ks. esim. PeVL 51/2018 vp, s. 3 ja PeVL 14/2018 vp, s. 4–6.
[130] PeVL 14/2018 vp, s. 4–5.
[131] PeVL 51/2018 vp, s. 3; PeVL 26/2018 vp, s. 3–4 ja PeVL 14/2018 vp, s. 7.
[132] Ks. esim. PeVL 48/2018 vp, s. 4–5; PeVL 38/2016 vp, s. 3 ja PeVL 17/2016 vp, s. 2–3.
[133] Ks. esim. PeVL 1/2018 vp, s. 3; PeVL 26/2017 vp, s. 42; PeVL 2/2017 vp, s. 2 ja PeVL 44/2016 vp, s. 4.

Rikostiedustelu kytkeytyy ajallisesti rikoksen estämistä tai keskeyttämistä edeltävään vaiheeseen sekä rikollisuuteen astetta yleisemmin. Rikosasioiden tietosuojadirektiiviä sovelletaan sen 2 artiklan 1 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä rikosten ennalta estämistä, tutkimista, paljastamista tai rikoksiin liittyviä syytetoimia tai rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa varten, mukaan lukien yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelua ja tällaisten uhkien ehkäisyä varten. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalan tunnusmerkkejä ovat toimivaltainen viranomainen ja sen tehtävän yhteys rikokseen tai rikoksen mahdollisuuteen. Molempien edellytysten tulee täyttyä. EUT:n tapauksessa C-175/20 Valsts ieņēmumu dienests ECLI:EU:C:2022:124 (kohta 44) tuomioistuin katsoi, että verohallinto ei ollut direktiivin tarkoittama toimivaltainen viranomainen, kun se käsitteli henkilötietoja mm. veropetosten estämiseksi. Tapauksessa C-439/19 Latvijas Republikas Saeima ECLI:EU:C:2021:504 (kohta 71) liikenneturvallisuusviranomainen ei ollut direktiivin tarkoittama toimivaltainen viranomainen sen määrätessä liikennerikkomusta koskevia sanktioita. Kummassakin tapauksessa kysymys on ollut toimivaltaisen viranomaisen käsitteen soveltuvuudesta. Rajavartiolaitoksen osalta on Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 §:ssä säädettyjen Rajavartiolaitoksen tehtävien rikostorjunnassa valossa yksiselitteistä, että kysymys on direktiivin tarkoittamasta toimivaltaisesta viranomaisesta.

Rikostiedustelu kuuluu Rajavartiolaitoksen tehtävänä rikosten ennalta estämisen käsitteen alle. Rikosten ennalta estämisessä on kysymys rikoksesta tai sen mahdollisuudesta siitä riippumatta, kuinka akuutti tai etäinen tämä yhteys mahdolliseen rikokseen on. Rikosasioiden tietosuojadirektiivin sanamuoto ”yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelua ja tällaisten uhkien ehkäisyä varten” vahvistaa tulkintaa, että rikosten ennalta estäminen Rajavartiolaitoksen tehtävänä kuuluu rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalaan. Direktiivin johdanto-osan 12 kappale niin ikään täsmentää, että soveltamisala koskee ”poliisin toimia, jotka koskevat häiriöitä, joista ei ennakkoon tiedetä, onko kyse rikoksesta”. Kappaleessa todetaan: ”Mainittuihin toimiin kuuluu myös lain ja järjestyksen ylläpitäminen, joka on annettu poliisiviranomaisten tai muiden lainvalvontaviranomaisten tehtäväksi silloin, kun se on tarpeen sellaisilta yleiseen turvallisuuteen ja yhteiskunnan perustavanlaatuisiin lailla suojattuihin etuihin kohdistuvilta uhkilta suojelua ja niiden ehkäisyä varten, jotka voivat johtaa rikokseen.” Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota direktiivin tarkoitukseen, eli kuten direktiivin johdanto-osan 10 ja 11 perustelukappaleesta ilmenee, unionin lainsäätäjän tarkoituksena on ollut ottaa käyttöön sääntöjä, joissa otetaan huomioon kyseisen direktiivin kattaman alan erityisluonne (ks. myös EUT tuomio C-180/21 Inspektor v Inspektorata kam Visshia sadeben savet ECLI:EU:C:2022:967, kohdat 57–59). Koska Rajavartiolaitoksen suorittama henkilötietojen käsittely rikostiedustelussa täyttää rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalan edellytykset, se kuuluu kokonaisuudessaan rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja -lain soveltamisalaan. Siten henkilötietojen käsittelyyn rikostiedustelussa ei sovelleta tietosuoja-asetusta.

Rikosasioiden tietosuojadirektiivin 4 artiklan 2 kohdassa säädetään edellytyksistä, jolloin henkilötietojen käsittely on sallittu muihin kuin alkuperäisiin käsittelytarkoituksiin. Saman tai toisen rekisterinpitäjän suorittama käsittely muuhun direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa säädettyyn tarkoitukseen kuin siihen, johon henkilötiedot kerättiin, sallitaan sikäli kuin rekisterinpitäjällä on oikeus käsitellä tällaisia henkilötietoja tällaista tarkoitusta varten unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti ja käsittely tätä muuta tarkoitusta varten on tarpeellista ja oikeasuhteista unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti. EUT on tarkastellut käyttötarkoitussidonnaisuutta rikosasioiden tietosuojadirektiivin kannalta muun muassa edellä mainitussa tuomiossaan C-180/21 Inspektor v Inspektorata kam Visshia sadeben savet. Tuomioistuin katsoi, että rikosten ennalta estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä syytetoimet ovat kaikki erillisiä tarkoituksia, mutta tällaisiin tarkoituksiin kerättyjen tietojen käyttäminen näihin muihin mainittuihin tarkoituksiin on sallittu, kun noudatetaan rikosasioiden tietosuojadirektiivin 4 artiklan 2 kohdan edellytyksiä.

Kun rikostiedustelulla kerättyä tietoa käytettäisiin lupahallinnon tehtävien suuntaamiseksi, kysymys olisi tilanteesta, jossa rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalalla kerättyä tietoa käsiteltäisiin tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla. Direktiivin 9 artiklan 1 kohdan mukaan toimivaltaisten viranomaisten 1 artiklan 1 kohdassa säädettyihin tarkoituksiin keräämiä henkilötietoja ei saa käsitellä muihin kuin 1 artiklan 1 kohdassa säädettyihin tarkoituksiin, ellei kyseistä käsittelyä sallita unionin oikeudessa tai jäsenvaltion lainsäädännössä. Jos henkilötietoja käsitellään mainittuihin muihin tarkoituksiin, sovelletaan asetusta (EU) 2016/679, jollei käsittelyä suoriteta sellaisen toiminnan yhteydessä, joka ei kuulu unionin oikeuden soveltamisalaan.

Rikosasioiden tietosuojalaissa käyttötarkoitussidonnaisuudesta säädetään 5 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan rekisterinpitäjä saa kerätä henkilötietoja vain tiettyjä nimenomaisia ja oikeutettuja tarkoituksia varten, eikä se saa käsitellä niitä kyseisten tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Pykälän 2 momentin mukaan rikosasioiden tietosuojalain 1 §:n 1 tai 2 momentissa säädettyä tarkoitusta varten kerättyjä henkilötietoja saa käsitellä muuhun kuin kyseisessä momentissa säädettyyn tarkoitukseen vain, jos käsittelystä säädetään laissa. Esitetty sääntely rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja -lain soveltamisalalla kerättyjen henkilötietojen käyttämisestä tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla täyttäisi tämän lakisääteisyyden vaatimuksen. Sääntely täyttäisi myös tarpeellisuusvaatimuksen sekä oikeasuhtaisuuden vaatimuksen, koska tietojen käsittelylle toiminnan suuntaamiseksi säädettäisiin esitetyssä Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 a luvun 57 s ja 57 t §:ssä erityisiä rajoituksia.

Rikostiedustelukeinoilla saatuihin tietoihin sisältyy myös rikosasioiden tietosuojalain 11 §:ssä ja yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuihin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Rikosasioiden tietosuojalain 11 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely on sallittua, jos se on välttämätöntä, rekisteröidyn oikeuksien turvaamisen edellyttämät suojatoimet on toteutettu ja käsittelystä säädetään laissa. Tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan kuuluvien käsittelytarkoitusten osalta käsittely perustuu asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohtaan. Alakohdan mukaan erityisiä henkilötietoryhmiä voidaan käsitellä, kun käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi. Tietosuojalain 6 §:ssä säädetään asianmukaisista ja erityisistä suojatoimenpiteistä, jotka rekisterinpitäjän on toteutettava, kun erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvasta käsittelystä säädetään laissa tai käsittely johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä. Erityisten henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyedellytyksistä säädetään lisäksi Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa, jonka 4 §:ssä näiden tietojen käsittely on rajattu perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla vain välttämättömään.[134] Välttämättömyysvaatimus koskee myös erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen luovuttamista.

Rajavartiolaissa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa säädettäisiin kattavasti ja yksityiskohtaisesti käsiteltävistä henkilöryhmistä, käsiteltävien tietojen sisällöstä ja sallituista käyttötarkoituksista, henkilötietojen luovuttamisesta ja poistamisesta sekä rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta ja poikkeuksista rekisteröidyn oikeuksiin. Esityksessä ei ehdoteta erityissääntelyä sellaisista asiakokonaisuuksista, joista säädetään kattavasti ja täsmällisesti tietosuojan yleislainsäädännössä. Yleinen tietosuoja-asetus, tietosuojalaki ja rikosasioiden tietosuojalaki sisältävät yksityiskohtaiset säännökset muun muassa rekisterinpitäjän vastuusta ja rekisteröidyn oikeuksista,

[134] Ks. PeVL 51/2018 vp, s. 6–7.

tietoturvallisuudesta ja henkilötietojen käsittelyn valvonnasta sekä lainvastaisen henkilötietojen käsittelyn seuraamuksista.

Sekä tietosuoja-asetus että rikosasioiden tietosuojalaki edellyttävät rekisterinpitäjältä, että sen on kyettävä osoittamaan henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuus. Osoitusvelvollisuus merkitsee käytännössä dokumentointivelvollisuutta, joka koskee kaikkea käsittelyä, mukaan lukien luovuttamista. Rikosasioiden tietosuojalaissa dokumentointivelvollisuutta konkretisoidaan mm. 18 §:n edellyttämällä selosteella sekä 19 §:n lokitietoja koskevalla sääntelyllä. Tietosuoja-asetuksessa läpinäkyvyydestä on säädetty periaatteena, jota on sovellettava kaikessa käsittelyssä. Tiedonhallintalain tietoturvallisuutta koskeva 4 luku täydentää niin ikään tietosuojasääntelyyn liittyviä läpinäkyvyyden ja luottamuksellisuuden toteuttamisen edellytyksiä. Lokitietojen keräämisen tarkoituksena ja perusteena on toteuttaa viranomaisten tietojärjestelmien tietoturvallisuutta siten, että lokitietojen perusteella voidaan selvittää virhetilanteita ja valvoa tietojärjestelmien käyttöä muun muassa oikeusturvan toteuttamiseksi ja virkavastuun todentamiseksi. Lokitietojen tarkoituksena on muun muassa dokumentoida tietojärjestelmistä tehtävät luovutukset ja samalla osaltaan varmistaa, että luovutuksille on ollut olemassa lainmukainen peruste.

12.2.5 Muut rikostiedustelua koskevat ehdotukset

Perustelemisvelvollisuus

Ehdotettujen uhkaperusteisten rikostiedustelukeinojen käyttäminen merkitsee lähes poikkeuksetta sen kohteena olevan henkilön perusoikeuksien, kuten yksityiselämän suojan, rajoittamista. Perustuslakivaliokunta korosti siviilitiedustelulakiesitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 35/2028 vp), että uuteen rajoitusperusteeseen vetoavalla on myös velvollisuus esittää riittävät perustelut sekä osoitettava, että tiedon hankkiminen kussakin yksittäistapauksessa ja siihen liittyvät yksilökohtaiset perusoikeuksien rajoitukset ovat tehokkaita ja välttämättömiä keinoja hankkia tietoja kyseisessä tilanteessa.[135] Lisäksi se korosti, että velvollisuus osoittaa siviilitiedustelutoimenpiteen yhteensopivuus tiedusteluun sovellettavien yleisten periaatteiden kanssa kussakin yksittäistapauksessa on aina siviilitiedusteluviranomaisilla, joilla on muutoinkin velvollisuus esittää riittävät perustelut tiedustelutoimenpiteen lakisääteisten edellytysten täyttymisestä. Valiokunta edellytti kyseisiä seikkoja koskevasta viranomaisen velvollisuudesta osoittaa tiedon hankkimisen tehokkuus ja välttämättömyys säädettävän tarkasti laissa. Vastaavien perusteluvelvollisuutta koskevien lähtökohtien voidaan arvioida soveltuvan myös rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan vaatimuksen tekemiseen.

Yhden tuomarin kokoonpano

Siviilitiedustelusääntelyn valiokuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunta (PeVL 35/2018 vp) kehotti hallintovaliokuntaa harkitsemaan, että hallituksen esityksestä poiketen tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsiteltäisiin ainakin lähtökohtaisesti esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n mukaisessa kahden tuomarin kokoonpanossa. Tällä arvioitiin olevan merkitystä oikeusturvan toteutumisen suhteen tiedusteluasioita tuomioistuimessa käsiteltäessä.[136] Toisessa siviilitiedustelulainsäädäntöä koskeneessa lausunnossaan perustuslakivaliokunta (PeVL 75/2018 vp) katsoi, että lupa-asioita koskevan kokoonpanon vahvistaminen on omiaan turvaamaan paremmin oikeusturvan toteutumista lupa-asiaa harkittaessa. Valiokunnan näkemyksen mukaan luvan myöntämistä koskeva päätös on aivan ratkaisevassa asemassa

[135] PeVL 35/2028 vp, s. 16. Ks. PeVM 4/2018 vp.
[136] Ks. PeVM 4/2018 vp, s. 8.

oikeusturvan toteutumisessa. Valiokunnan näkemyksen mukaan säännös tulisi muuttaa voimassa olevaan lakiin sisältyvään muotoon.[137]

Mietinnössään hallintovaliokunta (HaVM 36/2018 vp) viittasi lakivaliokunnan (LaVL 32/2018 vp) näkemykseen, että tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyssä ei ole perusteltua eikä tarpeen, että tuomioistuin päättäisi asiasta pääsääntöisesti kahden tuomarin kokoonpanossa, vaan hallituksen esityksessä ehdotettua lähtökohtaa yhden tuomarin kokoonpanosta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena ja riittävänä.[138] Hallintovaliokunnan mukaan tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa käsittelevän tuomioistuimen kokoonpanoa arvioitaessa oli lisäksi otettava erityisesti huomioon, että tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus osallistua tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyyn ja käyttää käsittelyssä puheoikeutta. Lakivaliokunnan antamaan lausuntoon viitaten arvioitiin edelleen, että lähtökohta kahden tuomarin kokoonpanosta tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyssä voi myös asian laadun ja kiireellisyyden kannalta olla lakivaliokunnan mukaan tarpeettoman raskas, sillä tiedustelumenetelmiä on useita erilaisia. Harkinnassa hallintovaliokunta päätyi kuitenkin ehdottomaan perustuslakivaliokunnan esittämää voimassa olevan lain muotoilua.

Tietojen tarkistaminen

Poliisilain 5 a luvun 43:ää säädettäessä perustuslakivaliokunta totesi, että asiantuntijan tai muun henkilön oikeutta tutkia tallenteita ja asiakirjoja on arvioitava perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna julkisen hallintotehtävän antamisena muulle kuin viranomaiselle.[139] Aiempiin lausuntoihinsa viitaten perustuslakivaliokunta katsoi, että annettaessa yksityiselle taholle julkisia hallintotehtäviä korostuu annettavien tehtävien epäitsenäisyys, avustava rooli sekä tehtävien hoitaminen viranomaisen välittömässä ohjauksessa.[140] Lisäksi perustuslakivaliokunta edellytti säädettävän virkavastuusta, jotta lakiehdotus voitiin käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.[141] Perustuslakivaliokunta edellytti myös, että säännösperustaisesti varmistutaan siitä, että säännöksessä viitatuilla viranomaiskoneiston ulkopuolisilla henkilöillä on tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon asianmukaiseksi suorittamiseksi.

12.3 Muut rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 lukuun ehdotetut muutokset

Ehdotuksessa ehdotetaan laajennettavaksi mahdollisuutta rajavartiomiehen turvaamiseen kattamaan myös tietolähdetoiminnan. Lisäksi turvaamistarkoituksessa sallittaisiin seurannan mahdollistavien teknisten laitteiden käyttö voimassa olevassa säännöksessä mainittujen kuuntelun ja katselun mahdollistavien laitteiden lisäksi. Ehdotuksen arvioidaan olevan perustuslain mukainen. Tietolähdetoimintaa toteuttavien rajavartiomiesten turvaaminen edistää rajavartiomiesten lisäksi myös tietolähteiden turvallisuutta. Säännöksen tavoite on siten perustuslain 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen näkökulmasta perusteltu. Turvaamisen yhteydessä saadun tiedon käyttöön ei ehdoteta muutoksia. Turvaamisessa käytettävillä teknisillä menetelmillä saatujen tietojen käyttö olisi lähtökohtaisesti sallittua vain rajavartiomiehen turvaamiseen eikä toimivaltuutta voitaisi siten käyttää tiedonhankintatoimivaltuuksien kiertämiseen. Yksittäisten

[137] PeVL 75/2018 vp, s. 3–4.
[138] HaVM 36/2018 vp, s. 63–64 ja LaVL 32/2018 vp, s. 11–13.
[139] PeVL 35/2018 vp s. 28.
[140] PeVL 30/2010 vp, s. 10; PeVL 40/2002 vp, s. 3/II ja PeVL 22/2014 vp.
[141] (PeVL 8/2014 vp, s. 5/I; PeVL 29/2013 vp, s. 2; PeVL 18/2007 vp, s. 7/I, PeVL 20/2006 vp, s. 2 ja PeVL 33/2004 vp, s. 7/II.

henkilöiden perusoikeuksien lisäksi ehdotettu muutos tukee myös perustuslain kannalta hyväksyttävien yhteiskunnallisten intressien toteutumista, koska luottamus tietolähdetoiminnan turvalliseen toteuttamiseen edistää kyseisen tiedonhankintakeinon käyttöä yleisesti ja erityisesti vakavan rikollisuuden torjunnassa.[142]

Uuden tyyppistä sääntelyä edustaa ehdotettu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin ehdotettu uusi 48 a §, jonka mukaan salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käyttöä voidaan erillisellä päätöksellä rajata niin sanottuun suuntaamiskäyttöön, mikä puolestaan ehdotetun 48 b §:n mukaisesti tarkoittaisi sitä, että tietoja ei saisi käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

Rajoittaessaan viranomaisilla olevan tiedon käyttöä ehdotus vaikuttaa jossain määrin jokaisen oikeuteen saada asiansa perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaisesti käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Tästä syystä käyttörajoitusten asettaminen on rajattu tilanteisiin, joissa se on tarpeen tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi, minkä lisäksi käyttörajoitukset eivät saa olla erittäin tärkeän yleisen edun vastaisia. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei ehdotuksen mukaan saisi rajoittaa. Ehdotetun säännöksen mukaisten rajoitusperusteiden katsotaan edustavan sellaisia yksilön ja yhteiskunnan kannalta painavia intressejä, että mahdolliset vaikutukset henkilöiden oikeusturvaan ovat perustuslain kannalta oikeasuhtaisia.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 48 §:ään ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuus käyttää niin sanottua ylimääräistä tietoa aina myös lakiin ehdotetun 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi. Ylimääräisen tiedon käyttöön rikoksen estämiseen, poliisitoiminnan suuntaamiseen sekä vaaran ja vahingon torjumiseen suhtaudutaan sekä poliisilaissa että pakkokeinolaissa varsin sallivasti. Kuten edellä on todettu, ylimääräisen tiedon käyttämisestä on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Ehdotetun muutoksen arvioidaan olevan perustuslain mukainen, koska uhkaperusteisella rikostiedustelulla pyrittäisiin viime kädessä torjumaan vakavimpien rikollisuuden muodostama uhkia ennen kuin ne kehittyvät konkreettisiksi rikoksiksi. Kyse on siis viime kädessä rikoksen estämisestä tai joissakin tilanteissa myös konkreettisen vaaran tai vahingon torjumisesta.

12.4 Tiedonkeräimet avointen tietolähteiden tiedon hankkimisessa

Rajavartiolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 29 e §, jonka mukaan Rajavartiolaitoksella olisi oikeus käyttää avoimeen lähteeseen kohdistuvan tiedon hakemiseksi, seuraamiseksi, keräämiseksi ja tallentamiseksi automaattisesti teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja, jos se olisi tarpeen Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi (automaattinen tiedonkerääminen). Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi automaattisesta tiedonkeräämisestä avoimista lähteistä, jos sen yhteydessä kerättäisiin henkilötietoja.

Perustuslakivaliokunta on viranomaisten toimivaltuuksia koskevaa sääntelyä arvioidessaan pitänyt arvion lähtökohtana sitä, että viranomaisten toimivaltuuksien sääntely on merkityksellistä

[142] Ks. PeVL 14/2018 vp, s. 8.

perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistetun oikeusvaltioperiaatteen kannalta.[143] Kun viranomaiselle annetaan uusia tehtäviä, niiden tulisi sopia tälle viranomaiselle. Lailla säätämiseen kohdistuu myös yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta.[144] Toimivaltasääntely on valiokunnan käsityksen mukaan yleensä merkityksellistä myös perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien näkökulmasta.[145] Ehdotettu uusi toimivaltuus automaattiseen tiedonkeräämiseen avoimista lähteistä on perusteltu, kun otetaan huomioon Rajavartiolaitoksen tehtävät ja operatiivinen suorituskyky.

Rajavartiolain 29 g §:ään ehdotetaan lisättäväksi myös säännökset avoimista lähteistä hankittujen tietojen käsittelystä ja hävittämisestä. Avointen lähteiden tiedonhankinnassa ei ole aina kyse henkilötietojen käsittelystä. Tyypillisesti automaattisilla keräimillä avoimista lähteistä kerättyyn tietoon kuitenkin sisältyy henkilötietoja, jotka liittyvät yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklassa ja rikosasioiden tietosuojalain 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan henkilöön. Siten ehdotus on merkityksellinen erityisesti perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta.

EIT on tapauksessa Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland (kohta 134-138) todennut, että vaikka tieto on julkista, se ei poista yksityiselämän suojaa.[146] Tämän periaatteen mukaan henkilötietojen keräämisessä myös julkisista lähteistä on noudatettava tietosuojasääntelyn periaatteita. Pelkästään tietojen säilyttäminen merkitsee puuttumista ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuun yksityiselämän suojaan.[147] Arvioidessaan viranomaisen tietojen käsittelyn puuttumista tähän oikeuteen EIT kiinnittää huomiota asiayhteyteen, jossa tieto on kerätty, tiedon luonteeseen, tiedon käyttöön ja niihin tuloksiin, joita tästä käytöstä seuraa.[148] EIT on pitänyt tärkeänä eri yhteyksissä, mm. salaisessa tiedonhankinnassa, että on oltava selkeät ja yksityiskohtaiset säännöt, jotka koskevat toimenpiteiden soveltamisalaa ja käyttöä, sekä vähimmäistason suojatoimet muun muassa keston, tietojen säilyttämisen, käytön, kolmansien osapuolten pääsyn, tietojen eheyden ja luottamuksellisuuden turvaamista koskevien menettelyjen sekä tietojen hävittämistä koskevien menettelyjen osalta, jotta voidaan tarjota riittävät takeet väärinkäytön ja mielivallan riskien ehkäisemiseksi.[149] Esitetyissä Rajavartiolain 29 e–29 g §:ssä säädettäisiin avointen lähteiden tiedon hankkimista koskevista säännöistä, päätöksenteosta ja sen kestosta sekä tietojen säilyttämisestä. Tämän sääntelyn lisäksi sovellettaisiin Rajavartiolaitoksen henkilötietolain sääntelyä sekä tietosuojan yleislainsäädäntöä. Tietoturvan osalta sovellettaisiin tietosuojasääntelyn lisäksi tiedonhallintalain sääntelyä. Kerätty tieto olisi salassa pidettävää esimerkiksi julkisuuslain 24 §:n 4, 23, 25, 26 tai 32 kohdan tai perusteella.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 8 artiklassa edellytetään, että henkilötietojen käsittelyn on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten. Tietosuoja-asetuksen käyttötarkoitussidonnaisuutta koskevan 5 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan henkilötiedot on kerättävä tiettyä, nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten. Tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan henkilötietojen on oltava asianmukaisia, olennaisia ja rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään. Käyttötarkoitussidonnaisuuden ja tietojen minimoinnin periaatteista säädetään vastaavasti myös rikosasioiden

[143] PeVL 51/2006 vp.
[144] PeVL 10/2016 vp.
[145] PeVL 67/2016 vp ja PeVL 10/2016 vp.
[146] Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland, kohta 134–138.
[147] Leander v. Sweden, kohta 48.
[148] S. and Marper v. The United Kingdom, kohta 67.
[149] S. and Marper v. The United Kingdom, kohta 99 ja siinä viitatut tapaukset.

tietosuojadirektiivin 4 artiklassa sekä rikosasioiden tietosuojalain 5 aj 6 §:ssä. Perustuslakivaliokunta on arvioinut henkilötietojen käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä ja pitänyt henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina muun ohella rekisteröinnin tavoitetta, tietosisältäjä ja sallittuja käyttötarkoituksia.[150] Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt erityisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyn rajoittamista täsmällisillä ja tarkkarajaisilla laintasoisilla säännöksillä vain välttämättömään.[151]

Tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan oikeus saada säilytysvelvollisuuden perusteella säilytettyjä tietoja voidaan lähtökohtaisesti perustella ainoastaan sillä yleisen edun mukaisella tavoitteella, jonka tähden kyseisille palveluntarjoajille on asetettu tämä säilyttämisvelvollisuus. Tästä voidaan poiketa vain silloin, jos tietojen saannin tarkoitus on merkitykseltään suurempi kuin säilyttämisen perustana ollut tavoite.[152] Sitä vastoin säilytettyjen tietojen saaminen päinvastaisessa tilanteessa on katsottu olevan vastoin yleistä etua koskevien tavoitteiden hierarkiaa.[153]

Rajavartiolaitoksen suorittama henkilötietojen käsittely avointen lähteiden tiedonhankinnassa osana rikosten ennalta estämistä, paljastamista tai selvittämistä kuuluu rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja -lain soveltamisalaan, koska myös tällaisessa henkilötietojen käsittelyssä täyttyvät direktiivin soveltamisalan kriteerit, jotka ovat toimivaltainen viranomainen ja sen suorittaman käsittelyn yhteys rikokseen tai sen mahdollisuuteen. Tietosuoja-asetus tulisi sovellettavaksi hallintomenettelyn yhteydessä, mutta avointen lähteiden tiedonhankintaa ei tehdä poliisissa hallintomenettelyn yhteydessä.

Tapauksessa C-175/20 Valsts ieņēmumu dienests ECLI:EU:C:2022:124 (kohta 83) EUT on huomioinut, että tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ilmaistun oikeasuhteisuutta koskevan vaatimuksen täyttämiseksi käsittelyn perustana olevassa säännöstössä on säädettävä selkeistä ja täsmällisistä kyseessä olevan toimenpiteen ulottuvuutta ja soveltamista koskevista säännöistä, joissa asetetaan vähimmäisvaatimukset, jotta henkilöillä, joiden henkilötiedot ovat kyseessä, on riittävät takeet, joiden avulla näitä tietoja voidaan tehokkaasti suojata väärinkäytön vaaroilta. Kyseisen säännöstön on oltava kansallisen oikeuden mukaan laillisesti sitova, ja siinä on erityisesti mainittava, missä olosuhteissa ja millä edellytyksin tällaisten tietojen käsittelyä koskeva toimenpide voidaan toteuttaa, jotta taataan, että puuttuminen rajoittuu täysin välttämättömään. Myös siltä osin kuin esityksessä kysymys on rikosasioiden tietosuojadirektiivin soveltamisalasta, EUT:n yllä mainittua oikeuskäytäntöä voidaan soveltaa analogisesti, koska tarpeellisuusperiaatteet ovat molemmissa säädöksissä saman sisältöiset.

EUT:n tapauksessa ilmaistu välttämättömyysedellytys (necessary) on muodostettu tapauksen suomennoksessa. Esitetyissä Rajavartiolain 29 e–g §:ssä säädettäisiin edellytykset avointen lähteiden automaattiselle tiedonkeräämiselle. Tietosuojasääntelyn tarpeellisuus- ja minimointiperiaatteen mukaisesti tiedonkeräämisen olisi oltava tarpeen poliisin lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi. Tällainen tiedonkerääminen edellyttäisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksen, jos kerättäisiin henkilötietoja. Päätöksen olisi oltava kirjallinen, ja päätöksen sisältövaatimuksista säädettäisiin rajavartiolain 29 e §:ssä, mikä lisäisi päätöksenteon läpinäkyvyyttä. Päätöksen voimassaololle säädettäisiin myös kolmen kuukauden enimmäismääräaika. Tiedon hävittämisestä säädettäisiin rajavartiolain 29 g §:ssä. Lisäksi noudatettaisiin

[150] Ks. esim. PeVL 51/20218 vp, s. 8 ja PeVL 14/2018 vp, s. 2.
[151] Ks. esim. PeVL 51/2018 vp, s. 10.
[152] Yhdistetyt asiat C-511/18, C-512/18 ja C-520/18 La Quadrature du Net ym. vastaan Premier ministre ym. kohdat 165–166.
[153] Asia C-140/20, kohta 99.

Rajavartiolaitoksen henkilötietolain edellytyksiä henkilötietojen käsittelystä. Tiedot olisi siten muun muassa hävitettävä viipymättä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoja tarvita Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa säädettyihin käsittelytarkoituksiin. Tietoja olisi sallittua tallentaa Rajavartiolaitoksen rekisteriin ja käsitellä pidempiaikaisesti vain, kun kyse olisi Rajavartiolaitoksen henkilötietolain 2 luvussa säädetyistä henkilöryhmistä ja tietosisällöistä.

Kun henkilötietoja kerätään avoimista lähteistä, kysymys on tiedoista, joita on alun perin käsitelty tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla. Rajavartiolaitoksen käsitellessä tällaisia tietoja rikostiedustelussa eli rikosten ennalta estämiseksi, tietojen käsittely siirtyy tietosuoja-asetuksen soveltamisalalta rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja -lain soveltamisalalle. Tässä yhteydessä merkityksellisiä ovat tietosuoja-asetuksessa säädetyt edellytykset henkilötietojen käsittelystä muuhun kuin alkuperäiseen tarkoitukseen.

Tietosuoja-asetuksen 23 artiklan mukaan kansallisella lailla on tiettyjen edellytysten täyttyessä mahdollista rajoittaa muun muassa 5 artiklassa säädettyä käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatetta. Tällöin on noudatettava keskeisiltä osin perusoikeuksia ja -vapauksia ja rajoituksen on oltava demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide, jotta voidaan taata muun muassa kansallinen turvallisuus, yleinen turvallisuus, rikosten ennalta estäminen, tutkinta, paljastaminen tai rikoksiin liittyvät syytetoimet taikka rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano, mukaan lukien yleiseen turvallisuuteen kohdistuvilta uhkilta suojelu tai tällaisten uhkien ehkäisy sekä rekisteröidyn suojelu tai muille kuuluvat oikeudet ja vapaudet. Esityksen mukainen sääntely täyttäisi 23 artiklan lakisääteisyyden vaatimuksen. Tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 2 kohdan mukaisesti esitetty sääntely sisältää käyttötarkoitukset, joihin tietoja voidaan lain mukaan käsitellä sekä päätöksentekoa koskevia rajoituksia, jotka ovat artiklan tarkoittamia suojatoimia. Lisäksi säädetään tietojen säilyttämisestä. Artiklan tarkoittamia suojatoimia ovat myös poliisin henkilötietolaissa säädetyt edellytykset, kuten erityisten henkilötietoryhmien käsittelyn välttämättömyys, sekä rikosasioiden tietosuojalaissa säädetyt yleislain edellytykset, kuten tietosuojaperiaatteet. Lisäksi tiedonhallintalaissa säädetyt tietoturvallisuusedellytykset suojaisivat tietojen käsittelyä artiklan edellyttämällä tavalla.

Kun avoimet lähteet ovat viranomaisen rekistereitä ja niissä oleva tieto on julkista, viranomaisella on julkisuuslain perusteella oikeus saada julkinen tieto toiselta viranomaiselta. Jos tietoja pyydetään kopiona, tulosteena tai sähköisesti viranomaisen rekisteristä, tulee sovellettavaksi julkisuuslain 16 §:n 3 momentti, jonka mukaan viranomaisen henkilörekisteristä saa antaa henkilötietoja sisältävän kopion tai tulosteen tai sen tiedot sähköisessä muodossa, jollei laissa ole toisin erikseen säädetty, jos luovutuksensaajalla on henkilötietojen suojaa koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja. Esitetty sääntely merkitsisi julkisuuslain 16 §:n 3 momentissa tarkoitettua tiedon pyytäjältä edellytettyä oikeutta käsitellä pyydettyjä tietoja, ja tällöin viranomaisen rekisteristä voitaisiin luovuttaa kopiona, tulosteena tai sähköisesti poliisin pyytämät tiedot. Jos muissa avoimissa lähteissä on esimerkiksi henkilön itse itsestään julkaisemia erityisiä henkilötietoryhmiä, tällaiset tiedot voisivat olla viranomaisen niitä käsitellessä salassa pidettäviä, jos ne täyttäisivät julkisuuslain 24 §:n salassapitoedellytykset. Salassapidon osalta merkitystä ei ole sillä, että henkilö itse on julkaissut tiedot. Myös salassapitosääntely toimii tietosuojasääntelyn edellyttämänä suojakeinona.

Perustuslakivaliokunta on voimassa olevaa poliisin henkilötietolakia koskevassa lausunnossaan arvioinut ehdotusta, joka koski muun muassa julkisista lähteistä rikosanalyysin yhteydessä kerättyjen tietojen käsittelemistä tilanteissa, joissa tiedot eivät liity suoraan käsillä olevaan poliisin yksittäiseen tehtävään. Ehdotettu säännös olisi mahdollistanut tietojen tallettamisen poliisin rekisteriin kuuden kuukauden ajaksi niiden merkityksellisyyden arvioimiseksi. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan ehdotetun sääntelyn perusteella olisi muodostunut laaja, tietosisällöiltään ja käsittelyn tarkoitukseltaan oikeudellisesti kontrolloimaton rekisteri, joka voisi

sisältää laajasti myös arkaluonteisia tietoja. Säännösehdotukset olisivat mahdollistaneet poliisin tehtävien kannalta merkityksettömien tietojen keräämisen ja tallettamisen rekisteriin jopa kuuden kuukauden ajaksi.[154]

Perustuslakivaliokunta piti säännösten poistamista ehdotetussa muodossa edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Valiokunta huomautti kuitenkin, että henkilötietojen käsittelyn perusteiden arvioinnista voidaan perustuslain estämättä säätää esimerkiksi perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyn poliisilain 5 luvun 55 §:n kaltaisella tiedon hävittämistä koskevalla sääntelyllä.[155] Poliisin henkilötietolain 5 ja 7 §:ään ehdotetut säännökset tietojen merkityksellisyyden arvioinnista korvattiin perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta tietojen hävittämistä koskevilla säännöksillä, joiden mukaan poliisin tehtävien suorittamisen yhteydessä saadut tiedot on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita 5 tai 7 §:n 1 momentissa tai 13 §:n 1 momentissa tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen.

Esityksessä ehdotetussa automaattisessa tietojen keräämisessä olisi sovellettava henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia, kun kerättävään tietoon sisältyisi henkilötietoja. Automaattisessa tietojen keräämisessä saadut henkilötiedot olisi siten hävitettävä viipymättä, kun olisi käynyt ilmi, ettei tietoa tarvittaisi laissa säädettyyn käsittelytarkoitukseen. Sovellettavaksi tulisi myös muu henkilötietolain sääntely, kuten erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien henkilötietojen käsittelylle lain 4 §:ssä säädetty välttämättömyysvaatimus. Henkilötietojen lisäksi myös muu avoimista tietolähteistä saatu tieto olisi ehdotetun hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi.

Automaattinen tiedonkerääminen avoimista tietolähteistä edellyttäisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä, jos automaattisen tiedonkeräämisen yhteydessä kerättäisiin henkilötietoja. Päätöksessä olisi mainittava muun muassa toimenpiteen kohteena oleva avoin lähde sekä tiedon keräämisen tavoite ja tarpeellisuus. Henkilötietojen kerääminen olisi siten mahdollista ainoastaan kohdennetusti tietystä päätöksessä mainitusta avoimesta lähteestä ja vain tiettyä päätöksessä määriteltyä tarkoitusta varten. Sääntely ei mahdollistaisi laajamittaista henkilötietojen keräämistä ja tallettamista ilman niiden tarkoituksen määrittelyä.[156]

Rajavartiolakiin ehdotetun 29 g §:ssä säädettäisiin avoimista lähteistä hankittujen tietojen käsittelystä ja hävittämisestä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin velvollisuudesta hävittää avoimista lähteistä kerätty tieto viipymättä, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi. Pykälän 2 momentissa olisi informatiivinen viittaus henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin.

12.5 Säätämisjärjestyksen arviointi

Tässä esityksessä ehdotetun lainsäädännön arvioidaan täyttävän perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön asettamat vaatimukset perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamisesta.

---

[154] PeVL 51/2018 vp, s. 9–10.
[155] PeVL 60/2010 vp, s. 4/II–5/I. Ks. myös pakkokeinolain 57 § ja PeVL 66/2010 vp, s. 10 sekä PeVL 32/2013 vp, s. 6–7. Ks. myös PeVL 51/2018 vp, s. 9–10.
[156] Ks. PeVL 51/2018 vp, s. 10.

Esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan edellä mainituin perustein käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunnan lausunnon antamista pidetään kuitenkin suotavana uhkaperusteista rikostiedustelua koskevaa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun ehdotetun sääntelyn takia, koska kyse on perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvista, luonteeltaan salaisista toimivaltuuksista, joiden käyttämisestä ehdotetaan säädettävän voimassa olevaa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun sääntelyä väljemmin edellytyksin.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 34 h §:n 1 momentti, 34 j §:n 2 momentti, 35 §, 48 §:n 4 momentti ja 58 §, joka samalla siirretään lakiin lisättävään uuteen 3 a lukuun,

sellaisina kuin niistä ovat 34 h §:n 1 momentti, 34 j §:n 2 momentti ja 58 § laissa 399/2025, sekä

lisätään lakiin uusi 36 c, 48 a ja 48 b §, 3 a luku ja 58 m § seuraavasti:

34 h §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi saada viranomaisen haltuun tai löytää estettävään rikokseen liittyvä esine, aine tai omaisuus taikka jonka avulla voidaan muuten saada rikoksen estämiseksi tarvittavia tietoja.

— —

34 j §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäminen

— —

Päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

— —

35 §

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen estämiseksi

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi toteuttava rajavartiomies varustetaan seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

36 c §

Rajavartiomiehen turvaaminen tietolähdetoiminnassa rikoksen estämiseksi

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustetaan seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

48 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

— —

Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi, Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

— —

48 a §

Salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset

Ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaadi, salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö voi päättää, että salaisella tiedonhankintakeinolla hankittuja tietoja voi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se on tarpeen tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saa rajoittaa.

48 b §

Salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa

Salaisella tiedonhankintakeinolla hankittuja tietoja, jotka on määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

3 a luku

Rikostiedustelu vakavan rikollisuuden torjumiseksi

57 a §

Soveltamisala

Tässä luvussa säädetään Rajavartiolaitoksen tiedonhankinnasta sellaisesta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan kuuluvasta vakavasta rikollisuudesta, joka vakavasti uhkaa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta sekä sellaisen tiedon hyödyntämisestä uhkan torjumiseksi.

57 b §

Rikostiedustelukeinot

Tässä luvussa tarkoitettuja rikostiedustelukeinoja ovat 3 luvussa tarkoitetut suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, tekninen seuranta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta, yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto, valvottu läpilasku sekä ohjattu tietolähdetoiminta.

Tässä luvussa säädetään siitä, millä edellytyksillä 1 momentissa tarkoitettuja rikostiedustelukeinoja käytetään rikostiedustelussa.

57 c §

Rikostiedustelun kohteet

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteena on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä järjestäytynyt rikollisuus ja muu vakava rikollisuus.

57 d §

Rikostiedustelukeinojen käytön edellytykset

Rikostiedustelukeinon käytön yleisenä edellytyksenä rikostiedustelussa on, että sen käyttäminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta 57 c §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteesta, joka uhkaa vakavasti yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta.

Rajavartiolaitoksen esikunta johtaa ja ohjaa Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua ja määrää rikostiedustelua toteuttavan hallintoyksikön. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö ratkaisee 1 momentissa tarkoitettujen edellytysten olemassaolon.

Rikostiedustelukeinoa ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Rikostiedustelukeinon käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Rikostiedustelukeinojen käytön järjestämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

57 e §

Rikostiedustelukeinon kohdentaminen

Rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa henkilöön, jonka voidaan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan.

Jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, voidaan suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä katselua, teknistä seurantaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa, valvottua läpilaskua ja tietolähteen ohjattua käyttöä kohdistaa henkilöryhmään. Henkilöryhmällä tässä luvussa tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa yhteenliittymää, jonka voidaan olettaa osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan.

Rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa myös muuhun henkilöön, jos rikostiedustelukeinoa ei ole mahdollista kohdentaa 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön tai henkilöryhmään ja keinon käytöllä voidaan henkilön lausumien, käyttäytymisen tai erityisten olosuhteiden

johdosta erittäin pätevin perustein olettaa saatavan 57 c §:ssä tarkoitettua yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa.

57 f §

Tiedonhankinnan jatkaminen eräiden rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi

Jos rikostiedustelukeinon käytön aikana ilmenee, että henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 3 luvussa kyseisen tiedonhankintakeinon edellytyksenä olevaan perusterikokseen taikka voidaan olettaa, että sellainen rikos on tehty eikä rikostiedustelukeinon käytöllä enää voida olettaa saatavan tietoja luvan tai päätöksen perusteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta, Rajavartiolaitos saa jatkaa rikostiedustelukeinon käyttöä salaisena tiedonhankintana rikoksen estämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan voimassaolon ajan, enintään kuitenkin kuukauden ajan. Asia on tällöin saatettava mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan tiedonhankintakeinon käyttämisestä.

Jos rikostiedustelukeinon käytön aikana ilmenee, että henkilön on syytä epäillä syyllistyneen törkeän laittoman maahantulon järjestämiseen, ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan, törkeään kätkemisrikokseen, ammattimaiseen kätkemisrikokseen tai törkeän rahanpesuun eikä rikostiedustelukeinon käytöllä enää voida olettaa saatavan tietoja luvan tai päätöksen perusteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta, Rajavartiolaitos saa jatkaa rikostiedustelukeinon käyttöä rikoksen selvittämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan voimassaolon ajan, enintään kuitenkin kolmen vuorokauden ajan.

Päätöksenteko

57 g §

Tuomioistuimen päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa

Tuomioistuin päättää teknisestä katselusta rikostiedustelussa, kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Teknistä katselua ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Tuomioistuin päättää henkilön teknisestä seurannasta rikostiedustelussa.

57 h §

Rikostiedustelukeinoa koskevan vaatimuksen sisältö

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies tekee 57 g §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetussa asiassa vaatimuksen tuomioistuimelle. Vaatimus on tehtävä kirjallisesti ja siitä on käytävä ilmi:

1) rikostiedustelukeino, jota vaatimus koskee;

2) 57 c §:ssä tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta, jota koskevien tietojen hankkimiseksi rikostiedustelukeinon käyttäminen on välttämätöntä;

3) toimenpiteen kohteena oleva:

a) henkilö; tai

b) henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä ja rikostiedustelukeino voidaan edellä 57 e §:n 2 momentin nojalla kohdentaa henkilöryhmään; tai

c) esine, aine, omaisuus tai palvelu; tai

d) tila tai muu paikka, johon tekninen katselu kohdistuu;
4) tosiseikat, joihin rikostiedustelukeinon käytön edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;
5) esitetty voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
6) rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka johtaa ja valvoo rikostiedustelukeinon käyttöä;
7) mahdolliset rikostiedustelukeinon käyttöä koskevat rajoitukset ja ehdot; sekä
8) vaatimuksen tehnyt hallintoyksikkö ja rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies sekä vaatimuksen tekemisen ajankohta.

57 i §

Keskusrikospoliisin päällikön päätöksenteko eräiden rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevassa asiassa

Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta rikostiedustelussa sekä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan lopettamisesta päättää keskusrikospoliisin päällikkö. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies tekee asiaa koskevan esityksen.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevan päätöksen tekemiseksi on peitetoiminnasta tehtävä 34 e §:ssä tarkoitettu esitys ja suunnitelma. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevan päätöksen tekemiseksi on valeostosta tehtävä suunnitelma. Edellä 1 momentista poiketen, jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa osallistuvan rikostiedustelun kohteena olevaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan tai jolta voidaan perustellusti olettaa saatavan sitä koskevaa tärkeää tietoa, tehtävää suorittava rajavartiomies saa omalla päätöksellään laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä, mikäli välitön laajentaminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi rikostiedustelun kohteena olevasta uhkasta. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

57 j §

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä.

57 k §

Rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää rikostiedustelussa tehtävästä:
1) suunnitelmallisesta tarkkailusta;
2) muusta kuin kotirauhan suojaamaan tilaan kohdistuvasta teknisestä katselusta;
3) muusta kuin henkilöön kohdistuvasta teknisestä seurannasta;
4) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta;
5) Rajavartiolaitoksen suorittamasta valvotusta läpilaskusta; sekä

6) peitellystä tiedonhankinnasta.

Edellä 57 g §:n 1 ja 2 momentista poiketen, jos asia ei siedä viivytystä, rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää teknisestä katselusta ja teknisestä seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua rikostiedustelukeinon käytön aloittamisesta.

57 l §

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen sisältö

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva päätös on tehtävä kirjallisesti. Päätös voidaan tehdä suullisesti, jos se on välttämätöntä asian kiireellisyyden vuoksi. Suullinen päätös on viipymättä tehtävä myös kirjallisena.

Päätöksestä on käytävä ilmi:

1) rikostiedustelukeino, jota päätös koskee;

2) edellä 57 c §:ssä tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta, jota koskevien tietojen hankkimiseksi rikostiedustelukeinon käyttäminen on välttämätöntä;

3) toimenpiteen kohteena oleva:

a) henkilö; tai

b) henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä ja rikostiedustelukeino voidaan edellä 57 e §:n 2 momentin nojalla kohdentaa henkilöryhmään;

c) esine, aine, omaisuus tai palvelu; tai

d) tila tai muu paikka, johon tekninen katselu kohdistuu

4) tosiseikat, joihin rikostiedustelukeinon käytön edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;

5) päätöksen voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

6) rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka johtaa ja valvoo rikostiedustelukeinon käyttöä;

7) mahdolliset rikostiedustelukeinon käyttöä koskevat rajoitukset ja ehdot;

8) muut mahdolliset rikostiedustelukeinon käytön edellyttämät seikat; sekä

9) päätöksen tehnyt hallintoyksikkö ja virkamies sekä päätöksen tekemisen ajankohta.

57 m §

Eräitä rikostiedustelukeinoja koskevien päätösten erityiset sisältövaatimukset

Edellä 57 l §:ssä säädetyn lisäksi, on yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa tai tietolähteen ohjattua käyttöä koskevasta päätöksestä käytävä ilmi:

1) rikostiedustelukeinon esittäjä;

2) tiedonhankinnan toteuttava hallintoyksikkö;

3) tunnistetiedot yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavista rajavartiomiehistä tai tietolähteestä;

4) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma; sekä

5) se, mitä toimenpiteitä yksinomaan tietoverkossa tehtävässä peitetoiminnassa, yksinomaan tietoverkossa tehtävässä valeostossa tai tietolähteen ohjatussa käytössä voidaan tehdä sekä toiminnan mahdolliset rajoitukset ja ehdot.

Edellä 57 l §:ssä säädetyn lisäksi on valvottua läpilaskua koskevasta päätöksestä käytävä ilmi tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma sekä toimenpiteen kohteena oleva kuljetus tai muu toimitus.

57 n §

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen voimassaoloaika

Suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä katselua, teknistä seurantaa, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa sekä ohjatun tietolähdetoiminnan käyttöä koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä alkaen kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi. Valvottua läpilaskua koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

57 o §

Tuomioistuinmenettely rikostiedustelussa

Rikostiedustelukeinoa koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen käsittelyn päättymistä. Asia on ratkaistava kiireellisesti.

Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus kannella lupa-asiassa annetusta päätöksestä.

Asia ratkaistaan kuulematta rikostiedustelukeinon kohteena olevaa 57 e §:ssä tarkoitettua henkilöä taikka katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä vapautensa menettäneen teknistä katselua koskevaa asiaa, on henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen tarpeetonta.

Tietojen käyttö, käsittely ja luovuttaminen

57 p §

Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttäminen

Rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja saa käyttää 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi sekä rikoksen estämiseksi ja Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi.

Tietoja saa aina käyttää syyttömyyttä tukevana selvityksenä sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Jos edellä mainitun vaaran tai vahingon estäminen ei kuulu Rajavartiolaitoksen toimivaltaan, asia siirretään viipymättä toimivaltaiselle viranomaiselle. Rajavartiolaitoksen tulee pyrkiä estämään edellä mainittu ja välitön vaara tai vahinko käytettävissä olevin keinoin ennen asian siirtämistä toimivaltaiselle viranomaiselle. Lisäksi rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja saa käyttää, jos se on välttämätöntä törkeän laittoman maahantulon

järjestämisen, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, törkeän kätkemisrikoksen, ammattimaisen kätkemisrikoksen tai törkeän rahanpesun selvittämiseksi siten kuin lain 4 §:ssä säädetään.

Toiminnan suuntaamiseksi tarkoitetun rikostiedustelukeinolla hankitun tiedon käytön rajoituksista säädetään 57 t §:ssä.

57 q §

Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä sellaiselle viranomaiselle, jolla on toimivalta uhkan torjumiseksi tarvittavan toimenpiteen toteuttamiseksi, jos se on välttämätöntä 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi.

Lisäksi Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä:

1) muulle esitutkintaviranomaiselle sen toiminnan suuntaamiseksi ja rikoksen estämiseksi;
2) keskusrikospoliisille poliisilain 5 b luvun 3 §:n mukaisten uhkien ja Tullille tullin rikostorjuntalain 3 a luvun 3 §:n mukaisten uhkien torjumiseksi;
3) Puolustusvoimien Pääesikunnalle sen toiminnan suuntaamiseksi ja rikoksen estämiseksi;
4) muulle esitutkintaviranomaiselle pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2–5 momentissa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi;

5) suojelupoliisille sen estämis- ja paljastamistoimivaltaan kuuluvan rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi sekä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi;
6) sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 11 §:ssä tarkoitetulle sotilastiedusteluviranomaiselle maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä aina luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi.

57 r §

Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen muu luovuttaminen

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa oma-aloitteisesti tai pyynnöstä sellaisia rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi taikka kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

57 s §

Rikostiedustelutiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset

Ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaadi, rikostiedustelukeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö voi päättää, että rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja voi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se on tarpeen tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan rikostiedusteluoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saa rajoittaa.

57 t §

Rikostiedustelutiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa

Rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, jotka on määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

57 u §

Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa

Poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetään, henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun rikostiedustelukeinon käytöstä, ennen kuin 58 k §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty.

Rekisteröidyn tarkastusoikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

57 v §

Yhteistyö keskusrikospoliisin kanssa

Rajavartiolaitoksen on toimittava yhteistyössä keskusrikospoliisin kanssa rikostiedustelutehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava poliisille tässä tarkoituksessa tarpeellisia tietoja sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä Rajavartiolaitoksen ja keskusrikospoliisin välisen yhteistyön järjestämisestä.

57 w §

Ilmoitusvelvollisuus

Rajavartiolaitoksen on ilmoitettava keskusrikospoliisille rikostiedusteluun liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien tässä laissa säädettyjen rikostiedustelukeinojen käyttämisestä. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista asioista ja ilmoituksen käytännön toteutuksesta sovitaan Rajavartiolaitoksen ja keskusrikospoliisiin välisessä yhteistoiminnassa.

57 x §

Rikostiedustelun siirtäminen keskusrikospoliisille tai Tullille

Rajavartiolaitos siirtää keskusrikospoliisin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan keskusrikospoliisille ja Tullin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan Tullille, jos asian tai sen edellyttämien toimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää taikka jos asianomainen viranomainen sitä vaatii. Rajavartiolaitos turvaa siirrettävässä asiassa tiedonhankinnan siihen saakka, kunnes asian siirtäminen on tapahtunut.

Viranomainen, jolle tiedonhankinta siirretään, varaa Rajavartiolaitokselle tilaisuuden osallistua tiedonhankintaan ja tiedon hyödyntämiseen myös siirron jälkeen, jos asia koskee lain 57 c §:ssä tarkoitettua rikostiedustelun kohdetta.

57 y §

Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen

Tämän luvun nojalla tehtävää rikostiedustelua, keskusrikospoliisin ja Tullin suorittamaa rikostiedustelua sekä siviili- ja sotilastiedustelua on tarvittaessa yhteensovitettava keskusrikospoliisin, Tullin, suojelupoliisin, sotilastiedusteluviranomaisen ja muun viranomaisen virkamiesten työturvallisuuden varmistamiseksi, mainittujen viranomaisten salaisessa tiedonhankinnassa käytettävien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi sekä viranomaisten tehtävien asianmukaisen toteuttamisen turvaamiseksi.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä.

Valvonta

57 z §

Rikostiedustelun valvonta Rajavartiolaitoksessa

Tässä luvussa tarkoitettua tiedonhankintaa valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta ja rikostiedustelukeinoja käyttävät hallintoyksiköt.

57 å §

Rikostiedustelun ulkoinen valvonta

Sisäministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus tässä luvussa tarkoitettujen rikostiedustelukeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamasta valvonnasta säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa (121/2019).

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä rikostiedustelun valvontaa varten annettavista selvityksistä.

57 ä §

Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset

Rajavartiolaitoksen esikunnan on annettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tieto tämän luvun nojalla annetusta rikostiedustelukeinoa koskevasta luvasta tai päätöksestä mahdollisimman pian luvan antamisen tai päätöksen tekemisen jälkeen. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle on annettava myös tieto tuomioistuimelle tehdystä rikostiedustelukeinoa koskevasta vaatimuksesta.

Rajavartiolaitoksen esikunnan on mahdollisimman pian ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle päätöksestä, joka koskee:

1) rikostiedustelun suojaamista;
2) ilmaisukieltoa;
3) 58 k §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen siirtämistä.

Tässä pykälässä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

Yhteiset säännökset

57 ö §

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että 57 c §:ssä tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuuteen kohdistuvien uhkien torjumiseksi tehtävää peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava sekä tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustetaan seurannan, kuuntelun tai katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

58 §

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Rajavartiolaitoksen palveluksessa olevalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa tekniseen katseluun tai tekniseen seurantaan käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos mainitun rikostiedustelukeinon käytön toteuttaminen sitä edellyttää. Rajavartiomiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai sen poisottaminen ei saa tapahtua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa.

58 a §

Rikoksentekokielto

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen.

58 b §

Rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Sen estämättä, mitä 58 a §:ssä säädetään, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa:

1) hankkia toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä;
2) osallistua henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamisen järjestämiseen;
3) hoitaa taloudellisia asioita; taikka
4) avustaa muilla näihin rinnastettavilla tavoilla järjestäytynyttä rikollisryhmää, rikollisverkostoa tai 57 e §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä tai ryhmää.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu avustaminen on sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;
2) rajavartiomiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
3) avustaminen edistää merkittävästi yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa osallistua valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimituksen järjestämiseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

58 c §

Rikostiedustelun suojaaminen

Rajavartiolaitoksella on rikostiedustelukeinoa käyttäessään oikeus siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtäminen on tarpeellista rikostiedustelun paljastumisen estämiseksi tai rikostiedustelun tavoitteen turvaamiseksi. Edellytyksenä on lisäksi, että puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa.

Rajavartiolaitos saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan rikostiedustelun suojaamiseksi.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä rikostiedustelun suojaamisen järjestämisestä.

58 d §

Suojaamisesta päättäminen

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättää 58 c §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta.

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta suojaamisesta.

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta.

58 e §

Rikostiedustelua koskeva ilmaisukielto

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja rikostiedustelukeinon käytöstä, jos se on perusteltua rikostiedustelukeinon käytön suojaamiseksi taikka tärkeästä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen liittyvästä syystä. Edellytyksenä on lisäksi, että sivullinen on tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä on pyydetty avustamaan rikostiedustelukeinon käytössä.

Ilmaisukielto annetaan enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Kielto on annettava saajalleen kirjallisena ja se on annettava todisteellisesti tiedoksi. Siinä on yksilöitävä kiellon kohteena

olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta.

Ilmaisukieltoa koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Kiellon saanut saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella Helsingin käräjäoikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Ilmaisukiellon saanut saa 4 momentin estämättä ilmoittaa ilmaisukiellosta tiedusteluvalvontavaltuutetulle.

58 f §

Määräaikojen laskeminen rikostiedustelussa

Tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovelleta säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia.

Aika, joka on määrätty kuukausina, päättyy sinä määräkuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaa sanottua päivää. Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona määräaika päättyy, määräaika päättyy kuukauden viimeisenä päivänä.

58 g §

Katselukiellot rikostiedustelussa

Teknistä katselua ei saa kohdistaa sellaiseen viestintään, josta viestinnän osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 17 tai 20 §:n taikka 22 §:n 2 momentin nojalla.

Jos teknisen katselun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitettu katselukielto ei koske tapauksia, joissa 1 momentissa tarkoitettu henkilö osallistuu 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan toimintaa, ja myös hänen osaltaan on tehty päätös teknisestä katselusta.

58 h §

Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen

Rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai hänen määräämänsä virkamiehen on ilman aiheetonta viivytystä tarkastettava rikostiedustelukeinon käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat.

58 i §

Tallenteiden ja asiakirjojen tutkiminen

Rikostiedustelukeinon käytössä kertyneitä tallenteita ja asiakirjoja saa tutkia vain tuomioistuin, pidättämiseen oikeutettu virkamies, esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tutkinnanjohtajana toimiva syyttäjä taikka tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta ja asiakirjaa saa tutkia myös muu rajavartiomies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tallenteiden ja asiakirjojen tutkiminen tapahduttava rajavartiomiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

58 j §

Tietojen säilyttäminen

Rikostiedustelukeinolla saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tämän luvun 57 p–57 r §:ssä tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen.

Siltä osin kuin 1 momentin perusteella säilytettävät tiedot sisältävät henkilötietoja, tieto voidaan tallettaa ja säilyttää henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaisesti.

Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttämisestä ja luovuttamisesta säädetään tämän luvun 57 p–57 u §:ssä.

58 k §

Rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittaminen

Teknisestä katselusta, teknisestä seurannasta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Rikostiedustelukeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Jos tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa 1 tai 2 momentissa tarkoitetun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, rikostiedustelukeinon käytöstä on ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä. Kohteelle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Jos Rajavartiolaitos jatkaa tiedonhankintaa 57 f §:n nojalla, noudatetaan, mitä salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamisesta säädetään 52 §:ssä.

Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2–7 momentissa säädetään.

Kun harkitaan ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa on myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan mitä 57 o §:ssä säädetään.

58 l §

Pöytäkirja

Rikostiedustelukeinon käytöstä on sen lopettamisen jälkeen laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten.

4 luku

Salaiset pakkokeinot

58 m §

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Salaisten pakkokeinojen käyttöön Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa sovelletaan pakkokeinolain 10 lukua jäljempänä säädetyin poikkeuksin.

Rajavartiolaitoksen käytössä eivät ole peitetoiminta ja valeosto, lukuun ottamatta yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa.

Rajavartiolaitoksella on oikeus:

1) telekuunteluun ja tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa;

2) televalvontaan selvitettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä, 4 momentissa säädetyin poikkeuksin;

3) muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 4 momentissa säädetyin poikkeuksin, taikka suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta;

4) henkilön tekniseen seurantaan selvitettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 4 momentissa säädetyin poikkeuksin.

Rajavartiolaitoksella ei ole oikeutta televalvontaan, henkilön tekniseen seurantaan ja muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitettäessä:

1) 4 §:n 14 ja 15 kohdassa tarkoitettuja rikoksia;

2) rikoslain 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettua virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja 14 §:ssä tarkoitettua törkeää lahjuksen antamista;

3) laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvää rikoslain 25 luvun 4 §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamista ja 4 a §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamisen valmistelua;

4) Rajavartiolaitokseen kohdistuvia rikoslain 34 luvussa tarkoitettuja yleisvaarallisia rikoksia.

Rajavartiolaitoksen suorittaessa 5 §:ssä tarkoitettua muuta esitutkintaa salaisista pakkokeinoista ei ole rajavartiomiehen käytettävissä telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, peitelty tiedonhankinta, henkilön tekninen seuranta, peitetoiminta, valeosto eikä tietolähteen ohjattu käyttö.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rajavartiolakiin (578/2005) uusi 29 e–29 g § seuraavasti:

29 e §

Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä

Rajavartiolaitoksella on oikeus käyttää avoimeen lähteeseen kohdistuvan tiedon hakemiseksi, seuraamiseksi, keräämiseksi ja tallentamiseksi automaattisesti teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja, jos se on tarpeen Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi *(automaattinen tiedonkerääminen)*.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää edellä 1 momentissa tarkoitetusta tiedonkeräämisestä, jos automaattisen tiedonkeräämisen yhteydessä kerätään henkilötietoja. Päätös on tehtävä kirjallisesti ja siinä on mainittava:

1) päätöksen tehnyt rajavartiomies ja päätöksen antopäivä;
2) tiedonkeräämisen toteuttava Rajavartiolaitoksen hallintoyksikkö;
3) toimenpiteen kohteena oleva avoin lähde;
4) tiedon keräämisen tavoite ja tarpeellisuus rajavartiolain 3 §:ssä tarkoitetun yksittäisen tehtävän suorittamiseksi;
5) päätöksen voimassaoloaika.

Päätös voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tiedonkerääminen on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

29 f §

Avointen lähteiden tiedonhaun suojaaminen

Rajavartiolaitoksella on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä oikeus käyttää 29 e §:ssä tarkoitetun automaattisen tiedonkeräämisen sekä muun avointen lähteiden tiedonhankinnan suojaamiseksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

29 g §

Avoimista lähteistä hankittujen tietojen käsittely ja hävittäminen

Avoimista lähteistä saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi.

Henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 10 §:n 2 momentin 2 ja 3 kohta, 16 §:n 1 momentin 1 kohta ja 51 §:n 1 momentin 2 kohta sekä

lisätään 10 §:n 2 momenttiin uusi 4–6 kohta ja 51 §:n 1 momenttiin uusi 3 kohta seuraavasti:

10 §

Henkilötietojen käsittely rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi

— —

Edellytyksenä on lisäksi, että 1 momentissa tarkoitetut tiedot liittyvät henkilöihin:

— —

2) jotka ovat yhteydessä 1 kohdassa tarkoitettuun henkilöön tai jotka tavataan tämän seurassa ja yhteydenpidolla tai tapaamisella voidaan toistuvuuden, olosuhteiden tai henkilön käyttäytymisen vuoksi olettaa olevan yhteys rikokseen;

3) jotka ovat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 21 §:n mukaisen tarkkailun tai Rajavartiolaitoksen muun toimenpiteen kohteena;

4) jotka ovat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun mukaisen rikostiedustelukeinon kohteena;

5) joiden voidaan tämän lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan; tai

6) joilla voidaan olettaa olevan tietoa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 57 c §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta, jos se on välttämätöntä rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.

— —

16 §

Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen

Jollei muualla laissa toisin säädetä, Rajavartiolaitos saa käsitellä 7–11, 13–15 ja 15 a §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen:

— —

1) rikosten ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi;

— —

51 §

Tarkastusoikeuden rajoitukset

Rikosasioiden tietosuojalain 23 §:ssä säädetystä poiketen ja mainitun lain 28 §:ssä säädetyn lisäksi rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta:

— —

2) 8–11 §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin sisältyviin Rajavartiolaitoksen taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin, havainto- tai tietolähdetietoihin tai tekniseen tutkintaan käytettäviin tietoihin;

3) henkilötietoihin, jotka on saatu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 ja 3 a luvun mukaisia tiedonhankintamenetelmiä käyttäen sekä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla.

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

4.

Laki

tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (121/2019) 1 §:n 1 ja 3 momentti, 2 §, 7 §:n 1 kohta, 12 §, 14 §:n 1 momentti, 15 §:n otsikko ja 1 ja 2 momentti ja 18 §:n 2 momentti, sellaisena kuin niistä on 2 § laissa 96/2025, seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Tätä lakia sovelletaan siviilitiedustelun, sotilastiedustelun ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 a luvussa säädetyn rikostiedustelun valvontaan.

— —

Siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun muusta valvonnasta säädetään erikseen.

2 §

Tiedustelutoiminnan, suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen suorittaman rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta ja valvontatoimielimet

Tiedustelutoiminnan valvonnalla tarkoitetaan siviili- ja sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa sekä siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun laillisuusvalvontaa.

Siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (89/2025) 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).

Siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Tähän valvontaan sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.

7 §

Tehtävät

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on tiedustelutoiminnan laillisuuden valvojana:

1) valvoa tiedustelumenetelmien, rikostiedustelukeinojen ja tiedustelutiedon käytön sekä muun tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta;

— —

12 §

Tutkimispyyntö

Tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön lainmukaisuuden.

14 §

Läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa sekä oikeus kannella

Tiedusteluvalvontavaltuutetulla tai hänen määräämällään virkamiehellä on oikeus olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää tai rikostiedustelukeinoa koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa.

— —

15 §

Tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön keskeyttäminen tai lopettaminen

Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa.

Tuomioistuimen lupaan perustuvan tiedustelumenetelmän tai rikostiedustelukeinon käytön keskeyttämisestä tai lopettamisesta tiedusteluvalvontavaltuutettu voi antaa 1 momentissa säädetyllä perusteella väliaikaisen määräyksen, joka on viivytyksettä saatettava asianomaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi vahvistaa tai kumota väliaikaisen määräyksen taikka muuttaa keskeyttämismääräyksen lopettamismääräykseksi.

— —

18 §

Muut toimenpiteet

— —

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tulee saattaa merkittävät 2 §:n 2 momentissa tarkoitettua toimintaa koskevat valvontahavaintonsa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

5.

Laki

esitutkintalain 4 luvun 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 15 §:n 5 momentti, sellaisena kuin se on laissa 818/2014, seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

15 §

Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa

— —

Oikeuteen saada tieto salaisen pakkokeinon käytöstä sovelletaan lisäksi, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 ja 62 §:ssä säädetään, oikeuteen saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä sovelletaan, mitä poliisilain (872/2011) 5 luvun 58 ja 60 §:ssä säädetään ja oikeuteen saada tieto rikostiedustelukeinon käytöstä sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 t ja 58 j §:ssä säädetään.

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

6.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 5 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 momentin 3 kohta ja 16 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 99/2025, seuraavasti:

5 §

Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta

— —

Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (89/2025) 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa tarkoitettua rikostiedustelukeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Perustiedot tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.

— —

12 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

— —

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

— —

3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista

tiedonhankintakeinoa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa tarkoitettua rikostiedustelukeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon, rikostiedustelunkeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;

— —

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

— —

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa tarkoitettua rikostiedustelukeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon, rikostiedustelukeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

7.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 38 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 452/2023,

muutetaan 10 luvun 35 §:n 2 momentti ja 56 §:n 4 momentti, sellaisena kuin niistä on 56 §:n 4 momentti laissa 112/2018, sekä

lisätään 10 lukuun uusi 38 a, 54 a ja 57 a § seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

35 §

Valeostosta päättäminen

— —

Valeostoa koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

— —

38 a §

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava ja tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustetaan seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

54 a §

Salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset

Ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaadi, salaisen pakkokeinon käytöstä vastaava esitutkintaviranomaisen yksikkö voi päättää, että salaisella pakkokeinolla hankittuja tietoja voi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se on tarpeen tietolähteen tai esitutkintaviranomaisen virkamiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saa rajoittaa.

56 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

— —

Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi, rikoksen estämiseksi, poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

— —

57 a §

Salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa

Salaisella pakkokeinolla hankittuja tietoja, jotka on määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 20 § seuraavasti:

20 §

Henkilötietojen luovuttaminen toiselle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle

Tulli saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona 7–11§:ssä ja 13 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja poliisille, Rajavartiolaitokselle, Puolustusvoimille, syyttäjälle, tuomioistuimille, Oikeusrekisterikeskukselle, Rikosseuraamuslaitokselle ja muulle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle rikosasioiden tietosuojalain 1 §:ssä tarkoitettua viranomaisen laissa säädettyä tehtävää varten.

Tulli voi luovuttaa Rajavartiolaitokselle salassapitosäännösten estämättä sellaisia lain 12 §:ssä säädettyjä tulli- ja verovalvonnan tietoja, jotka ovat välttämättömiä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

9.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 30 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 30 § seuraavasti:

30 §

Tietojen luovuttaminen turvallisuustietorekisteristä

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös omaaloitteisesti luovuttaa poliisille, pääesikunnalle, Tullille ja Rajavartiolaitokselle turvallisuustietorekisterin tietoja, jotka ovat välttämättömiä turvallisuustietorekisterin mukaisiin käyttötarkoituksiin. Tietoa luovutettaessa on ilmoitettava, kuinka luotettava tieto on.

Lisäksi Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös omaaloitteisesti luovuttaa turvallisuustietorekisteristä Rajavartiolaitokselle sellaisia tietoja, jotka ovat välttämättömiä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.

Tietojen luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä tai sen määräämä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

10.

Laki

verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 18 §:n 1 momentin 15 kohta, sellaisena kuin se on laissa 275/2025, ja

lisätään 18 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 1108/2006, 504/2008, 525/2009, 499/2015, 1146/2015, 529/2017, 1128/2017, 22/2018, 228/2019, 723/2019, 865/2019, 287/2021 ja 275/2025, uusi 16 kohta seuraavasti:

18 §

Verohallinnon oikeus tietojen oma-aloitteiseen antamiseen

Verohallinto voi salassapitosäännösten estämättä antaa omasta aloitteestaan verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen:

— —

15) Patentti- ja rekisterihallitukselle sellaisista verovalvonnassa tai muutoin havaituista tiedoista, jotka ovat tarpeellisia tosiasiallisia edunsaajia koskevien rekisteritietojen oikeellisuuden ja ajantasaisuuden varmentamisessa;

16) Rajavartiolaitokselle sellaisista verovalvonnassa tai muutoin havaituista tiedoista, jotka ovat välttämättömiä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

Helsingissä xx.x.2026

Pääministeri

Petteri Orpo

Sisäministeri Mari Rantanen

Liite
Rinnakkaistekstit

1.

Laki

rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 34 h §:n 1 momentti, 34 j §:n 2 momentti, 35 §, 48 §:n 4 momentti ja 58 §, joka samalla siirretään lakiin lisättävään uuteen 3 a lukuun,

sellaisina kuin niistä ovat 34 h §:n 1 momentti, 34 j §:n 2 momentti ja 58 § laissa 399/2025, sekä

lisätään lakiin uusi 36 c, 48 a ja 48 b §, 3 a luku ja 58 m § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
34 h §	34 h §
Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset	*Yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto ja sen edellytykset*
Valeostolla tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi saada viranomaisen haltuun tai löytää rikokseen liittyvä esine tai omaisuus taikka *saada haltuun tai löytää todiste rikosasiassa tai rikoksella saatu hyöty.*	*Valeostolla* tarkoitetaan esitutkintaviranomaisen tekemää esineen, *aineen*, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi saada viranomaisen haltuun tai löytää *estettävään* rikokseen liittyvä esine, *aine* tai omaisuus taikka *jonka avulla voidaan muuten saada rikoksen estämiseksi tarvittavia tietoja.*
Tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai kyseessä on kätkemisrikos, ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.	Tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies saa, siten kuin jäljempänä säädetään, tehdä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai kyseessä on kätkemisrikos, ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa tarkoitettu tavoite. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

34 j §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäminen

Päätöksen 34 i §:ssä tarkoitetun tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun rajavartiomiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä.

Päätös voidaan antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos;

2) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston kohteena oleva henkilö;

3) tosiseikat, joihin epäily ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston edellytykset perustuvat;

4) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston kohteena oleva esine, omaisuus tai palvelu;

5) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston tarkoitus;

6) päätöksen voimassaoloaika;

7) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;

8) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston rajoitukset ja ehdot.

35 §

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen estämiseksi

Yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

34 j §

Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättäminen

Päätöksen 34 i §:ssä tarkoitetun tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun rajavartiomiehen toteuttamasta yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta tekee keskusrikospoliisin päällikkö Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun rajavartiomiehen esityksestä.

Päätös voidaan antaa enintään *kuudeksi* kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos;

2) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston kohteena oleva henkilö;

3) tosiseikat, joihin epäily ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston edellytykset perustuvat;

4) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston kohteena oleva esine, omaisuus tai palvelu;

5) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston tarkoitus;

6) päätöksen voimassaoloaika;

7) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;

8) yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston rajoitukset ja ehdot.

35 §

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa rikoksen estämiseksi

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi toteuttava rajavartiomies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi toteuttava rajavartiomies varustetaan *seurannan,* kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

(uusi)

36 c §

Rajavartiomiehen turvaaminen tietolähdetoiminnassa rikoksen estämiseksi

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustetaan seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

48 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Rajavartiolaitos saa käyttää ylimääräistä tietoa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu.

Rajavartiolaitos saa käyttää ylimääräistä tietoa myös, jos ylimääräisen tiedon

48 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Rajavartiolaitos saa käyttää ylimääräistä tietoa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu.

Rajavartiolaitos saa käyttää ylimääräistä tietoa myös, jos ylimääräisen tiedon

käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa.

Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Jos edellä mainitun vaaran tai vahingon estäminen ei kuulu Rajavartiolaitoksen toimivaltaan, asia siirretään viipymättä toimivaltaiselle viranomaiselle.

Pakkokeinolain nojalla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseen säädetään pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä.

(uusi)

käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa.

Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina *57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi,* Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Jos edellä mainitun vaaran tai vahingon estäminen ei kuulu Rajavartiolaitoksen toimivaltaan, asia siirretään viipymättä toimivaltaiselle viranomaiselle.

Pakkokeinolain nojalla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseen säädetään pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä.

48 a §

Salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset

Ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaadi, salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö voi päättää, että salaisella tiedonhankintakeinolla hankittuja tietoja voi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se on tarpeen tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saa rajoittaa.

48 b §

(uusi)

Salaisella tiedonhankintakeinolla saadun tiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa

Salaisella tiedonhankintakeinolla hankittuja tietoja, jotka on määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

3 a luku

(uusi)

Rikostiedustelu vakavan rikollisuuden torjumiseksi

57 a §

(uusi)

Soveltamisala

Tässä luvussa säädetään Rajavartiolaitoksen tiedonhankinnasta sellaisesta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivaltaan kuuluvasta vakavasta rikollisuudesta, joka vakavasti uhkaa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta sekä sellaisen tiedon hyödyntämisestä uhkan torjumiseksi.

57 b §

(uusi)

Rikostiedustelukeinot

Tässä luvussa tarkoitettuja rikostiedustelukeinoja ovat 3 luvussa tarkoitetut suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen katselu, tekninen seuranta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta, yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto, valvottu läpilasku sekä ohjattu tietolähdetoiminta.

Tässä luvussa säädetään siitä, millä edellytyksillä 1 momentissa tarkoitettuja rikostiedustelukeinoja käytetään rikostiedustelussa.

57 c §

(uusi) *Rikostiedustelun kohteet*

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun kohteena on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava laittomaan maahantuloon tai ihmiskauppaan liittyvä järjestäytynyt rikollisuus ja muu vakava rikollisuus.

57 d §

(uusi) *Rikostiedustelukeinojen käytön edellytykset*

Rikostiedustelukeinon käytön yleisenä edellytyksenä rikostiedustelussa on, että sen käyttäminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta 57 c §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteesta, joka uhkaa vakavasti yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta.

Rajavartiolaitoksen esikunta johtaa ja ohjaa Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua ja määrää rikostiedustelua toteuttavan hallintoyksikön. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö ratkaisee 1 momentissa tarkoitettujen edellytysten olemassaolon.

Rikostiedustelukeinoa ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Rikostiedustelukeinon käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

Rikostiedustelukeinojen käytön järjestämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

57 e §

(uusi) *Rikostiedustelukeinon kohdentaminen*

Rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa henkilöön, jonka voidaan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan.

Jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, voidaan suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä katselua, teknistä seurantaa, yksinomaan tietoverkossa

tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa, valvottua läpilaskua ja tietolähteen ohjattua käyttöä kohdistaa henkilöryhmään. Henkilöryhmällä tässä luvussa tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa yhteenliittymää, jonka voidaan olettaa osallistuvan 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan.

Rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa myös muuhun henkilöön, jos rikostiedustelukeinoa ei ole mahdollista kohdentaa 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön tai henkilöryhmään ja keinon käytöllä voidaan henkilön lausumien, käyttäytymisen tai erityisten olosuhteiden johdosta erittäin pätevin perustein olettaa saatavan 57 c §:ssä tarkoitettua yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa.

57 f §

(uusi)

Tiedonhankinnan jatkaminen eräiden rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi

Jos rikostiedustelukeinon käytön aikana ilmenee, että henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 3 luvussa kyseisen tiedonhankintakeinon edellytyksenä olevaan perusterikokseen taikka voidaan olettaa, että sellainen rikos on tehty eikä rikostiedustelukeinon käytöllä enää voida olettaa saatavan tietoja luvan tai päätöksen perusteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta, Rajavartiolaitos saa jatkaa rikostiedustelukeinon käyttöä salaisena tiedonhankintana rikoksen estämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan voimassaolon ajan, enintään kuitenkin kuukauden ajan. Asia on tällöin saatettava mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan tiedonhankintakeinon käyttämisestä.

Jos rikostiedustelukeinon käytön aikana ilmenee, että henkilön on syytä epäillä syyllistyneen törkeän laittoman maahantulon järjestämiseen, ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan, törkeään kätkemisrikokseen, ammattimaiseen kätkemisrikokseen tai törkeän rahanpesuun eikä rikostiedustelukeinon käytöllä enää voida olettaa saatavan tietoja luvan

tai päätöksen perusteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta, Rajavartiolaitos saa jatkaa rikostiedustelukeinon käyttöä rikoksen selvittämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan voimassaolon ajan, enintään kuitenkin kolmen vuorokauden ajan.

(uusi)

Päätöksenteko

57 g §

(uusi)

Tuomioistuimen päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa

Tuomioistuin päättää teknisestä katselusta rikostiedustelussa, kun katselu kohdistuu muuhun rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan kuin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön. Teknistä katselua ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Tuomioistuin päättää henkilön teknisestä seurannasta rikostiedustelussa.

57 h §

(uusi)

Rikostiedustelukeinoa koskevan vaatimuksen sisältö

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies tekee 57 g §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetussa asiassa vaatimuksen tuomioistuimelle. Vaatimus on tehtävä kirjallisesti ja siitä on käytävä ilmi:

1) rikostiedustelukeino, jota vaatimus koskee;

2) 57 c §:ssä tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta, jota koskevien tietojen hankkimiseksi rikostiedustelukeinon käyttäminen on välttämätöntä;

3) toimenpiteen kohteena oleva:

a) henkilö; tai

b) henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä ja rikostiedustelukeino voidaan edellä 57 e §:n 2 momentin nojalla kohdentaa henkilöryhmään; tai

c) esine, aine, omaisuus tai palvelu; tai

d) tila tai muu paikka, johon tekninen katselu kohdistuu;

4) tosiseikat, joihin rikostiedustelukeinon käytön edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;

5) esitetty voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

6) rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka johtaa ja valvoo rikostiedustelukeinon käyttöä;

7) mahdolliset rikostiedustelukeinon käyttöä koskevat rajoitukset ja ehdot; sekä

8) vaatimuksen tehnyt hallintoyksikkö ja rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies sekä vaatimuksen tekemisen ajankohta.

57 i §

(uusi)

Keskusrikospoliisin päällikön päätöksenteko eräiden rikostiedustelukeinojen käyttöä koskevassa asiassa

Yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta rikostiedustelussa sekä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan lopettamisesta päättää keskusrikospoliisin päällikkö. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön taikka rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies tekee asiaa koskevan esityksen.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa koskevan päätöksen tekemiseksi on peitetoiminnasta tehtävä 34 e §:ssä tarkoitettu esitys ja suunnitelma. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa koskevan päätöksen tekemiseksi on valeostosta tehtävä suunnitelma.

Edellä 1 momentista poiketen, jos yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan aikana ilmenee, että muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa osallistuvan rikostiedustelun kohteena olevaan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan tai jolta voidaan perustellusti olettaa saatavan sitä

koskevaa tärkeää tietoa, tehtävää suorittava rajavartiomies saa omalla päätöksellään laajentaa yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä, mikäli välitön laajentaminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi rikostiedustelun kohteena olevasta uhkasta. Toiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta keskusrikospoliisin päällikön ratkaistavaksi.

57 j §

(uusi)

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä.

57 k §

(uusi)

Rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää rikostiedustelussa tehtävästä:

1) suunnitelmallisesta tarkkailusta;

2) muusta kuin kotirauhan suojaamaan tilaan kohdistuvasta teknisestä katselusta;

3) muusta kuin henkilöön kohdistuvasta teknisestä seurannasta;

4) teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta;

5) Rajavartiolaitoksen suorittamasta valvotusta läpilaskusta; sekä

6) peitellystä tiedonhankinnasta.

Edellä 57 g §:n 1 ja 2 momentista poiketen, jos asia ei siedä viivytystä, rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää teknisestä katselusta ja teknisestä seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on

ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua rikostiedustelukeinon käytön aloittamisesta.

57 l §

(uusi)

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen sisältö

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva päätös on tehtävä kirjallisesti. Päätös voidaan tehdä suullisesti, jos se on välttämätöntä asian kiireellisyyden vuoksi. Suullinen päätös on viipymättä tehtävä myös kirjallisena.

Päätöksestä on käytävä ilmi:

1) rikostiedustelukeino, jota päätös koskee;

2) edellä 57 c §:ssä tarkoitettu yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta, jota koskevien tietojen hankkimiseksi rikostiedustelukeinon käyttäminen on välttämätöntä;

3) toimenpiteen kohteena oleva:

a) henkilö; tai

b) henkilöryhmä riittävästi yksilöitynä, jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä ja rikostiedustelukeino voidaan edellä 57 e §:n 2 momentin nojalla kohdentaa henkilöryhmään;

c) esine, aine, omaisuus tai palvelu; tai

d) tila tai muu paikka, jojon tekninen katselu kohdistuu

4) tosiseikat, joihin rikostiedustelukeinon käytön edellytykset ja kohdistaminen perustuvat;

5) päätöksen voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

6) rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka johtaa ja valvoo rikostiedustelukeinon käyttöä;

7) mahdolliset rikostiedustelukeinon käyttöä koskevat rajoitukset ja ehdot;

8) muut mahdolliset rikostiedustelukeinon käytön edellyttämät seikat; sekä

9) päätöksen tehnyt hallintoyksikkö ja virkamies sekä päätöksen tekemisen ajankohta.

57 m §

(uusi)

Eräitä rikostiedustelukeinoja koskevien päätösten erityiset sisältövaatimukset

Edellä 57 l §:ssä säädetyn lisäksi, on yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa tai tietolähteen ohjattua käyttöä koskevasta päätöksestä käytävä ilmi:

1) rikostiedustelukeinon esittäjä;

2) tiedonhankinnan toteuttava hallintoyksikkö;

3) tunnistetiedot yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittavista rajavartiomiehistä tai tietolähteestä;

4) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma; sekä

5) se, mitä toimenpiteitä yksinomaan tietoverkossa tehtävässä peitetoiminnassa, yksinomaan tietoverkossa tehtävässä valeostossa tai tietolähteen ohjatussa käytössä voidaan tehdä sekä toiminnan mahdolliset rajoitukset ja ehdot.

Edellä 57 l §:ssä säädetyn lisäksi on valvottua läpilaskua koskevasta päätöksestä käytävä ilmi tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma sekä toimenpiteen kohteena oleva kuljetus tai muu toimitus.

57 n §

(uusi)

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskevan päätöksen voimassaoloaika

Suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä katselua, teknistä seurantaa, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, peitetoimintaa, valeostoa sekä ohjatun tietolähdetoiminnan käyttöä koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä alkaen kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Valvottua läpilaskua koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

57 o §

(uusi)

Tuomioistuinmenettely rikostiedustelussa

Rikostiedustelukeinoa koskeva lupa-asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

Rikostiedustelukeinon käyttöä koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tai hänen määräämälleen virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen käsittelyn päättymistä. Asia on ratkaistava kiireellisesti.

Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella Helsingin hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Myös tiedusteluvalvontavaltuutetulla on oikeus kannella lupa-asiassa annetusta päätöksestä.

Asiaratkaistaan kuulematta rikostiedustelukeinon kohteena olevaa 57 e §:ssä tarkoitettua henkilöä taikka katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä vapautensa menettäneen teknistä katselua koskevaa asiaa, on henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen tarpeetonta.

(uusi) *Tietojen käyttö, käsittely ja luovuttaminen*

57 p §

(uusi) *Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttäminen*

Rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja saa käyttää 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi sekä rikoksen estämiseksi ja Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi.

Tietoja saa aina käyttää syyttömyyttä tukevana selvityksenä sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Rajavartiolaitoksen tulee pyrkiä estämään vaara ja vahinko käytettävissä olevin keinoin ennen asian siirtämistä toimivaltaiselle viranomaiselle.

Tietoja saa aina käyttää syyttömyyttä tukevana selvityksenä sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Jos edellä mainitun vaaran tai vahingon estäminen ei kuulu Rajavartiolaitoksen toimivaltaan, asia siirretään viipymättä toimivaltaiselle viranomaiselle. Rajavartiolaitoksen tulee pyrkiä estämään edellä mainittu ja ***välitön*** *vaara tai vahinko käytettävissä olevin keinoin ennen asian siirtämistä toimivaltaiselle viranomaiselle.*

Lisäksi rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja saa käyttää, jos se on välttämätöntä törkeän laittoman maahantulon järjestämisen, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, törkeän kätkemisrikoksen, ammattimaisen kätkemisrikoksen tai törkeän rahanpesun selvittämiseksi siten kuin lain 4 §:ssä säädetään.

Toiminnan suuntaamiseksi tarkoitetun rikostiedustelukeinolla hankitun tiedon käytön rajoituksista säädetään 57 t §:ssä.

57 q §

(uusi)

Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä sellaiselle viranomaiselle, jolla on toimivalta uhkan torjumiseksi tarvittavan toimenpiteen toteuttamiseksi, jos se on välttämätöntä 57 c §:ssä tarkoitetun uhan torjumiseksi.

Lisäksi Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja oma-aloitteisesti tai pyynnöstä, jos se on yksittäistapauksessa välttämätöntä:

1) muulle esitutkintaviranomaiselle sen toiminnan suuntaamiseksi ja rikoksen estämiseksi;

2) keskusrikospoliisille poliisilain 5 b luvun 3 §:n mukaisten uhkien ja Tullille tullin rikostorjuntalain 3 a luvun 3 §:n mukaisten uhkien torjumiseksi;

3) Puolustusvoimien Pääesikunnalle sen toiminnan suuntaamiseksi ja rikoksen estämiseksi;

4) muulle esitutkintaviranomaiselle pakkokeinolain 10 luvun 3 §:n 2–5 momentissa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi;

5) suojelupoliisille sen estämis- ja paljastamistoimivaltaan kuuluvan rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi sekä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi;

6) sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 11 §:ssä tarkoitetulle sotilastiedusteluviranomaiselle maanpuolustuksen ja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä aina luovuttaa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi.

57 r §

(uusi)

Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen muu luovuttaminen

Rajavartiolaitos saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa oma-aloitteisesti tai pyynnöstä sellaisia rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi taikka kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

57 s §

(uusi)

Rikostiedustelutiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset

Ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaadi, rikostiedustelukeinon käytöstä vastaava hallintoyksikkö voi päättää, että rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja voi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se on tarpeen tietolähteen tai rajavartiomiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan rikostiedusteluoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saa rajoittaa.

57 t §

(uusi)

Rikostiedustelutiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa

Rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, jotka on määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.

57 u §

(uusi)

Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa

Poiketen siitä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetään, henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun rikostiedustelukeinon käytöstä, ennen kuin 58 k §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty.

Rekisteröidyn tarkastusoikeudesta säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

(uusi)

Yhteistoiminta muiden viranomaisten kanssa

57 v §

(uusi)

Yhteistyö keskusrikospoliisin kanssa

Rajavartiolaitoksen on toimittava yhteistyössä keskusrikospoliisin kanssa rikostiedustelutehtävien tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi sekä annettava poliisille tässä tarkoituksessa tarpeellisia tietoja sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta säädetään.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä Rajavartiolaitoksen ja keskusrikospoliisin välisen yhteistyön järjestämisestä.

57 w §

(uusi)

Ilmoitusvelvollisuus

Rajavartiolaitoksen on ilmoitettava keskusrikospoliisille rikostiedusteluun liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien tässä laissa säädettyjen rikostiedustelukeinojen käyttämisestä. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista asioista ja ilmoituksen käytännön toteutuksesta sovitaan Rajavartiolaitoksen ja keskusrikospoliisiin välisessä yhteistoiminnassa.

57 x §

(uusi)

Rikostiedustelun siirtäminen keskusrikospoliisille tai Tullille

Rajavartiolaitos siirtää keskusrikospoliisin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan keskusrikospoliisille ja Tullin rikostiedustelutoimivaltaan kuuluvan tiedonhankinnan Tullille, jos asian tai sen edellyttämien toimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää taikka jos asianomainen viranomainen sitä vaatii. Rajavartiolaitos turvaa siirrettävässä asiassa tiedonhankinnan siihen saakka, kunnes asian siirtäminen on tapahtunut.

Viranomainen, jolle tiedonhankinta siirretään, varaa Rajavartiolaitokselle tilaisuuden osallistua tiedonhankintaan ja tiedon hyödyntämiseen myös siirron jälkeen, jos asia koskee lain 57 c §:ssä tarkoitettua rikostiedustelun kohdetta.

57 y §

(uusi)

Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen

Tämän luvun nojalla tehtävää rikostiedustelua, keskusrikospoliisin ja Tullin suorittamaa rikostiedustelua sekä siviili- ja sotilastiedustelua on tarvittaessa yhteensovitettava keskusrikospoliisin, Tullin, suojelupoliisin, sotilastiedusteluviranomaisen ja muun viranomaisen virkamiesten työturvallisuuden varmistamiseksi, mainittujen viranomaisten salaisessa tiedonhankinnassa käytettävien taktisten ja teknisten menetelmien ja suunnitelmien paljastumisen estämiseksi sekä viranomaisten tehtävien asianmukaisen toteuttamisen turvaamiseksi.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tiedustelutoiminnan yhteensovittamisen järjestämisestä.

(uusi)

Valvonta

57 z §

(uusi)

Rikostiedustelun valvonta Rajavartiolaitoksessa

Tässä luvussa tarkoitettua tiedonhankintaa valvovat Rajavartiolaitoksen esikunta ja rikostiedustelukeinoja käyttävät hallintoyksiköt.

57 å §

(uusi)

Rikostiedustelun ulkoinen valvonta

Sisäministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus tässä luvussa tarkoitettujen rikostiedustelukeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun harjoittamasta valvonnasta säädetään tiedustelutoiminnan valvonnasta annetussa laissa (121/2019).

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä rikostiedustelun valvontaa varten annettavista selvityksistä.

57 ä §

(uusi)

Tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävät ilmoitukset

Rajavartiolaitoksen esikunnan on annettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle tieto tämän luvun nojalla annetusta rikostiedustelukeinoa koskevasta luvasta tai päätöksestä mahdollisimman pian luvan antamisen tai päätöksen tekemisen jälkeen. Tiedusteluvalvontavaltuutetulle on annettava myös tieto tuomioistuimelle tehdystä rikostiedustelukeinoa koskevasta vaatimuksesta.

Rajavartiolaitoksen esikunnan on mahdollisimman pian ilmoitettava tiedusteluvalvontavaltuutetulle päätöksestä, joka koskee:

1) rikostiedustelun suojaamista;

2) ilmaisukieltoa;

3) 58 k §:n 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen siirtämistä.

Tässä pykälässä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

(uusi)

Yhteiset säännökset

57 ö §

(uusi)

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että 57 c §:ssä tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuuteen kohdistuvien uhkien torjumiseksi tehtävää peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava sekä tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustetaan seurannan, kuuntelun tai katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

58 §

(uusi)

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Rajavartiolaitoksen palveluksessa olevalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa tekniseen katseluun tai tekniseen seurantaan käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos mainitun rikostiedustelukeinon käytön toteuttaminen sitä

edellyttää. Rajavartiomiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen tai sen poisottaminen ei saa tapahtua pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävässä tilassa.

58 a §

(uusi)

Rikoksentekokielto

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen.

58 b §

(uusi)

Rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Sen estämättä, mitä 58 a §:n 1 momentissa säädetään, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa:

1) hankkia toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä;

2) osallistua henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamisen järjestämiseen;

3) hoitaa taloudellisia asioita; taikka

4) avustaa muilla näihin rinnastettavilla tavoilla järjestäytynyttä rikollisryhmää, rikollisverkostoa tai 57 e §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä tai ryhmää.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu avustaminen on sallittua vain, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;

2) rajavartiomiehen toiminta ei aiheuta vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja

3) avustaminen edistää merkittävästi yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava rajavartiomies saa

osallistua valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimituksen järjestämiseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

58 c §

(uusi) *Rikostiedustelun suojaaminen*

Rajavartiolaitoksella on rikostiedustelukeinoa käyttäessään oikeus siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtäminen on tarpeellista rikostiedustelun paljastumisen estämiseksi tai rikostiedustelun tavoitteen turvaamiseksi. Edellytyksenä on lisäksi, että puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa.

Rajavartiolaitos saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan rikostiedustelun suojaamiseksi.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä rikostiedustelun suojaamisen järjestämisestä.

58 d §

(uusi) *Suojaamisesta päättäminen*

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö päättää 58 c §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta.

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta suojaamisesta.

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä

sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta.

58 e §

(uusi)

Rikostiedustelua koskeva ilmaisukielto

Rikostiedustelutehtävään määrätty rikostiedusteluun perehtynyt pidättämiseen oikeutettu virkamies saa kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja rikostiedustelukeinon käytöstä, jos se on perusteltua rikostiedustelukeinon käytön suojaamiseksi taikka tärkeästä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai selvittämiseen liittyvästä syystä. Edellytyksenä on lisäksi, että sivullinen on tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä on pyydetty avustamaan rikostiedustelukeinon käytössä.

Ilmaisukielto annetaan enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Kielto on annettava saajalleen kirjallisena ja se on annettava todisteellisesti tiedoksi. Siinä on yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta.

Ilmaisukieltoa koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Kiellon saanut saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella Helsingin käräjäoikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Ilmaisukiellon saanut saa 4 momentin estämättä ilmoittaa ilmaisukiellosta tiedusteluvalvontavaltuutetulle.

58 f §

(uusi)

Määräaikojen laskeminen rikostiedustelussa

Tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovelleta säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia.

Aika, joka on määrätty kuukausina, päättyy sinä määräkuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaa sanottua päivää. Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona määräaika päättyy, määräaika päättyy kuukauden viimeisenä päivänä.

58 g §

Katselukiellot rikostiedustelussa

Teknistä katselua ei saa kohdistaa sellaiseen viestintään, josta viestinnän osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13, 14, 16, 17 tai 20 §:n taikka 22 §:n 2 momentin nojalla.

Jos teknisen katselun aikana tai muulloin ilmenee, että kyseessä on viesti, jonka katselu on kielletty, toimenpide on keskeytettävä ja sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Tässä pykälässä tarkoitettu katselukielto ei koske tapauksia, joissa 1 momentissa tarkoitettu henkilö osallistuu 57 c §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan toimintaan, ja myös hänen osaltaan on tehty päätös teknisestä katselusta.

58 h §

(uusi)

Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen

Rikostiedustelutehtävään määrätyn rikostiedusteluun perehtyneen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai hänen määräämänsä virkamiehen on ilman aiheetonta viivytystä tarkastettava rikostiedustelukeinon käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat.

58 i §

(uusi)

Tallenteiden ja asiakirjojen tutkiminen

Rikostiedustelukeinon käytössä kertyneitä tallenteita ja asiakirjoja saa tutkia vain tuomioistuin, pidättämiseen oikeutettu virkamies, esitutkintalain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tutkinnanjohtajana toimiva syyttäjä taikka tiedusteluvalvontavaltuutettu tai hänen määräämänsä virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta ja asiakirjaa saa tutkia myös muu rajavartiomies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asiantuntija tai muu henkilö on yksityinen taho, sovelletaan asiantuntijaan tai muuhun henkilöön rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä hänen suorittaessaan tässä luvussa tarkoitettuja tehtäviä.

Käytettäessä 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaa tai muuta henkilöä on tallenteiden ja asiakirjojen tutkiminen tapahduttava rajavartiomiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa. Asiantuntijalla tai muulla henkilöllä on lisäksi oltava tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus toimeksiannon suorittamiseen.

58 j §

(uusi)

Tietojen säilyttäminen

Rikostiedustelukeinolla saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita tämän luvun 57 p–57 r §:ssä tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen.

Siltä osin kuin 1 momentin perusteella säilytettävät tiedot sisältävät henkilötietoja, tieto voidaan tallettaa ja säilyttää henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain mukaisesti.

Rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen käyttämisestä ja luovuttamisesta säädetään tämän luvun 57 p–57 u §:ssä.

58 k §

(uusi)

Rikostiedustelukeinon käytöstä ilmoittaminen

Teknisestä katselusta, teknisestä seurannasta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Rikostiedustelukeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen

päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Jos tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys ei ole tiedossa 1 tai 2 momentissa tarkoitetun määräajan tai lykkäyksen päättyessä, rikostiedustelukeinon käytöstä on ilmoitettava kirjallisesti hänelle ilman aiheetonta viivytystä henkilöllisyyden selvittyä. Kohteelle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Jos Rajavartiolaitos jatkaa tiedonhankintaa 57 f §:n nojalla, noudatetaan, mitä salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamisesta säädetään 52 §:ssä.

Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta, yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2–7 momentissa säädetään.

Kun harkitaan ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa on myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan mitä 57 o §:ssä säädetään.

58 l §

(uusi)

Pöytäkirja

Rikostiedustelukeinon käytöstä on sen lopettamisen jälkeen laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä toimenpiteiden kirjaamisesta valvontaa varten.

4 luku

Salaiset pakkokeinot

58 m §

(uusi)

Salaisten pakkokeinojen käyttäminen

Salaisten pakkokeinojen käyttöön Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa sovelletaan pakkokeinolain 10 lukua jäljempänä säädetyin poikkeuksin.

Rajavartiolaitoksen käytössä eivät ole peitetoiminta ja valeosto, lukuun ottamatta yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa ja yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa.

Rajavartiolaitoksella on oikeus:

1) telekuunteluun ja tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä taikka ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa;

2) televalvontaan selvitettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai törkeää laittoman saaliin kätkemistä, 4 momentissa säädetyin poikkeuksin;

3) muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 4 momentissa säädetyin poikkeuksin, taikka suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvää kätkemisrikosta;

4) henkilön tekniseen seurantaan selvitettäessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 4 momentissa säädetyin poikkeuksin.

Rajavartiolaitoksella ei ole oikeutta televalvontaan, henkilön tekniseen seurantaan ja muuhun peiteltyyn tiedonhankintaan kuin pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettuun peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa selvitettäessä:

1) 4 §:n 14 ja 15 kohdassa tarkoitettuja rikoksia;

2) rikoslain 16 luvun 1 §:ssä tarkoitettua virkamiehen väkivaltaista vastustamista ja 14 §:ssä tarkoitettua törkeää lahjuksen antamista;

3) laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvää rikoslain 25 luvun 4 §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamista ja 4 a §:ssä tarkoitettua panttivangin ottamisen valmistelua;

4) Rajavartiolaitokseen kohdistuvia rikoslain 34 luvussa tarkoitettuja yleisvaarallisia rikoksia.

Rajavartiolaitoksen suorittaessa 5 §:ssä tarkoitettua muuta esitutkintaa salaisista pakkokeinoista ei ole rajavartiomiehen käytettävissä telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, peitelty tiedonhankinta, henkilön tekninen seuranta, peitetoiminta, valeosto eikä tietolähteen ohjattu käyttö.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään rajavartiolakiin (578/2005) uusi 29 e–29 g § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	29 e §
(uusi)	*Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä*
	*Rajavartiolaitoksella on oikeus käyttää avoimeen lähteeseen kohdistuvan tiedon hakemiseksi, seuraamiseksi, keräämiseksi ja tallentamiseksi automaattisesti teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja, jos se on tarpeen Rajavartiolaitokselle säädetyn tehtävän suorittamiseksi (**automaattinen tiedonkerääminen**).* *Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää edellä 1 momentissa tarkoitetusta tiedonkeräämisestä, jos automaattisen tiedonkeräämisen yhteydessä kerätään henkilötietoja. Päätös on tehtävä kirjallisesti ja siinä on mainittava:* *1) päätöksen tehnyt rajavartiomies ja päätöksen antopäivä;* *2) tiedonkeräämisen toteuttava Rajavartiolaitoksen hallintoyksikkö;* *3) toimenpiteen kohteena oleva avoin lähde;* *4) tiedon keräämisen tavoite ja tarpeellisuus;* *5) päätöksen voimassaoloaika.* *Päätös voidaan antaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tiedonkerääminen on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.*
	29 f §
(uusi)	*Avointen lähteiden tiedonhaun suojaaminen*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Rajavartiolaitoksella on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä oikeus käyttää 29 e §:ssä tarkoitetun automaattisen tiedonkeräämisen sekä muun avointen lähteiden tiedonhankinnan suojaamiseksi vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.
	29 g §
(uusi)	*Avoimista lähteistä hankittujen tietojen käsittely ja hävittäminen*
	Avoimista lähteistä saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi. *Henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.*
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain (639/2019) 10 §:n 2 momentin 2 ja 3 kohta, 16 §:n 1 momentin 1 kohta ja 51 §:n 1 momentin 2 kohta sekä

lisätään 10 §:n 2 momenttiin uusi 4–6 kohta ja 51 §:n 1 momenttiin uusi 3 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
10 §	10 §
Henkilötietojen käsittely rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi	*Henkilötietojen käsittely rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi*
Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.	Rajavartiolaitos saa käsitellä henkilötietoja rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.
Edellytyksenä on lisäksi, että 1 momentissa tarkoitetut tiedot liittyvät henkilöihin:	Edellytyksenä on lisäksi, että 1 momentissa tarkoitetut tiedot liittyvät henkilöihin:
1) joiden voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen tai syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta;	1) joiden voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen tai syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta;
2) jotka ovat yhteydessä 1 kohdassa tarkoitettuun henkilöön tai jotka tavataan tämän seurassa ja yhteydenpidolla tai tapaamisella voidaan toistuvuuden, olosuhteiden tai henkilön käyttäytymisen vuoksi olettaa olevan yhteys rikokseen; *tai*	2) jotka ovat yhteydessä 1 kohdassa tarkoitettuun henkilöön tai jotka tavataan tämän seurassa ja yhteydenpidolla tai tapaamisella voidaan toistuvuuden, olosuhteiden tai henkilön käyttäytymisen vuoksi olettaa olevan yhteys rikokseen;
3) jotka ovat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 21 §:n mukaisen tarkkailun tai Rajavartiolaitoksen muun toimenpiteen kohteena.	3) jotka ovat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 21 §:n mukaisen tarkkailun tai Rajavartiolaitoksen muun toimenpiteen kohteena*;*
	4) jotka ovat rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun mukaisen rikostiedustelukeinon kohteena;
	5) joiden voidaan tämän lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen taikka olosuhteiden perusteella olettaa osallistuvan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:ssä tarkoitettuun rajaturvallisuuden ylläpitämistä vakavasti uhkaavaan toimintaan; tai
	6) joilla voidaan olettaa olevan tietoa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun

Voimassa oleva laki

Ehdotus

lain 57 c §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteena olevasta yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta, jos se on välttämätöntä rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.

Rajavartiolaitos saa käsitellä 1 momentissa tarkoitettuja tietoja myös rikoksen todistajista, uhreista ja asianomistajina esiintyvistä ja rikoksen tai muun havainnon ilmoittajista, jos se on rikoksen ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi välttämätöntä.

Rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi tarpeelliseen rikosanalyysiin liittyvän henkilötietojen käsittelyn aloittamisesta päättää rekisterinpitäjä tai rekisterinpitäjän tähän tehtävään määräämä muu hallintoyksikkö.

Rajavartiolaitos saa lisäksi käsitellä rajavartiomiesten havaitsemia ja Rajavartiolaitokselle ilmoitettuja tietoja sellaisista tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan olosuhteiden taikka henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan.

Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamisen yhteydessä saadut tiedot on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita 1 momentissa tai 16 §:n 1 momentissa tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen.

Rajavartiolaitos saa käsitellä 1 momentissa tarkoitettuja tietoja myös rikoksen todistajista, uhreista ja asianomistajina esiintyvistä ja rikoksen tai muun havainnon ilmoittajista, jos se on rikoksen ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi välttämätöntä.

Rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi tarpeelliseen rikosanalyysiin liittyvän henkilötietojen käsittelyn aloittamisesta päättää rekisterinpitäjä tai rekisterinpitäjän tähän tehtävään määräämä muu hallintoyksikkö.

Rajavartiolaitos saa lisäksi käsitellä rajavartiomiesten havaitsemia ja Rajavartiolaitokselle ilmoitettuja tietoja sellaisista tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan olosuhteiden taikka henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan.

Rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamisen yhteydessä saadut tiedot on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita 1 momentissa tai 16 §:n 1 momentissa tarkoitettuun käsittelytarkoitukseen.

16 §

Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen

Jollei muualla laissa toisin säädetä, Rajavartiolaitos saa käsitellä 7–11, 13–15 ja 15 a §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen:

1) rikoksen ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi;

2) sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta;

3) etsintäkuulutetun tavoittamiseksi;

4) syyttömyyttä tukevana selvityksenä;

5) hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka

16 §

Henkilötietojen käsittely muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen

Jollei muualla laissa toisin säädetä, Rajavartiolaitos saa käsitellä 7–11, 13–15 ja 15 a §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja muuhun kuin niiden alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen:

1) *rikosten* ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi;

2) sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta;

3) etsintäkuulutetun tavoittamiseksi;

4) syyttömyyttä tukevana selvityksenä;

5) hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka

Voimassa oleva laki

huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi;

6) kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi;

7) Schengenin rajasäännöstössä säädetyn rajavalvonnan suorittamiseksi;

8) palveluskelpoisuuden määrittämistä sekä palveluksen suunnittelua ja järjestämistä varten;

9) poikkeusolojen tehtäviin sijoittamista tai varautumista varten;

10) sotilasarvossa ylentämistä tai palkitsemista varten;

11) henkilöllisyyden selvittämiseksi suoritettaessa sellaista Rajavartiolaitoksen toimenpidettä, joka välttämättä edellyttää henkilöllisyyden varmistamista;

12) Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi.

Rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa käsitellä salassapitosäännösten estämättä myös laillisuusvalvonta-, analyysi-, suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa. Tietoja saa lisäksi käyttää koulutustoiminnassa, jos tiedot ovat koulutuksen toteuttamiseksi välttämättömiä.

51 §

Tarkastusoikeuden rajoitukset

Rikosasioiden tietosuojalain 23 §:ssä säädetystä poiketen ja mainitun lain 28 §:ssä säädetyn lisäksi rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta:

1) 12 §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin;

2) 8–11 §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin sisältyviin Rajavartiolaitoksen taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin, havainto- tai tietolähdetietoihin tai tekniseen tutkintaan käytettäviin tietoihin.

Rekisteröidyn oikeuksien käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä säädetään rikosasioiden tietosuojalain 29 §:ssä. Oikeuksien käyttämistä koskeva pyyntö on esitettävä

Ehdotus

huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi;

6) kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi;

7) Schengenin rajasäännöstössä säädetyn rajavalvonnan suorittamiseksi;

8) palveluskelpoisuuden määrittämistä sekä palveluksen suunnittelua ja järjestämistä varten;

9) poikkeusolojen tehtäviin sijoittamista tai varautumista varten;

10) sotilasarvossa ylentämistä tai palkitsemista varten;

11) henkilöllisyyden selvittämiseksi suoritettaessa sellaista Rajavartiolaitoksen toimenpidettä, joka välttämättä edellyttää henkilöllisyyden varmistamista;

12) Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi.

Rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa käsitellä salassapitosäännösten estämättä myös laillisuusvalvonta-, analyysi-, suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa. Tietoja saa lisäksi käyttää koulutustoiminnassa, jos tiedot ovat koulutuksen toteuttamiseksi välttämättömiä.

51 §

Tarkastusoikeuden rajoitukset

Rikosasioiden tietosuojalain 23 §:ssä säädetystä poiketen ja mainitun lain 28 §:ssä säädetyn lisäksi rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta:

1) 12 §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin;

2) 8–11 §:ssä tarkoitettuihin henkilötietoihin sisältyviin Rajavartiolaitoksen taktisia ja teknisiä menetelmiä koskeviin tietoihin, havainto- tai tietolähdetietoihin tai tekniseen tutkintaan käytettäviin tietoihin*;*

3) henkilötietoihin, jotka on saatu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvun mukaisia tiedonhankintamenetelmiä käyttäen sekä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 157 §:n nojalla.

Rekisteröidyn oikeuksien käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä säädetään rikosasioiden tietosuojalain 29 §:ssä. Oikeuksien käyttämistä koskeva pyyntö on esitettävä

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tietosuojavaltuutetulle, rekisterinpitäjälle tai tämän lain 50 §:n 1 momentissa tarkoitetulle muulle viranomaiselle mainitun pykälän 2 momentissa säädetyllä tavalla. Rekisterinpitäjälle tai muulle viranomaiselle esitetty pyyntö on toimitettava viipymättä tietosuojavaltuutetulle.	tietosuojavaltuutetulle, rekisterinpitäjälle tai tämän lain 50 §:n 1 momentissa tarkoitetulle muulle viranomaiselle mainitun pykälän 2 momentissa säädetyllä tavalla. Rekisterinpitäjälle tai muulle viranomaiselle esitetty pyyntö on toimitettava viipymättä tietosuojavaltuutetulle.
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

4.

Laki

tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (121/2019) 1 §:n 1 ja 3 momentti, 2 §, 7 §:n 1 kohta, 12 §, 14 §:n 1 momentti, 15 §:n otsikko ja 1 ja 2 momentti ja 18 §:n 2 momentti, sellaisena kuin niistä on 2 § laissa 96/2025, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	1 §
Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön	*Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön*
Tätä lakia sovelletaan siviilitiedustelun ja sotilastiedustelun valvontaan.	Tätä lakia sovelletaan siviilitiedustelun, sotilastiedustelun ja *rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 a luvussa säädetyn rikostiedustelun* valvontaan.
Eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin harjoittamasta laillisuusvalvonnasta säädetään erikseen.	Eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin harjoittamasta laillisuusvalvonnasta säädetään erikseen.
Siviili- ja sotilastiedustelun muusta valvonnasta säädetään erikseen.	Siviili-, sotilas- ja *rikos*tiedustelun muusta valvonnasta säädetään erikseen.
2 §	2 §
Tiedustelutoiminnan, suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen suorittaman rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta ja valvontatoimielimet	*Tiedustelutoiminnan, suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilastiedusteluviranomaisen suorittaman rikosten estämisen ja paljastamisen valvonta ja valvontatoimielimet*
Tiedustelutoiminnan valvonnalla tarkoitetaan sekä siviili- että sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa ja laillisuusvalvontaa.	*Tiedustelutoiminnan valvonnalla* tarkoitetaan siviili- ja sotilastiedustelun parlamentaarista valvontaa *sekä siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun* laillisuusvalvontaa.
Tiedustelutoiminnan ja suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (89/2025) 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).	*Siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan ja* suojelupoliisin muun toiminnan sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (89/2025) 93 §:ssä tarkoitetun toiminnan parlamentaarista valvontaa harjoittaa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunta, jonka tehtävistä säädetään eduskunnan työjärjestyksessä (40/2000).

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Tähän valvontaan sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.	*Siviili-, sotilas- ja rikostiedustelun* laillisuusvalvontaa harjoittaa tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valtuutettu valvoo myös suojelupoliisin muuta toimintaa sekä sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 93 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Tähän valvontaan sovelletaan tämän lain 3 luvun säännöksiä soveltuvin osin.
7 §	7 §
Tehtävät	*Tehtävät*
Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on tiedustelutoiminnan laillisuuden valvojana: 1) valvoa tiedustelumenetelmien ja tiedustelutiedon käytön sekä muun tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta; 2) valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa; 3) edistää oikeusturvan toteutumista ja siihen liittyviä hyviä käytäntöjä tiedustelutoiminnassa; 4) seurata ja arvioida toimialallaan lainsäädännön toimivuutta ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan kehittämisehdotuksia.	Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on tiedustelutoiminnan laillisuuden valvojana: 1) valvoa tiedustelumenetelmien*, rikostiedustelukeinojen* ja tiedustelutiedon käytön sekä muun tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta; 2) valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa; 3) edistää oikeusturvan toteutumista ja siihen liittyviä hyviä käytäntöjä tiedustelutoiminnassa; 4) seurata ja arvioida toimialallaan lainsäädännön toimivuutta ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan kehittämisehdotuksia.
12 §	12 §
Tutkimispyyntö	*Tutkimispyyntö*
Tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän käytön lainmukaisuuden.	Tiedustelutoiminnan kohteena ollut tai henkilö, joka epäilee, että häneen on kohdistettu tiedustelua, voi pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän *tai rikostiedustelukeinon* käytön lainmukaisuuden.
14 §	14 §
Läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa sekä oikeus kannella	*Läsnäolo- ja puheoikeus tuomioistuimessa sekä oikeus kannella*
Tiedusteluvalvontavaltuutetulla tai hänen määräämällään virkamiehellä on oikeus olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa.	Tiedusteluvalvontavaltuutetulla tai hänen määräämällään virkamiehellä on oikeus olla läsnä käsiteltäessä tiedustelumenetelmää *tai rikostiedustelukeinoa* koskevaa lupa-asiaa tuomioistuimessa.

Voimassa oleva laki

Tiedusteluvalvontavaltuutetun puheoikeudesta lupa-asian käsittelyssä säädetään erikseen.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu saa ilman määräaikaa kannella hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

15 §

Tiedustelumenetelmän käytön keskeyttäminen tai lopettaminen

Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä tiedustelumenetelmän käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa.

Tuomioistuimen lupaan perustuvan tiedustelumenetelmän käytön keskeyttämisestä tai lopettamisesta tiedusteluvalvontavaltuutettu voi antaa 1 momentissa säädetyllä perusteella väliaikaisen määräyksen, joka on viivytyksettä saatettava asianomaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi vahvistaa tai kumota väliaikaisen määräyksen taikka muuttaa keskeyttämismääräyksen lopettamismääräykseksi.

Tuomioistuin on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Kokoonpanoa tulee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se asian laatu huomioiden ole ilmeisen perusteetonta. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin tuomioistuimen istunnosta muutoin säädetään. Tiedusteluvalvontavaltuutetun tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä väliaikaista määräystä käsiteltäessä. Tuomioistuimen on varattava asianomaiselle tiedusteluviranomaiselle tilaisuus tulla kuulluksi. Asia on ratkaistava kiireellisesti.

Tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Tiedusteluvalvontavaltuutettu saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä lainvastaisesti hankitut tiedot viipymättä hävitettäviksi.

Ehdotus

Tiedusteluvalvontavaltuutetun puheoikeudesta lupa-asian käsittelyssä säädetään erikseen.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu saa ilman määräaikaa kannella hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

15 §

*Tiedustelumenetelmän **tai rikostiedustelukeinon** käytön keskeyttäminen tai lopettaminen*

Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä tiedustelumenetelmän *tai rikostiedustelukeinon* käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, jos hän katsoo valvottavan menetelleen lainvastaisesti tiedustelutoiminnassa.

Tuomioistuimen lupaan perustuvan tiedustelumenetelmän *tai rikostiedustelukeinon* käytön keskeyttämisestä tai lopettamisesta tiedusteluvalvontavaltuutettu voi antaa 1 momentissa säädetyllä perusteella väliaikaisen määräyksen, joka on viivytyksettä saatettava asianomaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi vahvistaa tai kumota väliaikaisen määräyksen taikka muuttaa keskeyttämismääräyksen lopettamismääräykseksi.

Tuomioistuin on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Kokoonpanoa tulee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla vahventaa lainoppineella jäsenellä, jollei se asian laatu huomioiden ole ilmeisen perusteetonta. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin tuomioistuimen istunnosta muutoin säädetään. Tiedusteluvalvontavaltuutetun tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä väliaikaista määräystä käsiteltäessä. Tuomioistuimen on varattava asianomaiselle tiedusteluviranomaiselle tilaisuus tulla kuulluksi. Asia on ratkaistava kiireellisesti.

Tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Tiedusteluvalvontavaltuutettu saa kuitenkin ilman määräaikaa kannella hovioikeudelle. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä lainvastaisesti hankitut tiedot viipymättä hävitettäviksi.

Voimassa oleva laki

18 §

Muut toimenpiteet

Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lainmukaisesta menettelystä ja kiinnittää valvottavan huomiota lain tai hyvän hallintotavan mukaiseen menettelyyn tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin, jos asian laatu niin vaatii.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tulee saattaa merkittävät valvontahavaintonsa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi.

Ehdotus

18 §

Muut toimenpiteet

Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lainmukaisesta menettelystä ja kiinnittää valvottavan huomiota lain tai hyvän hallintotavan mukaiseen menettelyyn tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin, jos asian laatu niin vaatii.

Tiedusteluvalvontavaltuutetun tulee saattaa merkittävät *2 §:n 2 momentissa tarkoitettua toimintaa koskevat* valvontahavaintonsa eduskunnan tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
.

_____

5.

Laki

esitutkintalain 4 luvun 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 15 §:n 5 momentti, sellaisena kuin se on laissa 818/2014, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
4 luku	4 luku
Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet	**Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet**
15 §	15 §
Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa	*Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa*
Asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.	Asianosaisella on esitutkinnan aloittamisen jälkeen oikeus saada tieto esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn.
Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta ennen tutkinnan lopettamista, jos tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämiselle.	Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta ennen tutkinnan lopettamista, jos tietojen antamisesta on haittaa asian selvittämiselle.
Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 6 a, 7 tai 7 a kohdassa tarkoitetuista tiedoista.	Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 6 a, 7 tai 7 a kohdassa tarkoitetuista tiedoista.
Kun harkitaan asianosaisen oikeutta saada tietoja tai sen rajoittamista, arvioinnissa on otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.	Kun harkitaan asianosaisen oikeutta saada tietoja tai sen rajoittamista, arvioinnissa on otettava huomioon asianosaisen oikeus puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.
Oikeuteen saada tieto salaisen pakkokeinon käytöstä sovelletaan lisäksi, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 ja 62 §:ssä säädetään ja oikeuteen saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä, mitä poliisilain (872/2011) 5 luvun 58 ja 60 §:ssä säädetään.	Oikeuteen saada tieto salaisen pakkokeinon käytöstä sovelletaan lisäksi, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 ja 62 §:ssä säädetään*,* oikeuteen saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä *sovelletaan*, mitä poliisilain (872/2011) 5 luvun 58 ja 60 §:ssä säädetään *ja*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	oikeuteen saada tieto rikostiedustelukeinon käytöstä sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 t ja 58 j §:ssä säädetään.
Asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkinta-aineistosta sovelletaan muutoin, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Tiedon antamiseen ääni- ja kuvatallenteesta sovelletaan kuitenkin, mitä tämän lain 9 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään.	Asianosaisen oikeuteen saada tieto esitutkinta-aineistosta sovelletaan muutoin, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Tiedon antamiseen ääni- ja kuvatallenteesta sovelletaan kuitenkin, mitä tämän lain 9 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään.
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

6.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 5 §:n 2 momentti, 12 §:n 2 momentin 3 kohta ja 16 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 99/2025, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
5 §	5 §
Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta	*Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta*
Edellä 4 §:ssä tarkoitetut oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot tulevat julkisiksi heti, jollei 2 ja 3 momentista muuta johdu.	Edellä 4 §:ssä tarkoitetut oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot tulevat julkisiksi heti, jollei 2 ja 3 momentista muuta johdu.
Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (89/2025) 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai	Pakkokeinolain (806/2011) 10 luvussa, poliisilain (872/2011) 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain (89/2025) 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, *rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa tarkoitettua rikostiedustelukeinoa,* pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa (582/2019) tai sotilastiedustelusta annetussa laissa (590/2019) tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, perustiedot tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi vasta, kun tiedonhankintakeinon,

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Perustiedot tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.	*rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle. Perustiedot tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle taikka tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän kohteena olevalle ilmoitetaan tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, perustiedot tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi päättää, että perustiedot tulevat julkisiksi aikaisemmin.
Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (121/2019) 15 §:ssä tarkoitettua tiedusteluvalvontavaltuutetun väliaikaista päätöstä koskevassa asiassa sovelletaan julkiseksi tulemisen ajankohdan osalta, mitä edellä 2 momentissa säädetään.	Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (121/2019) 15 §:ssä tarkoitettua tiedusteluvalvontavaltuutetun väliaikaista päätöstä koskevassa asiassa sovelletaan julkiseksi tulemisen ajankohdan osalta, mitä edellä 2 momentissa säädetään.
12 §	12 §
Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin	*Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin*
Asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä, jollei 2 momentista muuta johdu. Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta: 1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 tai 7 a kohdassa tarkoitettuihin tietoihin; 2) tuomioistuimessa laadittuihin oikeudenkäyntiasiakirjoihin ennen 8 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa; 3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua	Asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä, jollei 2 momentista muuta johdu. Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta: 1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 tai 7 a kohdassa tarkoitettuihin tietoihin; 2) tuomioistuimessa laadittuihin oikeudenkäyntiasiakirjoihin ennen 8 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa; 3) pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, *rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa tarkoitettua rikostiedustelukeinoa,* pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua

Voimassa oleva laki

määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;

3 a) tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 15 §:ssä tarkoitettua tiedusteluvalvontavaltuutetun väliaikaista päätöstä koskevassa asiassa; eikä

4) oikeudenkäyntiasiakirjoihin siltä osin kuin niihin sisältyy tietoja tuomioistuimen neuvottelusta.

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasiassa sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään, jollei tästä pykälästä muuta johdu.

Tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä.

Ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta 2 momentissa mainituista syistä määrätä pidettäviksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.

Ehdotus

haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskevassa asiassa, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelunkeinon* tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla;

3 a) tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 15 §:ssä tarkoitettua tiedusteluvalvontavaltuutetun väliaikaista päätöstä koskevassa asiassa; eikä

4) oikeudenkäyntiasiakirjoihin siltä osin kuin niihin sisältyy tietoja tuomioistuimen neuvottelusta.

16 §

Pakkokeinoasioiden julkisuus

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasiassa sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään, jollei tästä pykälästä muuta johdu.

Tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä.

Ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta 2 momentissa mainituista syistä määrätä pidettäviksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.

Voimassa oleva laki

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 15 §:ssä tarkoitettua

Ehdotus

Pakkokeinolain 10 luvussa, poliisilain 5 luvussa, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvussa, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa tai sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 13 luvussa tarkoitettua salaista tiedonhankintakeinoa, *rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 a luvussa tarkoitettua rikostiedustelukeinoa,* pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettua haltuunottamisesta ilmoittamisen siirtämistä tai mainitun luvun 14 §:n 2 momentissa tarkoitettua määräajan pidentämistä mainitun luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettua erityistä kotietsintää taikka poliisilain 5 a luvussa, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa tai sotilastiedustelusta annetussa laissa tarkoitettua tiedustelumenetelmää koskeva asia, jossa haltuunottamisesta ilmoittamisen, takavarikon, tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän kohteena olevaa henkilöä ei vaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat muun kuin erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai näiden kohteena olevalle. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulevat erityisen kotietsinnän osalta julkisiksi, kun erityinen kotietsintä on toimitettu. Jos rikoksesta epäillylle tai toimenpiteen kohteena olevalle ilmoitetaan haltuunottamisesta taikka takavarikon, tiedonhankintakeinon*, rikostiedustelukeinon* tai tiedustelumenetelmän käytöstä myöhemmin hänen henkilöllisyytensä selvittyä, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun tuomioistuimelle ilmoitetaan edellä tarkoitetusta ilmoituksesta. Tuomioistuin voi erityisestä syystä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain 15 §:ssä tarkoitettua

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tiedusteluvalvontavaltuutetun väliaikaista päätöstä koskeva asia käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävän ja muun oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohdan osalta sovelletaan, mitä edellä 4 momentissa säädetään.	tiedusteluvalvontavaltuutetun väliaikaista päätöstä koskeva asia käsitellään ja ratkaisu siinä julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävän ja muun oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohdan osalta sovelletaan, mitä edellä 4 momentissa säädetään.
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____

7.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 38 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 452/2023,

muutetaan 10 luvun 35 §:n 2 momentti ja 56 §:n 4 momentti, sellaisena kuin niistä on 56 §:n 4 momentti laissa 112/2018, sekä

lisätään 10 lukuun uusi 38 a, 54 a ja 57 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
10 luku	10 luku
Salaiset pakkokeinot	**Salaiset pakkokeinot**
35 §	35 §
Valeostosta päättäminen	*Valeostosta päättäminen*
Keskusrikospoliisin päällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.	Keskusrikospoliisin päällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies.
Valeostoa koskeva päätös voidaan antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan.	Valeostoa koskeva päätös voidaan antaa enintään *kuudeksi* kuukaudeksi kerrallaan.
Päätös valeostosta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:	Päätös valeostosta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:
1) epäilty rikos;	1) epäilty rikos;
2) valeoston kohteena oleva epäilty tai muu henkilö;	2) valeoston kohteena oleva epäilty tai muu henkilö;
3) tosiseikat, joihin rikosepäily ja valeoston edellytykset perustuvat;	3) tosiseikat, joihin rikosepäily ja valeoston edellytykset perustuvat;
4) valeoston kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai palvelu;	4) valeoston kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai palvelu;
5) valeoston tarkoitus;	5) valeoston tarkoitus;
6) luvan voimassaoloaika;	6) luvan voimassaoloaika;
7) valeoston suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;	7) valeoston suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu virkamies;
8) mahdolliset valeoston rajoitukset ja ehdot.	8) mahdolliset valeoston rajoitukset ja ehdot.
38 §	38 §

Voimassa oleva laki

Poliisimiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava poliisimies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita poliisimiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Jos kyse on peitellystä tiedonhankinnasta tietoverkossa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämisessä, rajavartiomiehen turvaamiseen peitellyssä tiedonhankinnassa tietoverkossa sovelletaan, mitä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 60 §:ssä säädetään.

(uusi)

Ehdotus

Poliisimiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava poliisimies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita poliisimiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

(kumotaan)

38 a §

Rajavartiomiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa ja tietolähdetoiminnassa

Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa toteuttava ja tietolähdetoimintaa valmisteleva tai toteuttava rajavartiomies varustetaan seurannan, kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Seuranta, kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita rajavartiomiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä käyttää tässä tarkoituksessa. Tallenteet

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.
	54 a §
(uusi)	*Salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytölle erikseen asetettavat rajoitukset*
	Ellei erittäin tärkeä yleinen etu muuta vaadi, salaisen pakkokeinon käytöstä vastaava esitutkintaviranomaisen yksikkö voi päättää, että salaisella pakkokeinolla hankittuja tietoja voi käyttää ja luovuttaa ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, jos se on tarpeen tietolähteen tai esitutkintaviranomaisen virkamiehen hengen ja terveyden suojaamiseksi taikka poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen taktisten tai teknisten menetelmien tai käynnissä olevan tiedonhankintaoperaation suojaamiseksi. Syyttömyyttä tukevien tietojen käyttöä ei kuitenkaan saa rajoittaa.
56 §	56 §
Ylimääräisen tiedon käyttäminen	*Ylimääräisen tiedon käyttäminen*
Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu.	Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu.
Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:	Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on jostakin seuraavasta rikoksesta:
1) lahjuksen antaminen;	1) lahjuksen antaminen;
2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;	2) järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen;
3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;	3) pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano;
4) törkeä kotirauhan rikkominen;	4) törkeä kotirauhan rikkominen;
5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;	5) vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen;
6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;	6) lahjominen elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa;
7) kiristys;	7) kiristys;

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu; 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö; taikka 10) huumausainerikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa. Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.	8) yleisvaarallisen rikoksen valmistelu; 9) lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen tai Euroopan unionin varojen väärinkäyttö; taikka 10) huumausainerikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa. Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina *rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:ssä tarkoitetun uhkan torjumiseksi,* rikoksen estämiseksi, poliisin, Tullin tai Rajavartiolaitoksen toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.
Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa.	Ylimääräisen tiedon käyttämisestä näyttönä päättää tuomioistuin pääasian käsittelyn yhteydessä. Ylimääräisen tiedon käyttämisen kirjaamisesta esitutkintapöytäkirjaan säädetään esitutkintalain 9 luvun 6 §:n 2 momentissa ja ilmoittamisesta haastehakemuksessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdassa.
	57 a §
(uusi)	*Salaisella pakkokeinolla saadun tiedon käytön rajoitukset toiminnan suuntaamisessa*
	Salaisella pakkokeinolla hankittuja tietoja, jotka on määritelty tai luovutettu käytettäväksi ainoastaan toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalain 3 luvun 3 §:n tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena, viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä.
	————
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ..

Voimassa oleva laki *Ehdotus*

_____

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain (650/2019) 20 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
20 §	20 §
Henkilötietojen luovuttaminen toiselle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle	*Henkilötietojen luovuttaminen toiselle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle*
Tulli saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa pyynnöstä tai oma-aloitteisesti 7–10 ja 13 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja poliisille, Rajavartiolaitokselle, Puolustusvoimille, syyttäjälle, tuomioistuimille, Oikeusrekisterikeskukselle, Rikosseuraamuslaitokselle ja muulle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle mainitun lain 1 §:ssä tarkoitettua viranomaisen laissa säädettyä tehtävää varten.	Tulli saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai tietojoukkona 7–*11§:ssä ja* 13 §:ssä tarkoitettuja henkilötietoja poliisille, Rajavartiolaitokselle, Puolustusvoimille, syyttäjälle, tuomioistuimille, Oikeusrekisterikeskukselle, Rikosseuraamuslaitokselle ja muulle rikosasioiden tietosuojalaissa tarkoitetulle toimivaltaiselle viranomaiselle rikosasioiden tietosuojalain 1 §:ssä tarkoitettua viranomaisen laissa säädettyä tehtävää varten. *Tulli voi luovuttaa Rajavartiolaitokselle salassapitosäännösten estämättä sellaisia lain 12 §:ssä säädettyjä tulli- ja verovalvonnan tietoja, jotka ovat välttämättömiä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.*
	——— *Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20* .

———

9.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 30 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 30 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
30 §	30 §
Tietojen luovuttaminen turvallisuustietorekisteristä	*Tietojen luovuttaminen turvallisuustietorekisteristä*
Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa poliisille, pääesikunnalle, Tullille ja Rajavartiolaitokselle turvallisuustietorekisterin tietoja, jotka ovat välttämättömiä turvallisuustietorekisterin mukaisiin käyttötarkoituksiin. Tietoa luovutettaessa on ilmoitettava, kuinka luotettava tieto on.	Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa poliisille, pääesikunnalle, Tullille ja Rajavartiolaitokselle turvallisuustietorekisterin tietoja, jotka ovat välttämättömiä turvallisuustietorekisterin mukaisiin käyttötarkoituksiin. Tietoa luovutettaessa on ilmoitettava, kuinka luotettava tieto on. *Lisäksi Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa turvallisuustietorekisteristä Rajavartiolaitokselle sellaisia tietoja, jotka ovat välttämättömiä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.*
Tietojen luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä tai sen määräämä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.	Tietojen luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä tai sen määräämä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

.

———

10.

Laki

verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain (1346/1999) 18 §:n 1 momentin 15 kohta, sellaisena kuin se on laissa 275/2025, ja

lisätään 18 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laeissa 1108/2006, 504/2008, 525/2009, 499/2015, 1146/2015, 529/2017, 1128/2017, 22/2018, 228/2019, 723/2019, 865/2019, 287/2021 ja 275/2025, uusi 16 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
18 §	18 §
Verohallinnon oikeus tietojen oma-aloitteiseen antamiseen	*Verohallinnon oikeus tietojen oma-aloitteiseen antamiseen*
Verohallinto voi salassapitosäännösten estämättä antaa omasta aloitteestaan verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen: 1) rikoslain (39/1889) 29 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetulle valtion tai kunnan viranomaiselle, muulle julkisyhteisölle taikka muulle yhteisölle tai säätiölle, jos on syytä epäillä jonkun syyllistyneen rikoslain 29 luvun 5–8 §:ssä tarkoitettuun rikolliseen tekoon, jonka selvittämiseksi tietojen antaminen saattaa olla tarpeen; 2) valtion tai kunnan viranomaiselle tai julkisia tehtäviä hoitaville yhteisöille niiden laissa tai asetuksessa säädettyyn tehtävään liittyvän valvontavelvollisuuden täyttämiseksi, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta ja jonka selvittämiseksi tietojen antaminen saattaa olla tarpeen; 3) lakisääteisen eläke- tai tapaturmaturvan toimeenpanosta huolehtivalle viranomaiselle, eläke- tai tapaturmavakuutuslaitokselle tai vastaavalle yhteisölle tai säätiölle niiden laissa tai asetuksessa säädettyyn tehtävään liittyvän valvontavelvollisuuden täyttämiseksi, jos on syytä epäillä, että laissa tai asetuksessa maksuvelvolliseksi säädetty työnantaja tai muu maksuvelvollinen ei ole täyttänyt	Verohallinto voi salassapitosäännösten estämättä antaa omasta aloitteestaan verotustietoja verovelvollista koskevine tunnistetietoineen: 1) rikoslain (39/1889) 29 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetulle valtion tai kunnan viranomaiselle, muulle julkisyhteisölle taikka muulle yhteisölle tai säätiölle, jos on syytä epäillä jonkun syyllistyneen rikoslain 29 luvun 5–8 §:ssä tarkoitettuun rikolliseen tekoon, jonka selvittämiseksi tietojen antaminen saattaa olla tarpeen; 2) valtion tai kunnan viranomaiselle tai julkisia tehtäviä hoitaville yhteisöille niiden laissa tai asetuksessa säädettyyn tehtävään liittyvän valvontavelvollisuuden täyttämiseksi, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta ja jonka selvittämiseksi tietojen antaminen saattaa olla tarpeen; 3) lakisääteisen eläke- tai tapaturmaturvan toimeenpanosta huolehtivalle viranomaiselle, eläke- tai tapaturmavakuutuslaitokselle tai vastaavalle yhteisölle tai säätiölle niiden laissa tai asetuksessa säädettyyn tehtävään liittyvän valvontavelvollisuuden täyttämiseksi, jos on syytä epäillä, että laissa tai asetuksessa maksuvelvolliseksi säädetty työnantaja tai muu maksuvelvollinen ei ole täyttänyt

lakiin tai asetukseen perustuvaa maksuvelvollisuuttaan;

4) työsuojeluviranomaiselle sellaisia verovalvonnassa havaittuja tietoja, joilla saattaa olla merkitystä työsuojeluviranomaiselle sen valvoessa tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain noudattamisesta (1233/2006);

5) poliisille verovalvonnassa havaituista liiketoimintakieltoon määrättyyn liittyvistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä liiketoimintakiellon noudattamisen valvonnan kannalta;

5 a) poliisille verovalvonnassa havaituista rahankeräyksen järjestäjään ja järjestettyyn rahankeräykseen liittyvistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä poliisille sen valvoessa rahankeräyslain (863/2019) noudattamista;

6) rahanpesun selvittelykeskukselle verovalvonnan yhteydessä havaituista epäilyttävistä liiketoimista tai kun voidaan epäillä liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismirikoksen rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen;

7) Finanssivalvonnalle ulkomaisen rahastoyhtiön ja vaihtoehtorahastojen hoitajan tiedonantovelvollisuuden täyttämiseen sekä verojen perimisvelvollisuuteen liittyviä rahastoyhtiön, vaihtoehtorahastojen hoitajan ja verovelvollisen verotustietoja, joilla saattaa olla merkitystä arvioitaessa, onko ulkomaisen rahastoyhtiön Suomeen perustamaa sijoitusrahastoa tai ulkomaisen vaihtoehtorahastojen hoitajan Suomeen perustamaa vaihtoehtorahastoa hoitaessa olennaisesti rikottu Suomessa yleisen edun turvaamiseksi voimassa olevaa lainsäädäntöä sijoitusrahastolain (213/2019) 24 luvun 10 §:ssä tarkoitetulla tavalla tai vaihtoehtorahastojen hoitajista annetun lain (162/2014) 21 luvun 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla, jos kyseessä on vaihtoehtorahasto, jota hoitaa ETA-valtioon rekisteröitynyt vaihtoehtorahastojen hoitaja;

8) Finanssivalvonnalle väliaikaisesta pankkiverosta annetun lain (986/2012) 26 §:n 3 momentissa tarkoitetun pankkiveron suorittamisvelvollisuutta ja perusteita koskevan lausunnon antamista varten tarpeelliset verotustiedot;

lakiin tai asetukseen perustuvaa maksuvelvollisuuttaan;

4) työsuojeluviranomaiselle sellaisia verovalvonnassa havaittuja tietoja, joilla saattaa olla merkitystä työsuojeluviranomaiselle sen valvoessa tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä annetun lain noudattamisesta (1233/2006);

5) poliisille verovalvonnassa havaituista liiketoimintakieltoon määrättyyn liittyvistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä liiketoimintakiellon noudattamisen valvonnan kannalta;

5 a) poliisille verovalvonnassa havaituista rahankeräyksen järjestäjään ja järjestettyyn rahankeräykseen liittyvistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä poliisille sen valvoessa rahankeräyslain (863/2019) noudattamista;

6) rahanpesun selvittelykeskukselle verovalvonnan yhteydessä havaituista epäilyttävistä liiketoimista tai kun voidaan epäillä liiketoimeen sisältyviä varoja käytettävän terrorismirikoksen rahoittamiseen tai sen rangaistavaan yritykseen;

7) Finanssivalvonnalle ulkomaisen rahastoyhtiön ja vaihtoehtorahastojen hoitajan tiedonantovelvollisuuden täyttämiseen sekä verojen perimisvelvollisuuteen liittyviä rahastoyhtiön, vaihtoehtorahastojen hoitajan ja verovelvollisen verotustietoja, joilla saattaa olla merkitystä arvioitaessa, onko ulkomaisen rahastoyhtiön Suomeen perustamaa sijoitusrahastoa tai ulkomaisen vaihtoehtorahastojen hoitajan Suomeen perustamaa vaihtoehtorahastoa hoitaessa olennaisesti rikottu Suomessa yleisen edun turvaamiseksi voimassa olevaa lainsäädäntöä sijoitusrahastolain (213/2019) 24 luvun 10 §:ssä tarkoitetulla tavalla tai vaihtoehtorahastojen hoitajista annetun lain (162/2014) 21 luvun 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla, jos kyseessä on vaihtoehtorahasto, jota hoitaa ETA-valtioon rekisteröitynyt vaihtoehtorahastojen hoitaja;

8) Finanssivalvonnalle väliaikaisesta pankkiverosta annetun lain (986/2012) 26 §:n 3 momentissa tarkoitetun pankkiveron suorittamisvelvollisuutta ja perusteita koskevan lausunnon antamista varten tarpeelliset verotustiedot;

Voimassa oleva laki

9) Patentti- ja rekisterihallitukselle säätiöistä sekä säätiölain (487/2015) 1 luvun 8 §:ssä tarkoitetuista lähipiiriin kuuluvista henkilöistä, yhteisöistä ja säätiöistä sellaisia tietoja, joilla saattaa olla merkitystä säätiölain 14 luvun 1 §:ssä tarkoitettua säätiövalvontaa varten;

10) Patentti ja rekisterihallituksen Tilintarkastusvalvonnalle verovalvonnassa tai muutoin havaituista tilintarkastajaan, tilintarkastajan toimintaan ja muuhun verovelvolliseen liittyvistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä tilintarkastajan valvonnan kannalta;

11) Tullille arvonlisäverolain 100 a §:n mukaisen erityismenettelyn soveltamisessa tarpeellisia, sellaista verovelvollista koskevia tietoja, jonka maahantuonteihin sovelletaan kyseistä erityismenettelyä, sekä arvonlisäverolain 160 §:n 3 momentin nojalla Tullilta saatujen valvontatietojen perusteella tehtyä verotusta koskevia tietoja momentin mukaisen valvontatehtävän hoitamista varten;

12) Finanssivalvonnalle ja Patentti- ja rekisterihallitukselle sellaisia verovalvonnassa havaittuja tietoja, joilla saattaa olla merkitystä niiden valvoessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 3 luvussa säädettyjä velvoitteita asiakkaan tuntemisesta;

13) esitutkintaviranomaiselle verovalvonnan yhteydessä havaituista seikoista, joiden voidaan epäillä liittyvän rikoslain 14 luvun 2 §:ssä, 16 luvun 13, 14, 14 a tai 14 b §:ssä, 30 luvun 7, 7 a, 8 tai 8 a §:ssä tai 40 luvun 1–5 tai 7–10 §:ssä tarkoitettuun virka- tai lahjusrikokseen taikka 36 luvun 5 §:ssä tarkoitettuun luottamusaseman väärinkäyttöön;

14) Kilpailu- ja kuluttajavirastolle elinkeinonharjoittajien välisistä kielletyistä kilpailunrajoituksista sekä määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä sellaisia tietoja, joilla saattaa olla merkitystä kilpailulain (948/2011) 5 ja 7 §:n sekä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 ja 102 artiklan valvonnan kannalta;

15) Patentti- ja rekisterihallitukselle sellaisista verovalvonnassa tai muutoin havaituista tiedoista, jotka ovat tarpeellisia tosiasiallisia

Ehdotus

9) Patentti- ja rekisterihallitukselle säätiöistä sekä säätiölain (487/2015) 1 luvun 8 §:ssä tarkoitetuista lähipiiriin kuuluvista henkilöistä, yhteisöistä ja säätiöistä sellaisia tietoja, joilla saattaa olla merkitystä säätiölain 14 luvun 1 §:ssä tarkoitettua säätiövalvontaa varten;

10) Patentti ja rekisterihallituksen Tilintarkastusvalvonnalle verovalvonnassa tai muutoin havaituista tilintarkastajaan, tilintarkastajan toimintaan ja muuhun verovelvolliseen liittyvistä seikoista, joilla saattaa olla merkitystä tilintarkastajan valvonnan kannalta;

11) Tullille arvonlisäverolain 100 a §:n mukaisen erityismenettelyn soveltamisessa tarpeellisia, sellaista verovelvollista koskevia tietoja, jonka maahantuonteihin sovelletaan kyseistä erityismenettelyä, sekä arvonlisäverolain 160 §:n 3 momentin nojalla Tullilta saatujen valvontatietojen perusteella tehtyä verotusta koskevia tietoja momentin mukaisen valvontatehtävän hoitamista varten;

12) Finanssivalvonnalle ja Patentti- ja rekisterihallitukselle sellaisia verovalvonnassa havaittuja tietoja, joilla saattaa olla merkitystä niiden valvoessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 3 luvussa säädettyjä velvoitteita asiakkaan tuntemisesta;

13) esitutkintaviranomaiselle verovalvonnan yhteydessä havaituista seikoista, joiden voidaan epäillä liittyvän rikoslain 14 luvun 2 §:ssä, 16 luvun 13, 14, 14 a tai 14 b §:ssä, 30 luvun 7, 7 a, 8 tai 8 a §:ssä tai 40 luvun 1–5 tai 7–10 §:ssä tarkoitettuun virka- tai lahjusrikokseen taikka 36 luvun 5 §:ssä tarkoitettuun luottamusaseman väärinkäyttöön;

14) Kilpailu- ja kuluttajavirastolle elinkeinonharjoittajien välisistä kielletyistä kilpailunrajoituksista sekä määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä sellaisia tietoja, joilla saattaa olla merkitystä kilpailulain (948/2011) 5 ja 7 §:n sekä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 ja 102 artiklan valvonnan kannalta;

15) Patentti- ja rekisterihallitukselle sellaisista verovalvonnassa tai muutoin havaituista tiedoista, jotka ovat tarpeellisia tosiasiallisia

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
edunsaajia koskevien rekisteritietojen oikeellisuuden ja ajantasaisuuden varmentamisessa.	edunsaajia koskevien rekisteritietojen oikeellisuuden ja ajantasaisuuden varmentamisessa*;*
	16) Rajavartiolaitokselle sellaisista verovalvonnassa tai muutoin havaituista tiedoista, jotka ovat tarpeellisia rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 57 c §:n mukaisten uhkien torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi.
Verohallinto voi salassapitovelvollisuuden estämättä antaa omasta aloitteestaan syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille Verohallinnosta annetun lain (237/2008) 18 §:ssä mainittujen rikosten esitutkintaa, syytteeseenpanoa ja tuomioistuinkäsittelyä varten tarvittavat verotustiedot.	Verohallinto voi salassapitovelvollisuuden estämättä antaa omasta aloitteestaan syyttäjä- ja esitutkintaviranomaisille Verohallinnosta annetun lain (237/2008) 18 §:ssä mainittujen rikosten esitutkintaa, syytteeseenpanoa ja tuomioistuinkäsittelyä varten tarvittavat verotustiedot.
	_____
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	_____